
P. DANIEL . CONCINA . ORD . PRÆD .
PATRVM . REDIVIVA . VETVSTAS .

DIONYSII SANDELLII

PATAVINI

DE

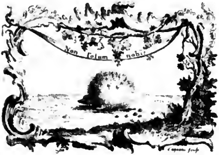
DANIELIS CONCINÆ

VITA ET SCRIPTIS

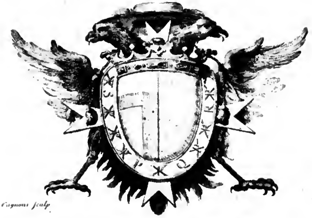
COMMENTARIUS

Hic invidiæ fines virtute reliquit
Humanumque modum.

Cl. Claud. de Laud. Stilic. Lib. III.

BRIXIÆ A. MDCCLXVII.
E TYPOGRAPHIO JO: MARIÆ RIZZARDI
SUPERIORUM PERMISSU,

REVERENDISSIMO DOCTISSIMOQUE VIRO

D. BENEDICTO SAVOLDO

PATRICIO BRIXIANO

AC ABBATI PRÆSTANTISSIMO

EX ORDINE CANONICORUM REGULAR. LATERANENSIUM

COMMENTARII AUCTOR

Felicitatem.

R*Ecte ac sapienter*, PRÆSUL PRÆCLARISSIME, *communi quodam consensu Scriptorum stabilitum decretumque est, ut qui Opus abs se confectum publicam in lucem avet emittere, is Patronum adsciscat sibi moribus doctrinaque clarissimum, in quo*

& firmum adversus obtrectatores præsidium nanciscatur, & eidem splendidis auspiciis insigniisque conciliet dignitatem. Eo quidem cum quivis publicum experturus judicium indigeat, a me tamen, Opus invidiæ plenum aggresso, valde implorandus quærendusque fuit, ceu qui perpetuam sim orationem habiturus de DANIELE CONCINA, *qui etsi gravissimos habuerit laudatores, plurimos tamen eosque acerrimos adversarios est nactus, quemadmodum sæpe magnis viris evenire quotidie conspicimus. At vero quamquam ego ipse conqueri, ac tristari non injuria possim, incidisse me scilicet in ea tempora, quibus non dicam vivorum, sed nec ipsa mortuorum facta sine periculo jam laudari possunt, habeo tamen unde ipse me consoler; obtigisse nempe meo Operi Te Patronum ac vindicem, qui litteris moribusque spectabilis, atque cunctis egregiis viris probatissimus & ipsi decus ingens afferre, & importunas vocitantium querelas possis comprimere. Ut enim exordiar a generis claritate, quam arbitria hominum supra ceteras quasi corporis animique dotes extulere, jam quantopere, Mœcenas clarissime, sis sanguine inlustris, ac Avorum imaginibus clarus quivis agnoscit. Non is ego sum qui possim, nec fortasse*

etiam

etiam si possem velim, præclara quotquot facinora Gentis Tuæ, atque decora vel percensere, vel indicare. Annalium memoria compertissimum est Familiam SAVOLDO *inter vetustiores Brixiæ, Cenomanorum Principis urbis, prosapias censeri, Virosque domi, bellique clarissimos extulisse. Manet fama nunquam sane moritura Josephi* SAVOLDO, *qui in exercitu* FERDINANDI MARIÆ, *Bavariæ Electoris ac Ducis, constantia fide, animique magnitudine maxime inclaruit, atque ab eodem Principe inter Aulicos Consiliarios cooptatus, a* LEOPOLDO *demum Romanorum Imperatore Sacri Constantiniani Ordinis insigniis, atque equestri dignitate ornatus auctusque fuit die* XXIX. *Junii Anni* MDCLXI. *Hujus præclara facinora, virtutesque æmulatus ejus germanus frater* LAURENTIUS *Imperatori eidem ita se probavit, ut collata fratri dignitate tum se quoque ornari, tum eandem ad cæteros Familiæ consecuturos Nepotes, ac posteros extendi, ac promanare obtinuerit verbis honorificentissimis, regioque diplomate ab eodem Imperatore* LEOPOLDO *Viennæ in Austria subscripto die* XI. *mensis Julii Anni* MDCLXXXII. *atque ab inclyta, ac plane immortali* VENETORUM REPUBLICA *gratis-*

tissime excepto. Recolebat enim memor..s Imperator summus non tam Laurentii SAVOLDO *virtutem, quam ejus Familiæ merita in Regiam Domum.* FERDINANDUS *enim Hungariæ Bohemiæque Rex IV., ejusdem* LEOPOLDI *frater una cum* ANNA MARIA *Hispaniarum Regina, ac postremo etiam Augusta Imperatrix* MARGARITA *Hispaniarum infans, ac* LEOPOLDI *exin uxor, Brixiam transeuntes a* SAVOLDIS *tum Patriæ Deputatis ingenti decore, atque devotione excepti sunt. Hanc porro dignitatem inter equestres Ordines clarissimam, egregie modo gestat, ac tuetur Eques ornatissimus Joseph* SAVOLDO, *Germanus Tui frater, qui præclaris obitis magistratibus, muneribusque gravissimis Patriæ Civibusque vivit carissimus. Sed æquum haud fuerit in Familiæ tuæ laudibus enarrandis ultra immorari. Ornentur Avorum meritis, titulisque, qui tamquam nudæ corniculæ alio plumas surripere debent, unde ornati procedant; his Tu haudquaquam indiges, Præsul clarissime, qui purioribus ornamentis, virtute nimirum & ingenio partis, ita abundas, diffluis, atque coruscas, ut non tam modus mihi in tanta copia quærendus sit, quam summopere laborandum,*

ut

ut orationem meam ad modestiam Tui, moderationemque submittam, ne aliquid imprudenti excidat, quod aures tuæ ferre vix possint. Ex quo enim celeberrimo Canonicorum Regularium Lateranensium Ordini nomen dedisti, tanta cum laude humanas, divinasque litteras pro eleganti ingenio arripuisti, ut easdem Superiorum imperio in clarissimis Gymnasiis Vicetiæ, Patavii, Veronæ, ac Brixiæ non levi auditorum utilitate, ac nominis, doctrinæque celebritate professus sis. Quæ tua in litteras, inque Ordinem merita effecerunt, ut gravissimi Patres Te quamprimum in Abbatum numero cooptarint; cooptatum autem inlustri Brixiano S. Afræ Monasterio præfecerint, omnium maxima gratulatione. Jam vero non ita facile dixerim, qua prudentia, vigilantia, atque cunctarum præsidio ornamentoque virtutum amplissimum juxta ac gravissimum Præsulis onus, ac munus sustinueris. Recordabor id unum; innotuisse scilicet cunctis, Te ex eorum paucorum Præsidum numero fuisse, qui canonum, legumque tenacissimi omnia ad instituti normam atque propositum geri volunt, ipsi prius exsequentes, quæ ab aliis poscunt. Quæ quum in oculos omnium incurrerent cæteri ultro bo-

no-

nores Tibi conlati fuissent, nisi rara prorsus, ac singularis modestia tua restitisset. Qua virtute, omnium maxima, quum tantopere excellas, semperque digna laudibus perficias, nunquam vero ea de Te prædicari sinas, ipse etiam cogor orationis meæ filum abrumpere, atque heic quasi consistere, ubi ceu per latissimum campum excurrere, atque exspatiari possem. Silentio tamen minime prætercam Te amicitia florere hominum nobilissimorum, ab iisque omnibus diligi, atque observari, apud quos in pretio, atque in honore sunt virtutes & litteræ. Compararunt hanc nimirum Tibi aurei mores, variarumque disciplinarum cognitio. Enim vero humanarum, divinarumque studio scientiarum cultum græcarum litterarum adjecisti, queis egregie perpolitus es a Panagioto, *homine illo Synopeo, qui eas jam propemodum extorres in Patriam tuam, altricem summorum hominum, primus revocavit. Humaniores, amœnioresque Musæ semper Tibi in deliciis fuere, harumque caussa raram librorum supellectilem diligentia, curaque summa comparasti. Rem Diplomaticam non leviter quoque attigisti, Teque Viri Clarissimi consuluere sæpius, rati profecto præsidii plurimum caussæ accessurum suæ, ubi constitisset suf-*

suffragium Tui. Vir enim eruditissimus P. Eusebius Amort *e Canonicis Regularibus Pollingæ Libros* de imitatione Christi *Ven. Thomæ a*Kempis *vindicaturus a Te prolatum* Judicium *de Codice Aronensi in sua* Morali Certitudine *edita. Augustæ Windelicorum Anno* MDCCLXIV. *evulgavit una cum aliis suffragiis hominum præclarissimorum. At vero illustrat hasce omnes virtutes tuas eximius, ac insignis morum candor, ad quem Te jugiter purioris castiorisque ethices studio comparasti. Quod unum, si alia momenta defuissent, mihi satis caussæ esse poterat, cur Danielis* CONCINÆ *Vitam tibi consecrarem, qui ut optime noscis in Christiana ethice adserenda, atque vindicanda maxime desudavit. Ergo, Præsul clarissime, sub auspiciis tuis modo prodeuntem vitam ejus excipe, & pro tua sapientia, atque dignitate defende. Sunt enim plures, qui se castigatioris ethices non amatores tantum, sed plane professores jactant, at prodire in publicum, ac lucem vehementer timent, & palam profiteri, contestarique detrectant, quod voce garriunt, ac labiis fortasse tantum, atque clamoribus, non animo, non veri amore protestantur. Tu vero horres istos vehementer, ac detestaris, ut plane execrari debent, &*

ingenua, ac præclara veritatis indole delectatus, foves eos patrocinio tuo atque adjuvas, qui veri partes suscipiunt, atque ea aggrediuntur, quæ licet invidiæ plurimum præseferre levibus, timidisque animis videantur, erigunt tamen, atque Christianæ ethices cultores non fictos quidem, sed germanos plane solantur, viresque iis addunt ad majora obeunda. Extabit proinde patrocinium, quod Danielis Concinæ *Vitæ suscepisti, tamquam invicti pectoris tui pro Christiana philosophia documentum; extabit etiam apud posteros, si tantum mihi de scriptis meis polliceri licet, obsequentis mei erga Te, Præsul laudatissime, animi monumentum: tenue quidem si ipsius pondus inspicias, at non contemnendum, si scribentis vota consideres, qui in Te summa est fide, summa religione. Utinam tamen par dignitati, atque sapientiæ tuæ testimonium dare possem! Nullus profecto esset, qui me in Te colendo, atque observando superaret.*

Scribebam Patavii Kalend. Februar.
A. MDCCLXVII.

PRÆ-

PRÆFATIO.

HOnoratorum Virorum, qui præclaris scriptis, ac gestis Catholicam Ecclesiam illustrarunt, recordatione, & vera commemoratione virtutum, potiorem Ecclesiasticorum Scriptorum Historiæ partem constitui nemo diffitebitur, nisi qui in ea plane hospes sit, ac peregrinus. Hoc quum plurimi cognovissent cum veteres, tum nostræ ætatis Scriptores, multam operam, studiumque in commendanda eorum hominum memoria posuerunt, quorum gesta, atque scripta cæteris incitamenta, & exempla esse poterant ad imitandum. Quæ omnia cum verissima sint, ut ego quidem reor, multis permirum visum est; neminem hactenus DANIELIS CONCINÆ, laudatissimi ex Ordine Prædicatorum Concionatoris, atque Theologi, gesta, scriptorumque fortunam, ac fatum scribenda suscepisse. Hoc certe ab obitu ejus plures poposcerunt, apud quos vivit etiam num ejus nomen, & insignium virtutum commendatio. At horum vota fere irrita fuere: nam prodierunt quidem *de Vita & studiis Danielis* CONCINÆ Commentarii duo, sed adeo leves, atque jejuni, ut an perbrevis elogii titulum promereantur dubitare fortasse quispiam possit non immerito. Caussas porro cur id contigerit, nec vacat, nec libet exquirere. Fortasse ii, qui hoc muneris suscipere, & recte, absoluteque poterant perficere, ex CONCINÆ persona invisa nonnullis, qui si quid male gesserunt non redargui memoria Scriptorum, sed defendi volunt oblivione; & silen-

tio, ab ejus laudatione abſtinuerunt, ex qua ſibi aſpera, & infauſta verebantur; quemadmodum contigit olim Aruleno Ruſtico, & Herennio Sennecioni, quibus, auctore Tacito, capitale fuit, quod prior Paetum Thraſeam, alter vero Priſcum Helvidium laudaſſet. In quos non ſolum, ſed in libros quoque eorum ſævitum eſt, delegato Triumviris miniſterio, ut monumenta clariſſimorum ingeniorum in Comitio, ac Foro urerentur, unde vox Populi Romani, & libertas Senatus, & conſcientia generis humani aboleri credebatur. Sæ. profecto, ac noſtris fortaſſe non multum abſimilia tempora infeſta virtutibus. His aliiſque de cauſſis, ſi mihi ſuſpicari licet, exterriti, atque exturbati Veneti PP., in quorum ſinu CONCINA exſpiravit, id præſtare detrectarunt, quod boni quique voluiſſent. Dum interea ignari rerum, ac temporum homines illos religioſiſſimos, atque doctiſſimos ignaviæ, nulliuſque in mortuum hominem amoris incuſarent, accidit, ut ipſe qui ſcribo, conventui intereſſem, in quo de commendanda poſteritati CONCINÆ memoria, paulo pleniore narratione, ac antea factum fuiſſet, agebatur. Poſt multos ſermones ultro citroque habitos, quum alii difficultatem operis prædicarent, alii CONCINÆ inimicorum gratiam odiumque metuerent, alii denique inopiam monumentorum deplorarent, mihi tandem, quem ab hujuſmodi opere minime alienum noverant, DANIELIS CONCINÆ Vitæ perſcribendæ onus impoſitum eſt. Quod ipſe quidem tunc temporis, & horum precibus, ſi tamen hoc nomine appellare vota amicorum fas eſt, & præclaris monumentis, quæ non abſque labore collegeram, excitatus, ſuſcepi libentiſſime. Sed ſcribere ingreſſum deterruit me non gratia CON-

CI-

CINÆ inimicorum, ſed oneris impoſiti magnitudo, pene ut deſperarem quod receperam præſtare poſſe. Qua in dubitatione maxima cum verſarer, collegi me aliquando, atque conſtitui eam mihi rationem ineundam, ut ſin minus omnia, quæ deberem, ea ſaltem ſolverem quæ poſſem, ne aut amicis meique ſtudioſis recepiſſe viſus eſſem, quæ implere non poteram, quod erat impudentiæ; aut id non effeciſſe, quæ poteram, quod negligentiæ ignaviæque meæ tributum fuiſſet. Ergo cœptis ultra manus admovi, etſi durum opus me omnino ſuſcepiſſe uberius animadverterem, quod a principio minime cogitaram. Sed cum paululum proceſſiſſem, atque cognoſſem a me eſſe multa narranda, quæ Patres Societatis vix deglutirent, hærere denuo aliquandiu cœpi; res enim mihi ab humanitate aliena videbatur iis parum honorifica, ac decora referre, qui hac noſtra tempeſtate graviſſimis infortuniis opprimuntur. At ab hac dubietate, mitiorique ſenſu emerſit citius animus, dum cogitatione revolveret, quæ iidem Patres Societatis poſt CONCINÆ obitum præſtiterunt, & debacchationum, ac conviciorum, quibus nunc temporis pios, compoſitosque manes ejus exturbare nituntur, ſine Dei offenſione reminiſceretur. Statim enim ac vir inſignis, totoque ævo venerabilis mortuus eſt non quievere ii, ſed quaſi redintegrato prælio acrius in hominem inſurrexerunt, qui jam vocem non habet, aut manus, unde ſibi impoſitas ſtrophas, notaſque nigras, atque teterrimas conterere poſſit. Funus ejus, quod bonis omnibus luctuoſum, ac peracerbum fuit, nullo honore verborum, imo inſigni injuria renuntiarunt *Annalium Litterariorum Italiæ* Auctores, qui ſuis alioquin addictos, & ſi aliquando nullius doctrinæ homines, longa panegyri laudare, ac proſequi ſo-

ſolent. P. Franciſcus Antonius *Zaccharias*, horum Annalium præcipuus Architectus, & vivorum, atque mortuorum verè diſcerptor immitiſſimus, CONCINÆ memoriam ac nomen lacerare pluries, atque diſſipare crudeliter conatus eſt. Quum enim Angelus *Franzoja*, Theologus Patavinus, Theologiam Moralem P. *Buſembaum*, ad eamque Supplementa, atque additiones ad trutinam revocaſſet, & CONCINAM, ac *Patuzzium*, quorum fuerat uſus laboribus, præclaro, ſed vero elogio extuliſſet, hoc ille vehementer exulceratus, & pene actus in furorem, *Expoſtulationem*, quam enormi vocabulorum abuſu *Amicam* inſcripſit, ad *Franzojam* dedit, in qua ſub *Irenæi Veneti* larva contumelioſiſſime CONCINAM, ejuſque apologiſtam *Patuzzium* excepit, furiaſque in perdoctos viros exprompſit commodiſſimas non modo ad vivos commovendos, verumetiam ad mortuos e cineribus, mediiſque buſtis excitandos. En ſpecimen violentæ orationis, atque inauditæ feritatis: *Miſeret profecto me tui, qui non intellexeris Operis tui duces, atque præmonſtratores non potuiſſe a te* ineptiores, & famoſiores *deligi, quam tuos illos* Concinam, *atque* Eraniſteo. *Nam quid demum te maneat, niſi ut a veritate cum ipſis aberres, tuamque famam in ſummum diſcrimen adductam, ſi quando reſipueris, nequidquam doleas? At quod præterea* ſcriptores iſtos per totam late litterariam Rempublicam ignominia notatos, peſſimos dialecticos, calumniatores teterrimos *tot laudibus cumularis, id ecquidem credas, aut impudentis hominis eſt, qualem non eſſe te ſcio, aut inſanientis qualem te eſſe nollem ....* Effrontem *dicere debueras .... At* conviciatorem *in omnium Ordinum doctiſſimorum Theologorum famam crudeliſſime graſſantem ferre illi ne* (PP. Societatis) *patienter debuerant, tantamque*

que licentiam minime cohibere? Quam bellus homo es, qui vexatores *eos habeas, qui se suaque jura tueantur*; Virum integerrimum, ac vexationes *passum appelles, qui alios non tam vexarit, quam omni crudelitate lacerarit .... Utinam* silentio *illum prosequutus esses; famæ certe tuæ consuluisses, quam, dum ista de* sannione *illo Theologo te scribere non puduit, miserrime projecisti*. Quis non exhorreat, dum mortuum hominem, & in bonorum omnium pace, atque amore defunctum tam immaniter laceratum a Societatis Jesu alumno audit, ac legit? Sed quia maledicendi cupiditas modum nescit, idem scriptor in dissertatione quadam *de Casuisticæ Theologiæ Originibus*, denuo injuriis, & ineptis ironiis CONCINAM momordit, ac risit; nec dubitandum quin idem facturus sit quousque poterit; donec tandem CONCINÆ nomen, si superis placet, invidum, atque exsecrandum evadat, qui jugis ipsius sociorumque ejus scopus fuit. Ferreus ergo sit, qui loqui cum possit silentium amet. Quare ne malevolorum magis, quam innocentis viri a me ratio haberi videretur, cœptum Commentarium prosecutus sum, & licet otio usus non omnino opportuno, Divini tam Numinis auxilio fretus absolvi; eumque modo exhibeo Ecclesiasticæ eruditionis perstudiosis, ceu complementum earum contentionum, quæ hac nostra tempestate de Probabilitate habitæ sunt. Quod ut copiosius, ac verius efficerem a Viro amicissimo plura CONCINÆ Adversaria, & scriptiones, atque Epistolas fere ducentas, ab amplissimis viris ad eundem datas, assecutus sum. Ex his Epistolis quinquaginta selegi, atque ad Commentarii calcem vulgavi, unde adpareat num CONCINA *per totam late litterariam Rempublicam sit ignominia notatus.*

Cæ-

Cæteras vero modo penitus omittere visum est, ne livoris, aut invidiæ caussa fuisse a me hoc muneris, atque officii susceptum aliqui suspicarentur. Scio quid ad hæc nonnulli responsuri sint; testimonia scilicet hujusmodi nullius esse momenti, ceu profecta ab hominibus, ut ipsi dicunt, furiosis, & Societatis Jesu hostibus acerbissimis. Sed cruda hæc solatia sunt, & futiles exceptiones ad eludenda piissimorum, & doctissimorum Virorum suffragia excogitatæ. Hic enim adversus in Societatem animus probandus est, non vero jactitandus, ut sæpe; pro arbitrio; alias nemo unquam cujuscumque testis, tametsi locupletissimi, fide revinci posset, cum nemo sit, ut inquit Scriptor e Gallia clarissimus, qui inanes illas odii, inimicitiarum, ac simultatis exceptiones statim non obtrudat, quoties adversum sibi testimonium experitur. Stabit ergo hisce præclaris epistolis integritatis, ac veritatis præsumptio, cui tot illæ volaticæ querulorum oblucutiones officere nequaquam poterunt. Atque hæc quidem testimonia eo pluris facienda sunt, quæ privatis epistolis concluduntur. Solent enim in his homines rectius, atque apertius expromere sensus animorum, eaque communicare, quæ aliquando palam dicere, ac vulgare justis de caussis prohibentur. Nunc de tota Commentarii ratione pauca loquar, cætera lector facillime deprehendet. Ac primo quidem cum illud maxime propositum Historico esse debeat, ne quid falsi dicat, sed veritatem continuo præ oculis habeat, curavi diligenter, ut quæcumque a me dicenda essent, ea firmis, solidisque niterentur monumentis, unde narratio nostra integre, & sincere contexta non magis apud posteros haberet propter rerum magnitudinem admirationis, quam fidei propter veritatem. Quare in

fa-

factis percensendis cum epistolas, quas evulgamus, tum alios scriptores, qui eadem retulerunt, quorumque narrationes vix quantum ad leves circumstantias dubietate notantur, in subsidium vocavimus. Quæ ad Concinæ mores, totiusque vitæ disciplinam spectant ex scriptis hausimus ejus Concellitarum, quorum aliorumque testimonia edere non dubitabimus, si occasio, atque necessitas postulabunt. Quæ vero librorum ejus fatum, atque fortunam respiciunt ea abunde, ac prolixe Concina ipse in libello complexus est, cujus hic est titulus: *Memorie spettanti alle Opere stampate. Si narrano le occasioni, vicende, accidenti occorsi nella pubblicazione di quasi ciascheduń libro*; in quo pleraque etiam de ejus studiorum initio, atque Apostolico ministerio continentur: solebat enim, ubi librum aliquem in vulgus emisisset, cuncta in commentarios referre, quæ alicujus momenti erant, quorumque propterea nonnulla lucubrationum suarum Præfationibus inseruit. Ex his nos quoque multa excerpsimus, quum ab adversariis ejus nunquam fuerint, aut falsitatis expostulata, aut convicta. Cæterum si quid falsi, aut narratum a nobis sit, aut temere creditum, id revocare protinus parati erimus, ubi certis perspicuisque argumentis nostra fuerit narratio dejecta. Neque enim Danielis CONCINÆ historia aut mendaciis ornari desiderat, aut fulciri debet. Testor autem ingenue me plura prætermisisse in obsequium Societatis. Ego enim etsi plerosque ejus alumnos reprehenderim, eorum tamen Parentem maxime suspicio, ac post viros piissimos, atque doctissimos eam esse censendam reor inter Cœtus illustriores, qui militantem decorant Ecclesiam, fateorque omnino viros omni ætate extulisse pietate, & litteris spectatissi-

*** mos

mos, quorum merita laudarem ipse primus impense, si se se offerret occasio. Hinc ubicumque de ejusdem filiis a me sermo habebitur non equidem omnes reprehendisse videri volo, sed eos tantum, qui indigna proculdubio adversus CONCINAM præstiterunt, quorumque facta a sapientioribus PP. Societatis improbata fuisse meritissime conjici potest. Opus tamen ægre mollior invidiæ plenum, quippe qui quærelas ne tum quidem gratas esse noverim, quum necessarias. At qui scriptionem nostram moleste laturi sunt, ii caussam sibi imputare debent, qui flagitiosis scriptionibus nos ad veram exprimendam CONCINÆ imaginem compulerunt. Jam vero quum nonnulli Patres Societatis quoties sibi adversa, aut parum propitia scripta in vulgus sunt edita, in more positum habeant, ea tamquam mendacissima traducere, eorumque auctores conviciis onerare, jam quid eorum plerique de me, deque Commentario meo dicturi sint, plane non suspicor modo, sed intelligo. At dum ringentur fervidi homines, frontem ferient, atque probra, & convicia in me proferent, *quorum onus haud portet centum ratis incita remis*, ego non cadam animis, sed eo modo, quo potero, scriptionem tutari conabor meam, nec patiar unquam, ut ea injustis accusationibus dilaceretur. Constitueram ab initio prolixis enarrationibus, ac scholiis Commentarium exornare, & librorum omnium specimina exhibere, qui ab utraque certantium parte vulgati sunt. At id quum invidiæ nonnullis, tædii vero plerisque multum habere videretur, a proposito modo recessi; aliqua fortasse prolaturus in altera elucubratione, quam, accedentibus curis majoribus, retentam animo remisi temporibus. Potuissem autem Operi meo pretium,

aa

ac dignitatem aliquam conciliare, si eorum institutum sequi voluissem, qui scriptiones suas roborare, atque munire solent citationibus Catalogorum, Memoriarum, Ephemeridum, aliorumque librorum nescio quorum, unde selectæ eruditionis, & prodigiosæ doctrinæ famam aucupari, seu verius furari plerumque solent. At quum avidi lectores ex locis hujuscemodi vix aliquid bonæ frugis extundant, sed se se inutiliter, ut plurimum, torqueant, facillime passus sum, ut abiret ista eruditio hominum levissimorum. Quare quidquid de Commentario meo dicturi sint quidam Ephemeridographi, sive scilicet bene, sive male perinde erit; nolo enim cum iis bellum inire, qui tam fæcundo, vastoque ingenio sunt præditi, ut qualibet hebdomada, vel mense Opus emittant. Reliquum est, ut ad eos me vertam, qui Commentarium hunc vel perlegere, vel versare voluerint. Hos enim ego hortor, ut monumenta ipsi considerent, quibus ego innixus DANIELIS CONCINÆ vitam conscripsi. Ita enim futurum reor, ut non tantum deferant vociferationibus CONCINÆ adversariorum, quorum plerique ita affecti sunt, ut nec minimas de eo ferre laudes possint, quas summas ceteroquin mereretur, si ad eorum placita, & dogmata adlaborasset. Pecudis est, hominis nempe ratione non utentis, indicta caussa hominem damnare, ejusque famam ac nomen colligere ex ore inimicorum, a quibus ego gratiam mirabiliter iniissem, si quæ nunc in CONCINÆ laudem profero alto silentio involvissem, & præclara monumenta, luce dignissima, tenebris addixissem. Utinam tamen is essem, qui magnum Virum DANIELEM CONCINAM & pro dignitate laudare, & exacte ejus in Ecclesiam merita efferre possem! Sed pro-

INDEX CAPITUM
COMMENTARII.

INDEX
CLARORUM VIRORUM

Quorum Epistolæ ad Danielem Conciaam evulgantur.

NOI

NOI RIFORMATORI
DELLO STUDIO DI PADOVA.

AVendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. F. *Filippo Rosa Lanzi* Inquisitor Generale del Sant'Officio di Venezia nel Libro intitolato: *De P. Danielis Concinæ O. P. Vita, & Scriptis Commentarius &c. MS.*, non v' esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi concediamo Licenza a *Giammaria Rizzardi* Stampator *di Brescia*, che possa essere stampato; osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 15. Novembre *1766.*

[*Sebastian Justinian Rif.*
[*Andrea Tron Cav. Rif.*
[*Girolamo Grimani Rif.*

Registrato in Libro a Carte 297. al Num. 1971.

Davidde Marchesini Segret.

20. Nov. 1766.
Reg.

Francesco Gadaldini Segr.

DE

DE DANIELIS CONCINÆ
VITA ET SCRIPTIS
COMMENTARIUS

CAP. I.

Ortus ejus, genus, parentes, & educatio.

DANIEL CONCINA, celeberrimus ævi nostri theologus, & ecclesiastes, quem non pauci Scriptores ortum Venetiis crediderunt, Patriam habuit *Clauzetum*, Provinciæ Forojuliensis pagum in Diœcesi Utinensi. Natus est autem anno Reparatæ Salutis MDCLXXXVII. VII. Non. Octobris, dieque insequenti in Divi Jacobi Parœcia sacro baptismate tinctus, & Daniel appellatus; ea fortasse de caussa, quod pagus ille septimo circiter lapide distet ab inlustri castro *S. Danielis*, ex quo prodiit Justus *Fontaninus*, Archiepiscopus Ancyranus; vir eos inter, qui optimas artes excoluere, nulli secundus.

Parentes ipsi fuerunt Petrus *Concina* q. Leonardi, accerrimi vir ingenii, & Pasqua *Cecconia*. Quamquam porro honestum genus sortitus sit, non defuere tamen qui per summam calumniam atque impudentiam ipsi natalium objecerint ignobilitatem (*a*). Hoc sane honoratorum virorum fatum

A est,

(*a*) Inter alios Auctor infamis libelli: *Ritrattazione di F. Daniello Concina* inscripti, de quo infra erit sermo.

eſt, ut poſteaquam, rerum præclare geſtarum gloriâ vitæque innocentiâ, magnum ſibi nomen decuſque fecerunt, a male feriatis ſtemmatum quæſitoribus, petulanti illa demum atque ignava injuria pulſentur. Ut bonis, quæ fortunæ dicuntur, abundabant Danielis *Concinæ* Parentes, ſic copioſam ſobolem, Deo largiente, ſuſceptam, optime alere atque inſtituere potuerunt. Sex mares tulere; an etiam aliquot feminas mihi incompertum. Horum natu maximus non multos annos inter mortales exegit. Daniel, de quo ſcripturi ſumus, ſecundo loco, ut vocant, natus eſt. Huic ſuccedit *Nicolaus*, *Leonardus* antea dictus (illud enim nomen tum ſolum aſcivit, cum in Ordinem Prædicatorum admiſſus eſt) qui præſtantis ingenii, eximiæque doctrinæ famam indeptus, Veneti Senatus ampliſſimo edicto, in Patavino Gymnaſio Metaphyſicen docuit, & plura nec vulgaria ſuorum ſtudiorum monumenta edidit in vulgus, quæ P. Joannes Bernardus Maria *de Rubeis* recenſuit (*a*). Fratris ſui certaminum, ac laborum extitit ſedulus atque curioſus inſpector, at nec commilito unquam nec adjutor. Pulmonari vomica extinctus eſt ineunte anno MDCCLXIII. ætatis anno ſexageſimo nono, eumque laudavit Joannes *Lamius*, clariſſimus Ephemeridographus Florentinus. Poſt *Nicolaum* recenſendus eſt *Petrus*, qui, in ſortem Domini vocatus, in eodem Patavino Athenæo theologiæ lauream meruit. Hunc ſequitur *Jacobus*, qui, rei domeſticæ cura ſuſcepta, familiæ cum opes auxit, tum eandem hono-

(*a*) In Hiſtoria Congregationis B. Jacobi Salomonii Ord. Prædicat. pag. 488.

noribus ita nobilitavit, ut Conciniana Domus inter claras, atque inlustres Provinciæ Forojuliensis familias modo censeatur. *Balthassar* denique, natu minimus, inter Franciscanos Fratres, quos *Conventuales* appellitant, adscriptus, ipso ætatis flore decessit; magnus, ut licuit conjicere, vir evasurus, si ipsi diuturnior lucis usura contigisset. Hæc unius familiæ natorum recensio, magnum, ut ego quidem reor, illius elogium est, & satis congrua laudatio.

Hisce in antecessum constitutis, cæterorum more Historicorum, nunc cœptum Commentarium prosequar. Daniel igitur primos ætatis annos pueriliter, ut mos est pueris, transegit; desunt enim mihi prodigia, queis plerique clarorum virorum vitas gestorumque initia mirabiliter exornant. Cum primum per ætatem licuit, latinis litteris in Patria imbutus est ab Joanne *Elero*, Grammaticorum apud suos exactissimo. Grandioris vero facti cursum in litteris maxime retardavit inopia præceptorum, ut in pagis sæpe contingit; quamvis ingenio esset scientiarum cupidissimo. Interea parens, quo filii animum litteris moribusque informaret, atque excoleret, eum Goritiam, ad collegium scientiarum & artium PP. Societatis Jesu, statim misit. At hic frustra quæsita institutorum fortuna, quæ in pago desiderabatur; præceptores nanque nactus natione Germanos, queis italicæ, latinæque musæ vel nunquam vel perraro favent, nulla elegantiorum litterarum notitia potuit animum informare. Habuit tamen, unde iisdem Patribus gratias rependeret quam maximas; moribus namque egregie excultus

est: quemadmodum ipse non semel, grati animi caussa, ex scripto confirmavit (*a*).

CAP. II.

In Ord. Præd. cooptatus sedulo in studia litterarum incumbit.

A Patre domum vocatus, quodnam vitæ genus eligeret, animo cœpit revolvere. Venerat ei sæpius in mentem nomen dandi Societati Jesu; at, duabus potissimum de caussis, se avulsum fuisse, consequenti tempore testatus est; altera nimirum, quod is cœtus, splendidis domibus cultuque insigni resplendens, evangelicam paupertatem humilitatemque non admodum sibi præseferre videretur; altera vero, quod ex eo facile egredi quis posset faciliusque etiam expelli. Igitur, postquam supremum Numen accurata supplicatione consuluisset, cæteris Institutis celeberrimam *B. Jacobi Salomonii* Ord. Præd. Congregationem, ceu sibi suique genio apprime opportunam, antetulit, probatusque illico Patrum suffragiis omnibus anno MDCCVII. mense martio, in eandem *Conelliani*, in cœnobio SS. Martini & Rosæ, cooptatus est. Hic morum institutorem habuit P. Angelum *Rosa* Lucensem, sub quo arreptam optimæ vitæ rationem feliciter & sancte est prosecutus; exactoque probationis anno, more Majorum, solemnia vota sacramento firmavit

(*a*) Cap. XIII. §. 1. Præfat. ad *Christianam Theologiam*, tum Tom. I. pag. 124. *Defensionis Decretorum Concilii Tridentini &c.* & aliis in locis, quæ, necessitate compulsus, Patribus Societatis sæpius objecit.

vit decimo ſeptimo Kalend. April. anni inſequentis. Tum vero quietem ac ſeceſſum nactus, multo cum animi fervore philoſophicis diſciplinis animum adjunxit, in iiſque ſeſe accerrime exercuit; poſtquam ea, quæ pietatis erant, accuratiſſime impleviſſet. Triennio in philoſophiæ pulvere tranſacto, theologicis rebus in collegio Sanctiſſimi Roſarii Venetiarum incubuit, uſus præceptoribus PP. Dominico *Andriuſſio*, & Joanne Alberto *Zanchio*, quorum nomina in laudatæ Congregationis Hiſtoria haud obſcura ſunt. Grande adhuc tunc erat ſatum rerum theologicarum: exultabant fere omnes in quisquiliis, & tricis ac apinis veſcebantur. Purioris theologiæ, eccleſiaſticæ hiſtoriæ, & veræ eruditionis nomina vix audiebantur. In hoc genere litterarum octo annos Concina deſudavit, ita tamen, ut ad ſolidiores litteras aliquando reſpiceret; ad quas excolendas ab *Andriuſſio* fuiſſe excitatum puto, qui elegantiores, utilioreſque muſas eam in Congregationem primus induxit.

CAP. III.

Dum philoſophiam docet, ſacri oratoris munus obire ſtatuit, & fauſte auſpicatur.

Conſueto abſoluto curriculo ſtudiorum, atque miſſione habita a ſcholaſtico ludo, Philoſophiam Forojulii docere juſſus eſt anno MDCCXVII. Quod ægre tulit: nam cupiebat vehementer immorari Venetiis, ubi, afluens copia librorum, iis diſciplinis devovere animum facilius poterat, quarum perdiſcenda-

darum summo desiderio tenebatur. Hanc autem repugnantiam, animique motum expertus, tacite admodum ipse secum expendit: quodnam genus litterarum homo sacris destinatus, atque Dominicani Ordinis alumnus, posset, ac deberet excolere. Versabat ipsius animum ea jugiter cogitatio: monasticæ professionis hominem, supremique Numinis famulatui addictum, in id nervis omnibus debere contendere, ut corporis animique dotes in illius gloriam, atque laudem cedant, qui naturæ cunctarumque rerum est auctor: non posse proinde in iis disciplinis operam locare, quæ ab eo scopo absunt, longeque abducunt. Hæc diu multumque meditatus, & Dei voluntate explorata fervidissimis precibus, se ad Apostolicum obeundum ministerium sensit excitari atque impelli. Quo in proposito etiam confirmatus est a P. Ambrosio *Palmerio*, ejusdem Ordinis atque Congregationis, qui, licet luminibus captus, XL. annos ecclesiasten egerat, summa cum omnium adprobatione. Itaque, jam non dubius eam Dei vocem esse, in id muneris ex ea hora statuit toto pectore incumbere, quod antea aversabatur, gravissimo opinionis errore deceptus. Quidquid inde a docendi munere supererat temporis (supererat autem plurimum viro otii impatientissimo) in id totum impendit. Italicam in primis linguam excoluit; qua a Germanis edoctus præceptoribus neque hilum profecerat; imo laborare etiam debuit, ut, quod Goritiæ hauserat, dedisceret: quemadmodum iis plerumque contingit, qui a magistris minime bonis erudiuntur. Optimos hinc etrusci idiomatis scriptores diurna, nocturnaque manu ver-

versans stylum suum ad eorum imitationem subigere, ac castigare cæpit. Cujus quidem laboris uberrimum postea fructum tulit: nam eam est assecutus dicendi copiam, atque elegantiam, quam licet expolitam omnino non ausim pronunciare; audientium tamen ac legentium animo non injucundam dicere non dubitaverim. Atque in illius præstantia quidem linguæ, ac sapore percipiundo uberius etiam profecisset, si de stylo potius, quam de rebus fuisset sollicitus. Quo nomine commendandus quammaxime videtur, ceu qui eam dicendi vim, atque formam, in quam naturæ impulsu ferebatur, perpolire, seque magis ac magis in ea conformare curaverit. Ut vero difficilia, atque asperiora sunt initia rerum, cum primis ad scribendum se contulit, tantum incommodi, ac difficultatis experiebatur, ut id, quod animo conceperat, se nunquam crederet consecuturum. Atqui animum non despondit; sed fretus Dei auxilio ardua quæque pertentanda ratus, unam quovis mense concionem, licet rudem incultamve, elaborare statuit. Hinc toto triennio, quo Forojulii philosophiam docuit, conciones ultra XXX. composuit, easque postea expolivit, dum ibidem denuo eandem disciplinam profiteretur. Scribendi interim difficultatem temperaverat usus, qui optimus scribendi dicendique magister habetur; minuerat vero fastidium egregia rerum divinarum, sacrorumque Bibliorum, quam sibi assiduo labore paraverat, cognitio, ingensque supellex. Harum studio rerum nunquam intermissam Sanctorum Patrum lectionem adjecit, lectitavitque præcipue Chrysostomum, atque Augustinum; quorum tamen loca doctrinarum se in miscel-

miſcellaneis ſuis omiſiſſe vehementer poſtea indoluit. Ita porro ſecreto, cæteriſqne quibuſcumque inſciis hanc operam poſuit, ut nemo ipſum tunc præ manibus conciones habere ſuſpicari potuerit. Quod ei pro votis facilius etiam ceſſit: nam & ſcholæ munera obibat diligentiſſime; & a ſociis ſuis ad id muneris ineptus putabatur.

Igitur, quinque poſt annos in componendis concionibus inſumtos, integrum abſolutumque quadrageſimalium dierum curſum perfecit. Ad ætatem uſque annorum XXXII. e ſuggeſtu dixerat nunquam. Petita inde facultate, ſacris Dominici Adventus diebus in majori Forojulii Eccleſia ſacrum miniſterium exorſus eſt cum civium plauſu, tum maxime ſuorum concellitarum admiratione, quibus ſtuporem injecerat canora ejus ſuaviſque vox, quæ cum nec minimum audiretur dum hymnos concineret, eo in templo adeo clare perſonabat, ut remotiores anguli, abditioreſque receſſus eandem exciperent. Integras poſtmodum conciones memoriæ, qua valebat plurimum, ita mandavit, ut omnes, dierum quatuor ſpatio, recitaret. Antequam tamen magni nominis Eccleſiarum ſuggeſtibus ſeſe committeret, in pagis, ac caſtris ſatis frequentibus eccleſiaſten egit, dum interea theologicas diſciplinas Forojulii profiteretur, multique ad eum audiendum libenter concurrerent. Inde in Eccleſia Parochiali Portus-Naonis, vulgo *Pordenone*, Lugi tum apud ſuos; poſtmodum Florentiæ in celeberrimo templo S. Mariæ Novellæ concionatus eſt. Qua in urbe tanta omnium acclamatione dixit, ut ab epiſcopis evocari poſtmodum ad Eccleſias ſibi concre-

di-

ditas cœperit. A. MDCCXXVII. rem gratam facturus P. Gullielmo *Molo*, qui Ordinis Præd. Procuratoris Generalis, ut vocant, munere egregie functus est, Bononiæ quadragesimales pariter conciones habuit, summa totius doctissimæ urbis gratulatione, ac præcipue Card. celeberrimi Thomæ *Ruffi*, Romani Pontificis ablegati, cujus amicitia exinde, atque benevolentia perpetuo est usus. Anno insequenti, curante Vicentio Ludovico *Gottio*, qui purpuratorum Patrum senatum plurimum illustravit, idem munus obivit Romæ in Minervitano S. M. Templo. Hinc fama prædicationis ejus in urbe urbium vulgata, & celerrime cæteras quoque pervadente, sacri oratoris, munus in illustrioribus Italiæ civitatibus exercuit: clarissimumque nomen, & insignis præconis celebritatem adeptus est, quemadmodum uberius suo loco declarabimus. Atque hæc quidem de initio Apostolici Danielis Concinæ ministerii dicta sufficiant. In quibus exponendis, si nonnullis longior visus sum, ii videant, ne quæ ipsis leviora sunt ac superflua, pari modo apud cæteros esse arbitrentur.

CAP. IV.

Commentarium duplicem adversus Raph. de Pornasio *&* Bollandistas *evulgat*. P. Carrattini *O. P. criminationes*, *&* *Jo:* Limpenii *S. J. querelæ indicantur*.

ROmæ igitur, ita uti modo dicebamus, Apostolici muneris caussa degens, sæpe cum P. Tho-

ma *Ripoll*, Generali Magistro totius Ordinis Prædicatorum, frequentes habebat sermones de rebus ad Instituti initia, atque leges spectantibus. Die quadam, qua de paupertate sermo intercesserat, obtulit Concinæ *Ripollius* P. Raphaelis *de Pornasio* opusculum *de communi & proprio Religiosorum*; quod non ita multo sub nomine Vincentii Mariæ Card. *Ursinii*, Archiepiscopi Beneventani, ac postmodum Romani Pontificis, recusum fuerat, & nuncupatum P. Thomæ *Pipia*, qui & ejusdem Prædicatoriæ familiæ præses supremus, & purpureis insignibus honestatus fuit. Vel ipsa Operis inscriptione commotus est Concina, paupertatis amantissimus, ac fidissimus custos; cumque illud perlegisset, ejus illico confutationem meditatus est. Ut vero rem doctrinæ soliditate, ac pondere monumentorum versaret, insignioribus quibusdam Ordinis archivis atque bibliothecis perlustrandis non levem operam impendit. Mediolani anno MDCCXXXI. ex mss. Ambrosii *Taegii*, queis reformatio notissimi Cœnobii S. Mariæ Gratiarum continetur, plura in rem suam hausit. Nonnulla quoque habuit a Ticinensi Bibliotheca. Multo majora vero est nactus Neapoli in Monasterio S. Dominici, ubi aliquot menses post habitas quadragesimales conciones commoratus est, hujus negotii caussa. Ergo bonæ frugis monumentis potitus *Commentarium duplicem* illico adornavit, ac sub adscititio nomine Caroli Antonii *Plantamuræ* vulgavit cum hoc titulo: *Commentarius Historico-Apologeticus in duas dissertationes tributus; quarum altera anticriticis animadversionibus refellit ea, quæ adversus paupertatis disciplinam, a D. Pa-*

triar-

triarcha Dominico *constitutam, intemperantiore critice scriptis prodiderunt continuatores* Bollandi *; altera eandem disciplinam a laxioribus P. Raphaelis* de Pornasio *interpretamentis vindicat. Accedit dissertatio historica de origine disciplinæ regularis, primum in Ordinem Prædicatorum per B. Raymundum* de Vineis, XXIII. *Magistrum Generalem ejusdem Ordinis, instauratæ, & quæstiuncula moralis de regularibus personatis*. 4. Venetiis MDCCXXXVI. apud. Steph. Monti. Quo firmius *Pornasium* refutaret dissertationem I. adversus *Bollandistas* præmisit, uti titulus admonet. Jam dudum vel in ipsius vulgi fabulam venerat quorumdem Ordinis Minorum historicorum adsertio; Divum scilicet *Dominicum* numeroso illi storearum capitulo, a B. Patriarcha *Francisco* coacto, interfuisse; ibique cum alia, tum præcipue paupertatis disciplinam, fundis, ac reditibus vacuam, stabilire, atque formare didicisse. Lepidam hanc historiolam, quam prodigiis, neniisque exornatam, initio FF. Minores ryrunculis, quos in ordinem cooptabanr, præcinere solebant, præter alios jam egregie refutaverant PP. *Quetif* & *Echard* (*a*), celeberrimi Biographi Ordinis Prædicatorum. At Agiographi Antuerpienses, quos rebus suis parum æquos jure meritoque Dominicani sæpe dixerunr, minoriticæ fabulæ patrocinio suscepto, duos illos emunctæ naris homines importuna critice castigare adnisi sunt. Id muneris obivit *P. Cuperus*, qui insuper illustriora Divi *Dominici* facinora, etsi firmis solidisque superstructa monumentis, in controversiam,

 ac

(*a*) *Scriptor. Ord. Præd.* Tom. I. Diss. III. pag. 77.

ac diſputationem conjecit (*a*). Atqui tamen hunc virum, divum *Dominicum* peculiari cultu fuiſſe proſecutum, prædicant ejus laudatores. Mortui hominis pietatem vel carpere vel imminuere mihi non eſt animus; exoraverim tamen ſuperos, ne talem mihi tribuant religionem. Concina ergo in prima diſſertatione Minoritarum fabulam, a *Bollandiſtis* quodammodo etiam propugnatam, omni argumentorum genere convellit. In ſecunda *Pornaſium* exagitat, qui ſæculi ſui diſciplinam circa monaſticam paupertatem, illam eandem eſſe crediderat quæ Ordinis initio ſervata fuit, demonſtratque rerum communitatem apud FF. Prædicatores ab ipſis D. Patriarchæ *Dominici* temporibus viguiſſe. In hiſtorica diſſertatione Raymundi *de Vineis* pias curas atque molimina refert. Quæſtiunculam denique moralem inſtituit contra nonnullos Theologos, qui definiverant: Regulares, theatra & ſpectacula perſonatos frequentantes, nec excomunicationem incurrere, nec lethaliter peccare. Commentarium hunc, ne cito nimis nonnullorum animos exaſperaret, abſque ſui nomine (opportunis tamen conſuetiſque pro illius impreſſione obtentis facultatibus) in vulgus emiſit. Qua etiam ratione explorare voluit illorum voluntatem, quos ſibi adverſarios futuros in majoris momenti libro verebatur.

Non ita multo poſt hujus Commentarii evulgationem P. Gundiſalvus *Carattinus* Ligur Ord. Præd. in Gymnaſio Veronenſi S. Anaſtaſiæ ea tempeſtate ſacræ Theologiæ profeſſor non ineruditus, ad Danielem

(*a*) In *Actis Sanctorum* Tom. I. Auguſti in Comment. præviis ad Act. S. Dom. § 33. & 34.

lem *Concinam*, dissimulato nomine, dedit epistolam, in qua, scurrilitatibus & ironiis male consarcinatis, *Commentarium duplicem* & ejus auctorem carpit, atque insolentissime reprehendit. Epistolam hanc edere ab initio constitueram, ut *Carrattini* fautores furoris ejus, atque in Concinam inclementiæ novum haberent argumentum: sed, re melius postmodum considerata, non satis esse caussæ putavi pios vexare hominis manes, quem certo ejus certaminis jam pœnituit quod cum eo infeliciter gessit. Monuisse solum sat fuerit: heic ea *Carrattinum* arcto, pressoque calamo comprehendisse, quæ longa & exaggerata oratione protulit in *Vita Claustrali*, cujus suo loco erit mentio. *Bollandistæ*, secundum morem cæterorum Societatis hominum, *P. Cuperum* a Concina exagitatum fuisse ægre admodum pertulerunt: at cum nihil haberent, unde convulsam causam sustentarent, *Commentarii duplicis* inscriptionem criminati sunt, & *Cuperi* consilium excusare quodammodo fategerunt. Posuit hanc operam Joannes *Limpenius*, eruditus *Cuperi* laudator (*a*). Nolim ego certare de titulo. Cætera, quæ *Limpenius* adfert in *Cuperi* excusationem, levissima sunt, nec merentur ut in iis expungendis ipse laborem, & a majoris momenti rebus percensendis supersedeam. Atqui, clamat *Limpenius*, iniquo prorsus animo Concina *Cuperum* exagitavit, qui, libratis utriusque partis momentis, controversiam sub judice reliquit, atque ad Dominicanos demum pertinere affirmavit, *Speculi* illius, cujus auctoritate Mino-

(*a*) Act. SS. Tom. VI. Augusti in elogio P. Gullielmi *Cuperi* c. 2. §. 19.

noritæ Divi *Dominici* præsentiam in ſtorearum capitulo ſtabiliunt, elevare fidem, ac demonſtrare immerito adſcribi auctori S. Franciſco æquali. At vero injuſtum omnino, o *Limpeni*, Prædicatoribus onus impoſuit *Cuperus*. Hanc enim ſpartam jam optime ornaverat *P. Echard*, cujus ille argumenta adeo moroſa critice ſugillat, vellicat, & torquet, ut nodum in ſcirpo quærere voluiſſe videatur: meritiſſime proinde a Concina caſtigatus eſt, atque de animo in PP. Prædicatores parum æquo expoſtulatus. Quodſi *Cupero*, inſigni in D. *Dominicum* religione, ut narrant, affecto, licuit illam verſare fabulam, iniquus ne Concina habendus erit, dum Parentis ſui acta a Minoritarum neniis, eorumque patronis vindicavit?

CAP. V.

Dictionarium Jo: Pontaſii *emendat & illuſtrat*.

EDitum Pariſiis *Dictionarium caſuum conſcientiæ* ab Jo: *Pontas*, presbytero S. Facultatis Pariſienſis, ſummis fuerat laudibus exceptum. Poſt varias gallicas editiones latio donatum prodiit Luxemburgi A. MDCCXXXI. Ex hac editione, multis ad Gallorum placita opinionibus referta, occaſionem eſt nactus P. Euſebius *Amort* Canonicus Regularis Pollingæ, novam faciendi verſionem, quæ probaretur etiam Theologis aliarum gentium. Quare ex ea non ſolum plura *Pontaſii* placita diſpunxit, ſed ita multa reſcidit ac mutavit, ut non tam vertiſſe, quam opus contraxiſſe viſus ſit. Prodiit hæc verſio Auguſtæ Windelicorum A. MDCCXXXIII., variaque de ea fue-

re

re judicia Theologorum, quæ dum excutiuntur, Antonius *Bortoli*, Venetus Typographus, tertiam parare editionem voluit, Augustanæ, & Luxemburgensis nævis expertem, ac quidquid bonæ frugis utraque præfert continentem. Ad id operis Concinam delegit, cujus studio ac labore celeberrimum Dictionarium Venetiis editum est Anno MDCCXXXVIII. accessitque ipsi: *Fr. Danielis* Concina *Ord. Præd. præfatio ad lectorem & animadversiones critico-morales in menda Pontasiana, cum actuario duorum casuum, qui in hoc Dictionario desiderabantur*. *P. Amort*, ut abs se factam *Pontasii* editionem tutaretur Concinæ respondit, edito Augustæ Anno MDCCXXXIX. opusculo ita inscripto: *Controversiæ novæ morales recenter motæ in nova editione* Pontasii *Veneta*. *Amortio* satisfacere Concina decreverat: sed incæpto abstinuit, cum alterum Theologum navare hanc operam audivisset (*a*). Emendavit tamen nonnulla ejusdem placita (*b*), nec minimum obstante amicitia, quam cum eodem inierat.

CAP.

(*a*) *Adversus meas observationes* P. Amort *edidit opusculum inscriptum* Controversiæ novæ morales, *ubi doctrinam suam meis confutationibus asserere, & novis confirmare documentis studet. At, illæso firmoque manente amicitiæ fædere, dicere mihi liceat, nihil in hoc opusculo deprehendi, quod* Animadversiones *meas vel tantillum debilitet. Imo viris doctis opusculi præfati doctrina magnopere displicuit, eamque & ratione & scripturæ sacræ auctoritate refellerunt. Scriptum adhuc ineditum est temporum calamitate: at lucem aspiciet opportuno tempore. Quare libenter ego abstineo a refellendo opusculo* P. Amort *amici mei, quem magni facio ab ejus merita, doctrinæque integritatem, zelumque instaurandæ disciplinæ tum monasticæ, tum Ecclesiasticæ*. Concina Diss. IV. libri inscripti *Usura Contractus Trini* §. IV. n. 1. & 2. pag. 243.

(*b*) Loco cit.

CAP. VI.

Disciplinam Apostolico-monasticam in vulgus emittit.

E Vulgato duplici *Commentario* gravis Concinam cura coquebat alterius eadem de re operis vulgandi *Disciplina Apostolico-monastica* inscripti, cujus fuerat signifer *Commentarius duplex*. A. MDCCXXXVIII. Romæ in Basilica S. Laurentii ad Damasum verbi Dei præco delectus viros doctissimos consuluit de inito a se, susceptoque molimine; a quibus excitatus ardentius in opus incubuit. Qui interim politico supercilio sacrorum curas ministrorum intuentur, Apostolicam prædicationem non satis bene Concinæ cessuram prænuntiaverant propter editum *Commentarium duplicem*, quo exulcerati credebantur animi multorum. At Concina, tota plaudente urbe, iis diebus & auditus, & humanissime ab Romanæ Aulæ primoribus, ac præcipue a Card. *Ottobono* exceptus est. Quare quieverunt, qui ciere turbas fortasse cogitaverant. Venetias redux Opus ab se confectum, atque Annibali *Albano*, Episcopo Sabinensi, & S. R. E. Card. Camerario dedicatum, prælo subjecit cum hac epigraphe: *Disciplina Apostolico-monastica dissertationibus theologicis illustrata, & in duas partes tributa, in quarum una de voto paupertatis vitæ communi circumscripto, in altera de cæteris ejusdem disciplinæ capitibus præcipuis differitur. Accedunt selecta quædam veterum Theologorum monumenta*. Venetiis ex Typogr. Balleon. A. MDCCXXXIX. Universi hujusce operis, quo illustrius, ac perfectius

hac

hac in materia nullum hactenus prodiit, systema hujusmodi est. Claustrales omnes, vi saltem præcepti, exactæ bonorum communitati, cujusque privati peculii vacuæ, devincti sunt; quemadmodum cum Canonistæ tum Theologi docent. Professio autem monastica mutuum includit contractum, quo claustrales cuncta, tum præsentia, tum futura bona, dominio Religionis subjiciunt, & solemni voto consecrant. Religio vicissim victum & vestitum, seu omnia necessaria alumnis suis, & bene valentibus & infirmis, de communi patrimonio se collaturam spondet eodem ritu & solemnitate. Si autem Religio suo desit muneri; videlicet si negligat aut omittat necessaria alumnis suppeditare, continuo in his jus naturæ consurgit, quemlibet præcedens contractum, vi cujus religiosus industriâ propria victum, vestitumque sibi comparare possit. Axioma illud: *Quidquid acquirit monachus acquirit monasterio* supponit exactam communitatem; alioquin si monasterium nollet nec induere nec alere monachum, tum ipse usum saltem rerum necessariarum ad vitam alendam vestiendamve, naturæ lege sibi comparare, seu retinere posset, cum animi promtitudine omnia in communem usum conferendi, quoties monasterii præses de communi necessaria subministret. Religiosi, qui hanc promtitudinem animi non habent, sunt in statu gravis culpæ, sicut & prælati, qui pro virili negligunt exactæ communitatis observantiam, rejectis peculiis, dum id absque scandalo, & reipsa præstare valent. Quot laudibus eximium opus pii quique doctique viri prosecuti sint, dici vix possit. Extant ad Concinam non Italorum modo, sed Germanorum, Hispanorum, Gallorum,

aliarumque gentium illustrium virorum epistolæ, uberrimum ex ejus opere collectum, colligendumque fructum referentes. Non defuere tamen, qui non modo mussitarint, sed & palam reprehendere Concinam sint ausi, quasi monachis cunctis jugulum præbuisset. At hi quidem, licet clamitarent, & magna se habere momenta jactarent, operis tamen soliditate deterriti nihil evulgarunt, si PP. Gundisalvum *Carrattinum* & Pium Thomam *Millante*, ex Ord. Præd. excipias, quorum scripta, atque molimina opportuno loco narrabimus.

CAP. VII.

Origo & progressus controversiæ de jejunio cum esu carnium conjungendo.

QUo interim tempore Concina modo memoratum opus typis commiserat, concertatio *de jejunio cum esu carnium conjungendo* in Æmilia exorta fervescebat. Hujus exordium & causas ab initio proponere necessarium est, tum quod cognitis causis cætera etiam facilius intelliguntur, tum quod hujus narratione lumen affulgebit iis, quæ sumus dicturi. Igitur A. MDCCXXXVI. Fidentinus Episcopus, vulgo di *Borgo S. Donnino*, edicto lato, caverat: eos, qui ob ciborum quadragesimalium fastidium carnibus vescebantur, ad jejunii leges, atque custodiam nihilosecius obstringi. Dura ac non ferenda visa est nonnullis optimi antistitis præceptio. Initio in plurimorum aures mussitatum; inde justum mandatum palam irrideri cæptum, improbari, ac contemni.
Has

Has voces fovebant, iisque addebant robur confessarii non pauci, qui fideles ad se accedentes, liberalitate summa & damnanda indulgentia a jejunio eximebant. Alexander *Mantegatius*, presbyter Placentinus, elegantissima dissertatione (*a*) Fidentini antistitis edicti satis opportune æquitatem demonstravit, ac vindicias scripsit. *Mantegatii* dissertationi, latino idiomate exaratæ, *Diatriben* italicam opposuit Petrus *Copellottus*, presbyter pariter Placentinus(*b*), eamque suffragio suo muniit Archipresbyter Bartholomæus *Casalius*. *Mantegatius*, comparata sibi ex scripto Lud. Antonii *Muratorii* sententia, adversus *Copellottum* quamcitissime responsum adornavit(*c*) una cum suffragio *Muratorii*, quod viro mitissimi ingenii per incommodum accidit (*d*). Aliis deinde se se controversiæ immiscentibus multæ scriptiones vulgatæ sunt, præcipue ab Antonio Ab. *Carbonara*, & P. Benedicto Maria *Brignole*, quorum ille *Mantegatii*, hic vero *Copellotti* opinionem tuebatur: quas omnes elucubrationes, cum editas tum manu

(*a*) *De jejunio cum esu carnium conjungendo. Placentiæ* MDCCXXXVII. *Typis Jacopatii.*

(*b*) *Dell' incompatibilità del Digiuno col mangiar delle carni. In Piacenza* MDCCXXXVII. *per il Bazacchi.*

(*c*) *Giudizio del dottissimo Sig. Dottore, e Proposto Ludovico Antonio Muratori intorno alla dissertazione latina* De jejunio cum esu carnium conjungendo *del Sig. Dottore in sagra Teologia ec. Alessandro Mantegazzi esibito in una lettera al Sig. D. Bartolommeo Casali Arciprete di Stadera, in risposta alla Diatriba del Dott. Pietro Copellotti. In Piacenza* MDCCXXXVII. Adversus hanc *Copellotti* Diatribam alterum quoque opusculum editum est sic inscriptum: *Nuova maniera di comporre in prosa criticando in volgar lingua, tratta dalla Diatriba dell' incompatibilità del Digiuno col mangiar delle carni del Dottor Pietro Copellotti* stampata l' anno MDCCXXXVII. *In Piacenza per il Giacopazzi Stampator Vescovile* MDCCXXXIX.

(*d*) Jo: Franciscus Soli in Vita Patrui sui Lud. Ant. *Muratorii*. Cap. IX. §. VIII.

exaratas percensere ut longum sit, sic minime necessarium. *Copellottus* interea, in consortium vocato Bartholomæo *Casalio*, post duos annos adversus *Mantegatium*, edita *Dissertatione Theologico-morali*, decertavit (*a*); quamvis nonnulli putaverint hanc non absque Theseo fuisse elaboratam; sed hosce presbyteros nomen; Herculem vero *Montium* Jesuitam operam locasse (*b*). Quisquis tamen hujus dissertationis auctor habendus sit, parum profuerit ulterius inquirere. Id certo constat, An. MDCCXXXIX. Venetias, ut typis cuderetur in *Recurtii* officina, transmissam fuisse. In hujus autographum, quum incidisset Concina, & curiose cæpisset evolvere, typographum dehortatus est, ne illum e prælo suo exire sineret librum, in quo opinio sacris jejunii legibus, ut sui quidem ferebat sententia, adversa tradebatur. Sed frustra. Quoniam igitur typographum ab eo consilio avocare non poterat, ab eodem est consecutus graviorum theologorum testimonia, quorum ingentem numerum ii presbyteri consarcinaverant, exscribendi facultatem. Hoc paucarum spatio horarum in officina confecto, operi adlaborando illico manus adjecit, quo egregie Ecclesiastici jejunii vim tutatus est.

CAP.

(*a*) *Dissertazione Teologico-Morale critica intorno all' incompatibilità del Digiuno col mangiar delle carni. Opera dell' Ab. Pietro Copellotti Teologo dell' Eminentiss. Card. Trojano de Acquaviva; e di Bartolommeo Casali in risposta all' apologia della dissertazione del Dottor Alessandro Mantegazzi*. 8. In Venezia per Gio: Battista Recurti MDCCXXXVIII. Quamvis hunc annum præferat isthæc dissertatio, certum tamen est, atque exploratum nonnisi A. MDCCXXXIX. Venetias fuisse transmissam, ibique editam.

(*b*) Jo: Franciscus *Soli Muratorius* loco cit.

CAP. VIII.

In Copellottum & Casalium librum emittit: La Quaresima appellante *inscriptum.*

PRoditurae, ut modo diximus, *Theologico-moralis dissertationis* fundamentorum Concina apprime conscius, dierum circiter xxv. intervallo, celeritate scilicet summa, Opus absolvit, quod non ita multo post editam illam dissertationem cum hoc titulo vulgatum est: *La Quaresima appellante dal foro contenzioso di alcuni recenti casisti al tribunale del buon senso, e della buona fede del popolo Cristiano sopra quel suo precetto del digiuno da accoppiarsi coll'uso delle carni, permesso pel solo nocumento del cibo quaresimale.* 4. In Venezia MDCCXXXIX. presso Simone Occhi. Hocce in libro sacrae inediae tristitiaeque leges fortissime vindicavit, & quadragesimalium ciborum usu, jejunii tempore exemptos, ad illius observationem teneri demonstravit. quam male auctores cum *Diatribae*, tum *Theologico-moralis dissertationis* Romanos Pontifices, Canonistas, Theologos laudaverint, ac e suis partibus stare jactaverint, singulari eruditione evicit. Defendit etiam scripta *Mantegatii* ac *Muratorii*, quos antea sibi neque beneficio neque injuria notos hac occasione obstrinxit. Verum Opus, quod solus Ecclesiasticarum legum amor pepererat, multos ipsi adversarios excitavit, qui eum nunquam quiescere siverunt, & post fata etiam, quando livor, qui pascitur in vivis, extingui dicitur, ejus cineres exturbarunt.

runt.

runt. Cum primum prodiit Concinianum Opus ut multis laudibus exceptum eſt, ſic etiam ſuſurrationibus, atque quærelis eſt improbatum ab iis, qui ea, quæ carni & ſanguini placent, fovere ſolent. Facinus indignum dicebant, tot ſapientiſſimos Doctores (ita Caſuiſtas appellabant) ludibrio habitos. Quæ quærela atque vox cæteris quidem ad conflandam Concinæ invidiam atrocior atque aptior erat: nam ex hoc mendacio falſas atque ridiculas conſecutiones deduxerunt, quas pudet referre. Neque Operis quidem inſcriptioni pepercerunt; quaſi Concina Theologicam controverſiam, alioquin perviam, ad Chriſtianorum ſenſum deferendo, eorum in Italia firmare opinionem, atque augere numerum vellet, qui in Galliis, ob notiſſimum illud Pontificium diploma, *Bulla Unigenitus* nuncupatum, tumultus motuſque civerunt. Quamquam vero hæc aliaque ſatis multa magno apparatu verborum homines proferrent, præceptis eruditi ex ara Epicuri depromtis, ac propterea brevi in nihilum abitura liceret conjicere, e re tamen ſua eſſe duxit iis occurrere in ſecunda ſui Operis editione, quæ eodem anno MDCCXXXIX. typis Simonis Occhii curata eſt: in qua *Apologetica Præfatione*, omnem maculam, omneſque criminationes procul abs ſe nervoſe rejecit. Dum hac ratione jurgiis ulterioribus iviſſe obviam putaverat, ferociſſima ſcriptio in vulgus edita eſt, qua ea recruduerunt, quæ ſopita merito credebantur.

CAP.

CAP. IX.

Quadragesimam appellantem impugnant PP. Franciscus Berlendi *Cler. Regul.*, *atque Hercules* Monti *S.J.* *Quorum alteri P. Antoninus* Valsecchi *O.P.* *alteri Concina respondet.*

ANtequam teterrimam P. Herculis *Montii* in Danielem *Concinam* scriptionem percenseam, de P. Francisci *Berlendii* opusculo pauca dicere operæ pretium fuerit. Hic indignatus Antoninum *Dianam* a Concina fuisse exagitatum castigatumque, libellum mole quidem minimum, at ineptiis & dicteriis maximum, confecit; cumque eundem Venetiis edere nequivisset propter immodestiam, rerumque scurrilitatem, ad Lucenses typos confugit, ibidemque publicari curavit cum hoc titulo: *Lettera responsiva ad un amico intorno al libro intitolato* Quaresima Appellante, *e sua Prefazione Apologetica*. In Lucca per Salv. e Gian-Domenico Marescandoli MDCCXXXIX. Ubi rumor pervasit *Berlendium* in Concinam stylum acuisse, epistolæ hujus perlegendæ cupido multos incessit: nomen scilicet, quod sibi *Berlendius* ex edito altero opusculo in Chaldæorum & Pythagoræorum cabalas fecerat, Operi dignitatem aliquam ac pretium tribuere videbatur. At nomen auctoris, ut sæpe contingit, istos quoque fefellit. Præter infinitas ineptias, nigros sales, & ingentem copiam similitudinum ex Mythologia (quæ Gentilium Theologia dicta est) desumptarum, nihil doctrinæ ac nervorum adinventum, quod hujusce Cabalomachi in

re-

rebus Theologicis peritiam aliquo modo aut tueretur, aut ſuſtentaret. Totus enim deridendo Concinæ implicitus, quæſtionis propoſitæ facillime obliviſcitur & hac illhacque incertus vagatur. Quod non ejus equidem ingenio, quod maxime in alio Opere ſuſpexi, aut memoriæ tribuerim infirmitati, ſed verius deſperatæ cauſſæ patrocinio. Berlendianæ hujuſce epiſtolæ parvitatem demonſtravit luculentiſſime P. Antoninus *Valſecchius* Veronenſis O. P., concionator olim percelebris, & modo in Patavino Athenæo Primarius ſac. Theologiæ profeſſor; cujus reſponſio abſque ſui nomine edita eſt Venetiis cum hoc titulo: *Rifleſſioni* ſopra la Lettera Reſponſiva ad un Amico *intorno alla Quareſima Appellante*. 8. Venezia appreſſo Simone Occhi MDCCXL. In hac porro egregiam viri doctrinam juxta ac ſingularem modeſtiam atque urbanitatem admirari fas eſt. *Berlendius Valſecchii* Animadverſiones in examen vocavit: at anti-criticum Opus lucem adhuc expectat. Hujus tamen ſpecimen ac memoriam ſervavit auctor anonymus cujuſdam leviſſimæ epiſtolæ, editæ Brixiæ anno MDCCL. cum hac epigraphe: *Lettera iſtorico-critica di un Sacerdote ſopra tre punti concernenti la queſtione del Probabiliſmo, e Probabilioriſmo*. Extat de *Berlendii* & *Valſecchii* Opuſculis judicium Viri Cl. Apoſtoli *Zeni*, cujus verbis fidem firmamus hactenus enarratorum (a).

Eo-

(a) In Volumine 3. Epiſtolarum ejuſd. *Zeni* pag. 279. in epiſtola Venetiis ſcripta ad Marchionem Joſephum *Gravisium*. *Il libro* della Quareſima Appellante *del P. Concina fa tuttavia molto ſtrepito. I ſuoi Avverſarj ſtrillano, ma al vento vanno i lor colpi.* *Il P.* Berlendi *Teatino, uomo per altro di merito, e di dottrina, ha fatto ſtampare in Lucca, non avendone avuta la permiſſione in Venezia, una* *let-*

Eodem anno MDCCXL. P. Hercules *Montius* Mutinensis, in Parmensibus Jesuitarum scholis Theologiæ professor præferocis ingenii, *Quadragesimæ appellantis* impugnationem aggressus est; ac curante *P. Cocconato* Jesuita, ut exiit fama, homine amarulento, Lucæ dissimulato nomine, ac furtivis typis, libellum edidit, qui vix titulum immodestiæ vacuum habet: *Difesa della Dissertazione Teologico-morale critica de' Signori Abb. Pietro* Copellotti, *e Bartolommeo* Casali, *esposta in alcune Riflessioni sopra il libello intitolato:* la Quaresima appellante. Hocce in libro *Montius* iræ, ac furori laxatis habenis omne convicii genus evomuit, hominemque, a quo læsus haud fuerat, cinica licentia defricare studuit. Nota jam dudum malorum litigatorum ars est, ut tum maxime ad maledicta confugiant, dum eos ratio fugit. Hac methodo *Montius* perpetuo usus librum confecit, qui jure meritoque famosus libellus nominari potest. Vel minimum enim in discussione controversiæ de jejunio consistens, id unum sibi proposuisse visus est, ut Concinam cunctorum hominum nequissimum traduceret. Hinc furiis omnibus agitatus eum sæpe vocat *falsarium*, *scurram*, *mendacem*, *circulatorem*, *fanaticum*, *ignarum*, *hypocritam*, aliisque homo Jesuita probrosis titulis, &

D no-

lettera assai caricata di strapazzi contro la persona di quel dotto e buon religioso, ma niente a proposito per abbatterne le ragioni, e sostenere la sua causa. A questa lettera è stata data una risposta assai forte e modesta da un altro Domenicano dell'osservanza, che è il Padre Antonino Valsecchi *Veronese, la quale riceverà V. S. Illustrissima con questa mia, parendomi cosa degna d'esserle presentata ec.* & epistola 133. ejusd. Voluminis ad Annibalem Ab. *Oliverium* pag. 209. *Il libro del nostro* P. Concina, *intitolato* la Quaresima appellante, *da voi forse veduto, fa quì ed altrove un grande strepito, e da pertutto è lodato, benedetto, ed applaudito ec.*

nominibus excipit, ex quibus infrunitam scriptoris audaciam, pessimamque desperatæ caussæ advocationem clare quivis agnoscit. Neve illud calumniæ genus omitteret, quo benignioris Theologi castioris doctrinæ vindices onerare solent, pium virum *Calvini*, *Melanctonis*, *Lutheri*, aliorumque, quos ipse odit cane pejus & angue, discipulum vocat (*a*); ne una quidem, quod permirum est, pagina Conciniani Operis indigitata, unde auctor tam sæva tamque aspera promeruerit. Calumnia autem omnium iniquissima ea est, qua Concinam multiplices illos Theologorum textus aut depravasse, aut detruncatos adtulisse comminiscitur. Hac tanta confidentia Concinam lacessit, ut incredibili animositate quidam capti illius librum ne salutare quidem voluerint. Ut vero qui moralibus virtutibus omnibus Concinam spoliare decreverat, ab eo quoque omnem ingenii laudem eriperet, enormi impostura libellum exorditur, publicæque fidei corruptorem clamitat, blaterans Concinam *Dissertationis Theologico-moralis* censorem delectum hujus autographum plures menses pœnes se retinuisse, eodemque tempore parasse confutationem (*b*). Famosum hunc libellum accepit Concina eodem A. MDCCXL. quo scilicet Patavii in majori Ecclesia concionabatur. Quamvis autem non unus Concinæ esset auctor, ut illius nullam rationem haberet, ipse tamen non tam suam, quam Christianæ ethices caussam agi prudenter animadvertens, *Apologeticam* dis-

(*a*) Pag. 106. 110. 111. & alibi. Dabimus inferius specimen mendaciorum, & calumniarum, queis totus *Montii* libellus exundat.
(*b*) Pag. 1. & 87.

differtationem compofuit, quæ tamen ob varios cafus non eft edita nifi ad calcem tomi fecundi *Hiftoriæ Probabilifmi & Rigorifmi*. Ex quo loco deinde excepta tertiæ editioni *Quadragefimæ appellantis* adnexa eft. In hac differtatione Concina eam, quam fibi *Montius* conflaverat, invidiam non acerbitate, fed lenire comitate maluit; habita temporum hominumque ratione, quod fapientis femper, cordatique viri eft habitum. Quare contumeliis quibufcumque furda aure prætermiffis Operis fui inviƐtiffimam apologiam conficit: fe xxv. circiter dierum fpatio librum fuum confeciffe, nihilque ex *Copellotti* & *Cafalii* autographo in officina exiftente præter PP. & Theologorum aliquot teftimonia ex fcripfiffe, fanƐte atque ingenue teftatur; cujus rei vades, atque teftes dat quotquot fui munerum & officiorum confcios effe oportebat: cenforem *Theologico moralis* differtationis Venetiis in humanis agere, ejufque fuffragium in Veneto SanƐtiffimæ Inquifitionis archivo, ut moris eft, affervari, ac poffe *Montium* curiofitati fuæ facere fatis fi velit. His aliifque in fui apologiam prolatis; *Montii* libelli examen aggreditur, & quam falfo fibi textuum Theologorum mutilationem objecerit tanta evidentia demonftrat, ut *Montii* impudentiam vel ipfos typographos fufpexiffe memoriæ proditum fit. *Montius* ex ferociffima ira, vehementique indignatione in fe reverfus, ne muffitare quidem eft aufus, faƐtique, ut mitius interpretor, pœnitens, aliqua ex parte filentio rem emendavit. Quamquam non defuere qui dixerint: filuiffe *Montium* eo quia omne jam acerbitatis virus effudiffet, nec jam ultra

haberet, quo vir fervidi ingenii acrius Concinam laceraret. Ex furiosissima interim hac *Montii* apologia necessaria consecutione deduci posse plerisque visum est: illum auctorem eorum librorum esse, qui sub *Copellotti* & *Casalii* nomine prodierunt: cum incredibile fere sit tam atroci crimine se obstringi voluisse, ut alieni ingenii fœtus propugnaret.

CAP. X.

P. Pius Thomas Millante Vindicias Regularium *scribit adversus* Disciplinam Apostolico-monasticam, *cujus frustra Concinæ adversarii proscriptionem moliuntur*.

VIx hac procella defunctus aliis ab adversariis Concina impetitur. P. Pius Thomas *Millante* in Neapolitano Athenæo tunc sac. Theologiæ Professor, ac postmodum Stabiarum Episcopus, editum a Concina Opus de monastica paupertate vulgato libello perstringere conatus est. En ejus inscriptio: *Fr. Pii Thomæ* Millante *ex-Vicarii Generalis S. Mariæ Sanitatis Ord. Præd.*, *S. Theologiæ Magistri, & in Regia Neapolitana studiorum Universitate Primarii Professoris* Vindiciæ Regularium *in caussa monastica paupertatis*. 4. Neapoli MDCCXL. ex Typographia Mutiana. Dominicanum hominem, ex editis jam exercitationibus in plures a Romanis Pontificibus proscriptas propositiones non inclarum, mirati plerique sunt tam acriter in Concinam exarsisse,

fiſſe, & placita Probabiliſtarum, quæ olim irriſerat, eo in Opere excepiſſe. A Neapolitano Archiepiſcopo hac de re ſevere fuiſſe reprehenſum, ipſumque poſtea ſibi diſplicuiſſe de vulgatis *Vindiciis*, plerique ſcripſerunt. Dum vero monachis gratificari contendit *Millante*, in invidiam maximam apud eos venit, quorum eſt ingentior numerus; concedit enim determinatam pecuniæ ſummam Doctoribus, cæteriſque in ſtudiis litterarum impalleſcentibus, reficiendi fovendique animi cauſſa, ignaros vero nulloque inſignitos titulo quorumcumque bonorum uſu, ac poſſeſſione deſtituit, incongruum eſſe dictitans: ut *aſini paſcantur dum boves arant*. Huic *Millantis* opuſculo, in quo cum incondita eruditione admirabilis confuſio rerum, perturbatioque decertat, nullum afferre reſponſum Concina decreverat, ceu quo ſui cauſam nullibi convulſam cognoſceret, ſed aliis exinde permotus cauſſis, edito apologetico Opere ea omnia ſolvit, quæ alicujus momenti eſſe viſa ſunt. Lætus interea *Millante* egit per amicos, ut *Trevoltienſium Ephemeridum* ſcriptores cum laude ſui Opus nuntiarent; unde gratiarum actiones a monachis etiam longinquis conſequeretur. Hi homines, qui alioquin tam multos præclaros Italorum libros alto ſilentio premunt, exacerbato jam animo in Concinam propter ipſius in *Bollandiſtas* diſſertationem, quod *Millante* vehementiſſime optabat, implevere; ſed eo quidem propoſito, ut acrem jam cæptam adelphomachiam ulterius promoverent: quemadmodum Concina, illorum artium apprime gnarus, obſervavit in animadverſionibus adverſus illud *Trevoltinorum* Patrum judi-

dicium (*a*). At graviora hujuſmodi *Vindiciis* fuerunt, quæ plerique in Concinam excogitarunt; quo enim pii hominis conatus frangerent *Diſciplinam Apoſtolico-monaſticam* ad S. Congregationem *Indicis* in Urbe, ut ſolemni decreto notaretur, detulerunt. Grave ipſi faceſſebat negotium ea res, qui horum tentaminum vim probe noverat. Hoc modo tot eodem tempore adverſariis circumſeptus jam quo ſe verteret, ignorabat, & gemebundus Dei, in quo unice confidebat, ferventius implorabat opem. Monachi, iique præſertim, qui Romæ Sacris Congregationibus intererant, Conciniani Operis proſcriptionem urgebant. *Ridolphius* S.P.A. Magiſter, Concinæ cætera amicitia devinctus, nihil ommiſit quod horum votis optatum exitum poſſet afferre. Card. Annibal *Albanus*, cujus ſub auſpiciis prodiit Concinæ lucubratio, ad monachorum caſtra tranſierat. Ita fere vel in moderatis animis ab hominum ſtudiis excitati motus ipſa etiam ſacra amicitiæ & benevolentiæ fœdera turbant. At protegente rem Numine, poſt diuturnum graviſſimumque examen, nihil in eximio libro repertum ſpongia dignum; demonſtratumque è contra fuit a viris, ea in Congregatione præclariſſimis, monaſticæ paupertatis cauſſam ab eo fuiſſe vere, ac ſapienter actam.

CAP.

(*a*) Ad calcem libri inſcripti: *Eſplicazione di quattro Paradoſſi ec.* Venetus *Litterariarum Ephemeridum* ſcribillator ad. 1742. num 43. ſub die 27. Octobris, cum *Vindicias P. Millantis* nunciaret, duplex mendacium more ſuo protulit. Vide *Monitum* præfixum Tom. II. *Hiſtoriæ Probabiliſmi* & *Rigoriſmi*.

CAP. XI.

Controversiam de jejunio cum esu carnium conjungendo *binis Encyclicis* Benedictus XIV. *definit*, *quæ a Concina illustrantur*.

DUm multa adversus *Disciplinam Apostolico-monasticam* Concinæ adversarii mollirentur, controversia *de jejunio cum carnium esu conjungendo*, cujus ortum progressumque narravimus, ad *Benedicti XIV.* aures tandem pervenit. qui sanioris doctrinæ vindex acerrimus, custosque eximius statuit ipse eam opinationem accurate statim expendere, & consultationem adhibere etiam hominum doctissimorum. Post diligens hinc peractum examen, sententiam a Concina strenue adsertam probavit, illique contrariam Apostolica auctoritate confixit. Quare die xxx. Maii A. MDCCXXXXI. dedit Encyclicam ad Archiepiscopos, Episcopos, cæterosque Ecclesiarum rectores, in qua ab exemtis usu ciborum quadragesimalium ob nauseam atque fastidium *unicam comestionem servandam esse* sancivit (*a*). Quo animi gaudio Pontificium Oraculum, Concina suspexerit, qua vero tristitia ejusdem adversarii exceperint, conjicere facillimum est. Initio tristes mœrentesque querebantur; inde commenta varia sparserunt ad Apostolicæ definitionis vim eludendam. Alii eam *Encyclicam* non præceptum, sed

(*a*) In Encyclica *Non ambigimus*. *Servandam scilicet esse unicam comestionem, sicut aliàs hic Romæ ac nos ipsi hoc anno urgentibus caussis dispensantes expresse præscripsimus... conscientiam uniuscujusque vestrum onerandam esse duximus*.

ſed merum conſilium præſeferre dicebant: alii acutius atque adeo fraudolentius: continere utique præceptum, ſed hoc monachos tantum, eoſque item populos obſtringere, qui a quadrageſimalibus cibis diſpenſationem aſſecuti fuerant. Non defuerunt etiam qui perverſe confingerent: prodiiſſe Encylicam illam a *Benedicto XIV.* tamquam privato Doctore, ac propterea ab altero Pontifice abrogandam fore aliquando. Hæc aliaque edita in vulgus ab irreligioſis hominibus Concinæ calcaria addiderunt ad Apoſtolicarum litterarum interpretationem, illuſtrationemque ſuſcipiendam. Jam fere Opus abſolverat, quum *Benedictus XIV.* eorum, quæ in editam a ſe Encylicam vulgata fuerant, certior redditus, die XXII. ejuſdem anni, aliud, quod incipit *In ſuprema*, edidit diploma in quo quinam prioris ſit ſenſus, contra ac Apoſtolicæ Sedi mos ſit, explicat, & contumax nonnullorum ingenium reprehendit (*a*). Nova hæc lætitiæ cauſa Concinæ fuit, qui ab ſe factam primi diplomatis illuſtrationem, ejuſdem Pontificis ſenſibus apprime congruere ex ſecundo diplomate animadvertit. E re ſua proinde eſſe duxit, hoc poſtremum etiam diploma illuſtrare, atque aliquot phraſes perpendere, queis jejunii dignitas ac præſtantia, & graviſſimum, quod incumbit fidelibus illius religioſe ſervandi, onus comprehenditur. Editum

(*a*) In Encyclica quæ incipit *In Suprema. Non defuerunt, qui, per humanas & hominibus a Chriſtiana pœnitentia abhorrentibus duntaxat dignas illationes, ſibi aliiſque perſuadeant, unicam potiſſimum comeſtionem ſervare &c. cum multitudini quidem indiſcriminatim, non vero ſingulis diſpenſatur.* Inde ſubjicit: *Nemine excepto unicam comeſtionem ſervandam declaramus, & edicimus, quemadmodum . . . unicuique expreſſe præſcribimus, atque præcipimus.*

tum est Concinæ Opus cum hac inscriptione : *La Disciplina antica e moderna della Romana Chiesa intorno al sacro quaresimale digiuno , espressa ne' due Brevi* : Non ambigimus,*ed* In suprema *del Regnante Sommo Pontefice* Benedetto XIV., *illustrata con osservazioni storiche,critiche e Teologiche*. 4. Venezia MDCCXLII. presso Simone Occhi. Bonis plane avibus librum inscripsit Dominico *Passionæo*, Card. illi amplissimo ac spectatissimo , inque Reipublicæ Christianæ gravissimis , maximisque negotiis cognito , atque inprimis probato ; qui licet antea, modestiæ caussa,Operum inscriptiones recusasset hominum præclarissimorum, Concinæ tamen pietate, insignique doctrina permotus , miratusque etiam quammaxime ejusdem zelum in dedicatoria epistola ad se transmissa , ut suis sub auspiciis prodiret Concinianus liber,ultro concessit(*a*). Nec habuit unde pœniteret tantæ humanitatis ; probatus est enim cum a multis egregiis viris, tum præcipue ab ipso Christi Vicario insigni elogio perornatus: Concina vero sibi optime consuluit ; nam mœcenas pius atque doctissimus, præscius omnino eum a divina providentia ad maximos pro Christiana Republica subeundos labores fore delectum,illius patrocinium suscepit, & pro re nata sustinuit invictissime.

(*a*) Epist. I. pag. 3.

CAP. XII.

De Probabilismi & Rigorismi Historia *a Concina scripta, deque iis, quæ editionem præcesserunt.*

Expediti modo a minoris momenti rebus, potiorem Concinianæ historiæ partem ingredimur, de *Probabilismi & Rigorismi Historia*, deque iis, quæ hujus editionem præcesserunt, dicturi. Qui Concinam id operis suscepisse volunt ad inclytæ Societati Jesu insignem conflandam invidiam, ii maximam ipsi, & quod pluris refert, veritati injuriam faciunt. Quamquam porro aliud consilii, atque propositi Concinæ fuisse jam egregii Scriptores, atque inprimis *Patuzzius*, demonstrarint, juvabit tamen rem ab initio repetere, variosque percensere casus, quorum notitiam eo gratius lectores excepturos confidimus, quod eos nemo hactenus mandaverit monumentis litterarum. Qui itaque *Probabilismi Historiam* a Concina in vulgus emissam dolent, ii sibi caussam imputare debent, dum ipsi tam atrociter atque indigne insultarunt. *Capellottus* atque *Casalius*, ea in *Dissertatione Theologico-morali critica*, quam in *Mantegatium* & *Muratorium* editam diximus, longa oratione de probabilitate *reflexa*, atque *directa* sermonem fecerant. Concina dissertationis hujusce impugnator, atque eversor eandem quoque probabilitatis doctrinam versare voluit; at levi tantum calamo, nam fusiorem orationem ab instituto suo habebat alienam. P. Hercules *Montius*, furiosus Concinæ adversarius, & duorum

rum

rum illorum presbyterorum vindex, uti cætera, ſic etiam traditam a Concina probabilitatis notionem petulantibus verbis reprehendit, eumque monuit, ut *Copellottum*, *Caſalium*, *Segnerium*, *Camargum*, *Elizaldam* adiret, ſi de probabiliſmo loqui, aut ſcribere ulterius vellet (a). Qua hominis petulantia Concina provocatus, totis viribus, jugique ſtudio in doctrinam de probabilitate incubuit, diurna nocturnaque manu indicatos ſibi ab *Montio* ſcriptores verſando, unde ſuarum vigiliarum fructum modeſtiſſimo admonitori poſſet oſtendere. Quare ſeptem circiter menſium ſpatio librum non parvi voluminis confecit ita inſcriptum: *La Morale Evangelica contenente i punti fondamentali*; quem titulum poſtea ſuſtulit ea propter, quæ modo narrabimus. Itaque completum, abſolutumque Opus hujuſmodi ſuæ Congregationis Vicario Generali de more obtulit, ut Theologorum Ordinis ſuffragio probatum in lucem poſſet emitti. Ab eodem Vicario delectus eſt Operis cenſor Vir Cl. P. Jo: Bernardus Maria *de Rubeis*, qui tamen demandatam provinciam ab ſe procul rejecit. Hujus exemplum alii ſecuti nemo eſt inventus, qui cenſoris perſonam ſuſtinere voluerit;

E 2

(a) *Difeſa della Diſſertazione* ec. pag. 19. & ſeq. ubi hæc habet: *Perche il voſtro Popolo ſi accorge che ſiete digiuno di tal: queſtione vi prega a farvi iſtruire dai Signori* Copellotti, e Caſali *e poi riſpondere. Troppo di voi avete preſunto, o Signor Appellante, col pretender di ſaper render piane in poche righe le più erte difficoltà, ed agevoli le più impacciate. Se vi foſte contentato di prima ſtudiare che ſcrivere, avreſte veduto quanto ſia difficile, anche in molto, mettere in chiaro la ſpinoſa difficoltà. Il voſtro* Elizalda, *da voi chiamato Teologo Sapientiſſimo, v'avrebbe inſegnato, che a mettere in chiaro il ſiſtema del probabile, aveva avuto biſogno di ſcrivere un volume. Il voſtro* Camargo . . . *il voſtro Tirſo* Gonzalez ec. *E voi pretendete in poche righe di darcene una giuſta idea? Siete pure il* buon figliuolo, *caro mio Appellante, ſiete pure* il buon figliuolo.

rit; nondum enim pulvere excusso, timebant plerique rebus suis, & PP. Societatis plus æquo verebantur. Ita Concina ab iis desertus, in quibus confidebat quammaxime, hæsit aliquamdiu dolens & anceps quid ageret. Tandem rem totam communicavit cum sui amicissimo P. Josepho Augustino *Ursio*, quem S.P.A. Magistrum, ac demum Cardinalem vidimus; qui, opem ferente Card Nereo *Corsinio*, Dominicanæ Familiæ protectore, censorem deligendum curavit P. Fortunatum *Tamburinum*, qui & ipse sacra purpura ornatus est. Hic vero, accuratissime Concinæ libro discusso, grande suffragium pro editione confecit. At rebus postmodum diligentius consideratis, incommodum *Ursio* atque *Corsinio* est visum a consueto more recedere. Itaque *Corsinius* MS. ad supremum Ordinis Præd. Præsulem detulit, rogans vir de eodem optime meritus, ut Theologorum judicio subjiceretur, & celeriter illius edendi facultas Concinæ fieret. Designati illico censores fuerunt PP. Thomas Augustinus *Ricchinius*, tum Generalis sui Ordinis, ut vocant, assistens, & modo S.P.A. Magister, ac Pius Thomas *Schiara*, Bibliothecarius Casanatensis, nunc vero Sacræ *Indicis* Congregationi a secretis. Hi ultra annum unum Opus perscrutati mutarunt plura, multa vero pro communi genio resecarunt. Concina interim sui operis edendi facultatem ad græcas kalendas sibi videns differri, per epistolam censores admonuit: paratum esse se autographum prælo committere: mirari admodum in tam longum tempus extrhai censorium suffragium: id si ultra differrent, traditurum se Opus homini legibus or-
di-

dinis minime subjecto, cujus sub nomine statim prodiisset. Hisce obfirmati animi sensibus perculsi prædicti censores, Operis apographum una cum adprobatione, & Generalis Præsidis facultate, Venetias ad fidei Quæsitorem miserunt, ipsum hortati, ne idem amplius Concinæ traderet, sed partes identidem suppeditaret typographo prælo subjiciendas; verebantur enim, & jure quidem, ne tot lituris variationibusque detectis, aliud iniret consilii, ut bono plane omine evenit: nam fidei Quæsitor, vel nulla sive consilii, sive precis habita ratione, integrum MS. in manus typographi conjecit. Concina ex diutina mora suspicatus id, quod revera acciderat, librum suum a typographo citra difficultatem ullam obtinuit cæpitque evolvere, ac præter plura, quæ ingenti admiratione detruncata conspexit, ipsam quoque inscriptionem in hanc commutatam vidit: *Giustificazione di F. Daniele Concina*. Quo præpostero titulo, infamiæ minime vacuo, commotus censores sæpius enixe rogavit, ut illum expungerent, alterumque pro arbitrio subrogarent. At rem, alioquin æquissimam, frustra diu multumque deprecabatur; id namque responsi accipiebat: vulgare Opus desineret, si inscriptio displicebat. Tunc non amplius dubitans, tituli (quamvis hic in facultate sibi a Præside pro illius editione facta legeretur) aliarumque mutationem rerum censorum arbitrio contigisse, piaculum nullum fore censuit, si aliquanto etiam sibi indulgeret, & plenam perfectamque texeret apologiam. Versavit proinde lucubrationem denuo, iisque deletis, quæ consilio non optimo immutata fuerant, & restitutis, quæ pari erant momento expun-

cta

expuncta, ultra medietatem illud auxit, & insigni dedicatione Cardinali Nereo *Corsinio* inscriptum publici juris fecit cum hoc titulo: *Della Storia del Probabilismo, e Rigorismo dissertazioni Teologiche, morali, critiche, nelle quali si spiegano, e dalle sottigliezze de' moderni Probabilisti si difendono i principj fondamentali della Teologia Cristiana. Si aggiugne sulla fine una breve confutazione di certo libretto intitolato:* Difesa della Dissertazione ec. *de' Signori* Copellotti, *e* Casali *contra l'altro libro, che ha per titolo:* La Quaresima Appellante. 4. Venezia MDCCXLIII. appresso Simone Occhi. Tom. II. De hujus Operis dignitate, atque præstantia, post plurimos egregios Scriptores, qui de eo locuti sunt, supervacuum, seu potius ridiculum, & ineptum foret alia subjicere. Quamquam vero multa sint nomina, quibus celebratur, hoc tamen cumprimis titulo efferri debet, quod nullum in Italia Opus, pari libertate, catholico utique digna Theologo, ad ea tempora conscriptum prodiisset. Sane Itali omnes, qui antea adversus perniciosam probabilitatis doctrinam scripserant, eo involucro, & circuitione verborum sensus suos expromserant, ut quantopere pugnam aversarentur, & probabilismi fautores pertimescerent, vel in ipsis titulis, atque Operum limine patefacerent. At vero illa metus momenta, quamvis non tam facile spernenda, nihili habuit Concina, sed timore quocumque pedibus subjecto, eam navare operam statuit, quæ pro temporum conditione, rerumque statu multum Ecclesiæ profutura esset. Hac igitur in Historia, optimo ac laudatissimo consilio, aggressus est demonstrare, quam sint

fint infirma Probabilifmi fundamenta, quamque ille Chriftianorum moribus labem, atque perniciem inferat. Opus univerfum in quinque prolixas differtationes, duobus magnæ molis voluminibus comprehenfas, tributum eft. In duabus primis differtationibus Probabilifmi ac Rigorifmi Hiftoria perftringitur, & duæ primæ, Paullo *Segnerio* falfo adjudicatæ epiftolæ, convelluntur. In tertia Probabilifmi fundamenta, fane debilia, excutiuntur, & tertia *Segnerii* epiftola refutatur. Quarta differtatio veram, germanamque Chriftianæ ethices imaginem repræfentat, vividifque exprimit coloribus. In poftrema demum plura fcitu digniffima, & opportuna quammaxime pertractantur, atque inprimis de cura, diligentiaque differitur, qua uti Chriftifideles debent in confcientiæ arbitris, ac judicibus deligendis. Hæc, aliaque fatis multa in hac Hiftoria Concina pertractat, quæ fingula referre opus non eft, quum ea teratur manibus omnium ftudioforum. Ad calcem Tomi II. *differtatio apologetica* reperitur, quam adverfus P. *Montii* libellum antea elaboratam fupra indigitavimus. Prodiit autem hoc Opus exeunte Anno MDCCXLII., quamvis anno infequenti vulgatum titulus præferat. Reprehenditur tamen a nonnullis Concina, quod Operi fuo *Probabilifmi & Rigorifmi Hiftoriæ* præfixo titulo, potiorem iftius partem in convellendo Probabilifmo confumferit. At cenfuram præviderat Concina ipfe, qui propterea non uno in loco teftatus eft: fibi propofitum haud fuiffe abfolutam exhibendi Probabilifmi & Rigorifmi Hiftoriam, quam fe vulgaturos polliciti fuerant eruditi fratres *Ballerinii*, fed illius tantum

hi-

historia, atque fato delibatis, quam infirmis fundamentis tota Probabilistarum machina inædificata sit, demonstrandi, ut præstitit luculentissime. Laudarunt egregium Opus plures doctissimi Viri (*a*), atque inprimis *Benedictus XIV.*, qui supremo Prædicatoriæ Familiæ Præsidi gratulatus est, quod hujus alumnus tantum Opus, Ordini æque ac Ecclesiæ utile & gloriosum, confecisset. Nullum deinceps laudis genus fuit, quod in Concinam liberalissime non effuderit, quum ea de Historia sermo haberetur (*b*). Audita hinc Pontificis sapientissimi, & Romanæ Aulæ procerum secunda admurmuratio-

(*a*) Consule Epist. III. pag. 5. IV. pag. 9. V. pag. 11. VII. pag. 13. XV. pag. 25. Inter multa vero elogia, quæ heic percensere possem, Elegiam adferam, quæ licet nunquam edita, ad plurimorum tamen manus pervenit.

In laudem R. A. P. Danielis *Concinæ*
eruditissimi & doctissimi scriptoris
Historiæ de Probabilismo.

Quam bene tu, Daniel, Moralia Concina *tractans*
Nos Jesuitarum fallere scripta doces!
Mussitat at contra, blaterat, strideque latratque
Illorum nimio turba furore fremens.
Sed fremat illa, velis quantum, maledicta vomatque
Atque tua innumeris obruat opprobriis.
Tu Daniel taceas, quamvis mordebere verbis;
Sed vera effari nam tua dicta probans.
Sic sensere Sophi, sentit sic turba virorum
Queis est justitiæ nonnisi carus amor.
Quam tusco Historiam scripsisti idiomate, versam
Et Galli, & Dacii nunc idioma legit.
Hinc plausisse tibi Gallos, plausisse Latinos
Hæc fuerit merito gloria summa tibi.
Interea missis frater nunc Ghetius *armis*
Ridendus sileat nunc, pudeatq. sui.
Ridendi sileant Vitalis, Gaguaq. *fratres:*
Heu fuerat melius quos siluisse prius!
Illorum meritos sibilos, meritosq. cachinnos
Namque satis vulgat Dominicana cohors:
Vulgabitque diu, donec monumenta librorum
Extabunt, & te, Concina, *fama canet.*

(*b*) Epist. IV. pag. 6. & seqq.

tione mira successit in animis multorum sententiæ commutatio. Qui illi Historiæ ineptis titulis adversati fuerant, in communi bonorum gaudio & ipsi per epistolas Concinæ gratulati sunt, & perhonorifica Romani Pontificis, aliorumque suffragia retulerunt. Atqui in tanta acclamatione multorum hominum, PP. Societatis eam primo Historiam flocci facere, & typographi infortunium deplorare visi sunt; crescente autem in dies illius celebritate debacchari ac furere, eam a nullius nominis auctore compositam, Societatis Jesu hoste infensissimo, scribillatore nefario, atque bipedum scelestissimo clamitantes. Ubi hæc levis tantum mentis homines occupare viderunt, solidiora remedia, pari tamen exitu, adhibuerunt, uti suo loco dicemus. Tantam vero jam, ut modo innuebam, de Concinæ doctrina opinionem imbiberat *Benedictus XIV.* ut dignum se, dignum Pontifice facinus meditatus Concinam in partem vocare voluerit. Quo enim grave corruptæ ethices magistris vulnus infligeret, plura una simul placita Casuistarum damnare sibi in animum induxit. Cumque ex Probabilismi Historia optime novisset quam foret Concina in illorum lectione exercitatus, Cardinali *Passionæo* in mandatis dedit, ut sui propositum Concinæ aperiret (*a*), eumque suo nomine urgeret ad propositionum sillogem conficiendam, quæ morum integritati noxiæ viderentur. Concina, summi Sacerdotis mandato accepto, trium mensium spatio impositam provinciam explevit, ultra quam forte aut Pontifex optaret, aut opus esse videretur. Nam CCXXVI. propositiones ex Casuistarum libris excerptas, ad *Pas-*

(*a*) Epist. IV. pag. 6. & seqq.

sionæum misit, Pontifici sapientissimo exhibendas. Ego autem licet Concinæ zelum atque industriam impense laudem, hac tamen in re consilio ejus non parum detraxerim. Enim vero ignorare non poterat, Cardinalis *Bellugæ* aliorumque edoctus exemplo, nimiam judicandam fore eam propositionum seriem, quam aut damnari, aut examinari etiam posset. Certe P. Jo: Vincentius *Patuzzius*, qui acutius rem viderat, Concinæ erat auctor, ut denas tantum, vel quindenas ex præcipuis seligeret: fieri enim hac via facilius posse, ut res optatum exitum haberet, quem ex tam ingenti numero desperare omnino licebat. Ac revera res ita cessit. Mole obruti judices, ac aliis etiam negotiis pertractandis, discutiendisque impliciti, ne unam quidem, quod ego noverim, propositionem ad trutinam revocarunt, Pontifice etiam gravissimis de caussis alio avocato. Ita nimia illa collectione in alterum secuturum Pontificem dilata est præclari facinoris gloria, quod summe laudari poterat, si peractum fuisset. Nunquam tamen destitit Concina hortari Pontificem, ad id, quod antea intenderat, perficiendum; abs se collectas propositiones ipsi in memoriam revocando (*a*). Quod si id, quod optabat tam vehementer, minime est assecutus, effecit tamen lucubrationibus suis, ut propositiones nonnullæ admodum perniciosæ Apostolico mucrone configerentur.

CAP.

(*a*) In Commentario præcipue Encyclicæ ejusd. Pontificis adversus usuram, in quo pag. VIII. Epistolæ nuncupatoriæ *Benedictum XIV.* sic alloquitur: *Triginta supra* CCC. *propositiones, quas, curante piæ memoriæ Cardinali* Belluga, *Archiepiscopi Hispaniarum proscribendas supremo tuo judicio subjecerunt, ducentæque aliæ aliunde ad te datæ, tuam exspectant censuram, qua a Christiana Theologia exterminentur.*

CAP. XIII.

Concinianas lucubrationes de paupertate Monachorum perstringit P. Gundisalvus Carrattini *O. P., cujus Opus Romæ discussum vix proscriptionem effugit. Habitæ Congregationis historia enarratur.*

ANtequam rerum, quæ *Probabilismi & Rigorismi Historiam* consecutæ sunt, narrationem exordiar, prosequar hoc loci, quæ *Disciplinæ Apostolico-monasticæ* caussa contigerunt; ne chronologicum ordinem, ultra quam licet, videar negligere. Itaque P. Gundisalvus *Carrattinus*, cujus supra meminimus, exarcebato jam animo in Concinam ob *duplicem commentarium*, ubi nihil se illa arroganti epistola, de qua jam diximus (*a*) profecisse comperuit, sed illum contra animosiorem factum *Disciplinam Apostolico-monasticam* vulgasse, vehementer exarsit: cumque parum præsidii in *Millantis Vindiciis* agnosceret, utrumque Concinæ librum satis spisso volumine, fele & amaritudine exundanti, excepit. Ergo conquisitis undique subsidiis, & quam plurimis in sui societatem facillime pertractis, trium fere annorum labore Opus consarcinavit, atque edidit cum hac epigraphe: *Vita Claustralis a Christo Servatore exemplo, atque hortatu inducta, ab Apostolis more comprobata, & a SS. Patriarchis toto orbe propagata, ac diffusa, variis dissertationibus illustrata. Opus critico-historico-Theologicum in tres partes tributum, in quarum altera agitur de Voto paupertatis adversus Auctorem* Commentarii duplicis, & disciplinæ Apo-

(*a*) Cap. IV.

ſtolico-Monaſticæ. 4. Veronæ MDCCXLIII. ex typographia Seminarii apud Auguſtinum Carattonium. Quo cauſſæ ſuæ uberius præſidium quæreret *Carrattinus*, ſuum opus inſcripſit P. Aloyſio Mariæ *Lucino*, S. Officii tunc in Urbe Generali Commiſſario, ac poſtea S.R.E. Cardinali. Nec fruſtra: indiguit enim admodum cum *Lucini*, tum aliorum patrocinio, ad vitandam, quam vix effugit, libri ſui proſcriptionem, ut in Hiſtoria Congregationis, hujus ejuſdem Operis cauſſa habitæ, dicemus. *Carrattinus* ergo, ut longiorem operam in Conciniani libri confutatione poſuerat, ſic fuſiori calamo rem verſavit, & majora etiam paradoxa contexuit. Negat in primis, clauſtrales omnes ſive voto, ſive præcepto exactæ bonorum communitati eſſe devinctos. Peculium non modo ab juſtam cauſſam ex prælatorum diſpenſatione licitum interdum eſſe, ſed pro virili etiam hujus uſum viguiſſe in illo Hieroſolymitano Collegio, a D. Luca deſcripto in actibus Apoſtolicis cap. II. & IV., evincere ſtudet. Millies in toto Opere repetit, nullum e Patriarchis Religioſorum Ordinum, nullum Concilium, nullumque Pontificem moderatum peculium interdixiſſe unquam, aut perfectam rerum communitatem præcepiſſe. Ex quibus aliiſque plura conſectaria Concina deduxit quæ a monaſtica profeſſione omnimode abhorrent. Ingenio autem Carrattinus *Millante* præferocior amariſſime, & inclementer adverſarium excipit, atque inflatis buccis multiplices injurias, & debacchationes intorquet; ejuſque conſilia perverſe ubique interpretatur. Tanta tamen erat etiam tum apud ſuos Concinæ probitatis, doctrinæque fama, ut *Carrattinus* ipſe inſigni en-

encomio sui oblitus ipsum extulerit (*a*). Talis enim vir fuit Concina, ut ne vituperare quidem eum inimici ejus possent, quin simul laudarent. Quamquam vero ignoret nemo injuste omnino Concinam a *Millante*, atque *Carrattino* præcipue tam atrociter exceptum fuisse; quam tamen enormiter horum debacchationibus plurimi, præsertim Jesuitæ abusi sint, dici vix potest. Arbitrati nanque se impune lacerare hominem posse, atque hilares in maledicendo homini socios ex eadem Familia esse nactos, aspera cuncta, atque dictu indigna sine fænore ab iisdem mutuarunt, ut famam hominis confidentius, ac tutius dissiparent. Hos inter excelluit P. Jacobus *Sanvitalis*, qui hanc viam mire dilexit, uti non uno in loco observabimus. Evulgato igitur a *Carrattino* Opere, quod in cœlum usque quidam efferebant, Concinæ responsione opus esse visum est. Quam, accedente doctissimorum virorum impulsu, celerrime adornavit cum hoc titulo: *Defensio Decretorum Concilii Tridentini & Apostolicarum Constitutionum Ecclesiæ Romanæ in causa paupertatis monasticæ adversus duos libros inscriptos*, Vita Claustralis, & Vindiciæ Regularium. Librum hunc statim ad Card. *Passionæum* misit, adjecta censurâ novem propositionum ex *Vita Claustrali* excerptarum ex quibus aliisque hanc proscriptione dignam fore demonstrabat. *Passionæus*, re cum *Benedicto XIV.* communicata, *Carrattini* librum

ad

(*a*) In Præfat. *Vitæ Claustralis* pag. 17. *In hoc uno Concellitam meum procul a veritate abscessisse deprehendo, in cæteris vero ut virum commendatissimum, & de sacra Theologia, divini Verbi prædicatione, & Christiana morali optime emerentissimum habeo, habent omnes, quibus verior & tutior moralis cordi est*. Utrum vero Concina, an ipse a vero abscesserit hac in caussa, ex dicendis satis clare constabit.

ad sacram *Indicis* detulit Congregationem. Delectus est censor *Vitæ Claustralis* homo quidam Augustinianus, Sacrarii Apostolici Præfectus, qui in peculii abusu educatus, *Carrattini* se præbuit acerrimum defensorem. Accedebant hujus voluntati monachi sane non pauci, quorum gravissima caussa agebatur. At auctore *Passionæo*, qui negotium studio partium pertractari cognoverat, alter censor delectus est P. Aloysius Maria *a Turre*, Procurator Gener. monachorum Cassinensium, vir laudatissimus. Hic tres menses accurato facto examine, *Carrattini* librum proscribendum esse nervosa scriptione demonstravit. Tanto in discrimine *Carrattini* fautores diu noctuque laborarunt, unde tam infaustum ictum, atque omen averterent. Inter hos & auctoritate & amicitiis eminebat *Lucinus*, *Carrattini* mœcenas, qui illius Congregationis Consultorum monachorum suffragio fretus, longa oratione adversus Concinæ librum disseruit, multa addendo, quam auctor aut cogitasset unquam, aut vellet. Hac ratione ea die *Carrattinus* proscriptionem effugit, quam erat plurimorum judicio subiturus. Quo interim *Lucinus* suffragii P. Aloysii *a Turre* eluderet vim, atque ab hac ambage sese extricaret, Sacrarii Apostolici Præfecti votum in medium adduxit. Ita rebus in ancipiti constitutis tertium censorem delegerunt PP. Congregationis, Cardinalem videlicet *Besutium*, cujus insignis erat opinio morum atque litterarum. Hoc tempore P. Thomas Augustinus *Riccbinius*, cætera Concinæ amicus, scriptionem ejusdem Congregationis Patribus obtulit, in qua *Disciplinam Apostolico-monasticam* exaggerata oratione perstrinxit. Tandem *Besutius* post plures in

Car-

Carrattiniani libri discussione consumtos menses satis sibi coram Patribus videri dixit, si *Carrattinus* senas Operis sui propositiones castigaret; nondum enim privati peculii erat oblitus, quo anteriori anno, dum inter monachos ageret, fuerat usus. *Carrattinus* de insperato exitu gestiens, lætusque epistolam edidit in vulgus, cujus hæc est inscriptio: *Epistola* ΕΞΗΓΗΤΙΚΗ *quarumdam Operis* Vita Claustralis *propositionum, ab auctore ejusdem Operis ad amicum scripta, & per modum appendicis Operi adnexa;* Veronæ ex Ordinis cœnobio apud Martyrem Anastasiam idibus Novembris MDCCXLIV. In hac epistola *Carrattinus* plerasque propositiones emendavit, quas ingenti strepitu verborum & mirabili jactatione defenderat. At æstu priori, ac furore nescio quo, iterum abreptus, refinxit denuo, quæ in Concinam inclementer intorserat. Atque hoc modo proscriptionem sui Operis *Carrattinus*, tantorum hominum patrocinio adjutus, effugit; ac in Concinam non solum acriter debacchatus est, sed abusus etiam clementia Patrum, ea in epistola, contra ac horum sententia foret, se gessit quasi victor, & suarum adsertionum contexit deformitatem, nec plerasque ita correxit, atque emendavit, quemadmodum a PP. petebatur. Cæterum erant quamplures, qui illius libri proscriptionem omnino vellent, atque inter istos *Passionæus*, quo inscio Congregatio est habita (*a*). Monachi deinde, præteriti haud obliti discriminis, veritique ne Concina quid gravius (quamquam nescio an aliquid solidius *Disciplina Apostolico-monastica* scribi possit) aggrederetur, a supremis judicibus, ne ultra quid

(*a*) Epist. XVI. pag. 27. & seq.

quid demum aut *Carrattino* reponeret, aut vulgaret, impetrarunt. Silentii præceptum sibi a supremo Ordinis Præd. Præsule indicti eo, quo par erat, obsequio Concina excepit: indoluit tamen vehementer ab iis, quos veræ germanæque paupertatis tutores agnoscebat, nullo suo in libro deprehenso vitio, sed contradicentium tantum habita ratione, sibi silentium imponi, atque aditum obstrui ad sui vindicias evulgandas. Cæterum ne quid damni caussæ accederet, a Pontifice deinceps suæ elucubrationis edendæ facultatem assecutus est, ut suo loco dicemus.

CAP. XIV.

De primis Jacob. Sanvitalis, *Nicolai* Ghetii, *Francisci Ant.* Zachariæ *& aliorum Jesuitarum in* Historiam Probabilismi & Rigorismi *mollitionibus*, *deque Vincentii Mariæ* Dinellii *& Danielis Concinæ in istos responsis.*

QUamquam PP. Societatis, uti jam diximus, *Probabilismi* & *Rigorismi Historiam* initio aspernari viderentur, ægerrime tamen ferebant adeo avide ab Italis aliisque populis exceptam, ac laudatam fuisse. Clericos primum permultos, aliosque sibi devinctissimos ab illius lectione avocare conati sunt tam indigna in Concinam evomentes, ac si esset actum de libris *Calvini*, *Lutheri*, aliorumque majorum gentium Hæreticorum. Inde pium, doctumque Feltriæ Sacerdotem, *Ridolphium* agnomine, ab illius latio donandæ consilio absterruerunt quemadmodum ex epistola cujusdam sacerdotis, *Ridolphii* nomine ad Si-

Simonem *Occbium*, honestissimum typographum, scripta clare dignoscitur (*a*). Erat tamen major Historiæ illius dignitas ac pondus, quam ut inanibus vocibus, aut multiplici injecto terrore ejus præstantia labefactari, atque extingui posset. Quæ cum PP. Societatis optime nossent, non diu differendam judicarunt Operis impugnationem, quæ sibi tantopere displicebat. Primus in hanc Historiam stylum acuit P. Jacobus *Sanvitalis*, qui malo sane consilio sese certamini immiscere voluit, cui ea ætate sustinendo erat omnium infirmissimus. Post varia incassum tentata, ut Venetiis quendam libellum edere posset (nam ejus socii infirmitatis hominis apprime gnari id impediverant) Lucæ tandem eum decem circiter foliis comprehensum A. MDCCXLIV. in vulgus edidit, ita inscriptum: *Giustificazione di più personaggi, e di altri soggetti ragguardevoli contro le accuse disseminate a loro pregiudizio*. Non est cur de hujusce libri pretio ipse disseram; cum plurimi jam scriptores meridiana luce clarius monstraverint tum libelli hujusce senis ineptias, tum cæterorum

 quos

(*a*) . . . *Quando vede il P.* Concina *lo prego a riverirlo in mio nome, e significargli che il S.g.* Ridolfi, *il quale aveva cominciato, anzi era inoltrato nella traduzione in latino della* Storia del Probabilismo *per uso della Germania, è stato ne' passati giorni costretto a sospenderla da questi due Gesuiti con mille minaccie; cosicchè il pover uomo, che si trova in poco buona fortuna, ha dovuto promettere di non avanzarsi nell'opera intrapresa. Tanto esso mi ha commesso di far intendere al P.* Concina, *da cui ebbe da qualche tempo la facoltà di tradurre la detta Storia*. Feltre li 26. Giugno 1744. Quæ cum ita sint, mirum videtur, neminem e Dominicana Familia hactenus id oneris suscepisse. Occurrit tamen ipse Concina hisce impedimentis, suæ Historiæ compendio confecto, atque præmisso Tomo II. *Apparatus ad Christianam Theologiam*. Cæterum hujusce versionis opinio occupaverat ea ætate plurimos, quorum alii brevi prodituram, alii factam vulgarunt; veluti auctor Elegiæ, quam edidimus, in laudem ejusdem Historiæ.

quos deinde adversus Concinam scripsit. Certe ubique ratiocinatur adeo frigide, jejune atque insulse, ut non dicam ullam eruditionem acumenve, sed nec sensum quidem communem habuisse videatur. Quare Probabilistarum causa minime bona hujus patroni inscitia deterior est facta: quidquid contra dictitaverit P. Franciscus Antonius *Zaccharias*, qui miserrimos *Sanvitalis* libros sua illa in *Litteraria Historia* ubique prædicat & extollit. Quanquam porro plerique *Sanvitalis* summopere miserarentur ejusque exactam ætatem in erratorum tantorum partem vocarent, stylum tamen ejus fere omnes damnarunt, quo Concinam est insectatus, summamque in invidiam adducere conatus est; mutuando ab aliis scriptoribus quidquid malignitatis, atque invidiæ nancisci potuit. In *Sanvitalem* sermonem edidit P. Vincentius Maria *Dinellius O. P.*, elegiaco carmine compositum, & prolixis enarrationibus illustratum, atque ita inscriptum: *De Querelis Probabilistarum ad Danielem Concinam*. 4. Veronæ (vere Lucæ) MDCCXLIV. In quo sermone *Dinellius* eleganter & solide Concinianæ Historiæ præstantiam celebrat, & *Sanvitalis* libelli patefacit insulsitatem, atque mendacia. *Sanvitalis* scripsit alterum libellum cui titulum indidit: *Querele della Giustificazione*, in quo cum ipsi incumberet *Dinellio* respondere, totus fuit in Concinæ fama dissipanda, injurias & mendacia recoquendo, quæ *Millante* & *Carrattinus* furore perciti in eumdem Concinam evomuerant. *Dinellius* illico *secundum Sermonem* in eumdem vulgavit; Concina vero sui apologiam texuit cum hoc titulo: *Osservazioni critiche-morali in difesa della Sto-*

ria

ria del Probabilismo, e del Rigorismo contro il libro intitolato: Giustificazione di più personaggi ed altri soggetti ragguardevoli ec. Quod Opus apologeticum Anno MDCCXLIV. a se compositum, nonnisi insequenti evulgavit, compulsus jactationibus Jesuitarum, qui silentium ejus operis difficultatem interpretabantur. Quanquam igitur *Sanvitalis* libelli Probabilistarum caussæ magis ac magis desperationem suaderent, doctique homines illos ubique risu ac jocis excepissent, Jesuitæ tamen, ita ut ipsis mos est, in communis caussæ defensionem ipsis etiam utebantur ad eam promendam vocem, quam docti viri nihili faciunt: *jam responsum est*. At cum hæc vox non ita pronis auribus exciperetur, ut prudentes viros posset decipere, fortiores milites excitarunt, quorum legionem jam prænuntiaverat *P. Montius*. Inter hosce milites ad instructissimam *Probabilismi & Rigorismi Historiæ* machinam diruendam designatos, primo loco occurrit P. Nicolaus *Ghetius*, elegantis ingenii vir, atque editis aliis libris inlustris. Hic *specimen supplementorum* adlaboravit, queis *Probabilismi Historia* sibi indigere visa est. Post absolutum duorum fere annorum tempore Opus, obtentamque a Præside suæ Societatis illius evulgandi facultatem, secundum præscripta Fidei Quæsitori Mediolani, ubi cudendum erat, pro illius etiam adprobatione obtinenda traditum est; ab eoque delecto censore adprobatur. At inopinato Fidei Quæsitor primo Ghetiani libri titulum, inde censoris suffragium, postremo autographum Operis a supremis in Urbe Judicibus Romam jubetur transmittere. *Ghetius* ex rei novitate rem male si-

bi parari ominatus, Opus suum recuperare satius duxit, & Lucam mittere ad Joannem Dominicum *Mansium*, celeberrimum nostræ ætatis probabilistam; quo agente *Ghetii* Opus prælo subjicitur. Sed vix inchoata editio intercipitur. Cujus rei in caussa fuit Joannes *Lamius*, vir velint nolint ejus Adversarii, doctissimus, atque editis libris in tota litterarum Republica celeberrimus; conscius enim ipse felle imbutam scriptionem adversus se, a Societatis homine compositam e Lucensibus typis prodituram, gravissimam ad Generalem Præsulem Societatis Jesu epistolam dedit, in eaque ipsi in memoriam revocavit: plures e cætu, quem moderabatur, acerbitate plenis scriptionibus innocuos, virtuteque præstantes viros vexare ac proscindere: horum arrogantiam grande societati damnum inferre, cui occurrere, dum poterat, necessario debebat: quod si id facere negligat, doctos prudentesque viros in eam ituros sententiam: famosos libellos totius Societatis suffragio comprobari; ac propterea privatorum hominum deliramentis totam fœdari Societatem. Officiosissime respondit *Lamio* Præsul Societatis: acturum nempe se, ne quid in ipsum a suis exaratum Lucæ prodeat. Verbis præter morem respondit eventus: nam ipso Præsule intercedente, Lucensis Magistratus proditurae adversus *Lamium* satyræ vulgationem inhibuit; quam quoque fortunam expertus est *Ghetii* liber in Concinam, cujus ea in epistola *Lamius* opportune meminerat. At post mensem, nitentibus quammaxime *Ghetii* patronis, quos hic casus vehementer afflixerat, editio rursum incœpta est, ea adjecta conditione, ut pa-

gi-

ginæ ſtatim ac e prælo exibant, Romam corrigendæ, caſtigandæque mitterentur. Quibus perfectis, vulgatum eſt cum hoc titulo: *Saggio di ſupplementi Teologici morali critici, di cui abbiſogna la* Storia del Probabiliſmo e Rigoriſmo. In Lucca MDCCXLIV. Opus hoc ſeptem dialogos continet, in quibus equites duo Philander atque Eudoxius colloquuntur; quos *Probabiliſmi & Rigoriſmi Hiſtoria* perterrefactos *Ghetius* ſolatur, & bono eſſe animo jubet. Quum vero ipſe Concinianæ Hiſtoriæ confutationem magnæ molis opus eſſe noviſſet, hac illhacque propterea excurrens, in non magni momenti rebus moratur, & minuta vellicando, ommiſſa diſcuſſione rerum graviſſimarum, Hiſtoriæ illius dignitatem atque inconcuſſam fidem prodit evidentiſſime. Concina, Apoſtolici muneris cauſſa Romam properans, Lucam pervenit eo ferme tempore, quo abſoluta fuerat horum dialogorum editio; cujus etiam circumſtantias habuit eo loci perſpectas. Comparatum horum exemplum ſecum Florentiam detulit, atque in cœnobio S. Marci non ultra duas hebdomadas commoratus iiſdem reſponſionem paravit. Quamvis enim ſui Hiſtoriam nullo in capite a *Ghetio* labefactatam facile deprehendiſſet, verebatur tamen ne elegans, & captioſa forma ſcriptionis multos deciperet, ut ſæpe contingit. *Ghetius* tamen patrocinatores excitaverat ſuos, ut Concinæ apologiæ editionem impedirent. Verum ii, qui librorum editioni præſunt, tentaminis iniquitate comperta, ultro libri vulgationem conceſſerunt (*a*). Itaque Venetiis A. MDCCXLV. editum eſt, cum hujuſmodi inſcriptione: *Eſame Teolo-*

(*a*) *Novelle Fiorentine* Anni MDCCXLV. pag. 367.

logico del Libro intitolato: Saggio di Supplementi Teologici morali critici, di cui abbisogna la Storia del Probabilismo e Rigorismo &c. *stampato in Lucca l'anno* 1744. *dal R. P. Nicolò* Ghezzi. In Pesaro (*Venetiis*) MDCCXLV. appresso Nicola Gavelli. In quo apologetico Opere Concina adversarii sui potiora momenta discussit, suamque Historiam vindicavit (*a*). At nimia celeritate usus nonnulla prætermisit, quæ *Ghetio* cavillandi materiem præbuerunt. Quamvis porro optaverim, ut Concina longiori examine *Ghetii* dialogos excussisset, summam tamen ejus ingenii promtitudinem, animique præsentiam maxime suspicio, quo *Ghetii* librum, diuturna opera, ac duorum fere annorum labore confectum, nervose exagitavit tredecim spatio dierum, quemadmodum sancte affirmarunt Florentini Monasterii Patres, quorum testimonium plus fidei habiturum puto, quam *Ghetii* sociorumque ejus admirationem. Ut vero PP. Societatis cuncta, quæ Concina in Historiæ suæ defensionem vulgaturus esset, oppugnare acerbissime constituerant, sic non ita multo post editos duos illos, quos memoravimus, libros, pugnam redintegrarunt. Jacobus *Sanvitalis*, quamvis satis a Concina exagitatus, tamen magisterii nescius, libellum alterum scripsit, cui hunc titulum indidit: *Spiegazione breve e sincera di alcune proposizioni inserite nella* Giustificazione di più personaggi, *e risposta alle* Osservazioni critiche e mo-

(*a*) De hoc Opere ita Jo: *Lamius* In Ephem. Florent. loc. cit. A. MDCCXLV. *Lo temè tanto il suo Avversario, che proccurò in Venezia, dove in verità è stampato questo libro, che fosse soppresso; e non sarebbe riuscito al nostro Autore di estrarlo, se non avesse dimostrato a chi comanda, di quanta importanza fosse per la buona Morale.*

morali. In Lucca MDCCXLV. per Giuſeppe Salani, e Vincenzo Giuntini. In hoc paucarum paginarum libello ſenex iſte ſibi per omnia ſimilis, (ſi ſtylum excipias, quo amariſſimo utitur) ſolita abſurda, nenias & ineptias ita congeſſit, ut fere totus ad lectorum ſolatium eſſet heic exſcribendus. Sed ultra quam noſtri muneris eſſet, peregiſſe arbitramur, illius integro titulo recitato: quam rationem ſervabimus ubicunque *Sanvitalis* ſcriptionum mentio habebitur. Atque hæc quidem adverſus primum apologeticum Concinæ Opus. Alterum vero duo oppugnarunt ejuſdem Societatis homines; quorum primus ita librum inſcripſit. *Oſſervazioni ſopra i primi capitoli dell'* Eſame ec. Baſtia preſſo Franceſco Romanetti. Hujus auctor eſt P. Franciſcus Antonius *Zaccheri*, vulgo *Zacharia*, vir, ut amici ejus credunt, doctiſſimus, ut vero libri ejus teſtantur, minorum gentium ſcriptor. Hic Genuæ degens quinque ſolum Conciniani *Examinis* capita in examen vocare ſe potuiſſe ſcribit, quum per noctem unam illius exemplum penes ſe tantum habere potuerit. Sit fides penes auctorem. Qua immodeſtia libellus hic, qui vere tenebrarum opus dici poteſt, exaratus ſit, dicere ſupervacuum fuerit, quum nemini maledicentia ſcriptoris ignota ſit, & ſcribendi in ſui adverſarios aculeata conſuetudo. Quo vero pondere momentorum Concinam aggrediatur, ejus in rebus Theologicis innocentia, a clari nominis ſcriptoribus patefacta, me plura dicere non ſinit. Alterius autem libelli in idem *Examen* editi auctor eſt P. Nicolaus *Ghetius*, qui nonnulla a Concina prætermiſſa, aut levi tantum calamo indicata, recoxit atque ampli-

fi-

ficavit in Opere, cujus hæc est inscriptio: *Riflessioni sull'* Esame Teologico ec. *proposte al M. R. P. F. Daniello* Concina *da Nicolò* Ghezzi *della C. di Gesù*. Lucca per i Marescandoli MDCCXLV. Quamvis porro *Ghetius* liberius interdum, quam libero atque ingenuo homine dignum sit, excurrat, atque extra veritatis septa vagetur, mitius tamen atque humanius, quam cæteri, Concinam excipit. Ipse tamen, & quod magis ridiculum est, *Sanvitalis* quoque, tantopere suas in Concinam jactarunt scriptiones, ut quasi jam publice de falsitate innumerisque mendaciis convictum palam postulaverint, & publicis litteris aut ad responsionem edendam, aut ad canendam palinodiam excitarint. At vero post tam solemnes denuntiationes, atque præcepta, artes adhibuere omnes, ut respondendi facultas Concinæ eriperetur; unde hac ratione ipsi jam neminem haberent, qui ab se editorum librorum peccata patefaceret; imperitis vero hominibus rerumque insciis persuaderent: Concinam publicè falsitatis convictum, ne mussitare quidem esse ausum. Qua agendi ratione nihil inhumanius nihilque monstruosius excogitari potest. Ac revera quidem post varia media adhibita, quorum excogitatores sunt callidissimi, quod votis cupiebant omnibus, impetrarunt. Pontifex & ipse eorum artibus circumventus, Patribus Congregationis SS. Inquisitionis significavit: avere se, ne quid ultra Concina illis de rebus conscriberet. Concina per id temporis, Neapolim prædicationis caussa properaturus, Romam pervenit, atque eorum, quæ PP. decernere in animo habebant, conscius factus, comite P. *Orlandio*
Mo-

Monachorum Cœlestinorum Procuratore Generali, *Gullielmium* S. Officii Assessorem, ut vocant, convenit, ab eoque Romani Pontificis, Patrumque exploravit voluntatem. *Gullielmius* rerum apprime gnarus, eam Patrum fore sententiam dixit: ut nil ipse ultra *Sanvitali Ghetioque* reponeret. Erant tamen qui Patrum illorum voluntatem extenderent, eaque cautum putarent: interdictum esse Dominicanæ Familiæ alumnis, ac præcipue Concinæ de probabilitate adversus *Ghetium*, cæterosque Societatis homines quid elaborare. Hac in sententia erat P. Thomas *Ripollius* Ord. Præd., ut jam diximus, Generalis Præses, qui data die 22. Febr. A. MDCCXLVI. epist. Concinam Neapoli agentem commonuit: *sibi a suprema S. Officii Congregatione in mandatis datum, ut expresse inhiberet suis, & nominate ipsi Concinæ, ne quid amplius de Probabilismo adversus* Ghetium *aliosque Societatis Jesu scriptores vulgaretur* (*a*). Concina eorum, quæ a *Gullielmio* acceperat, memor non sine admiratione sui Præsidis mandatum perlegit. Cupiens interim facti veritatem ultra cognoscere, rem, ut solebat, cum Josepho Augustino *Ursio* contulit. *Ursius* negotii explanationem commendavit Cardinali Nereo *Corsinio*, apud quem gratia plurimum valuit. *Corsinius* rem totam ex ore ipsius Pontificis hausit, obtinuitque ab eo facultatem epistolium ad *Ripollium* scribendi, in

H quo

(*a*) *La sagra Congregazione del S. Officio con suo viglietto degli 19. andante mi comanda di proibire espressamente e nominatamente a V.P.R. di non più scrivere sulla materia del Probabilismo contro il P. Nicolò* Ghezzi *ed altri Religiosi della Compagnia di Gesù ec. Roma* 22. *Febr.* 1746.

Conservus in Domino
Fr. Thomas Ripoll. Mag. Ordinis.

quo Pontifex declarabat: *mentem ſui fuiſſe dumtaxat, ut PP. Congregationis S. Officii Concinæ ſignificarent: nolle ſe amplius novas in* Ghetium *&* Sanvitalem *ſcriptiones, ac velle omnino, ut concertatio inter ipſos exorta finiretur. Cæterum poſſe Concinam ipſum, cæteroſque Dominicanæ Familiæ alumnos* Probabilioriſmi *doctrinam tamquam plauſibiliorem atque ſecuriorem docere, ac propugnare.* Quos animi ſui ſenſus Cardinali juſſit Pontifex, ut *Ripollio* aperiret; quemadmodum conſtat ex ejuſdem *Corſinii* epiſtolio, quod heic evulgamus, ne quis fidem noſtram deſideret (*a*). Jeſuitæ porro totius machinationis auctores, ſive quod indictum Concinæ præceptum, quo non obſcure ſibi ipſis quoque ſilentium indicebatur, ignorarent, quod non ita facile admiſerim, ſive quod verius fortaſſe fuerit, ſe neſcire diſſimulantes, ut Concinam acrius vexarent, *Hiſtoriam Probabiliſmi & Rigoriſmi* impugnare perrexerunt, ut poſt expoſitam concertationem P. *Benzii*, diſſertationis cujuſdam cauſſa excitatam, exponemus.

CAP.

(*a*) *Il Cardinale* Corſini *Protettore della Religione Domenicana per ordine ricevuto a bocca da N. S. deve ſpiegare al P. Reverendiſs. Generale la mente della Santità Sua circa l'intenzione della Sacra Congregazione del S. Offizio nel comandare, che i ſuoi Religioſi tralaſciaſſero di ſcrivere ſulle controverſie nate recentemente tra il P.* Concina, *e i PP.* Sanvitali *e* Ghezzi *della Compagnia di Gesù ſulla materia del Probabiliſmo. E' mente adunque di Sua Santità, che ciò s'intenda della privata gara nata tra i detti Padri nello ſcrivere ſul Probabiliſmo, non volendo tra eſſi nuovi ſcritti l'un contro l'altro, nè nuove repliche. Non però ha inteſo, nè intende mai, che l'Ordine Domenicano debba tralaſciare d'inſegnare, di ſcrivere, e di difendere la dottrina del Probabilioriſmo ch'è la più plauſibile e più ſicura. Vuol pertanto Noſtro Signore che di ciò ſua Paternità Reverendiſs. renda inteſi tutti quei ſuoi Religioſi, alle orecchie dei quali foſſe pervenuto il primo ſuo ordine, che per altro reſterà fermo ſolamente quanto agli ſcritti detti di ſopra ec.* Epiſtolii hujuſce exemplar Concinæ miſit *Urſinus*, ex cujus epiſtola illud exſcripſimus.

CAP. XV.

Historia Dissertationis editæ a P. Bernardino Benzi *S. J. in Casus reservatos Venetæ Diœceseos; adversus quam Concina* Epistolas Theologico-morales *scribit*.

ANtequam postremos eosque validiores PP. Societatis in *Probabilismi & Rigorismi Historiam* conatus memorem, celeberrimæ modo concertationis historiam hoc loci exordiar, & prosequar, in qua quid utique furor, animusque Jesuitarum in Concinam ferox sane ac truculentus, excogitaverit, quam verissime fieri poterit, aperiam. Dabit mihi propterea lector hanc veniam, ut priore illa concertatione paululum dimissa, ab eaque digressus, ea heic percenseam, quæ Bentianæ dissertationis caussa contigerunt; ne nimium quam licet, chronologico neglecto ordine rerum, vagari atque excurrere videar incertus. Id quod fidentius etiam libentiusque exequor, ut legentium animi, *Probabilismi* & *Rigorismi* nominum jam fortasse pertæsi, novæ controversiæ expositione recreentur, si tamen citra indignationem audiri, legique ea possunt, quæ contra omnes Ecclesiæ sanctiones, castioris ethices dogmata, ac Christianæ charitatis regulas peracta sunt. Amariorem sane calamum expostulare videtur series rerum narrandarum: sed temperabo mihi ac modum statuam, ne in idem, quod Concinæ inimicis sæpius exprobraturus sum, incidam vitium procacitatis. Itaque A. MDCCXLIII., eodem scilicet tempore, quo

H 2

quo bellum Concinam inter & Jesuitas ob *Quadragesimam Appellantem* & *Probabilismi Historiam* fervebat, P. Bernardinus *Bentius*, Venetus Jesuita dissertationem edidit ita inscriptam: *Dissertatio in Casus reservatos Venetæ Diœceseos*. Venetiis typis Lazzaroni MDCCXLIII. in 4. ac in 8. Casum VIII. hisce conceptum verbis: *quælibet impudicitia cum Monialibus facta, vel quocumque modo attentata*, explanaturus *Bentius*, inter alia hujusmodi quæsitum sibi proposuit: *an reservatione afficiatur, qui cum Moniali peragat, vel attentet actus subimpudicos de se veniales, v.g. vellicare genas, mammillas tangere, & solum ex pravo affectu vel ex prava intentione mortales*; cui ita satisfecit. *R. Negative*: *nam juxta nostram regulam octavam, nonnisi peccata per externam malitiam mortalia reservantur*. Fere per annum Concinam latuit isthæc dissertatio. At quia enormis hæc & scandali plena sententia offenderat multos, ita non defuere qui illius quærerent oppugnatorem. Duo ex Capuccinorum familia Patres Hieronymus a *Castro Franco*, & Felix a *Venetiis* eam dissertationem ad Concinam detulerunt, ut læsam a *Bentio* castitatem defenderet. Concina tunc temporis & sacris distentus concionibus, & Christianæ Theologiæ, in quam toto pectore incumbebat, elaborandæ intentus, se tum illorum votis satisfacere haud posse respondit: facturum autem postea, cum opportuniorem occasionem, ac tempus necessarium habuisset. Interim P. Fulgentius *Cuniliatus* Ord. Præd., eximiæ pietatis & doctrinæ Theologus, *Bentium* admonere decrevit; probavitque Concina pii hominis consilium. Usus est autem ad id ope-

opera Canonici *Oker*; qui per epiſtolam *Bentium* hortatus eſt, ut ab ſe traditam in Caſus VIII. explanatione doctrinam vel revocaret, antequam ſcandalum ulterius creſceret, vel, quod erat factu facillimum, ea ſublata paginâ, aliam in ejus locum ſufficeret. Sed fruſtra. *Bentius* propoſiti tenax tantum abfuit a pii admonitoris conſilio excipiendo, ut potius, die 4. Januarii A. MDCCXLIV. data ad eumdem epiſtola, ſententiam ſuam defendere conatus ſit (*a*) eoſque reprehenderit, qui contra ſentirent. Ubi malum ſerpere quotidie latius & ipſa patientiâ corroborari *Bentii* doctrinam Concina ſenſit, non diu diſtulit Bentianæ diſſertationis refutationem. Itaque duas latinas epiſtolas ita inſcriptas edidit: *Epiſtolæ Theologico-morales ad Illuſtriſſimum & Reverendiſſimum N. N. adverſus librum inſcriptum*; Diſſertatio in Caſus reſervatos Venetæ Diœceſeos. 4. *Venetiis* MDCCXLIV. In quibus valido & ve-

(*a*) *Primieramente da una parte la Diſſertazione del* P. Benzi *prima di ſtamparſi* [*oltre a publici Reviſori*] *è ſtata riveduta da più Teologi: dall' altra parte la medeſima diſſertazione dopo la ſtampa ſeguita fin dal principio della paſſata Quareſima è ſtata letta da moltiſſimi Confeſſori Secolari, e Regolari, Parochi, ed altri Eccleſiaſtici anche di carattere più diſtinto; eppure neſſuno d'eſſi per l'addietro ha condannata detta diſſertazione. Secondariamente il* P. Benzi, *benchè, come è a me noto, egli ſi crede capaciſſimo di errare, non è sì facile che abbia errato in queſta materia, mentre da 24. anni, e di queſti 15. in Venezia aſſiſte al Confeſſionale, e per otto anni* [*oltre al ſuo privato ſtudio Teologico*] *ha inſegnata la Teologia morale ec.* Allatis hinc aliquot Theologorum doctrinis propriam opinationem propugnare ac tutari nititur. Hanc porro epiſtolam *Bentius* ad *Okerium* miſit tanquam ab altero homine in ſui apologiam compoſitam; revera tamen a ſe conſcriptam, ſuique mentem præſeferentem, ut conſtat ex initio alterius epiſtolæ ejuſdem *Bentii* ad citatum Canonicum *Oker*: *Mando a V. S. Riveritiſs. l' accluſa lettera* (ideſt eam, cujus fragmentum modo adduxi) *contenente il mio ſentimento intorno al conſaputo caſo, acciocchè Ella poſſa prevalerſene, moſtrandola a chi, e come la ſua ſaviezza giudicherà opportuno ec.*

vehementi ſtylo,quemadmodum opus erat,cum recenſitam *Bentii* (cujus tamen nomen ſilentio preſſit) doctrinam,cum alia ſingularia placita ejuſdem diſcuſſit, & magno pondere momentorum Theologicorum egregie perſtrinxit. Summo proborum omnium favore exceptæ fuere hujuſmodi epiſtolæ, & non multo poſt cum Romæ tum Lucæ,& Venetiis denuo editæ ſunt. Concina deinde de tradita a *Bentio* doctrina Joſephum Auguſtinum *Urſium*, tum Sac. Congregationi *Indicis* a ſecretis, certiorem fecit. *Urſius* idem cum *Benedicto XIV.* communicavit, qui dictis ejus vix fidem habens juſſit,ut Bentiana diſſertatio epiſtolarum faſciculo, quo Apoſtolicæ Sedis ad Venetorum Rempublicam ablegati epiſtolæ concluduntur, adjungeretur. Tum vero, ea non ſine animi mœrore perlecta, juſſit ut eadem ad ſacram S. Officii Congregationem deferretur, unde, opportuno facto examine, damnaretur. Fama inde Bentianæ doctrinæ ubique vulgata, obſtupuerunt plerique,qui hujuſmodi doctrinâ inſtauratam quodammodo ſectam videbant ea longe deteriorem, quam quæ olim inter *Anabaptiſtas* exorta fuit, quorum non pauci etſi eximendum pœna putaverint, non tamen crimine abſolverunt juvenem illum, quem alii, coacto conventu, excommunicationi ſubjiciendum arbitrabantur, quod manus in ſinum virginis ſibi deſponſatæ injeciſſet (*a*). Harum rerum Jeſuitæ minime ignari in iis circumſtantiis artes omnes in ſui præſidium vocarunt. Incredibile dictu eſt quot quantaque in Concinam per domos infimorum atque nobilium dictitaverint. Nullum convi-

(*a*) Petrus *Bayle* Art. *Mamillaires*.

vicii genus fuit, quod in illum non expueret eorum facer furor. Graviora poftmodum meditati, P. *Villarium*, Jefuitam Venetiis agentem, & magnæ exiftimationis hominem, totius conjurationis executorem delegerunt. Hic fuorum fociorum adhortationibus compulfus ad Marcum *Fufcarenum*, Virum ampliffimum, atque unum e Patavinæ Academiæ Triumviris, fe contulit, eique fignificavit: *Bentium* Veneti Patriarchæ juffu differtationem illam, cujus cauffa tot rumores audiebantur, adlaboraffe: hanc ipfummet Præfulem fuo probaffe fuffragio, ac Parochis commendaffe, ut *id ipfum faperent omnes*. Marcus *Fufcarenus*, homo cetera oculatiffimus, hominis pietatis & doctrinæ fama notiffimi oratione commotus, hamum voravit. *Villarius* tum ubi fe verba non inutiliter feciffe novit, *Fufcarenum* acrius in fententiam fuam traducere fenfim perrexit, atque in Concinam incitare: hunc fcilicet *Bentii* differtationis oppugnatione fe factiofum hominem, tumultuarium, ac publicæ quietis perturbatorem manifeftaffe; ceu qui probatum a tanto Præfule Opus adeo infolenter exagitaffet: optimum propterea fibi confilium videri *Fufcareno* fuggeffit, fi Concinianas epiftolas, in admiffi ab illarum auctore criminis pœnam, fua auctoritate fupprimendas curaffet, quæcumque demum cauffæ ratio effet habenda. His omnibus plenam adhibens fidem *Fufcarenus* publico in Magiftratu fociis fuis Concinæ epiftolarum fuppreffionem commendavit non modo, fed pro ea obtinenda graviffime, ut folebat, differuit. At obftitit ipfi *Pafqualigus*, alter rei litterariæ curator, qui hiftoriam omnem jam antea probe cognoverat. Tum

Con-

Concina *Pasqualigi* nomine atque consilio ad *Fuscarenum* accessit, totamque seriem rerum ipsi accuratissime exposuit. Acris ingenii Senator tum iis, quæ a *Pasqualigo* audierat, tum Concinæ narratione edoctus, a sententia discessit, seque a *Villario* belle captum atque deceptum fassus est. Quod exinde non sine animi stupore narrare solitus fuit, vix oculis credere suis affirmans: religiosum hominem, quem magni semper fecerat, tam fidenter ad sibi illudendum accessisse. Quæ quidem omnia tum a *Fuscareno* ipso, aliisque gravissimis viris narrata sæpius iis, qui tunc temporis Venetiis aderant, non erit cur Jesuitæ in dubium vocent. Quamquam hæc omnia, atque alia omni suspicione falsi, dubioque eximunt ea, quæ Jesuitas postmodum in *Benzii* defensionem, & Concinæ dedecus perfecisse constat. Hæc vero, aliaque in Concinam tentamina, & jugis vociferatio Jesuitarum notiorem controversiam effecerant. Dicteria, jurgia & injuriæ in Concinam usque eo creverant, ut in triviis, in symposiis, aliisque locis religioso viro malediceretur, nulliusque rei haberetur mentio frequentior, quam an tangere *mammillas monialium*, earumque *vellicare genas* lethale crimen esset habendum. Plerique quæstionis minime solliciti seu verius ignari hasce vociferationes joco excipiebant: alii pro aris & focis Jesuitarum doctrinam sustinebant, & Concinam omni genere conviciorum onerabant: alii denique politico supercilio agitatæ concertationis exitum expectare visi sunt: probi vero piique viri lugere ac tristari. Jesuitæ Romæ (ubi scilicet fortioribus erat opus patronis) exi-

existentes palam *Bentii* vindicias sumserunt, S.R.E. Cardinalibus, & sacrarum Congregationum Consultoribus scriptione oblata, in qua Concina atra bile, & furore percitus traducebatur. Testimonia insuper ac suffragia Dominicanorum Auctorum ostentabant, ut imperitis rerum *Bentii* doctrinam Dominicanis communem esse venditarent. At ubi rem ad triarios redactam, & *Bentium* ab enormi errore excusari haud posse comperere, fati præscii, Concinæ quoque *Theologico-morales epistolas* tanquam livore plenas, ad sacram Congregationem, nigro theta notandas, detulerunt. Tum iis, quorum intererat sententiam ferre, omni vi atque calliditate persuadere conati sunt: optimum ea in re remedium esse, Concinianas quoque epistolas proscribere, atque utrique parti exinde silentium imponere. Dum hæc molirentur, & inani spe Concinianarum epistolarum damnationis animos solarentur multorum fere trepidantium, die 16. Aprilis A. MDCCXLIV. solemni Congregationis sanctissimæ Inquisitionis decreto, *Bentii* dissertatio carbone notatur, tanquam continens propositiones *respective falsas, male sonantes, scandalosas & piarum aurium offensivas*. Quo decreto pariter Summus Pontifex damnavit quascumque scriptiones sive jam editas, sive prodituras in *Bentii* defensionem (a). Adeo tanto Pontifici cordi erat,

(a) *Eademque probibitione* (SSmus D.N.D. Benedictus PP.XIV.) *damnat & vetat quascumque scripturas; seu libros editos, vel edendos ejusdem libri defensionem continentes*. Post quæ hæc alia subdit: *Hunc itaque librum seu libros sic damnatos ac prohibitos idem SS. D. N. vetat, ne quis cujuscumque sit status & conditionis, ullo modo, & sub quocumque prætextu, iterum imprimere, vel imprimi facere, vel transcribere, aut etiam impressum, vel impressos, aut transcriptos apud*

ut fœda doctrina uno ictu periret. Neque satis hisce consultum putans scandalo, quod intulerat *Bentii* dissertatio, voluit Pontifex, ut hujus auctor publico scripto palinodiam caneret, quod celerrime, & libentissime etiam, ut accepimus, præstitit (*a*). Hunc deinde, quem Venetus Patriarcha sua in Diœcesi sacras Fidelium exhomologeses excipiendi auctoritate privaverat, Jesuitæ, inito concilio, Patavium ablegarunt. Publicato exinde Venetiis Apostolico decreto, quo *Bentii* dissertatio damnabatur, quænam confusio pudorque PP. Societatis, eorumque studiosos incesserit, facile quivis intelliget: tot enim in Concinam declamationes curiosos quosque summam in expectationem adduxerant, quisnam exitus controversiæ esset futurus. Major pars, quid effutiret, ignorabat: nonnulli Pontificem studio partium laborasse impie blasphemarunt: alii alia, quæ referre non vacat, excogitarunt. Rumores tamen sedare, ac extinguere Jesuitæ percupidi, a rei Littera-

apud se retinere, & legere audeat. Sed ipsum aut ipsos Ordinariis locorum, vel hæreticæ pravitatis Inquisitoribus statim & cum effectu tradere, & consignare teneatur sub pœnis in Indice librorum prohibitorum contentis.

(*a*) *Cum in meo Libello, cui titulus est:* Dissertatio in Casus Reservatos Venetæ Diœceseos, *impresso Venetiis* A. MDCCXLIII. *nonnulla mihi exciderint, quæ audio multorum aures offendisse, quæque ego re melius considerata probanda non esse dico, ex animi mei sententia revoco, & retracto propositionem qua asserui:* Vellicare genas & mammillas tangere monialium esse actus subimpudicos, de se veniales & solum ex pravo affectu, vel ex prava intentione mortales, *tanquam rem falsam, male sonantem, piarum aurium offensivam & scandalosam. Insuper declaro me improbanda specialiter recensitam propositionem nolle alias a me in eo libello scriptas probare, si quas minus caute, vel minus opportune scriptas prudens lector deprehenderit; sed ea omnia superiorum judicio, ac determinationi* S. R. E. *reverenter subjicio, paratus revocare & improbare quæcumque ab ea reprobantur.*

Bernardinus *Benzi* Soc. Jesu.

tariæ curatoribus, agentibus quammaxime eorum patronis, obtinuerunt, ut tam proſcriptæ diſſertationis, quam Concinæ epiſtolarum publica vetaretur alienatio. At hoc levis momenti fuit: nam Concinianæ epiſtolæ privatim quotidie divendebantur. Juſſum præterea typographis ne eaſdem denuo cuderent; ſed cum hoc Archibibliopolæ ſuggeſtio potius, quam rei litterariæ curatorum mandatum haberetur, poſt tres menſes, caute tamen, prælo ſubjectæ ſunt. Qua vero religione PP. nonnulli Societatis Romanorum judicum adverſus *Bentium* ſententiam exceperint, ex multiplicibus ſcriptionibus conſtabit, quas percenſeam, poſtquam nonnulla de ſatyra, a P. *Scarponio* edita, protulero.

C A P. XVI.

De P. Scarponii *S. J. ſatyra*, ſcudiſcio *inſcripta*, *atque adverſus Concinam alioſque vulgata.*

ANtequam bene multas nonnullorum PP. Societatis Jeſu ſatyricas ſcriptiones percenſeam, quas in proſcriptæ Bernardini *Bentii* doctrinæ vindicias evulgarunt, liceat mihi nonnulla dicere de ſatyra illa, *ſcudiſcio* dicta, quæ manu exarata ad manus multorum pervenit, & pleroſque excitavit ad tantæ acerbitatis inveſtigationem. Igitur ſatyrici hujuſce poematii vulgandi cauſſa hæc fuit. Menſe ſextili A. MDCCXLIII. diſputationem Theologico-moralem habuit in Seminario Peruſino P. *Pozzettius*, ex Ordine Servor. B. M. V. Theologus. P. *Archibugiertius*, monachus Camaldulenſis, quum ad eam diſpu-

tationem accessisset, petiit a thesium vindice, num sextans indicæ potionis, seu cocholatis jejunio adversaretur, illudque frangeret. Cui cum ille probabile sibi esse respondisset, quinimmo, inquit *Archibugierius*, plusquam probabile mihi est: utque seriis jocum misceret, atque lectissimam recrearet coronam; *numquid tibi*, inquit, *Jesuitarum sententia adridet, qui hujusmodi potionem in magna copia absorberi posse defendunt?* Jesuitæ partim quod ad disputationem non fuissent vocati, partim vero & potissimum hujusmodi joco, quem publico in loco dictum probare non ausim, exulcerati, altissimas ediderunt lamentationes. Post dies non multos P. Didacus *Redius*, Jesuita Aretinus, cantilenam quandam, ad normam Anacreontici metri exaratam, in vulgus emisit, in eaque demonstrare aggressus est: immerito opinionis illius solos Jesuitas traduci auctores; falso nimirum laborans supposito, ut Philosophi dicunt, quasi scilicet *Archibugierius* eam solis Jesuitis opinionem adscripsisset. Gradum inde sibi *Redius* faciens ad inopportunas Societatis vindicias, cum plura ipsi tributa, tum præcipue *Paschalis* ad Provincialem epistolas vituperat, & Mathæi deinde *Mojæ* fretus testimonio pronunciat, infensiores hostes Societatis Jansenistas fore. Aliquanto post P. *Scarponius*, ejusdem Societatis, cujusdam *Scarponis* montani bubulci filius, canticum arrogantissimum, ad Francisci *Bernii*, ludicri poetæ imitationem, Perusiis vulgavit, excepitque *Archibugierium* probris, injuriis, & minis. Hujusmodi cantico *Archibugierius* respondit altero cantico, prolixis exornato enarrationibus, in quibus sententiæ suæ firma adtulit momenta, atque indicavit

su-

futurum brevi Probabilismi casum, cui tot jam vulnera Apostolica Sedes inflixerat. Utque recentioribus exemplis, omissis veteribus, constaret veritas adsertionis suæ, duorum meminit *Benedicti XIV.* diplomatum, quorum altero Sinenses Ritus confixi sunt, altero vero eorum damnata sententia fuit, qui jejunium cum esu carnium non esse conjungendum putaverant. Harum commemoratione rerum furentes plerique homines Societatis satyram, *Scudiscio* nuncupatam, Perusiis disseminarunt, auctore præcipuo, atque architecto eodem P. *Scarponio*, cujus modo meminimus. Ad specimen maledici carminis, quod adhuc delitescit, sat fuerit heic exscribere primos versus, qui hujusmodi sunt:

Or quì della tua lena ser Apollo
E' d'uopo, ma di quella più robusta
Per dar ad un fraton *tra capo e collo*.

In hac autem satyra P. *Scarponius* cum multos probos doctosque homines, tum præcipue Concinam laceravit; cujus elucubratio, plena nervorum atque doctrinæ, *Benedictum XIV.* non leviter impulerat ad edendum illud diploma, quod *Scarponio Archibugierius* objecit. Rem hanc totam per epistolam indicavit Concinæ Hyacinthus *Gratius*, Perusinæ urbis Bibliothecarius; cujus nos alias servamus epistolas, quæ a nobis, si opus fuerit, vulgabuntur. Interim post editum cinicum carmen P. *Scarponius*, Perusiis abire coactus, Senis Theologici obeundi muneris caussa consedit. Ibi die quadam Casum conscientiæ, ut vocant, soluturus in Archiepiscopi Senarum atrio in numerum hæreticorum Danielem Concinam & Natalem *ab Alexandro* re-

je-

jecit; illud addens præter multa, *Theologiam Christianam* haud fuisse proscriptam, quemadmodum æquum erat, eo quod *Benedicto XIV.* esset inscripta (*a*). Quasi vero jam facillime è memoria hominum excidisset P. *Noberti*, piissimi, fortissimique olim e Cappuccinorum familia hominis, fatum cujus epistolas, eidem sapientissimo Pontifici nuncupatas, nemo ignorat fuisse proscriptas.

CAP. XVII.

Bentianæ Dissertationis vindicias infelici exitu obit P. Jo: Baptista Faure *S. J.*

BEntiana dissertatione tam claris formulis proscripta, atque ad canendam palinodiam auctore compulso, exorta concertatio finita ac plane absoluta credebatur. At vero præter omnium spem, quasi tam solemni decreto celeberrimæ Congregationis Patres classicum cecinissent ad vehemens atque atrox bellum committendum, quam plures ex Societate Jesu homines in arenam descenderunt, eo fine atque consilio, ut & *Bentii* proscriptam doctrinam defenderent, & Concinam tanquam damnationis auctorem immaniter lacerarent. Quod igitur nemo religiosi animi vir sibi tam facile in animum induxisset, hoc primus omnium est ausus P. Joannes Baptista *Faure*, qui Romæ, hoc est in luce omnium gentium & sub ipsorum judicum oculis, libellum edidit, hunc titulum præferentem: *All' Auto-*

(*a*) Narrat id facti auctor infelix versionis, & observationum ad epistolas Ab. *Covet*. Observat. 6. ad Epist. II. pag. 101. editionis Venetæ apud *Bettinellum* A. MDCCLX.

tore delle due epiſtole contro la Diſſertazione dei Caſi riſervati in Venezia Avviſo *ſalutevole, acciò conoſca ſe ſteſſo*. Napoli MDCCXLIV. cum hac Divi Auguſtini ex libro *de Trinitate* ſententia: *Gratanter ſuſcipit oculum columbinum pulcherrima & modeſtiſſima charitas, dentem autem caninum vel evitat acutiſſima humilitas*. Libellum hunc, quem vere *Monitum* peſtifer dixeris, ubique ſparſere Jeſuitæ; & præter alios hujus cum laude meminit Venetus *Litterariarum Ephemeridum* conſarcinator cum rerum Theologicarum, tum omnium aliarum diſciplinarum plane inſcius (*a*). Poſt primum hoc *monitum*, ſecundum etiam lucem adſpexit, priori non abſimile; nec mirum: eundem enim auctorem habet; qui virus ſuum in primo non omnino effudiſſe ratus, in hoc ſecundo totum evomuit. *Monitum* hoc ſecundum vulgatum eſſe poſt editum decretum a ſac. Congregatione adverſus *Bentii* diſſertationem, auctor ipſe fatetur (*b*), qui licet, ut fucum imperitis faciat, ſe *Bentii* defenſionem ſuſcipere nolle proteſtetur, revera tamen æthiopem dealbare conatur & nihili faciendas eſſe demonſtrare nititur Concinianas epiſtolas, queis tamen permotos illius Congregationis Patres *Bentii* doctrinam damnaſſe vel ipſi Jeſuitæ faſſi ſunt (*c*) *Monita* hæc quamvis initio

(*a*) *Novelle della Republica delle lettere* Ad ann. MDCCXLIV. pag: 357. Miratur autem, neſciens admirationem eſſe ignorantiæ ſignum, *Moniti* auctorem in ſui præſidium SS. Thomæ, Antonini, Bonaventuræ teſtimonia adſerre, atque laudare; nihil prorſus ſollicitus an bene vel male horum Patrum doctrinas auctor adduxerit.

(*b*) Pag. 5.

(*c*) Præter alios auctor libri inſcripti: *Judicium cujuſdam viri &c.* de quo infra. Alii autem maximi ponderis apud PP. Congregationis extitiſſe Concinæ epiſtolas teſtantur, ut inter cæteros Card. Philippus *Monti*. Vide Epiſtolam XI. pag. 20.

tio caute & diligenter ſparſa, *in Urbe* tamen *omnium gnara*, ut Taciti ſententia utar, *& nihil reticente*, diſſipata ſunt non ita occultiſſime, ut noſci non potuerint ab iis, qui ad præpoſteras atque ſceleſtas hujuſmodi ſcriptiones impediendas quotidie advigilant. Re itaque ad S. P. A. Magiſtrum delata ejus juſſu inquiſitio peracta eſt. Immiſſo ſatellitio quingenta exempla *Monitorum* in officina *Settarii*, Romani Bibliopolæ adinventa ſunt. *Settarius* illico in carcerem conjectus, judicumque ſubjectus examini faſſus eſt: ex *Mainardi* typographio duo illa *monita* prodiiſſe; PP. vero *Faurium* & *Caſtellinium* Jeſuitas editioni illorum præfuiſſe. Ac revera ſatellites apud *Faurium Monitorum* autographum reperere. At ipſe chirographo jam fere convictus; ubi tandem ſe vidit in occultandi criminis deſperationem adductum; juramenti religione interpoſita affirmavit: ſe illa *Monita* ex alio antigrapho exſcripſiſſe. Sceleris tamen ab eo admiſſi argumenta erant adeo clara, ut dies aliquot ſpiritualia, ut vocant, exercitia peragere; jejunia inſuper ac flagella perferre coactus ſit. *Caſtellinius* qua pœna mulctatus fuerit, mihi incompertum. Nullam tamen pertuliſſe crediderim, tam levi inflicta potiſſimo auctori. *Settarius* ſumtus inter & ſequeſtrationes rerum ſuarum miſerrime interiit; ſuamque uxorem viduam reliquit, quæ miram, dum vixit, *Monitorum* illorum energiam flebiliter prædicavit: *Mainardus* vero juxta legum præſcripta non modicam auri ſummam perſolvit. Proh ſcriptionum peſtilentiam! quæ & mulieres orbare maritis & marſupia mercenariorum hominum potuerunt excutere.

Ma-

Magnum tamen cæteris bibliopolis & typographis exemplum, ut certa ratione moderentur appetitionibus suis, neque aut fallacibus promissis, aut auri spe se unquam abduci sinant, ut edicta Principum eludant, & amarulentis hominibus caussam præbeant, operamque præstent exercendæ acerbitatis.

CAP. XVIII.

Auctor anonymus S. J. cerbeream Palinodiam *sub nomine Danielis Concinæ conscribit, eamque inexpiabili scelere illius socii quaquaversum vulgant.*

ETsi ea, quæ P. *Faurio* contigerunt, ad cæteros ejusdem socios saniores melioresque efficiendos satis superque valuissent, nihil tamen ab iis impetratum est, quod ipsos aut timore pœnæ perculsos, aut aliqua in Patrum Romanorum decretum reverentiâ affectos demonstraret. Nam furentes plerique eorum proculcarunt denuo Patrum illorum sententiam, & Concinam acrius, atque inhumanius lacerarunt. Inter istos audacia insigni & sceleris atrocitate maxime meritoque notatur auctor infamis Palinodiæ, sub nomine Danielis Concinæ vulgatæ, de qua modo scripturus sum. Ergo PP. Societatis post imploratam Deorum hominumque fidem, post fatigata tribunalia, post denique omnem fere Europam adversus Concinam excitatam, atque incensam, quo aliqua & quidem non levis dedecoris nota pio homini inureretur, novo, at non inaudito calumniæ genere, ipsum dejicere

pertentarunt, quem innumeris jam antea technis, atque cuniculis prosternere frustra cogitarant. Notum est, quod D. Hieronymo, Doctori omnium maximo accidit, cui adversarii ejus pessima doctrinarum capita affinxerunt. Notiora vero sunt, quæ Henrico *Norisio*, Augustinianæ doctrinæ vindici præclarissimo contigerunt (*a*) quam ut a me indigeant commemorari. Hoc eodem artificio in sui subsidium vocato, PP. nonnulli Societatis teterrimam Palinodiam sub nomine Danielis Concinæ ediderunt cum diabolica, atque mendacissima hac inscriptione: *Ritrattazione solenne di tutte le ingiurie, bugie, falsificazioni, calunnie, contumelie, imposture, ribalderie stampate in varj libri da Fra Daniello* Concina, *Domenicano Gavotto contro la Venerabile Compagnia di Gesù, da aggiungersi per modo di Appendice alle due infami lettere Teologico-morali contro il R. P.* Benzi *della medesima Compagnia*. In Venezia MDCCXLIV. appresso Simone Occhi sotto il segno d' Italia, con licenza de' Superiori e privilegio. Horribilis sane libellus, & quo tetrius ne ab ipsis quidem furiis excogitari nil possit. Horrescit animus ad monstra mendaciorum, ad effrænatam impudentiam, atque indomitum furorem auctoris. Negant sane peritiores, atque ad maledicendum comparati quidquam ad hanc diem aut contumeliosius, aut impudentius, aut omnino tenebris dignius in lucem prodiisse. Ignavissimi vulgi judicio religiosum virum sibi ipsi manus inferentem sistit malignus, ac tenebricosus impostor, atque cæca amens ira, rabidoque angui simillimus in-

(*a*) Tom. I. Operum ejusd. Card. edit. Veronensis A. MDCCXXIX. *Palinodia* sub ejus nomine edita recensetur & castigatur.

innocuum, atque piissimum hominem inducit coram vilissima plebe veniam postulantem. Inde post ridiculas strophas, & male incrustatas contumelias atque calumnias, tibias grandiores inflans bipedum sceleſtiſſimus illum vivicomburio, aut triremibus saltem censet ac pronunciat esse mulctandum; atque *bestiam* aliisque nominibus appellare non dubitat. *Bestia più che bestia: bestia in superlativo grado. F. Concina per tante bugie, calunnie, contumelie, e scandalose impertinenze ha meritato d'essere bruciato vivo, o almeno a dir poco, la galera in vita.* O hominem nequam! O hominis vocem carnificis flagello compescendam! Talem ne Concinam reputabat iniquissimus sycophanta, atque suppliciis dignum hominem judicabat, quem mortalium optimi, ipseque Christi in terris Vicarius venerati sunt? Potuisset hoc ignorantiæ atque temeritatis monstrum aliquem fabulæ colorem addere, atque maledictorum protervitatem, & mendaciorum licentiam effusissimam aliquo modo contegere, sed a perfidia desertus sua, dum Concinæ mores & dogmata peracerbe omnino, atque insolenter lacerare conatus est, non aliud meruit in scriptionis suæ laudem audire, quam ea verba D. Hieronymi (*a*): *voluntatem mentiendi babuit, artem mentiendi non babuit.* Ita sæpe multorum improbitate depressa veritas emergit, & innocentiæ defensio interclusa respirat, quando ii, quorum eminet audacia, atque projecta est, a consiliis malitiæ deseruntur. Sane ut primum venire in manus hominum hic libellus cœpit, non

K 2 illi

(*a*) Lib. III. in *Ruff.*

illi contigit, quod nulli fere hac quidem nostra tempestate non contingit, ut si non omnes, at certe aliquos benignos lectores nancisceretur. Incredibile est enim, quam fuerit statim ab omnibus uno consensu, atque una prope voce repudiatus. Omnibus petulantia, contumelia, obscœnitas, calumnia, intemperantia, denique impietas non ferenda videbatur. Quinimmo plurimos extitisse constat, qui nonnisi aliquot perlectis periodis, rerum ac verborum insolentia, atque malignitate commoti non passi sint diutius apud se tantam pestem versari, atque in ignem continuo nefastas chartas conjecerint. Usque adeo non modo litterati, atque honesti hominis, sed ne hominis quidem scriptum esse illud judicabant. Neque vero satis credidit se visum iri maledicum effrons scribillator, nisi non modo Danieli Concinæ, verum etiam duobus aliis ejusdem Dominicanæ Familiæ viris sane præclarissimis, Josepho scilicet Augustino *Ursio* & Thomæ Mariæ *Mamachio*, ore impurissimo malediceret (*a*). Cur autem hos potissimum laceraverit, in eosque furialiter incurrerit, etsi ab hujusmodi hominibus, qui impetu, non consilio in agendo feruntur, ratio factorum non sit repetenda, arbitror tamen id ipsum rabie percitum fecisse; eo quod *Ursius* doctissimos libros in Ambrosium *Cattaneum*, aliosque mendacii patronos nugacissimos scripserit, ut ipse etiam innuit; *Mamachius* vero, pluribus oblatis occasionibus de iisdem benemerendi, Societati studere detrectaverit. Ut vero tot criminibus cumulum adderet, dignumque libello fastigium imponeret, *Bentii* apo-

lo-

(*a*) Pag. 24 & 33.

logiam homo plane ignarus rerum Theologicarum aggreditur; unde iniquo ſane judicio a ſapientiſſimis atque æquiſſimis in urbe Patribus illum damnatum eſſe lector valeat deducere. Quod crimen atrociſſimum eſt, & Apoſtolicæ Sedi admodum injurioſum. Ego quidem cum primum Palinodiam hanc ad manus habui, eandem cum prolixis enarrationibus denuo vulgare cogitaveram, ut ejus auctorem pro meritis, ac pro viribus caſtigarem: ſed incœpto abſtinui, ubi ea cogitatio animum ſubiiſſet; partem ſcilicet hanc non ſcriptoris, ſed Prætoris eſſe. At ne lector plus æquo me iratum in hunc ſcriptorem putet, Palinodiæ lineamenta adferre neceſſarium fuerit (*a*). Qui nam porro hujuſce auctor

(*a*) Pag. 1. & ſeqq. F. *Concina è comparſo ſul teatro del pubblico tante volte a farvi la parte d' impoſtore, di bugiardo, d' ipocrita, e di ſcelerato calunniatore, che ha cagionato diſonore al ſagroſanto Scapolare, che porta in doſſo, e ſcandalo a tutto il genere umano con una sfacciatiſſima maldicenza. Peccatore indegno di miſericordia, che illuminato finalmente a conoſcere la gravezza de' peccati commeſſi colle ſtampe per puro motivo di renderſi capace d' aſſoluzione ſi è ritrattato, acciò ognuno anche ſapeſſe che non è morto impenitente. Ma finalmente ſi è ravveduto per cancellare le ſiniſtre impreſſioni che forſe han fatto nell' animo degl' incauti le ſue impoſture. Che ha ſcritto contro la Compagnia per pura malignità, e per un aſtio antico, che ha nudrito verſo di lei per invidia del buon concetto e ſtima, e finalmente per ambizione d' acquiſtar nome. Uomo di baſſa naſcita, di poco ſapere, e di cattiva opinione tra' Frati: che non ha diſperato di uſcire da' ſuoi ſtracci, come ha fatto un altro Frate, di cui Concina è egualmente ignorante, ma aſſai più temerario ed animoſo. Debole di cervello. Che ha proccurato di ſedurre la gente ſemplice, ed ha inſerito nella Storia del* Probabiliſmo *bugie non prima inteſe, contumelie inudite, e falſificazioni d' invenzione affatto nuova con dottrine aſſai ſcarſe, e tolte di peſo da altri, e malamente infilzate; e che però ebbe cattivo incontro preſſo tutte le oneſte perſone ed intendenti. Niuno avrebbe potuto approvare tante e sì manifeſte mutilazioni, alterazioni ne' teſti, e tante falſità ne' racconti. Tutti ſi ſtomacarono di sì continua maldicenza, e sì sfrontata; mentre eſſo andava trattenendo la ſua baggianella. Che aſpettava di eſſere ſtrapazzato da' Geſuiti, ma che non gli era riuſcito d' inquietarli; mentre diſdegnavano di batterſi con fra*

ſtor habendus ſit non ita facile eſt pro certo conſtituere. Comes Jo: Maria *Mazzuchellus* famam per ea

fra Concina. Quindi vedendo che non uſcivano dal ſuo primo contegno ſu quaſi per impiccarſi di rabbia. Fece poi l'ultimo tentativo contro il P. Benzi *e ſcriſſegli contro due ſanguinoſe declamazioni a modo di lettere, e calcò sì ſpietatamente la mano non ſolo contro di lui, ma contro la ſua riſpettabile Religione che peggio non avrebbe ſaputo fare, ſe aveſſe ſcritto contro una ſetta di eretici dichiarati. Finalmente ha riconoſciuto la ſua pazzia, e dalla loro modeſtia ha preſo nuovo ardire di replicare le offeſe. Nello ſcriver libri ha avuto niun principio di oneſtà, e molto meno alcun zelo dell'onor di Dio; avendo mormorato per zelo, e infamato per eſſo. Incapace di zelo dell'onor di Dio, e biſognoſo di emendar la vita. Uomo ſenza coſcienza che odia il ſuo proſſimo; e briccone che ha ſcritto con tutta quella impertinenza, di cui è capace un frataccio malnato e malcreato come lui. Pieno di groſſolane malizie dettate dallo ſpirito di malevolenza, e di furore; l'eſſere ſcoſtumato, ignorante e temerario ſono i ſuoi caratteri. Uomo per tanti titoli infame, e che deve ſoddisfare alla ſua coſcienza per accoſtarſi a' Sacramenti ſenza rimorſo. Aſino che ſi è ſcagliato contro un innocente ſcrittore P.* Benzi *con tutti quelli improperj che poſſono addattarſi ad un maeſtro di empietà e di ereſie, e che ſi è ingegnato di metterlo in ridicolo con una grazia da far lubricare all'iſtante qualunque corpo più ſtitico; degno perciò che ſe gli ſbatta una ventreſca ſul muſo per carità. Con gran malvagità ha bruttamente calunniato un tal ſoggetto con farlo autore di ſcelleragini non mai da lui figurate, e all'uſo de' ſciocchi ha preſo in impreſtito da* Paſcale, *e da altri moderni eretici fraſi aſſai vecchie per infamare e diſtruggere la Compagnia di Gesù. Frate pidocchioſo, buono ſolamente a mentire arditamente, a impoſturare il mondo, e di notoria malvagità, e di ammirabile preſunzione. Ipocrita che ha inſegnato la ſtrada più ſtretta, ed eſſo è andato per la larga. Tutti convengono che la dottrina de' Geſuiti è la più ſtretta. Ha dato un gran ſaggio di enorme malizia, e di inſigne ignoranza, e di ſuperbia; ed ha proccurato di comparire uomo timorato di Dio, e la ſua paſſione è ſtata di far la figura di dotto, che lo ha fatto prevaricare. Frate d'ignoranza palpabile, teſta di citriolo incapace di conoſcere i ſuoi ſpropoſiti enormiſſimi; anche di lingua latina, cui non ha mai ſtudiato: ha moſtrato di capir poco in Teologia, anzi di eſſer privo del ſenſo comune. Beſtia più che beſtia, e beſtia in ſuperlativo grado, che adduce autorità, che calzano come la ſella al porco; e che dimoſtrano una prodigioſa ſomaraggine. Ignorante preſuntuoſo. Sciocco uomo, che ha voluto far da Teologo non eſſendo che un miſero dozzinale predicatore, di cui l'erubeſcenza non è il ſuo debole, e di cui ſi deve dire che ſia un miſto di ſemplicità, e di malizia, di temerità ed ignoranza, onde comparſce a ſe ſteſſo non ſa ſe ridicolo o degno di compaſſione. Uomo baldanzoſo, predeterminato ad inſegnare contro coſcienza ciò che non*

ea tempora exiisse memorat (*a*) quæ infamem scriptionem PP. Julio *Cordaræ*, vel *Torniello*, ac denique Francisco Ant. *Zachariæ* adjudicaret. Homines quidem sunt cuncti ex Societate, atque ad exercendum maledicentiæ dentem naturæ acerbitate paratissimi. Alii & fortasse verius illius auctorem faciunt P. *Cocconatum*, pariter Jesuitam, qui Venetiis degens aliis libellis in Concinam evulgatis operam & favorem præstitit. At quisquis tandem fuerit infamis auctor libelli, Legi Corneliæ illuserit, & latuerit mortales judices; ultorem certe latere non potest Deum. Quod si Dei singulari misericordia atque clementia inter vivos adhuc degit auctor infelix, audiat & videat, si tamen phreneticus, ac plane cæcus quidquam intelligere aut videre potest, quid præstare necessario debeat, ut tam atrocis sceleris a supremo Numine misericordiam ac veniam assequatur: *Necesse est, præter sinceram facti sui coram Deo pœnitentiam, ea, quæ in honestum virum,*

non è mai stato insegnato da altri, e con tutta la fratesca temerità si è applicato al desperato partito di infamare, e condannare tutti i scrittori della Compagnia. Gran progetto da non venir in mente che ad un pazzo! Che ha parlato con un linguaggio solito a sentirsi nelle bocche de' Giansenisti. Se non che più temerario di loro, e meno assai giudizioso nel calunniare pretese di mettere in discredito la Morale de' Gesuiti, ciò che niuno degli eretici più arrabbiati nemici di loro avea giammai tentato. Reo di peccato esecrando e manifesto; e capace di nere ed evidenti calunnie, e ne' cui scritti trionfa l'iniquità, l'ignoranza, la temerità, che sono gli attributi suoi proprj. Frataccio impertinente. Papagallo, sciocco, di perverso genio, turbolento, e buffonesco, che zela per la riforma come Lutero. *Fra Concina per tante bugie finalmente, calunnie, e contumelie, e scandalose impertinenze ha meritato d'essere bruciato vivo, o almeno, a dir poco, la galera in vita. Non v'è improperio che non meriti, non vi è espressione sì forte e ricercata che possa uguagliare la grandezza della sua scelleragine. Fraticello miserabile, e indegno di nominare la Compagnia di Gesù ec.* Quid aliud expectes a furioso?

(*a*) *Scrittori d'Italia* Art. *Benzi* P. Bernardino.

rum, Deo ſacrum, crimina contulit, revocare eum; contrariiſque ſcriptis mendacia ſua, ac maledica ſcripta refellere, ac refutare; & ſe falſum dixiſſe, atque adeo eſſe mentitum, jurejurando etiam ſi opus fuerit conteſtari: ita ut apud eos, ad quorum aures conflata ab ipſo calumnia pervenit (quæ ſemper niſi revocetur, extabit veluti quoddam falſorum criminum teſtimonium) omnis dictorum ſcriptorumque fides quantum in ipſo eſt abrogetur, nulla habita propriæ famæ ratione: quum juſtitia poſtulet, ut alteri reſtituatur quidquid ablatum per infamiam fuerit. Ex violatione quippe juſtitiæ reſtitutionis conſequitur obligatio. Quamobrem ad canendam palinodiam divinis & humanis legibus, quibus eum relaxari nefas, adſtringitur. Atque hoc illi remedium utpote neceſſarium, ſi quidem ſalvus eſſe vult, omnino adhibendum eſt. Sibi autem ſuoque ſceleri adceptum referat, ſi pari, vel majori etiam cum ſuæ famæ detrimento, aliorum ab ſe violatæ exiſtimationi adigitur conſulere. Sciens enim ac volens hoc certe grave ſibi onus impoſuit (a). Hæc eſt obligatio, qua ſceleſti libelli auctor ob-

(a) Controverſiam definivit conceptis verbis P. Hieronymus *Lagomarſinius* S. J. Ut vero res intelligatur animadvertendum eſt A. MDCCXXVII. larvatum Societatis ſcriptorem in vulgus edidiſſe *Sermones IV. de totá Græculorum hujus ætatis litteratura* ſub nomine *L. Sectani Q. Filii* cum enarrationibus M. *Philocardii*, in quibus aliquot virorum, ac præſertim Florentinorum mores atque doctrina perſtringebantur & eorum plerique inter aſinos collocabantur, veluti *Salvinius* ac *Lazzarinius*. Adverſus hunc fictum *Sectanum*, quem eſſe *Lagomarſinium* eruditi cenſent, ejuſque commentatorem vel Pompeum *Venturium*, vel Julium *Cordaram* Jeſuitas, famoſus libellus, cui titulus: *i Pifferi di Montagna*, vulgatus eſt, ejuſque auctor acriter Jeſuitas momordit ac reprehendit. *Lagomarſinius* V. ſermonem ſub nomine pariter *Lucii Sectani* emiſit, in quo poſtquam etruſci poematii auctorem omni conviciorum genere proſcidiſſet, caſum tandem conſcientiæ, ut vocant, protulit ab Univer-

ſi-

obſtringitur; una cum iis omnibus PP. Societatis, qui illum quaquaverſum divulgarunt. Nulla enim non dicam Italiæ, ſed & aliarum diſſitarum regionum urbs fuit, ad quam ille non pervenerit. Romæ; Venetiis, & Lucæ præcipue, xxx. ſolidorum ſtatuto pretio, ab iis vendebatur. Cumque putidis mendaciis nullam haberi fidem vidiſſent, hoc alterum, ceu dignum patella operculum, miſſis ſyngraphis, adjunxerunt: *La Ritrattazione è ſcritta con una penna un pò ſtemprata: abbonda di qualche frizzo, o di qualche ſale; per altro è un capo d' opera.* Proh iniqui ac maligni laudatores! ecquiſnam niſi malus & inſanus *Opus magnum* appellare poteſt fætidum cadaver, rabiem undique, ac venenum ſpirans, & vel ipſas fame preſſas corniculas ſuffocans atque procul ejiciens? At ceſſit quidem hominibus iſtis res ex ſententia, quum ea ætate quamplurimos lacerent, in qua pœnæ abrogatæ videntur, quæ ab utroque jure, Pontificio nimirum ac Cæſareo, adverſus libellorum famoſorum auctores, atque divulgatores ſancitæ ſunt (*a*). Quod etſi ferri in aliis aliquo modo poſſit, in religioſis tamen hominibus, qui cæteris caritatem & dilectionem proſequen-

L do,

ſitate quadam ſolutum, ac definitum, in quo eum ad publicam canendam palinodiam teneri, pluribus allatis rationibus, atque argumentis, demonſtratur. Ex his ea nos legimus, ex pag. 34. n. IV. quæ ad rem noſtram facere, & quidem recte, videbantur. Poterit hinc lector perpendere, atque ſecum ipſe conſiderare, quantum potiori jure ad canendam palinodiam obſtringatur auctor infamis in Concinam ſcriptionis. Ut Sermonis V. L. *Sectani* indignitatem quivis habeat perſpectam, Jo: *Lamii* adeat *Menippeam I.*, ſub nomine *M. Thymoleontis* Londini editam A. MDCCXXXVIII. *Adverſus improbos litterarum, bonarumque artium oſores.*

(*a*) A Canonico jure excommunicatione majori C. *qui alterius* § 9. 11. a Civili autem capitali ſententia *L. Un. C. de famoſis Libellis* ejuſmodi crimen vindicatur.

do, exemplo præire debent, res non ferenda videtur. Ne quid tamen silentio obvolvere videamur, quod infamiam minuere, a Palinodiæ auctore sanctissimæ Societati Jesu inlatam possit, placet adjicere tam præposteri facinoris conscium factum supremum Præsidem Societatis vehementer indoluisse, damno ingenti perpenso, quod Societati desperati quidam inferebant. Ingemuisse etiam quamplures sanctissimos hujusce Cœtus viros memoriæ proditum est. Ex quibus multi sperabant brevi cinicæ scriptionis auctorem pœnas daturum. At frustra. Nusquam enim iste, quod tamen erat ipsis facillimum, reperiri potuit. Impunes etiam evaserunt iis omnes utique notissimi, qui non modo eam Palinodiam ubique sparserunt, sed etiam denuo imprimendam curarunt, ut infra observabimus. At vero Concinæ famæ consultum volens *Benedictus XIV.* Palinodiam illam solemni decreto configi jussit, die XVII. Junii ejusdem A. MDCCXLIV. (*a*). Multi inde auctores Concinæ erant, ut se omni ope tueretur: accusatorum ca-

(*a*) *Feria 4. die 17. Junii 1744. Sacra Congregatio Eminentiss. & Reverendiss. DD. S. R. E. Cardinalium in tota Republica Christiana contra Hæreticam pravitatem Generalium Inquisitorum habita in Conventu S. Mariæ supra Minervam, de mandato Sanctissimi D. N.* Benedicti *Papæ XIV. præsenti decreto prohibet & damnat uti* libellum famosum, *nonnulla folia impressa, quorum titulus:* Ritrattazione ec. *Hæc itaque folia sic prohibita, & damnata Sac. eadem Congregatio de mandato, ut supra, vetat, ne quis, cujuscumque sit status & conditionis, audeat ullo modo & sub quocumque prætextu imprimere, vel imprimi facere, neque impressa apud se retinere, & legere valeat, sed ipsa Ordinariis locorum, aut hæreticæ pravitatis Inquisitoribus statim, & cum effectu tradere, & consignare teneatur sub pœnis in indice librorum prohibitorum contentis.* Paullus Ant. Capellonus S. Romæ, & Universalis Inquisitionis Notarius.

Die 27. Junii 1744. supradictum Decretum affixum & publicatum fuit ad Valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Palatii S. Officii, & aliis solitis locis &c.

calumnias & improbitatem, præsertim suæ existimationis ac famæ periculo, redargueret. Sane omnes, qui intimius Concinam non noverant, eum jure gentium usurum, seque a tanto discrimine acerrime vindicaturum putabant. Rei, de qua Concina cogitaverat nunquam, fidem conciliare aliquam videbatur quædam inscriptio typis Romæ, atque Venetiis evulgata hisce expressa verbis: *Ritrattazione ec. Operetta curiosa che può servire di supplemento alla morale pratica de' Gesuiti*. Cum vero in timore multa fingantur impunius, omnia credantur facilius, si malæ ac fœdatæ conscientiæ præcipue ratio aliqua habeatur, eo factum, ut inscriptio temere vulgata Jesuitas mirum in modum perterrefecerit. Versante simul hinc eorum animum ira metuque Pontificem exorarunt, ut Concinam, quem id moliri falso cogitabant, a proposito removeret. Pontifex, proscripta palinodia, satis Concinæ nomini consultum arbitratus, mandavit *Carracciolo*, Sedis Apostolicæ ad Venetam Rempublicam Nuncio, ut suo nomine Concinæ quamlibet adversus Palinodiam interdiceret responsionem, addens: *& solemni decreto satis ejus famæ esse consultum, & non esse cur tot injuris sollicitus sit; eas enim cunctas in se suscipere*. Tranquillo lætoque animo auditis sanctissimi Hierarchæ jussionibus, epistolam illico ad ipsum dedit, cujus fere hæc erat summa: *se videlicet nunquam de responsione famoso libello facienda, multoque minus eo sub titulo cogitasse: sibi quidem proprii nominis rationem, quamvis ea quidem negligenda haud sit, minus antiquam esse, at nimis infelicem atque miserum se judicaturum, si eas nondum Christiana pa-*

tientia injurias perferre didicisset, quæ sui personam unice spectabant. Quod vero ipse Pontifex illata probra in se velit suscipere, id summæ ipsius dignationi, qua se indignum agnoscit, totum adscribere. Quod si, concludebat, *nullum aliud mihi obversaretur ante oculos Evangelicæ humilitatis exemplum, hoc solum tanti Pontificis mihi animum abunde faceret ad quaslibet injurias constantissime tolerandas*. Hac Concinæ epistola summopere gavisus Pontifex, data ad ipsum pariter epistola: *animi ejus moderationem rarum humilitatis & obedientiæ exemplum* appellare non dubitavit; atque gratias quam maximas Deo agendas dixit, quem tot egregiorum animi sensuum, quibus Concinæ affluebat epistola, noverat auctorem (*a*). Jesuitæ securi hoc modo Concinam in sui defensionem nihil scripturum, proculcato utroque decreto, damnatissimam Palinodiam rursus prælo subjecerunt, & quod abjectissimi & vilissimi animi est, hominis famam dissipare perrexerunt, cujus manus tot præceptis devinxerant. Palinodiam illam vulgavit ubique P. *Fanuccius*, Jesuitarum audacissimus; alii vero ex eadem Societate scriptores *Bentii* apologiam prosecuti confidentissime sunt, ut libelli demonstrant, quos modo recensebo.

CAP.

(*a*) Epist. XII.

CAP. XIX.

De cæteris libellis a PP. Turani , Curti , Poli , *aliisque Soc. J. in* Bentii *defensionem vulgatis.*

ANno a Palinodiæ editione insequenti P. Dominicus Maria *Turanius* opusculum edidit Venetiis furtivis typis, cujus hic est titulus: *Judicium cujusdam Viri Theologiæ Prof. ad amicum Confessorem Monialium*. Contra auctoris voluntatem *judicium* hoc lucem vidisse *Sanvitalis* , *Zaccharia* aliique scripsere. At *Turanius*, quem ingemuisse etiam socii ejus dicunt, nullum doloris præbuit argumentum, unde ipsi , aliisque haberetur fides . At vero utcumque acciderit res, illud minime incertum: Jesuitas, cum hoc *judicium* secundas aures nancisci vidissent, iterum Lucæ commisisse prælo, tribus aliis adjectis ea de re opusculis, quæ, enormi vocabulorum abusu, editor hoc titulo insignivit: *R. P. Danieli* Concinæ *duarum epistolarum Theologico-moralium auctori opuscula hæc quatuor vere aurea Eusebius* Philalethes *D. D. D.* Horum omnium opusculorum specimina præbet *Patuzzius* in *Epistola ad Amicum* (*a*), post quem nos etiam de iisdem breviter nonnulla dicemus; neque enim licuit ad manus habere cunctas hasce damnatissimas scriptiones. *Turanius* itaque, ut *Bentii* adsertum a censura vindicet, ita sacris novi Instrumenti litteris, sacramentis, liturgiis, sanctorumque virorum exemplis abutitur, ut vere eundem Batavus Ephemeridographus *cinicum Theologum* appellaverit. *Ben-*

(*a*) Extat ad calcem Tomi II. *Epistolarum Theologico-Moralium.*

Bentio deinde nonnihil irascitur (*a*) quod barbaro vocabulo *subimpudicus* usus sit, prætermissis vocibus *Latinorum boni ævi*, id est *subobscænus*, *subturpis* ec. Quapropter inquit (*b*): *barbaries reprehendi poterit: sensus vero a nullo cordato viro & serio homine reprehendi poterit*. Denique post aliquarum rerum examen *nihil novi*, vel *absurdi* in *Bentii* dissertatione contineri censet (*c*) si illa styli excipiatur inelegantia. Quare ad judices studio partium vacuos se convertens concludit (*d*): *videant nunc æqui judices, an miser hic scriptor* (Bentius) *ob istud quæsitum meruerit contra se excitare tantum & tam publicum incendium*. Pauca nunc de tribus aliis ejusdem furfuris libellis. Primum epistola quædam est ad Episcopum quendam, qui causam turbarum sciscitatum fuisse confingitur, quæ ex Concinæ epistolis exortæ sunt. Secundum animadversiones quasdam complectitur super actis apotheosis Ven. Servi Dei Simonis *de Rozas*, qui infirmos curaturus *mulierum mammillas* aliquando tetigerat. In tertio denique quærit auctor: *an aliquid novi vel absurdi reperiatur in quadam particula dissertationis P.* Bentii? Cujus post diligens examen ita respondet (*e*): *nec novi aliquid, nec absurdi continet, nisi forte contra grammaticam; vocabulum quippe* subimpudicus *non invenitur apud boni ævi scriptores latinos. Quapropter in P.* Benzi *supponente dari in mundo actus subimpudicos, reprehendi quidem poterit barbaries vocabuli, non vero sensus* &

(*a*) § IV.
(*b*) Pag. 12.
(*c*) Pag. 15.
(*d*) Pag. 18.
(*e*) Pag. 44.

& doctrina. Atque hi omnes scriptores licet consilia tegere conati sint, revera tamen ipsis erat propositum *Bentii* doctrinam tutari, & inique omnino eam fuisse Romæ notatam ostendere. Qua vindiciarum ratione Romanos judices non tantum rerum Theologicarum inscitiâ laborasse, dum *Bentium* damnarunt, sed & vim vocabuli *subobscænus* ignorasse, atque adeo contra leges Grammaticorum peccasse præclare somniarunt. Credet autem fortasse quispiam istos Aristarchos styli barbariem in *Bentio* reprehendentes, suas illas paginas, innumeris certe fœdisque erroribus constupratas, *Terentii* & *Plauti* salibus condiisse, ac Tullianæ eloquentiæ flosculis exornasse. Atqui fragmenta quæ adtulimus satis superque suadent: eos usos esse stylo Gothica barbarie infuscato, ac merito omnino istos *aureorum Opusculorum* auctores inter deteriores ferreæ ætatis scriptores fore numerandos. Horum omnium quos hactenus nominavimus, *Bentii* apologistarum audaciam vicit P. Joseph *Poli*, Jesuita Bergomensis. Hic, quod nemo antea ex instituto fuerat ausus, probare aggressus est eandem *Bentii* doctrinam a D. *Thoma* Aquinate fuisse propugnatam, atque clarissime traditam. En libelli clanculum editi præclara inscriptio: *Dottrina di S. Tommaso proposta alla considerazione dei saggi, e sinceri amatori della verità, acciocchè possano formare un retto giudizio sopra la prima lettera scritta dal P. Daniele* Concina *contro il P. Bernardino* Benzi, *autore della Dissertazione sopra i Casi riservati nel veneto Patriarcato:* Hæc dicit Dominus: facite judicium & justitiam & liberate vi oppressum de manu calumniatoris. *Jeremiæ cap.* 22.

In-

Inter cætera paradoxa, illud nec parvum nec leve eſt, quo turpiſſime comminiſcitur non aliud inter D. Thomæ ac *Bentii* doctrinam diſcrimen intercedere, niſi quod *Bentius* ſeverius ac rigidius præ D. Thoma Aquinate opinatus ſit; damnando videlicet, ut veniales noxas actus illos, *vellicare genas* & *mammillas tangere monialium*, quos S. Doctor ut actiones mere indifferentes habuerit, ex quibus *Bentium* rigoriſtam potius, quam benignæ doctrinæ adſertorem habendum eſſe concludit (*a*). Ultimi denique opuſculi in *Bentii* apologiam editi auctor eſt P. Franciſcus *Curti*, qui primam Concinæ epiſtolam quingentis & ſeptem annotationibus italicis defædatam vulgavit cum hac epigraphe: *Epiſtola prima Theologico-moralis ad Illm. & Revm. N. N. adverſus librum inſcriptum* Diſſertatio &c. *Edizione quarta, corretta ed accreſciuta con alcune annotazioni*. Annotationes iſtæ fatuis nigriſque ſalibus ſunt refertiſſimæ: quos tamen ceu Juvenalis ſales, & Horatianas argutias propinare credidit illepidus jocator. Convicia & probra non deſunt, queis non tantum Concina, quam Ordo Prædicatorum diſcerpitur. At quod magis mirere, *Moniti* auctor teſtatur annotationes italicas ſolatii cauſſa fuiſſe conſcriptas ac poſtmodum editas, quum ad cujuſdam equitis manus perveniſſent. Ita benignioris doctrinæ vindices recreandi animi ergo facillime Apoſtolicæ Sedis decreta proculcant, & proborum conterunt nomen, non utique ſine ſcandalo atque admiratione hominum hæreticorum.

CAP.

(*a*) Pag. 23.

CAP. XX.

Bernardini Bentii *Apologistis respondet P. Jo: Vincentius* Patuzzius *O. P. Recensetur etiam Opus hactenus ineditum Caroli Ant.* Donadonis, *Episcopi Sebenicensis, adversus eandem P.* Bentii *doctrinam.*

Recensitis hactenus Libellis nemo unus respondere cogitasset, nisi *Polius* putidam doctrinam D. *Thomæ* Aquinati impudentissime tribuisset. Suadebat silentium cum ipsa levitas opusculorum, tum Romanorum PP. decretum, quo quæcumque scriptiones sive jam editæ, sive edendæ in *Bentii* defensionem damnabantur. *Polii* tamen in Angelicum Doctorem irreverentia multis stimulos addidit ad tam enormem calumniam dispungendam. Quoniam igitur Concina, tum elucubrationibus de *fœnore* componendis intentus, in id operam locare non poterat suam, hoc idem perfecit P. Joannes Vincentius *Patuzzius*, non tam multorum adhortationibus, quam sui præcipue in Doctorem Angelicum religione excitatus. Apologetico in hoc Opere *Polium* cæterosque tam nervose, ac solide exagitavit, tamque præclare Angelici Doctoris vindicias egit, ut Theologis hominibus ne dubitationis quidem umbram reliquisse visus sit. Eximia hæc lucubratio a *Patuzzio* conscripta Anno MDCCXLV. propter nonnulla, quæ intercessere, nonnisi Anno MDCCLVI. Lucæ prodiit typis Philippi Mariæ Benedini hoc titulo insignita: *Difesa*

 del-

della dottrina dell' Angelico Dottor S. Tommaso sopra l'Articolo quarto della questione 154. 2.2. Quoniam vero in hujus clarissimi viri mentionem sæpe numero incurram, hic me locus admonere videtur, ut quæ mihi de ejus virtutibus, ac editis libris cognita sunt, silentio minime prætercam. Hic Veronæ, summorum hominum altricis, natus primo hujusce sæculi anno, ætatis suæ XVII. Ordinis Præd. Institutum amplexus est. Humanarum divinarumque rerum professor adlectus rivulos doctrinarum, quibus pro eleganti ingenio pectus compleverat, viginti & amplius annos uberrime effudit. Quo tempore jugi contentione dogmata Ecclesiæ Catholicæ adversus heterodoxorum hominum deliramenta defendere nunquam destitit & castiorem ethicen a Casuistarum commentis adserere. Plures edidit libros omni doctrina refertissimos, queis clarissimum nomen & famam indeptus est, ut non semel proinde a Viris Principibus ad publica Gymnasia invitatus sit. Nemo vel leviter eruditus Operis celebritatem ignorat, quod *De futuro impiorum statu* inscriptum est, in quo adversus Deistas, nuperos Origenistas, Socinianos, aliosque Novatores Ecclesiæ Catholicæ doctrinam de pœnarum inferni veritate, qualitate, atque æternitate adseruit atque illustravit. Quod tanto fuit exceptum plausu Eruditorum, ut ab iis etiam laudes extorserit, qui Dominicanæ Familiæ scriptores sæpissime reprehendunt, perraro laudant. Ea est egregiorum Operum vis atque species. Ad hujus deinde argumenti absolutam tractationem celeberrimam dissertationem conscripsit, Henrichetto Virginio *Natta*, Albæ Pompejæ Episco-

ſcopo, ac S. R. E. Card. præclariſſimo inſcriptam *De ſede inferni in Terris quærenda* adverſus *Swindium* Doctorem Anglum, qui eam in ſole eſſe locandam docuerat. Qua occaſione etiam ſenſum Eccleſiæ Catholicæ de articulo Symboli Apoſtolici *Deſcendit ad Inferos* a *Bocharti*, *Crameri*, aliorumque interpretationibus vindicavit. Sed non eſt cur ſingulas viri doctiſſimi elucubrationes ipſe percenſeam; quæ omnium teruntur manibus Eruditorum. Eminent tamen inter iſtas *Epiſtolæ Theologico-morales*, quarum alibi ſermo recurret, atque altera *De Regula proxima humanarum actionum* lucubratio, in qua tanta ingenii vi & claritate, ſententiarum firmitate, & pondere monumentorum Probabiliſtarum argumenta, argutias, & machinas deſtruxit, ut in eos neminem fortius, ac felicius pugnaſſe ſine ira & odio judicantibus videatur. Accipiat porro ſummus Vir leve hoc de ejus meritis pro re nata teſtimonium, nec obſcuri ac plane ignoti hominis officium deprecari velit. Quamquam porro *Patuzzii* Opus adverſus Theologos Mammillariſtas cauſſam horum ita jugulaverit, ut aliis ſcriptionibus opus haud ſit, ad pleniorem tamen Bentianæ diſſertationis hiſtoriam hoc etiam loci non videtur mentio, ac laus prætereunda Caroli Antonii *Donadonis*, ex Ordine Franciſcano Minorum Conventualium Epiſcopi Sebenicenſis aſſumpti. Hic zelo religionis, & Danielis Concinæ ſtudio accenſus, librum conſcripſit adverſus P. *Bentium*, qui tamen lucem adhuc expectat, ut alia plura ejuſdem Præſulis, nonis Januarii A. MDCCLVI. humanis rebus exemti. Opus ab ſe confectum teſtamento, quod ſcripſit die 15. Januarii A. MDCCLI.,

tavit, atque præcepit Carolo Felici nepoti suo, ut ad Concinæ, vel ad ejus fratris Nicolai manus perferendum curaret; quemadmodum patet ex ejusdem Testamenti particula, quam a publico Scriba excerptam heic edere necessarium fuerit (*a*); ne ineditos libros, ut plurimi solent, jactare videamur, quorum auctores fortasse nonnisi titulos reliquerunt. Hoc Episcopi Sebenicensis adversus *Bentium* Opus in ejusdem præsulis elogio prætermisit P. Franciscus Ant. *Zaccharias* (*b*); qui contra memorat alias elucubrationes tum editas tum mss.; atque inter istas, inquit, *è la seguente così terribile contro* la Regolata divozione *del* Muratori, *che il signor Proposto* Soli *nella vita di suo Zio si contentò di*

(*a*) Li seguenti particolari si leggono nell' ultimo Testamento del q. Illmo, e Rmo Monsig. Fra Carlo Antonio *Donadoni*, fu Vescovo di Sebenico de' dì 15. Gennajo 1751., presentato in cedola nelle mani di me Nodaro, e Vice Cancelliere infrascritto li sette Agosto 1754. in un piego & sigillato, il quale Testamento restò aperto, & pubblicato li sette Gennajo 1756.

Omissis &c.

Et quando non mi sortisse di stampare il voluminoso, e faticoso manoscritto di vicino a trenta quinterni di carta, ligato in carta pecora, e conservato in una cassetta fatta a posta, che porta il titolo: Il Parlatorio delle Monache chiuso in faccia alla insolente, e scandalosa nuova dottrina di sua Riverenza Bernardino *Benzi* Gesuita, e vendicato dalle imposture tentate contro il P. Daniello *Concina* dell'Ordine de' Predicatori; *prego il mio Erede, o Commissario d'inviarlo colli altri soprascritti al Sig. Carlo Felice mio Nipote, affinchè questo solo però lo faccia consegnare al P. Danielle* Concina; *perchè per lui è stato da me lavorato, e posso scrivere poco men che ordinato, onde ne faccia uso, e rilevi l'attenta parzialità che ho avuto di unirmi a lui, e servirlo. Et quando non si ritrovasse in Venezia, lo faccia consegnare al Padre* Concina *suo fratello, che fu Metafisico pubblico in Padova, Domenicano anch' egli.*

Omissis &c.

Primo Semonich N. P. e V. Cancelliere al Civile di Sebenico Loco ✠ Sigill. ha fatto estrarre dalle proprie note, incontrato, sottoscritto, e segnato.

(*b*) *Annali Letterarj d'Italia* Lib. III. Cap. III. §. I. pag. 216. & seq.

di accennarla ſenza traſcriverne il troppo odioſo titolo. Operis epigraphen inde quamvis ſatis prolixam adſert, & geſtiens lætuſque integram recitat. Dubitare quiſpiam poſſit ſcriptorem hunc, qui Litteratorum Italiæ arcanorum ſe conſcium apprime jactat, Epiſcopi Sebenicenſis Opus adverſus *Bentium* habuiſſe quidem perſpectum, ſed callide occultaſſe ſecundum eam methodum nempe, qua ſcriptiones adverſus ſuos, quantum poteſt, ſilentio involvit. Sed quavis de cauſſa demum acciderit res, nobis ſaltem iraſci non poterit, quod integram libri adverſus *Bentium* inſcriptionem retulerimus, ſi non majori, at certe illi æquali, quam ipſe adverſus magnum *Muratorium* profert, acerbitate exaratam. Atque hæc quidem cunctæ ſcriptiones ſunt, quæ a *Bentii* apologiſtis, ejuſque oppugnatoribus conſcriptæ ſunt. Nunc facti narrationem exſequar, quod erit odii ac furoris PP. Soc. in Concinam, ejuſque Concellitas documentum ad memoriam poſteritatis inſigne.

CAP. XXI.

Nonnulli PP. S. J., atque inter alios Franciſcus Ant. Zacharia, *PP. Ord. Præd. SS. Roſarii Venetiarum Sapientiſſimi Senatus indignationi objicere, & populum ad nefariam in eoſdem ſeditionem armare, exquiſita calumnia, ſtudent.*

TEterrima illa ſcriptionum omnium ficta Palinodia, omneſque libelli injuriarum pleni, queis Concinam omni exiſtimatione dejicere pertentarunt Jeſuitæ, cum non ſatis ſuo in religioſum virum explen-

plendo furori viderentur, ingenti, atque atroci machinatione celeberrimam B. *Jacobi Salomonii* Congregationem, cujus Concina alumnus erat præclarissimus, Veneti Principis indignationi objicere ac prosternere cogitarunt, iis artibus atque conatibus, queis ipsos usos esse recens Gallicanæ Ecclesiæ Historia narrat. Conjurationis totius, ac sævæ procellæ caussa atque initia hæc fuere. Observatum a nobis est supra, Venetum Patriarcham, fædam *Bentii* doctrinam stomachatum, a sacris audiendis confessionibus eundem removisse. Jesuitæ hac re magis ac magis exacerbati, posteaquam *Bentius* Patavio, quo migraverat, Venetias rediisset, curandum omnino existimarunt, ut pristino obeundo muneri restitueretur. Ut vero facilius voti compotes fierent, PP. Joannem Bernardum Mariam *De Rubeis*, & Danielem Concinam secretis epistolis hortati sunt, atque obsecrarunt etiam, ut ad id operam impenderent suam; eorum enim alter apud Venetum Patriarcham valebat gratia plurimum, alter vero tum Romæ degens multum posse eorum judicio putabatur. Preces autem non satis roboris habituras ad rei assecutionem arbitrati, minas quoque expresserunt admonentes illos: grande infortunium *Grave disgrazia* ipsis totique Congregationi, cujus erant filii, imminere, si rem obire vel recusassent, vel segniter egissent: jam tum enim moliebantur Venetum Senatum adversus Dominicanos Patres commovere, atque teterrima calumnia in Christos Domini populum ad nefariam seditionem armare. Quamquam porro epistolæ hujusmodi non leviter illorum Patrum animum commovissent, neuter tamen tenta-

re

re voluit quod poſcebatur; tum quia Veneti Patriarchæ animus non ita facile flecti potuiſſet; propterea quod nihil ea de re immutare, antequam ſibi Romanorum judicum voluntas innoteſceret, decreviſſet; tum quod nulla habenda videbatur earum ratio epiſtolarum, quæ brevi morerentur, quemadmodum iſtius generis ſcriptionibus contingere quotidie conſpicimus. Verum ingenti eorum damno res aliter accidit: juſſiones namque ſuas nihili factas cum vidiſſent, ineunte Anno MDCCXLVII., horrendam calumniam in vulgus diſſiparunt: Venetos nempe *Dominicanos Patres ultra centum quinquaginta millia aureorum fœnori Genuæ poſuiſſe*; eo nempe tempore, quo clariſſima hæc Ligurum Urbs, Longobardia a Gallis Hiſpaniſque relicta, Auſtriacorum armis premebatur. Fabulæ totum Æſopum olenti pauci initio fidem habuerunt: plerique vero obſtupuere, Jeſuitas hæc evulgare, quorum ingentes divitiæ, atque in ultimas uſque Orbis partes negotiationes nemini ignotæ eſſe poterant. At vero ii, ut majorem veritatis ſpeciem calumniæ conciliarent, & per ſe ipſi, & per emiſſarios oppido epiſtolam quaſi Genuæ ſcriptam jactarunt, & quaquaverſum ſparſerunt; in qua revera Dominicanos Fratres ingentem illam auri ſummam Genuæ lucro poſuiſſe dicebatur. Calumniæ huic omnium iniquiſſimæ pondus addidit Vir quidam in primis nobilis ex Societate Jeſu, qui per eos forte dies Genua Venetias venerat, & publici muneris obeundi cauſſa in Germaniam ad Cæſarem properabat (*a*). Hic rem ita ſe habere, quemadmo-

(*a*) Parco modo ejus nomini, ſed ſi opus fuerit, evulgabo, id tantum animadvertiſſe contentus; iviſſe quidem Vindobonam ad Imperialem

modum fama vulgaverat, testatus est, & juramento etiam confirmavit, quidquid confiсто illo atque iniquo epistolio tradebatur. Tum vero testimonium hoc, prolatum ab homine publicorum tractandorum munerum insigniis perornato, ubique fama celerrime vulgante, dici vix potest, quot quantique dictis fidem habuerint. Qui etiam coitionem, ac dolum antea suspicabantur tam illustri testificatione audita vulgato rumori illico consensere. Hinc magna in religiosos viros conflata invidia. Horrebat & detestabatur homines Venetus populus, quos cum ad eam diem pauperrimos credidisset, tantam postmodum auri argentique copiam alienam in urbem imprudenti, ac insano consilio transtulisse sentiret. Rumor vero atque debacchatio ita creverat, ut præ dicteriis insanientis vulgi jam non auderent cœnobio pedem efferre. Pervenerat quoque calumniæ fama ad thronum, ubi rumoribus sæpe locus est. In re tam atroci, atque periculosa ii homines, qui antea bonæ conscientiæ freti testimonio hæserant, quid inirent consilii vix noverant. Re cum gravissimis viris communicata, ab actione quacumque temperandum abstinendumque visum est, ne calumniæ, quæ forte brevi extingueretur, aliqua accederet fides, ac rumor magis ac magis percrebesceret. At nulla hujus aut sedandæ aut extinguendæ spe affulgente, sed magis ac magis rumore manante, eosque brevi a tota Venetorum ditione expellendos denunciante, postquam inimicorum impetus

lem Aulam, sed irrito itinere, ac labore: nam non admissus quamcitissime domum reversus est, nec tempus est nactus ulterius calumniæ disseminandæ, quam perjurio Venetiis confirmaverat.

tus totamque belli procellam, ultra quam par videbatur, invicto animo sustinuissent, in postremo discrimine nequaquam lenibus opus esse remediis rati, omni ope enitendum censuerunt, ut in se conflatam artificiosissime invidiam dissiparent. Veneti ergo Senatus Patribus eas exhibere meditabantur comminatorias epistolas, quarum supra meminimus. At vero heæ, quæ initio prolatæ non obscura vestigia fuissent ad fraudis cubilia commonstranda, tam sero exhibitæ nihili eorum innocentiæ manifestandæ profuturas optime noverunt propter gratiam atque potentiam adversariorum, qui totam Venetorum urbem præcipue suas in partes exquisito artificio pertraxerant. Sic nimia eorum patientia nihil profuere caussæ hujusmodi epistolæ, quæ initio tumultus Venetorum PP. aciem perstringere summopere poterant, & religiosos homines a tam gravi timore, atque periculo liberare; ea ferme ratione, qua olim D. Patriarcham *Ignatium*, prolata in medium epistola, caussam jugulasse memoriæ proditum est (*a*) cujusdam Michaelis Hispani, qui in se suosque sævam procellam excitaverat. Hisce igitur in irritum cedentibus, cætera cuncta ii Patres præstiterunt, quæ opportuna judicarunt. At hæserat nimis in animis plurimorum admissi criminis opinio, quam ut jurejurando, vel quavis alia testificatione divelli, aut extirpari posset. Cum igitur res Venetiis e sententia flueret, læti successu adversarii totius illius Congregationis celeberrimæ consternationem hilari vultu spectabant, & ruinam

N præ-

(*a*) Jo. Petrus *Maffejus* Lib. 2. *de Vita S. Ignatii* Cap. VIII.

præstolabantur. At Veneti Senatus Patres, totius æquitates parentes in tam gravi negotio nihil præcipitanter oportere decerni optime, ac sapientissime arbitrati communi consilio totam rem ipsi cognoscere, ac investigare non dubitant. Quare non Genuæ solum, ubi monstrum cubare mendax fama retulerat, sed etiam in aliis Europæ urbibus Reipublicæ Administris mandarunt, ut rei huic dignoscendæ investigandeque diligenter incumberent. Verum post multam operam nihil auri repertum est non Genuæ modo, sed nec uspiam alibi ab iis Patribus positum. Atque hac maxime ratione diu suppressa, atque occultata veritas extulit aliquando sese, ac malitia superata processit in medium, quæque machinamenta diabolus ad eam Congregationem deformandam, atque adeo præfocandam artificiose paraverat, ea ipsa moderante rem Numine, in eorum maxime dedecus atque ignominiam cessere, qui totam conspirationem scelusque conflaverant. Cum vero calumniæ quam facillime confingantur, ægre vero ex hominum animis evellantur, eo factum, ut quamvis ii Patres multorum testimonio innocentissimi declarati fuissent, hæserit tamen in plerisque concepta opinio, jactura sane illorum non levi, qui intentatæ persecutionis damna longum ad tempus pertulerunt. Nunc tamen depulsa penitus & eradicata, celeberrimum hoc Dominicanæ Familiæ Collegium altius in dies exsurgit, habebiturque semper tanquam inlustre Christianæ ethices præsidium, Ordinis Præd. ornamentum, atque insignis Venetorum munificentiæ documentum. Calumniæ hujus iniquissimæ meminit *Patuzzius*

zius (*a*); hujus vero historiam complexus est P. Bonaventura *a Coccaleo* (*b*) Ordinis Cappuccinorum. P. Franciscus Antonius *Zaccharia*, Prædicatorum Familiæ, atque illi maxime Congregationi denigrandæ semper intentus, enormem calumniam sua in *Historia Litteraria* impudentissime recensuit (*c*). Cumque jam ejus falsitatem quique homines nossent, ipseque auctor Historiæ de calumnia a suis conficta a *Patuzzio* (*d*) abunde edoctus fuisset, qua tamen est expudorata fronte, eandem denuo recoxit in quibusdam epistolis, quas in sui, suæque Historiæ defensionem evulgavit. In his siquidem vafro artificio rem ita involvit, ut quamvis narrationem illam uti calumniam habere se simulet, ut *Patuzzio* gratificetur, a quo mitius, quam par videbatur, fuerat de impostura expostulatus, re tamen vera scelus confictum a suis, atque a se in *Historia Litteraria* relatum novis adductis testimoniis confirmare studet, ac *Patuzzii* argumenta satis non esse scribit (*e*) ad calumniam tam atrocem dis-

(*a*) *Lettera trigesima seconda in difesa della* Storia del Probabilismo *ec.* §. XLVII.

(*b*) *Lettere di Ragguaglio ec.* sub adscititio nomine *Rambaldi Norimenis* Epist. XI. §. XIV. & seqq.

(*c*) Tom. VI. *Hist. Litt.* pag. 397. in hæc verba: *E quanto al denaro posto in Piazze forastiere a frutto, ne ha avuti* Eranisse *in Venezia de'* Domestici Esempli, *comecche* pericolosi ec.

(*d*) Tom. II. & VI. *Epistolarum Theologico-Moralium*; de quibus infra; ac in Epist. X. Operis, cujus inscriptio est: *Osservazioni sopra* la Storia Letteraria ec.

(*e*) *Difesa della Storia Letteraria d'Italia, e del suo Autore*. Lett. VII. *I Leggitori dell' Eranistiche Lettere veggano essi, se le ragioni che vi si recano a tal comprovarlo* (per fatto calunnioso e bugiardo) *ne li persuadano*. Plura alia ibi leguntur de illa enormi calumnia, quam ipse tamen Historiæ Auctor historiolam (*fattarello*) appellat, quæ longam mererentur commentationem, si perversum hujusce scriptoris genium persequi foret necessum, aut opportunum.

dispungendam. Jam vero *Patuzzius* ipsum, sociosque ejus, qui venerant in partem criminis, non uno in loco reprehendit, factumque ab iis evulgatum puram, putamque calumniam fuisse coram Orbe toto testatus est. Hoc idem distinctius præstitere alii, atque inter alios P. Bonaventura a *Coccaleo*, qui exacte integram facti seriem exposuit, & Venetum Senatum eam in rem diligenter, uti erat opus, inquiisse fuse conscripsit. Mirum profecto scriptorem illum, qui se compositum ad benemerendum de omnibus gloriatur alia argumenta postulasse! quæ etiam si prolata fuissent, de sententia vix decessisset, quemadmodum Eruditis compertum est aliis in casibus contigisse, in quibus de falsitate apertissime convictus est. Jam vero unum restabat, ut quemadmodum Veneti PP. Prædicatores declarati innocentes ab Senatu Sapientissimo fuerant, iidem publicum innocentiæ, fideique suæ ab eodem testimonium (quod facile obtinuissent) postulassent, atque toti Orbi terrarum hoc modo PP. plurimos Societatis tam enormis calumniæ esse architectos, vulgatoresque nuntiavissent. Hoc certe *Historiæ Litterariæ* auctor visus est poposcisse, dum allata a *Patuzzio* firma argumenta sui narrationem haud infirmare scriptitavit. Qua in re judicium in hoc scriptore quisquis desideret, dum publicum poposcit testimonium, quod suæ Societati æternum hæsuram infamiam intulisset. Alia porro in hac rem dici possent, nisi mea in sanctissimam Societatem Jesu veneratio animum avocaret. Illud autem permirum cuilibet, & portento non absimile videretur, nisi protinus hujusce scriptoris, ac multorum

so-

fociorum ejus infenfus in Prædicatorum familiam animus ænigma diffolveret, *Hiftoriæ Litterariæ* auctorem fcilicet, qui fe critices artis non peritum modo, fed prope patronum ac vindicem venditat, non animadvertiffe in graviffimis rebus, in quibus honeftiffimorum hominum fama, atque exiftimatio agitur, non vulgi circumforaneos rumufcolos captandos, nec fuis fufpicionibus effe fidendum, fed certiffimis, ac plene perfpicuis argumentis, ut olim dixit P. *Lagomarfinius*, non dico fapientem, fed fanum duci oportere. At ipfe, aliique ipfi fimiles plurimi, his omnibus proculcatis Chriftianæ critices, feu verius caritatis regulis, tum Concinam, tum Concellitas ejus crudeliter lacerarunt; ea certe folum de cauffa, quod noxiis morum doctrinis bellum intuliffent, ac fecum ad fuorum placita fentire detrectaffent. Hoc fane propofitum, quod eorum plerique, ingenti totius Societatis damno, tenuerunt, extremum hac noftra ætate jam periculum ac fatum jure ipfis minatur. Illi enim homines, qui maxime honorati atque illuftres hodie viverent, dum in florentiffimis Regnis, qui effe poterant, effe noluerunt, nulli jam funt, æternaque pofteris fuis acerbæ recordationis monimenta reliquerunt. Magnum profecto cæteris exemplum, ut tandem aliquando moderentur rebus fuis, atque cum quid fecum ipfi meditantur, aut moliuntur, reminifcantur fupremis æterni Patris fedibus affidere juftitiam; fi modo adhuc fuam confiftere Societatem velint, quæ Catholicam Ecclefiam mirabiliter juvit, & illuftravit.

CAP.

CAP XXII.

De PP. Lecchii *&* Bovii *S. J. ſcriptionibus adverſus* Hiſtoriam Probabiliſmi *&* Rigoriſmi.

ENarratis haſtenus iis omnibus, quæ ad concertationem, P. Bernardini *Bentii* diſſertationis cauſſa exortam, ſpeſtare videbantur, nunc cætera eaque ſane fortiora, PP. Societatis adverſus *Probabiſmi* Hiſtoriam tentamina percenſenda ſunt; ut quantum quidem ego polliceri audeo, abſolutam habeant caſtioris doſtrinæ vindices notitiam acerrimæ diſputationis. Itaque PP. Societatis poſt infinitas in hanc Hiſtoriam emiſſas voces, ac poſt non parvi voluminis editos in eandem libros, non ſatis hæc eſſe arbitrati ad celerrimum illius curſum interrumpendum, atque avertendam ingentem cladem, quam Probabiliſticæ inferebat doſtrinæ, fortiores milites excitarunt, quoniam *Sanvitalis Ghetiique* ſcriptionibus parum profecerant. Hi fuere P. Franciſcus *Lecchius* & P. *Bovius*, alter clari nominis Matheſeos profeſſor, alter vero in Theologica Mediolani Societatis palæſtra veteranus miles & morum ſanſtitate doſtrinaque ſpeſtatiſſimus. Hi duo homines, quum libros ſuos in Italia edere prohibiti fuiſſent, ad Helvetios incommodo itinere, & ingenti ſumtu ſe contulerunt, in eaque regione Abbatis Einſildenſis, Societatis, ut ipſi dicunt, devotiſſimi, uſi patrocinio eoſdem typis vulgarunt. Suſcepti a ſui ſociis itineris cauſſam a *Sanvitali* rela-

latam (*a*), ut ineptam summæ levitatis fuerit percensere. Lecchius hunc libro suo indidit titulum: *Avvertenze contrapposte all'Istoria del Probabilismo*, In Einsilden. A. MDCCXLIV. appresso Gio: Eberardo Kailin; *Bovius* vero ita suam Dissertationem inscripsit: *Dell' uso delle Opinioni in materie morali Dissertazione Teologica, in cui si espongono semplicemente l'origine, e lo stato della quistione colle sentenze di diversi Dottori Cattolici*, apud eundem. *Lecchius* elegantis ingenii vir concinna dicendi forma, urbanisque salibus interspersa usus est. At cum Historiæ illius fundamenta firmissima diruere impossibile judicasset, cæterorum more, prætermissis scilicet præcipuis capitibus rebusque cunctis gravissimis, in levis momenti rebus universum Opus insumsit. Quæ cum perfecit, licet sociorum suorum immodestiam in scribendo non sit secutus, non pauca tamen miscuit, ac mutuavit a PP. *Carrattino* & *Millante*, quemadmodum alii ante ipsum fecerant; quasi aliò depromtis injuriis quivis sine crimine lacerari possit. Tulit ingentes laudes *Lecchius* ab iis præcipue, qui morales quæstiones idem esse putant, ac versare parabolas, cursum fluminum moderari ac sistere, & pontes efficere. *Bovii* autem Operis scopus ex titulo satis adparet. Cæteris ipse callidior, doctiores probabilistas æmulatus innumeris subtilitatibus probabilismum contexit. Qua in re maximam caussæ suæ utilitatem obvenire posse probabilistis semper visum est. Cæterum modestissime caussam suam egit, neque Concinæ, uspiam, aut ejus Historiæ meminit, quam con-

(*a*) *Paradossi veri ec.* pag. 29.

convellendam ex instituto minime susceperat. Hinc manifestum est insigne P. *Sanvitalis* mendacium, qui *Bovii* & *Lecchii* operam omnino necessariam fuisse putavit (*a*) *ut viva, ac sincera haberetur* Concinæ, *Jesuitarum multorum hostis imago*, *atque destrueretur deformis*, *indignaque facies Catholicæ Ecclesiæ*, *quam ille suis in libris expresserat*. Ita ferme latine sonant ejus italica verba. Insigne hoc est, ut monui, *Sanvitalis* mendacium; nam *Lecchius* ingenua, atque urbana scriptione usus est: *Bovius vero* nec Concinæ, nec Probabilismi Historiæ unquam mentionem fecit, ut modo animadverti. *Lecchio* & *Bovio* objecit Concina *IV. Paradoxorum* librum, cujus præstantiam atque fortunam, post recensitas duas alias ejusdem elucubrationes, persequemur.

CAP. XXIII.

Rescriptum Benedicti XIV. *ad Archiepiscopum Compostellanum Commentario illustrat*, & *sui vindicias adversus PP.* Millante & Carrattinum *vulgat*.

HOc loci mentio facienda est editi a Concina Commentarii in *Rescriptum Benedicti XIV.* ad Archiepiscopum Compostellæ. Evulgatis iis duobus diplomatibus, quorum supra meminimus (*b*), contraria interpretamenta in insigni Hispaniarum Compostellana Diœcesi orta sunt, atque institutæ di-

(*a*) *Paradossi veri* ec. pag. 34.
(*b*) Cap. XI.

disputationes. Compostellanus Archiepiscopus optimo consilio rem totam *Benedicto XIV.* aperuit, qui collaudato in primis cum ipsius Archipræsulis, tum universæ Hispanicæ gentis zelo ac religione, *Rescriptum* ad eundem dedit, in quo plenissime postulatis ejus satisfecit. Concina, duobus jam scriptis de jejunio libris, nihil jam ultra hac de re conscribere cogitaverat; at ex præteritis futura conjiciens, non defuturos scilicet, qui Pontificium *Rescriptum*, aut nimis rigidum, aut arbitrarium nulliusve fere momenti traduxissent, hujusce *Rescripti* illustrationem, suadente etiam Card. Dominico *Passionæo* (*a*) aggressus est, perfecitque A. MDCCXLIV., atque insequenti vulgavit cum hac inscriptione: *In Rescriptum* Benedicti XIV. *ad postulata septem Archiepiscopi Compostellæ, jejunii legem spectantia Commentarius Theologicus*. 4. Venetiis apud Simonem Occhi MDCCXLV. In quo Commentario vere clarissimeque ostendit: Pontificem propositis sibi dubiis ea dedisse responsa, quæ & legis natura & justæ dispensationis regulæ postulabant; nihil denique novi oneris imposuisse, sed id declarasse duntaxat, quod sacræ inediæ tristitiæque jura præscribunt. Insigni encomio Concinianum hunc commentarium laudavit ejusd. censor F. *Silvester*, Episcopus Porphiriensis, & Sacrarii Apostolici Præfectus (*b*). *Benedictus*

O ve-

(*a*) Epist. XIII. pag. 21. & seq. & XIV. pag. 24.

(*b*) *Vir doctissimus P. Daniel* Concina *Ord. Præd.*, *quem alias Probabilistarum, quos dicunt, malleum appellare consuevi, in Opere quod novissime inscripsit:* In Rescriptum Benedicti XIV. *tanta eruditionis copia, tanta ingenii vi propositum exsequitur, & effrenes quorumdam Casuistarum opiniones circa dispensatorum jejunium refellit, ut plane gaudendum sit, & D. O. M. gratiæ agendæ sint quamplurimæ, ta-*

lem

vero *XIV.* qua voluntate, animique gaudio cum priora Concinæ de jejunio volumina, tum præsens Opus exceperit, ex eo fit manifestum, quod summa dignatione ejusdem non semel cum laude meminerit (*a*). Quæ quidem præclara doctissimi Pontificis testimonia haud obscura sunt Concinianæ virtutis monumenta, nec ulla unquam ejus adversariorum invidia evanescent. Comperta hæc *Benedicti XIV.* in Concinam existimatio caussam præbuit doctis auctoribus *Excerpti totius Italicæ*, *necnon Helveticæ Litteraturæ*, ut *Rescriptum* hactenus laudatum recensentes, ejusdem Pontificis in Concinam dignationis memoriam servarent (*b*). Hoc eodem Anno MDCCXLV. Vindicias sui adversus PP. *Millante*, & *Carrattinum* vulgare tentavit. Dederat Anno MDCCXLIII. Kalend. Junii ad *Benedictum XIV.* epistolam, in qua id exposcebat in hæc ferme verba:

lem ævo nostro datum fuisse Pontificem zelo; integritate, judicio, doctrinaque summum, qui puriorem, in eo capite disciplinam, edita lege, instauraret, & depravatis prædictorum dispensatorum moribus tandiu optatum modum imponeret.

(*a*) Tum in Encyclica *Libentissime*, in qua hæc leguntur: *Non defuerunt etiam præstantes inter italos Theologi, qui Litteras nostras Apostolicas datas A.* MDCCXLI. *egregiis Commentariis illustrarunt. Idem contigit responso, quod fecimus Archiepiscopo Compostellæ die octava Junii, quod sane integrum suis Libris præfigendum curarunt.* Extat hæc epistola Tom. 1. Bullarii *Benedicti XIV.* pag. 523. Tum etiam in Libro X. aurei Operis *De Synodo Diœcesana* cap. 3. num 2.: *Ea admixtio, seu carnium una cum piscibus comestio ob adjunctum scandalum, a quo vix sejungi poterat, jure ac merito etiam sub pœna excommunicationis fuit in pr.fatis Synodis interdicta; quemadmodum bene ponderat Daniel* Concina *in suo Commentario Theologico ad postulata Archiepiscopi Compostellani* §. 1. *num.* 50.

(*b*) Tom. II Anni MDCCLVIII. pag. 205. In Elogio *Benedicti XIV. Quum Compostellæ Episcopus, in Decretis Pontificiis de jejunio Anno* 1741. *promulgatis hæreret, suavi eruditionis apparatu scrupulos exemit: hæc ipsa responsa Daniel* Concina, *cujus judicio, in rebus ad doctrinam moralem spectantibus, Pontifex multum tribuebat, Commentario edito persecutus est.*

ba: se quidem de paupertate monachorum libros edidisse duos, easque in iis docuisse sententias, quas non solum Theologi, ac Canonistæ peritiores, verum etiam probabilismi asseclæ profiterentur: at nihilominus Veronæ librum prodiisse adversus se non noxiis tantum, sed omnino depravatis opinationibus refertum, quæ multas utique reprobandas laudarent consuetudines monachorum. In hanc scriptionem se vindicias scripsisse sui, ac proinde ab eodem petere ac flagitare, ut & illas edere, & SS. ejus nomini liceret sibi consecrare. Ex jam vulgatis libellis cognovisse quidem quantopere sibi esset a multorum acerbitate pertimescendum; sed hæc omnia parvi facere, ac prorsus contemnere, magisque vereri ne animæ suæ detrimentum facturus esset, nisi rerum omnium respectum abscinderet, eaque aggrederetur, ad quæ perficiunda conscientiæ stimulis ac voce movebatur. Probavit hæc Pontifex: sed monachorum clamoribus exturbatus Concinæ rescripsit, ut suarum vindiciarum editionem in aliud opportunius tempus differret; donec scilicet eorum vota precesque frigescerent; qui superiorum elucubrationum pondere adhuc premebantur. Monachorum inde precibus Concinæ silentium indictum est, ut supra est animadversum: hinc Opus ab ipso multo antea compositum delituit ad A. usque MDCCXLV. Quo anno quum Romæ in Basilica Principis Apostolorum Evangelii præconis officio fungeretur, ad Pontificem supplex accessit, cumque eo de vi a monachis sibi illata, ne sui vindicias ederet, conquestus est. Pontifex, rei æquitate comperta, libri suis sub auspiciis evulgandi facultatem ultro ac libenter largi-

gitus eſt. Quare prodiit cum hoc titulo: *Defenſio Decretorum Concilii Tridentini, & Apoſtolicarum Conſtitutionum Romanæ Eccleſiæ adverſus Libros inſcriptos:* Vita clauſtralis, & Vindiciæ Regularium. 4. Tom. II. Bononiæ (Venetiis) MDCCXLV. Quo in Opere doctrinam abs ſe in *Diſciplina Apoſtolico-monaſtica* adſertam non defendit ſolum, ſed Epiſtolam quoque *Exegeticam* P. *Carrattini*, & Cenſuram in ſui librum mox laudatum, caſtigavit. Hoc eodem anno duas alias elucubrationes, adverſus PP. *Sanvitalem* & *Gherium*, quas ſupra (*a*) ceu commodiori in loco, memoravimus, publici juris fecit. Adverſus eumdem P. *Carrattinum* Concina, rogante quodam Monacho Caſſinenſi, epiſtolam ſcripſit, quæ vulgata eſt cum hac inſcriptione: *Epiſtola* ad Polycarmum *Virum Cl.*, *in qua B. Nicolai* Juſtiniani *Veneti Monachatus a fabulis*, *vaniſque commentis aſſeritur*. 4. Tridenti A. MDCCXLVI. ac Venetiis A. MDCCLV. Alia epiſtola ad *Amicum* adverſus *Carrattinum* Venetiis hac de re vulgata eſt A. MDCCXLIII, auctore, ut accepi, Nicolao Ant. *Juſtiniano* Monacho Caſſinenſi, & modo Veronenſium probatiſſimo, ac doctiſſimo Epiſcopo. Hunc exitum habuit celeberrima de paupertate Monachorum controverſia, in cujus ortu, atque progreſſu eos Concina acriores, acerbioreſque expertus eſt, quos omnium judicio mitiores habere debuerat.

CAP.

(*a*) Cap. XIV.

CAP. XXIV.

Adversus PP. Lecchium & Bovium *IV. Paradoxorum librum evulgat, qui cum in Italia, tum in Galliis præcipue miro favore excipitur.*

E Lucubrationibus PP. *Lecchii*, & *Bovii* nullum dare responsum Concina decreverat, tum quod rebus aliis esset distentus, tum eo potissimum quod suæ Historiæ fidem adhuc optime constare dignosceret. Re postmodum denuo perpensa, admissoque prudentum virorum judicio, ne quid præjudicii caussæ contingeret suæ, & scriptorum illorum nomina ac fama, ut sæpe hæc etiam imponunt, nonnullos fallerent, responsum aggressus est, quod edidit cum hoc titulo: *Esplicazione di quatro Paradossi, che sono in voga nel nostro secolo. Riflessioni sopra i due Libri de' RR. PP.* Lecchi *e* Bovio *intitolati* Avvertenze ec. *e* Dissertazione ec. *Si premette un succinto ragguaglio de' Libri stampati da alcuni Probabilisti in difesa del Probabilismo, e di altri punti Morali*. 4. Lucca MDCCXLVI. Inscriptum est Opus Angelo Mariæ Cardinali *Quirino*, cujus egregias virtutes verissime in dedicatoria epistola Concina exposuit. Præmissa postmodum narratione libellorum, quos quidam Theologi, *Mammillaristæ* appellati, in Bernardini *Bentii* defensionem vulgaverant, quatuor Paradoxorum aggreditur explanationem. Primum Paradoxon circa *Tutiorismum* & *Rigorismum* versatur, quo tantopere moderni Probabilistæ ad conflandam castioris ethices vindicibus invidiam utun-

utuntur, & qualibet fere pagella in scenam producunt. Hac occasione nonnulla quoque refellit, quæ in examine Dialogorum P. *Ghetii* prætermiserat. Secundum Paradoxon, quod frequentius ex ore Probabilistarum audias, est prudentia illa & zelus *secundum scientiam*. In tertio caritatem expendit, qua excipiendos noxiarum magistros doctrinarum Probabilistæ contendunt. In quarto demum de pace differit, quam quidam servandam vellent, ut laxiores opinationes, nemine contradicente, liberius disseminarentur. Hisce quatuor Paradoxis quintum adjecit adversus P. Jo: Dominicum *Mansium* Lucensem, Clericum Congregationis Matris Dei, celeberrimum Probabilistam, & modo in Patria sua Archiepiscopum, atque PP. Soc. studiosissimum. Hunc Concina subdubitanter, illustris viri innixus testimonio, auctorem fecerat *Moniti*, quod *Ghetii* Dialogis præfixum fuit; ejusque doctrinam de tactibus verendarum partium, ab eo patriæ vel amicitiæ more & consuetudine cohonestatis, in tractatu *de Casibus & Excommunicationibus reservatis*, Lucæ edito Anno MDCCXXIV. in *Theologico Examine* perstrinxerat. *Mansius* arrepta occasione suas proferendi vindicias, epistolam edidit, cujus hæc est inscriptio: *A.R.P. Danieli* Concina *Ord. Præd. Theologo absolutissimo, S. Lucæ è Collegio S. Mariæ Curtis Orlandingorum die 6. Julii* MDCCXLIV. typis Josephi Salani & Vincentii Junctinii. Totum proinde Concina Paradoxon V. adversus *Mansium* instituit, quem male omnino, atque imprudenter suo in tractatu usum ænigmate *Siglæ*, seu *Ecetera* evincit. *Mansii* deinde de impudicis tactibus doctrinam denuo examini subji-

jicit, & ab ſe, ne apicis quidem inducta mutatione, allatam & caſtigatam eſſe demonſtrat. Refert deinde ejus doctrinam fuiſſe doctorum virorum oculis ſubjectam; inde recenſitum *Manſii* tractatum ad ſacram *Indicis* Congregationem delatum dignum eſſe habitum proſcriptione (*a*). Hæc cum non bene legiſſet P. *Sarteſchius*, dum Concinam falſitatis nititur expoſtulare, duo ipſe mendacia ſcribit (*b*). Primum mendacium eſt: Concinam libellum *Manſii* ſacræ *Indicis* Congregationi denuntiaſſe, ut *Sarteſchius* putat; alter enim id præſtitit, quemadmodum Concina ipſe eidem *Sarteſchio* ſignificavit (*c*). Secundum mendacium eſt Concinam eo loci ſcripſiſſe *Manſii* Tractatum fuiſſe damnatum; id enim unum aſſeruit: illum proſcriptione dignum fuiſſe judicatum, nec minimum ſollicitus, cur non id poſtea contigerit. Differunt autem hæc duo inter ſe plurimum: Opus aliquod fore dignum proſcriptione, & revera configi anathemate. Sed ad propoſitum redeamus. Concina poſtquam eo toto *Paradoxo V. Manſii* doctrinam expoſuiſſet, atque caſtigaſſet, ejuſdem latinam ad ſe datam epiſtolam refert, & ſubjectis brevibus enarrationibus nec inurbane nec ineruditè perſtringit. Inde animadverſiones ſuas in *Leccbii* & *Bovii* (*d*) libros proponit,

eaſque

(*a*) §. XXIII.

(*b*) *De Scriptoribus Congregationis Clericorum Regul. Matris Dei* p. 354.

(*c*) Vide §. III. Appendicis ad Librum inſcriptum: *De Teatri Moderni ec.* pag. 359.

(*d*) *Profundam & doctam*, ut P. Franciſci *Zachariæ* verbis utar, P. *Bovii* Diſſertationem egregie exagitavit Petrus *Ballerinius* in *Moralium Actionum Regula*, edita Venetiis apud Sim. Occhi MDCCLVI. Unde queri amplius non poterit leviter tantum eandem *Bovii* Diſſertationem a Concina excuſſam fuiſſe.

easque subjungit, quas in *Trevoltianarum* Ephemeridum scriptores paraverat, adversus quos extat: *Addizione di alcune brevi Osservazioni sull' Estratto, che i RR. PP. Trivolziani hanno fatto del Libro del P.* Millante *intitolato*: Vindiciæ Regularium &c. Hæc sunt, quæ Concina complexus est in *quatuor Paradoxorum* libro, qui inter illustriora, ac maxime nostra ætate peropportuna opera merito recensetur. P. Jacobus *Sanvitalis*, cum præ senectute, atque oculorum infirma acie hujus Concinæ Operis splendorem ferre non posset, miserrimam Lucæ edidit opellam sic inscriptam: *Paradossi veri contrapposti al libro intitolato*: Esplicazione di quatro Paradossi, che sono in voga nel nostro secolo. *Esame pur anche di certo libro intitolato:* Riflessioni sopra le avvertenze e differtazione *contrapposte alla Storia del Probabilismo*. In Aquileja MDCCXLVI. Concinæ interim libro ubique vulgato, summaque cum laude excepto, nulla senis hujusce conatuum habita ratione, auctoris nomen non solum in Italia, sed in aliis etiam regionibus illustrius evasit. Gallice redditus omnium approbationem ac suffragia meruit. Prodiit hæc versio Avenione, huncque titulum in fronte gerit: *Explication de quatre Paradoxes qui sont en vogue dans notre siecle; avec une Preface, dans la quelle on rende compte de ce qui s'est passé en Italie a l'occasion de l'Histoire du Probabilisme, e ue la condemnation des nouveaux Mamillaires. Par le R. P. Daniel* Concina, *Dominicain de Venise. A Lucques* MDCCXLVI. *sous les auspices de M. le Cardinal* Quirini, *Eveque de Bresse, & Bibliothecaire du Vatican. Ouvrage traduit de l' Italien, & augmenté d'une*

Re-

Relation exacte des disputes sur la morale, qui se sont elevées par de la les monts depuis 1739. *& un Recueil des Decrets portés par N. S. P. le Pape Benôit XIV. contre plusieurs opinions relâchés. Par M. le Chevalier* Philalethi *Venetien*. A Avignon chez Jean Girard Rüe Mercerie MDCCLII. in 12. Quam de caussa *Philalethes* versionem aggressus sit, sua in epistola Concinæ exposuit. Sub hoc nomine vero latet eximius vir, Italis non ignotus P. Franciscus *Du Four* Ord. Præd. in Tolosana Academia Regius sacræ Theologiæ Professor, qui se Gallicæ versionis auctorem altera in epistola Concinæ manifestavit (*a*). Tanto porro plausu Gallia universa Concinæ librum excepit, ut quatuor editiones ibidem curatæ fuerint, atque illico per vastissimam regionem dispersæ, ut ex alia colligitur ejusdem P. *Du Four* epistola, data Tolosæ die 2. Aprilis Anni MDCCLIII., in qua inter cætera hæc scribit: *J'avois ecrire à Paris; & je demandois une demi-dousaine d'exemplaires des Paradoxes, que je voulois vous envoïer. On m'a répondu qu'il n'en reste plus aucun; que le quatre editions qu'en a faites ont eté enlevées dans le moment où elles ont paru; & que cet Ouvrage à eû un succés au de là de toute expression. Je transcrie volontiers ces paroles; parceque l'eloge qu'elles renferment vous regarde uniquement. Je suis donc réduit, mon très Reverend Pere, à vous envoïer seulement deux exemplaires qui moi restoient, l'un reliè, l'autre broché... Desque vous en aurés fait la lecture; äies la bonté de me communiquer vos observations. On y aura égard dans les editions*

(*a*) Epist. XXXVII. pag. 56.

tions qui suivront; je suis persuadé qu' il s' en sera encore plus d' une. Cogitaverat idem P. *Du Four* Historiam Probabilismi & Rigorismi Gallico idiomati reddere. An versionem, cui manus admoverat, absolverit, mihi non exploratum. Erat tamen hæc res maxime optanda, unde Galli clarius dignoscerent suos quoque eosque fortissimos habere Italiam rectæ morum doctrinæ propugnatores, atque imperterritos Vindices.

CAP. XXV.

De libris PP. Francisci Richelmii *& Gasparis* Gagnæ *S. J. adversus* Historiam Probabilismi, *deque Concinæ in eosdem Epistolis.*

QUum igitur *Lecchii Boviique* scriptiones non multum animos eorum consolarentur, qui Concinianæ Historiæ adversabantur, alii eandem spartam ornandam susceperunt; Joannes scilicet Franciscus *Richelmius*, qui eadem de re jam infeliciter cum Petro *Ballerinio* conflixerat, & Gaspar Joseph *Gagna*. Hi duo libros non parvæ molis A. MDCCXLVI. evulgarunt, quamvis anteriori anno editos frons eorum admoneat. *Richelmius* sic Opus suum inscripsit: *Saggio di avvertimenti sopra l'Opera del P.* Concina *intitolata*: *Della* Storia del Probabilismo ec. In Lubiana MDCCXLV; sed revera Venetiis apud Andream *Poletti*. Atque hic eodem fere modo se gessit, ac cæteri ejusdem socii, qui Concinianam Historiam labefactare aggressi sunt; magni nempe momenti rebus dissimulatis plures adeo ridiculas, &

ad

ad nauseam repetitas animadversiones congessit, ut eundem cum *Sanvitali* comparare minime dubitaverint. *Gagna* vero hunc indidit libro suo titulum: *Lettere di Eugenio Apologista delle Dissertazioni della* Storia del Probabilismo e del Rigorismo *ad un Collega del P. Daniello* Concina. In 4. Lubiana MDCCXLV. Atque hic *Gagnæ* liber cæteris hactenus in Concinam editis mole major, subtilior etiam & captiosior est habitus, atque idoneus ad eos decipiendos, qui in externo verborum cortice hærent. Incredibili enim animositate, ac temulentia Concinam excipit, victoriose semper, atque intrepide crocitat, cunctasque in subsidium sui vocat artes, quibus levis mentis homines facillime capiuntur. Ii contra, qui librum hunc apprime versarunt, ejusque viscera sunt perscrutati, non modo decantatum ab Jesuitis in eo robur non invenerunt, sed etiam pejorem, ac debiliorem cæteris judicarunt. Magni voluminis Opus in quatuordecim epistolas, totidem dialogis expressas, divisum est, in quibus loquentes inducuntur Eugenius, qui Concinæ personam gerit, Theopistus, Arcades, Episcopus, Reverendissimus Abbas, qui se *Archijesuitam* profitetur, Canonicus, Vicarius Foraneus, Episcopi æditus, Valerianus & Placidus presbyteri, Regens Franciscanus, Carmelitæ duo, Clerici Regulares, Somaschenses, & alii una cum Seminarii Alumnorum turba, Comitissæ cuidam in Comitem iratæ plaudentium. Neve quid ad hanc comicam repræsentationem desideraretur, munera etiam & potiones recreandis animis *Gagna* opportune introduxit, una cum musicis instrumentis aliisque similibus rebus,

bus, quibus callidi homines cum plurimum exultant & delectantur, tum desperatæ caussæ patrocinium quærere solent. Adversus *Richelmium* & *Gagnam* scripsit Concina quatuor epistolas, quæ manu exaratæ in quibusdam Bibliothecis inveniuntur. En earum inscriptio: *Lettere ai RR. PP.* Richelmi *e* Gagna *Autori delle due Opere intitolate* Saggio di avvertimenti ec. *e* Lettere di Eugenio Apologista ec. *contro la Storia del Probabilismo e del Rigorismo*. Harum epistolarum specimen exhibet *Patuzzius* (*a*), qui etiam Concinianam Historiam adversus hosce duos scriptores strenue vindicavit. Jesuitæ summis celebrarunt laudibus *Gagnæ* epistolas, earumque præstantiam ubique jactarunt. Cumque hic Romam migrasset, illuc a Pontifice vocatum e Gallia Subalpina dixerunt eo quod de facie nosse hominem cuperet vehementer, qui tam egregie de *Probabilismi Historia* triumphaverat. Adeo nihil neglexerunt, quo, fabulis etiam confictis, famam scriptoribus suis conciliarent. Grata Societas *Gagnam* ad Provincialatus, ut dicunt, extulit honorem ac munus, qui tamen ob multiplices aberrationes gradu quocunque dejici, ac privari jure meritoque debuisset.

CAP.

(*a*) *Lettera ad un Amico* §. XCIX.

CAP XXVI.

Encyclicam Benedicti XIV. *R. P. adversus fœnus illustrat*, *&* *Nicolai* Broedersenii, *Scipionis* Maffei, *aliorumque doctrinas variis elucubrationibus convellit*.

UT ingenti Concina Christianæ ethices verioris, saniorisque illustrandæ, ac promovendæ studio agebatur, ita pro re nata operam ad id suam semper impendit. Perviæ Theologis hominibus sunt, non eæ tantum concertationes, quæ inter scriptores Catholicæ societatis exstiterunt, sed illæ etiam, quæ inter Acatholicos, ac præcipue Jo: *Cloppenburgium*, & Claudium *Salmasium* deferbuere. Anno MDCCXLIII. Nicolaus *Broedersenius* Ultrajectinus, inter cæteras scriptiones, *de usuris licitis*, *&* *illicitis* librum conscripsit, ac edidit, in quo pro viribus præter alia defendit: moderatum fœnus a pauperibus exactum adversari charitati; secus vero, si a mercatoribus, aliisque opulentis hominibus excipiatur. Marchio Scipio *Maffejus*, qui plura argumenta versavit, quæ intacta relinquere communi eruditorum judicio debuisset, quo se multiplici eruditione, doctrinaque perpolitum ostenderet, hoc etiam argumenti genus pertractandum sumsit in libro, cui titulum fecit: *Dell'impiego del Denaro*; in quo ut *Broedersenio* arctius, pressiusque inhæreret, doctrinam ejus, ac placita synopsi complexus est. Hinc Ultrajectini hominis opinationes, quæ cum propter idioma, tum propter loci distantiam in Italia

lia minus eruditis vix erant compertæ, Veronensis Equitis studio brevi notissimæ cunctis evaserunt. Cujus dum plerique vituperarent doctrinam & non immerito reprehenderent, *Benedictus XIV.* Pontifex vigilantissimus Anno MDCCLV. coacto conventu hujusmodi de fœnore controversias statuit expendere, & malo occurrere, quod imminere dicebatur. Hoc eodem anno Concina, post habitas in Basilica S. Petri quadragesimales conciones, ad Pontificem, in Arce Gandulphi commorantem, accessit, uti supra etiam indigitavimus. Ibi vehementi laterum dolore vexatus est, proximeque ad mortem accessit. Qua occasione pleraque de repentino ejus morbo narrata sunt, quæ percensere non satis caussæ esse arbitramur; eo vel maxime quod brevi convaluerit, cura præcipue *Leprotti*, Pontificis Archiatri celeberrimi. Hoc igitur in loco degens Pontificem conveniebat sæpissime, cumque illo de rebus, quæ maximo Ecclesiæ bono, atque utilitati fuissent, sermones habebat frequentissimos. Injecta *de usuris* commemoratione, Pontifex conventum doctorum virorum se cogere velle significavit, atque a Concina petere quemnam ex Societate Jesu, cujus Theologum unum illi interesse volebat, ipse legisset. Tum Concina sibi quammaxime idoneum fore P. Ægidium *Giuli* respondit, cujus mores atque doctrinam tota Romana Urbs jure meritoque prædicabat. Cumque *Levizzanius* sibi opportuniorem videri P. *Turanium* dixisset, Pontifex, habita ratione etiam Concinæ commendationis, utrumque, *Turanium* videlicet, ac *Giulium*, delegit. Ergo Congregatio coacta est, ipsique interfuere ex purpuratis PP. *Gentilis*,

Ca-

Cavalchinius, *Besutius* & *Tamburinius*: ex Præsulum ordine *Arcivilierius* atque *Malvetius*; ex cœtibus vero Regularium Concina ipse, *Sergius* ex Piis Operariis, *Blancus* Minorita, *Giulius* ac *Turanius* S. J., Aloysius *a Turre* Monachus Cassinensis, *Orlandius* ex Ordine Monachorum Cœlestinorum, & *Baldinius* Cler. Somasch., quorum tres postremi Procuratoris Generalis officio apud suos fungebantur. Hac in Congregatione, cujus Historiam Concina in Commentarios retulit, Pontifex, atque Theologi doctrinam *Maffei* ad trutinam revocarunt; indeque *Benedictus XIV.* Decretalem edidit Kalend. Novemb A. MDCCLV., quæ incipit *Vix pervenit*, in qua fœnus omne damnavit, suasitque Concinæ, ut eandem *Commentario* illustraret. Quem ubi confecisset, omniaque jam pro editione parasset, ab eo edendo supersedere debuit, ita suadente Pontifice, quem Maffejani nominis cultores Cardinales Sylvius *Valens Gonzaga*, *Riverius*, aliique exoraverant, ne Conciniani Commentarii sua voluntate concederet evulgationem. Interim Concina hoc tempore opere & labore frustratus Neapolim A. MDCCXLVI. concessit ad conciones habendas in majori Ecclesia urbis celeberrimæ. Ibi damnum, quod *Maffei* liber inferebat, cognovit, viris doctis ac piis referentibus, eumque urgentibus ad Maffejanæ doctrinæ confutationem. Hæsit aliquandiu Concina cum propter amicitiam, quam a multis annis cum eodem *Maffejo* inierat, tum propter ejus nomen, quod partim propriis meritis, partim vero & potissimum fautorum studio celeberrimum evaserat. Sed vicit tandem, ut vincere profecto debebat, amor veritatis. Itaque Neapoli

li consistens adversus *Maffejum*, ejusque antesignanum *Broedersenium* librum conscripsit, cui, ut regioni, in qua scribebat, utilior esset, Neapolitani Regni adversus usuram decreta & leges inseruit, eadem cuncta communicante Josepho *Cyrillo*, Jurisconsulto doctissimo, & Regalis potestatis defensore. Inde sub auspiciis splendidissimis Caroli *Borbonii*, tum Siciliæ, nunc Hispaniarum Regis augustissimi, edidit cum hac epigraphe: *Esposizione del Dogma, che la Chiesa propone a credersi intorno all' usura, colla confutazione del libro intitolato*: Dell'impiego del Denaro. 4. In Napoli per Pietro Palumbo Anno MDCCXLVI. Romam inde redux, quum *Maffei* fautorum studia friguissent, ipse vero nunquam non vigilaret, Commentarii edendi facultatem affecutus est, eumque evulgavit sub ejusdem Pontificis patrocinio cum hoc titulo: *In Epistolam Encyclicam* Benedicti XIV. *adversus usuram Commentarius, quo illustrata doctrina Catholica, Nicolai* Broerdesen *&* *aliorum errores refelluntur*. 4. Romæ ex Typographia Palladis apud Nicol. & Marcum Pallearinos. Anno MDCCXLVI. Commentarium hunc Concina, expositis in antecessum usurariæ hæreseos origine, progressu atque incremento, in tres dissertationes partitur. In prima Catholicæ doctrinæ capita, & quæ adversus *errorem dogmaticum* in Decretali Epistola stabilita sunt, plana facit. In altera casuisticæ controversiæ statum exponit, & potissima adversus eos momenta percenset, qui Catholicum dogma adversus fœnus probantes, hoc confictis ad libitum titulis reapse enervant, atque in nihilum redigunt. Tertia demum dissertatio tertiæ partis Pontificiæ Epi-

Epistolæ continet interpretationem. Laudarunt Commentarium hunc præter alios Viri doctissimi Thomas Antonius *de Emaldis*, *Benedicto XIV.* ab epistolis latinis, atque in Romano Archigymnasio sacrorum Canonum Professor; & Jo: Laurentius *Berti* tum Bibliothecæ Angelicæ Præfectus, ac postmodum in Pisano Athenæo Historiæ Ecclesiasticæ Professor, & S. C. M. Theologus; quorum testimonia ineptus sim, si ommisero (*a*). Eodem anno alterum adver-

(*a*) Thomas *de Emaldis* in Commentarii censura; *Decretalem epistolam, qua Sanctissimus Pontifex* Benedictus XIV. *Catholicæ Ecclesiæ doctrinam adversus pravas quæ de fœnore opiniones irrepserant, constabilivit, atque firmavit, & una simul prudentissimas, atque sanctissimas præstituit regulas, quibus in contractibus aliisque negotiationibus ab usura cavendum esset, commentatus est eruditissimus Vir* Daniel Concina *ex Dominicana Familia, n n tam sacrarum concionum laude, quam multiplici librorum editione in litteraria* Republica *clarus. Hujus itaque privati* Doctoris Commentarium *cum inspexerim, & quoad vires ferebant meæ undequaque scrutatus sim, tanta doctrina refertum, tanta methodo, ac perspicuitate elucubratum inveni, ut mihi ipsum perlegenti luculentissime apparuerit nihil in hac salebrosa, & perdifficili materia potuisse melius a Pontifice Maximo definiri, nihil ab eodem prudentius omitti.* Jo: Laur. Berti in Censura pariter ejusdem Operis verba hæc sunt: *Theologicum Opus, cui titulus:* in Epistolam Encyclicam Benedicti XIV. Commentarius, *studio & cura eximii Viri* P. *Danielis* Concinæ *elaboratum summa animi jucunditate perlegi . . . Egregius enim Auctor Thomisticæ scholæ præsidio munitus, & adversus laxiores opiniones stylum exercens, in id maxime incumbit, ut legentes non delectet tantum, verum etiam maximam illis afferat utilitatem; idque præsertim præstat in hoc eruditissimo Commentario, in quo confutat Nicolai* Broedersen *& aliorum circa usuras pestilentem falsissimamque doctrinam; simulque occasione accepta exagitat, atque ex* Pontificiæ Epistolæ *inconcussis præceptionibus, & monitis celeberrimis oppugnat, quæ circa eandem materiam benigniores quidam* Catholici *nuper tradiderunt. Quapropter* Commentarium *hunc ego quidem [salvo meliori judicio] dignum arbitror, ut proferatur in lucem, tum ad redarguendam, revincendamque illorum perversitatem, qui pecunias, sive res alias dando mutuas, ipsumque mutuum fucis obtegendo, fœdissima usuræ labe inquinantur: tum ad omnes commonefaciendos instruendosque, ut Sanctissimi æque ac Sapientissimi Pontificis Sacro-sanctas institutiones præ oculis habeant & custodiant.* Laudarunt hoc idem Opus homines libris editis clarissimi PP. Antoninus *Bremond*, & Thomas Augustinus *Ricchinius*.

ſus uſuram librum evulgavit, in quo demonſtrare aggreſſus eſt, Contractum, quem *Trinum* vocant, uſurária lue eſſe infectum. Operis titulus hic eſt: *Uſura Contractus Trini diſſertationibus hiſtorico-Theologicis demonſtrata adverſus mollioris ethices Caſuiſtas, & Nicolaum* Broerderſen . . . *Accedunt Appendices duæ ad Commentarium Auctoris adverſus uſuram* . 4. Romæ ex Typographia Palladis apud Nicolaum & Marcum Palearinos An. MDCCXLVI. Inſcriptum eſt Angelo Mariæ Cardinali *Quirino*, & quinque prolixas complectitur diſſertationes, quas cum ſuperiori Commentario in Encyclicam *Benedicti XIV.* edere decreverat: aliis tamen aliter ſentientibus ſeparatim ab illo vulgatæ ſunt. Quare mirum nemini videri debet, ſi ea incommoda inde conſecuta ſint, quæ Operum diviſionem ſequi plerumque ſolent; ingens nimirum tædium & labor, atque earundem rerum repetitio (*a*). Cum vero in priore *Commentario*, atque etiam præcipue in diſſertatione V. modo recenſiti Operis P. Viti *Pichler* Jeſuitæ, ac Profeſſoris olim in Academia Ingolſtadienſi, qui uſuram licet jure naturali ac divino vetitam, alto tamen dominio Principum & conſuetudinis vi licitam fieri poſſe docuerat, doctrinam oppugnaſſet, P. Franciſcus *Zech*, Jeſuita pariter atque in Academia illa Profeſſor, vehementer excanduit, atque prædeceſſoris ſui vindicias acturus, diſſertationem *inauguralem*, verbis inſolentiſſimis conſarcinatam, ſcripſit, & Concinam maximam in invidiam vocare conatus eſt apud ſui mœcenatem *Jo: Theodorum*, Cardina-

(*a*) Vid. Differt. 1. ejuſd. Operis cap. I. §. XVIII. pag. 10.

nalem, & Episcopum Leodiensem. En *differtationis* hujusce *inauguralis* inscriptio, quam addere poterunt Eruditi novæ editioni *Charlataneriæ Eruditorum* Jo: Burchardi *Menckenii*: *Rigor moderatus doctrinæ Pontificiæ circa usuras a SS. D. N.* Benedicto XIV. *per Epistolam Encyclicam Episcopis Italiæ traditus, ab Ingolstadiensi Academia constanter assertus*. Dissertatio I., *inauguralis sancti rigoris specimina exhibens, quam cum annexis corollariis, Deo Auspice, annuente inclyto Collegio Juridico in eadem alma, & Catholica Bavariæ Universitate Ingolstadiensi, præside P. Francisco* Zech. *S. I. S. Theologiæ, & SS. Canonum Doctore, horumque Professore publico, & Juris Primario, post consueta rigorosa examina, pro licentia summos in utroque jure honores consequendi, publicæ concertationi subjecit Franciscus Joseph* Barth, *insignis Ecclesiæ Collegiatæ ad S. Cyriacum Wisenstaigæ Canon. Capit. I. V. Cand. Mense Decembri A.* MDCCXLVII. *Ingolstadii Typis Jo: Pauli Schleiig Typographi Acad.* Dissertationem hanc ex Bavaria ad se perhumaniter transmissam Concina accepit, & post gratias quammaximas liberali homini actas eandem breviter perstrinxit (*a*). Anno MDCCXLIX. *P. Zech* II. edidit *Dissertationem Inauguralem*, in qua, quod sane ridiculum est, se ipsum in duas partitur personas; alteram nimirum *P. Pichleri*; alteram vero Professoris Ingolstadiensis. Ut *Pichleri* discipulus Concinam mordet germano more, atque ejus doctrinam carpit; contra vero ut Professor Ingolstadiensis eandem doctrinam cum ipso improbat ac refellit. Quod præclarum inventum meritissime

(*a*) Præfat. ad *Christianam Theologiam* Cap. XI.

Concina irrisit (*a*). Duabus hisce dissertationibus idem P. *Zech* tertiam adjecit, quam Concina non secus ac priores paucis perstrinxit (*b*. Inter cætera autem hujusce *Theologiæ Professoris*, *& sacrorum Canonum Doctoris Publici & Juris Primarii* errata, unum crassum ac pingue non est prætermittendum. Ibi enim (*c*) Concinam reprehensurus testimonio quodam, ex Constitutione CXIII. *Benedicti XIV.* desumpto, ac data *Ven. Fratri Archiepiscopo S. Dominici in Insula Hispaniola*, Civitatem S. Dominici in Insula Hispaniola pro Dominicano Archiepiscopo nescio quo enormiter accepit. Atque hac maxime congrua & accommoda ratione tam multiplices in se vulgatas scriptiones Concina castigavit. Si enim cunctarum ab eodem separatim ratio habita fuisset, extremam nunquam imposuisset manum *Theologiæ Christianæ*, quæ potissimum ejus Opus est, quæque ipsi famam peperit nunquam interituram. Antequam ad ea, quæ hujusce Theologiæ editionem consecuta sunt, accedam, opusculum a Concina editum de potionis indicæ, quam cocholatam vocant, jejunii tempore usu, referendum est. Dum Anno MDCCXLVIII. Romæ concionaretur, atque e publico suggestu jejunii abusus, quos inter immoderatum cocholatis haustum adnumeraverat, Christiana libertate damnasset, delicatioris vitæ homines veluti injuria affecti per urbem disseminarunt, Concinam imprudenter, atque nimis rigide docuisse, *omnes indiscri-*

mi-

(*a*) Tom. I. Apparatus ad *Christ. Theolog.*

(*b*) In lib. *De Spectaculis Theatralibus* Dissert. I. Cap. XIX. § XIII. pag. 158.

(*c*) *Dissert. III. Inaugurali* §. 320.

minatim peccare mortaliter, qui jejunii tempore potionem indicam deguſtaſſent. Ut ab hac calumnia ſe purgaret, atque Evangelicam, quam inſinuaverat, doctrinam confirmaret, altera luce ab eodem ſuggeſtu, maxima populi frequentia, ut mos erat, adſtante, omnes auditores in teſtimonium vocat; ac talia ſe nunquam protuliſſe ingenuo ore fatetur, eadem verba recitans, quæ in priore concione ipſi rectus morum doctrinæ zelus dictaverat. Verum cum ejuſmodi ſincera proteſtatio veluti doctrinæ ſuæ de potione cocholatis rejectio apud benigniores Theologos, eorumque aſſeclas audiret, perque omnes urbes propagaretur, ne laxior de jejunio doctrina abs gravitate viri & loci majeſtate, unde prodiiſſe calumnioſa fama ferebatur, majores vires acquireret, ſatius conſultum eſſe duxit prælo committere opuſculum, cujus hic eſt titulus: *Memorie ſtoriche ſopra l' uſo della Cioccolata in tempo di Digiuno, eſpoſte in una lettera a Monſig. Illuſtriſs. e Reverendiſs. Arciveſcovo N.N.* In 8. Venezia preſſo Simone Occhi MDCCXLVIII. Huic opuſculo P. Jacobus *Sanvitalis* libellum oppoſuit ſic inſcriptum: *Memorie veridiche contrappoſte alle* Memorie Storiche *ſull' uſo del Cioccolate in giorno di digiuno* ſine ſui nomine loci & Typographi. Hoc ſane opuſculum miſerrimum jure appellavit Joannes *Lamius* (*a*) cujus judi-

(*a*) Novelle Letterarie MDCCXLIX. Pag. 643. *E' ſtato ſtampato alla macchia un ſciocco, inſulſo, e diſpregievoliſſimo libretto contro l'Opera del P. Daniello* Concina *intorno alla cioccolata, ſe poſſa beverſi in tempo di digiuno ec. Il ſuo titolo è il ſeguente*: Memorie viridiche ec. *ſtampato l'anno* 1748. *Non vi voleva ſe non un Avvocato ignorante come queſto, per difendere una cauſa ſpallata quanto quella, che ſi ſoſtiene dagli irragionevoli amatori della cioccolata, acciocchè ſi poteſ-ſe*

dicio consensuros quotquot illud perlegerint, nullus dubito. Brevem, & urbanam responsionem *Sanvitali* ab Anonymo scriptore factam inter adversaria nostra servamus, cujus titulum, qui hujusmodi est, placet exscribere: *Risposta ossequiosa alla scrittura dell' oppositore del Libro del P.* Concina *circa l' uso della cioccolata ec.* Concinæ gratulatum fuisse R. Pontificem & Cardinales octo ob editam modo recensitam lucubrationem memorat hic Anonymus versus finem (*b*).

C A P. XXVII.

Sub auspiciis Benedicti XIV. *R. P.* Theologiam Christianam *publici juris facit*.

GRavis jam pridem, ac magna Concinam incesserat cura in tanta de Christiana morali copia librorum, licentiæ hominum nimis fræna laxantium, Theologicum Opus elaborandi, quo castioris ethices cultoribus subsidium ferret, & grassanti laxitati, atque indulgentiæ firmum obstaculum opponeret. *Benedictus XIV.* acerrimus æstimator ingeniorum, aliique viri sane gravissimi, quibus ejus ze-

se dire dignum patellæ operculum. *Se il* P. Concina *avesse tutti gli Antigonisti di questa tempra, non avrebbe avuto di bisogno di lagnarsi col suo P. Generale di esser solo a difendere la dottrina, e gl' impegni di tutto l' Ordine; ma non avrebbe ancora avuta l' onorifica risposta, che in tanto non aveva altri ajuti, in quanto da se solo bastava contro tutti.*

(*b*) *Sua Santità medesima si è degnata di scrivere di proprio pugno benignissimamente al detto P.* Concina *una lettera (come pure hanno fatto lo stesso otto Eminentissimi Cardinali) di congratulazione, e commendazione, le quali lettere egli per modestia non vuol dare alla luce, quantunque pregato dagli amatori della verità, anche fuori della sua Religione.*

zelus, doctrina, fides, atque constantia erant perspectissima, ipsi jam sponte currenti calcaria addiderant ad id operis perficiundum, ex quo ingentem Catholicis scholis obventuram utilitatem sibi merito pollicebantur. Atque hoc quidem Opus, cui Concinam ante Annum MDCCXL. manus admovisse comperio, celerius quidem absolvisset, nisi & sacris habendis concionibus, & adversariorum suorum telis, ac criminationibus retundendis distentus fuisset. Mirum sane cuilibet ejus labores consideranti videbitur, tam egregio atque insigni Operi inter frequentes assiduasque acerrimas procellas extremas manus imponere potuisse. Itaque Anno MDCCXLIX. editio Venetiis cœpta est, & MDCCLI. absoluta XII. Tomis, ut vocant, in 4. cum hac inscriptione: *Theologia Christiana Dogmatico-moralis. Auctore Fr. Daniele* Concina *O. P.* 4. Romæ MDCCXLIX. Prostant Venales Venetiis apud Simonem Occhi. Universum hoc Opus, quod integrum, absolutumque corpus complectitur morum doctrinæ controversiarum, mœcenati omnium maximo *Benedicto XIV.* inscriptum est; nec alteri profecto consecrandum erat, quam totius Ecclesiæ summo Sacerdoti, qui ipsum ad ingens, & proficuum Opus absolvendum impulerat. Præfatio ad instar Prologi Galeati capita XIV. complectitur. In his de Christianæ ethices dignitate, deque stylo, quo pertractari debet, opportune, & fusiori calamo differit. Cap. XIII. ejusd. Præfationis panegyris exhibetur *inclytæ Societatis Jesu*, in qua auctor elogia satis multa in eam liberalissime congessit, eo nempe consilio, ut illis ora, si superis placuisset, obstrueret, qui ipsum animo malevolen-

tia

tia suffuso, ac furore agitato Societatis scriptorum placita castigasse calumniabantur, unde horum Parenti invidiam, atque infamiam conflaret. Postremum denique caput piissimo ad *Christum Jesum alloquio* concluditur, ex quo uno haud obscure dignoscitur, qua mente, quove proposito ad *Theologiam Christianam* conscribendam accesserit. Quoad universi Operis divisionem spectat, in IV. primis Tomis decem mandata Decalogi, in quinto vero quinque Ecclesiæ præcepta versat atque illustrat. In sexto jus naturale & Gentium pertractat. In septimo difficillimas de justitia & jure quæstiones resolvit. Nonum in explicando vindicandoque a Casuistarum commentis Pœnitentiæ Sacramento insumit. Decimus tandem tractatus de tribus aliis Sacramentis, nimirum extrema Unctione, Ordine & Matrimonio comprehendit, ac alia multa de simonia, censuris, vitiis, peccatis, virtutibus ac beatitudinibus, animarum rectoribus apprime necessaria. Decem hæc volumina *Apparatus* consequitur in duos Tomos divisus; in quorum primo præter plura reperitur collectio Constitutionum, Decretorum ac Brevium ad evertendos cum fidei, tum morum errores a Romanis Pontificibus editorum. In secundo, præmissa conscientiæ notione ejusque divisione, regulam moralis honestatis exponit, & Probabilismi ac Rigorismi Historiam perstringit. Cuique fere volumini universi Operis Catalogum proscriptarum ab Ecclesia propositionum, aliarumque a Casuistis exceptarum præmittit, alios secutus celeberrimos Theologos. Propositiones morum integritati noxiæ ab ipso ex Casuistis collectæ sunt numero

cir-

circiter DXXVIII. ex quibus CCXLVIII. ex Societatis Jesu ſcriptoribus extraxit. De Operis pretio ſingillatim diſſerere operoſum nimis, & longum foret. Cui methodo Concina inſtiterit qui noſſe percupidus eſt, conſulat Tomum primum *Apparatus*, in quo de *Locis Theologicis* diſſerit. Qua enim gravitate ibi loquentem intuebitur, eadem omnino in toto eximio Opere comperiet diſputantem. Maxima bonorum omnium adprobatione ac plauſu eximium Opus exceptum fuiſſe cum edita in vulgus, tum quæ primo nos evulgamus, teſtimonia demonſtrant. Longa pariter, atque adeo tædii plena res foret, ſingulos percenſere ſcriptores, qui aut *Chriſtianæ Theologiæ* ejuſque auctoris cum laude meminerunt, aut ea ſuis in libris uſi ſunt. Ex plurimis duos ſolum audire præſtabit, Angelum videlicet *Franzojam* (*a*)

R &

(*a*) In *Theologia Morum* P. Herman. *Buſembaum* ad trutinam revocata, atque edita Venetiis A. MDCCLX. apud Simonem Occhi. Pag. enim XII. Præfat. hæc ſcribit: *Verum hic ſilentio prætereundus non eſt P. Daniel* Concina *Ord. Præd. Obſ. Vir integerrimus & Theologus ſanæ doctrinæ & vaſtæ eruditionis laude eximius, cujus ego laboribus valde uſus ſum, cuique hoc meum qualecumque Opus plurimum ſe debere profitetur. Hic ſolidæ Theologiæ acerrimus aſſertor, ac imperterritus probabilium opinatorum malleus, multas graveſque a ſuis adverſariis vexationes, contumelias, calumnias paſſus eſt; ſed ejus glorioſum nomen ab Euſebio* Eraniſte, *Theol. doctiſſimo, egregie defenſum, & jure illuſtratum, adeo his obſcuratum non eſt, ut apud æquos rerum æſtimatores clarius emicet. Sed ille non tam laude, quæ ejus dignitati æqualis reperiri vix poteſt, quam ſilentio & admiratione proſequendus eſt*. Et pag. XVII. *Animadverſionum* In Prodromum: *iſti ergo ab omnibus attente legendi ſunt, ac præſertim a Tyronibus, qui ingenio ad dignoſcendas fallaces a ſolidis doctrinas non valent . . .* Concina, *qui XII. Tomis* Chriſtianam Theologiam *fuſe, erudite, ac ſolide tractavit, innumeroſque morales caſus complexus, ſaniorem doctrinam contra dominantem laxitatem & ſubtiles cavillationes, acerrime tutatus eſt*. Navata ab *Franzoja* opera, & tributæ Concinæ laudes adeo Jeſuitis diſplicuere, ut eorum unus ſub larvato nomine *Irenæi* Veneti in nova editione Theologiæ PP. *Buſembaum*, & *Lacroix* acrem *expoſtulationem ad Franzojam* dederit,

& Ubaldum *Mignon*, qui præclaro justoque encomio Concinæ Opus celebravit (*a*). At infinitus, ut an-

rit, in qua *Concinam*, ac *Patuzzium* appellare non dubitavit *Scriptores per totam late litterariam Rempublicam ignominia notatos, pessimos dialecticos, calumniatores teterrimos &c.* ut diximus in præfatione. Animadvertere tamen placet P. *Busembaum* Theologiam Moralem, cum additionibus P. *Lacroix*, & *Supplemento* P. Francisci Antonii *Zachariæ*, denuo recusam A. MDCCLVII. primo Tolosani, exin Burdigalensis Senatus jussu carnificis manu fuisse combustam, triremium pœna Typographis indicta, qui eandem ultra imprimere cogitassent. Adversus quam sententiam a quodam imprudenter epistola evulgata, Parisiensis Senatus Decreto idem fatum, quod Theologia *Busembaum* &c., experta est. Ridicule ergo, atque imperite prorsus gloriatur *Litterariæ* auctor *Historiæ*, post Concinæ labores de nova *Busembai edisione* captum fuisse in Italia consilium.

(*a*) Ubaldi *Mignonsi* Cl. Reg. Schol. Piar. S. R. M. Augusti III. Poloniarum Regis a sacris Consiliis, & in Aula Romana Promovendorum ad Episcopatum examinatoris Theologi *Noctium Sarmaticarum Vigiliæ*. Typis Brunsbergensibus Soc. Jesu & Varsaviensibus &c. Anno MDCCLI. pag. 27. *Ut florem hunc & delectum Moralis scientiæ, illamque auream mediocritatem inter extrema tutiorem adsequamur, Ecclesiæ leges a sacris olim Conventibus latæ, simulque Theologorum momenta expendantur. Et ne forte magno scribentium agmine rerumque mole obruare, ubi, utraque conferendo, judicium feras, etsi multi sunt, & graves hujusce ordinis duces, quos equidem sic honoravit sapientiæ fama, ut quædam quasi oracula suspiciantur, unum & alterum in medium proferam, meo judicio cauturies, ut quam minimis intervallis hæc tam longa & perdificilis peregrinatio contineatur.* Thomæ *igitur* Aquinati, *cui primas deferunt quotquot Theologica cujusvis generis tradunt; cum quo collati cæteri omnes quintæ classis omnimode videri possunt, Danielem* Concinam, *qui nuperis explanationibus totam hanc disciplinam mirabiliter illustravit, &* Genettum *Gallorum Antistitem, Canonum eruditione, & sententiarum maturitate gravissimum, aut si quos alios ejusdem notæ, & centuriæ Viros malueris consectaneos adjungere, ut viam faciant, mihi maxime probaretur. Alter Theologorum curriculum premit, alter canones, severiorem scilicet disciplinam, quæ ex illo pœnu depromitur, consectatur. Sic alter alterum temperabit. Et canonicæ severitatis jussa, Theologica ratiocinatione mitescent, & Theologica ratiocinatio plus aliquando sophistica, & peracuta, libramento quodam adhibito, ab Ecclesiæ regulis, & institutis non ita procul abscedet. Quod si quis limis oculis hæc tua studia respexerit, id enim commune mortalium est philautia laborare, si me audis, minimum satagas. Effrænata & corrupta morum licentia plerique abripiuntur, palpari amant, blandeque attrectari. Quare iis magistris conniventibus magis libentius assident, & aggregantur, quam aliis longe doctissimis, qui deploratis vulneribus ma-*

antea dixi, ſermo habendus eſſet, ſi cunctas laudes a clari nominis ſcriptoribus Concinæ tributas colligere in animo eſſet. Delata in Gallias, atque Hiſpanias *Chriſtiana Theologia* ſummam fortunam experta eſt, ingenti Eccleſiæ Catholicæ utilitate. Atque in Hiſpania præcipue mirum eſt dictu quam avide perlecta ſit. Teſtimonia minime dubia habenda ſunt Viri præclariſſimi Henrici *Henriquezii*, ad Hiſpaniarum Regem Nuncii Apoſtolici, epiſtolæ, quas nos primo evulgamus (*a*). Atque huic

 am-

manus adhibent peritiores: O te beatum ter & quater, ſi jure poſſis de te prædicare, quod Seneca *gloriabatur:* Quæ ego ſcio, *ſummus ille philoſophus dictitabat*, non probat populus, quæ probat populus ego neſcio. (ep. 29.) *Tu vero egregie de re Chriſtiana merebere, ſi hanc docendi viam virtutibus patentiorem inſtiteris, illudque efficies, ut qui tibi dant operam auditores de omni ſtatu, conſilioque totius vitæ ſapienter judicent; haud optima quæque rati, quæ magno aſſenſu recepta ſunt, ſed quæ magnis momentis valent. Alterum quippe eſt ad ſimilitudinem vivere, quod eſt pecudis; alterum ad rationem, quod eſt hominis in aperto, & perſpicua veri luce verſantis.*

(*a*) Epiſt. XXIV. pag. 49. XXVIII. pag. 58. XL. pag. 65. XLIII. pag. 70. Quia vero res nimis longa fuiſſet cunctas publici juris facere piiſſimi, doctiſſimique Cardinalis epiſtolas, ideo harum aliquot fragmenta tantum heic exhibemus, reſecatis pluribus, quæ PP. Societatis admodum diſplicerent.

Non ſaprei dirle quanto mi abbian rapito i due primi Tomi della Teologia Criſtiana: *ho detto, e dico tutto giorno, che deſidererei l'eſterminio di tutti gli altri libri di Morale per reſtar queſto ſolo: onde attendo con vera ſmania i ſeguenti . . . Quì le Opere di V. P. M. R. corrono per le mani di tutti, e le veggo citate in varj libri de' Spagnuoli, uſciti in queſti ultimi anni: ſebbene quattro quinti de' noſtri Caſiſti ſieno Probabiliſti, e laſſiſti, pure le ſuddette ſon piaciute, e la dottrina in particolare del digiuno è ſtata nobilmente eſpoſta in queſto idioma da un certo Padre* Rodriquez *Ciſtercienſe: che ſiccome egli è inſigne Medico, così contro alla facilità delle diſpenſe cita tutti gli antichi, e moderni Medici, e tratta la materia da' fondamenti in modo, da far credere nulle almeno due terzi delle diſpenſe, che ſi accordano. . . Già ſi ſono commeſſi varj corpi della* Teologia Criſtiana; *onde forſe ſi divolgherà prima in Iſpagna, che in Germania, ed in Francia: maſſime ſe foſſe preſto pubblicato tutto il reſto dell' Opera. Non perda di grazia dunque tempo: laſci ogni altra occupazione ſino alla totale perfezione di queſta, che darà a lei un Paradi-*

ſo

ampliſſimo, ac piiſſimo viro, qui deinceps ob egregia merita inter purpuratos Patres cooptatus eſt,

ſo centuplicato per la ſalvezza che otterrà a tant' altri. Le calunnie, le ingiurie, le cabale ceſſeranno, e ſi dilegueranno; ed in tanto inſenſibilmente cadrà il torbido regno del Probabiliſmo, con ritornare in vigore la ſanta e vera morale de' primi ſecoli della Chieſa ec. Madrid 27. Gennajo 1750.

Sappia che quì ſi van leggendo i primi quattro Tomi della Teologia Criſtiana. *Non avrei creduto mai che doveſſe tanto piacere. I Domenicani, ed i Scolopj ne han già fatto commettere 200 corpi: poi ne verran col tempo altre centinaja; già che prevedo che quì ſarà fuor di modo applaudita, e forſe ancora fuor di modo impugnata. In una parola ſarà di gran giovamento, e ſpero che per eſſa ſi ſcemerà di molto il fermento probabiliſtico ec.* Madrid 17. Marzo 1750.

Finora ognuno che legge i primi Tomi ne rimane egualmente rapito e perſuaſo. I più non vi trovano nè poco nè molto di rigoriſmo: qualcuno trova duro quelle tre oncie di collazione, ed il laſciare la delizioſa bevanda della Cioccolata. Ma queſte non tolgono il gran vantaggio della ſana dottrina nelle coſe più eſſenziali ec. Aranguez 26. Maggio 1750.

Quì ſono uſciti di freſco varj libri, ma tutti in idioma ſpagnuolo, per la retta oſſervanza de' Diplomi Pontificj nel Digiuno. I ſuoi trattati vi ſon citati per tutto ec. Madrid 1. Settembre 1750.

In Madrid i Tomi della Teologia Criſtiana *paſſan dalle mani di uno in quelle d'un altro. Non ſi può dire quanto piacciano, e ſieno applauditi, e fin taluno ſe ne moſtra eſtatico, e rapito. In varie Città di queſti Regni ſon capitati i primi ſei Tomi: nè sò fin' ora che abbiano oppoſitori. Non ſaprei dire a V. P. M. R. quanto io ne goda, conſiderando il gran profitto ſpirituale, che ne verrà ai fedeli: non ſi potea ſcrivere con maggior ſolidità, con più vaſta erudizione, con accorgimento, e prudenza incomparabile, e quel che più piace, con una certa unzione che penetra fino alle midolle. Così quì i buoni aſpettano con impazienza tutta l'Opera ec.* Madrid 23. Febbrajo 1751.

Sento le tempeſte, calunnie, perſecuzioni, che ſoffre per la cauſa di Dio, cioè per la Teologia Criſtiana. *Spero che preſto tutto ſi calmerà. Quì uomini di ſanta vita, ed in particolare il Padre Maeſtro* Puga, *e l'attuale Priore di Valverde* (*Religioſo canonizzabile, e dottiſſimo*) *pregano Dio* gemitibus inenarrabilibus *per la detta cauſa ec.* Madrid 28. Settemb. 1751.

Torno a dirle quel che già le ſignificai in altre mie, che è incredibile ed inenarrabile l'applauſo che riſcuotono in Iſpagna, e ſingolarmente nel Regno di Valenza, le ſue Opere. Tutti gridano contro il Padre Llobet *per averne fatto venire un sì limitato numero di corpi. Ad altri Librai ne ſon pur giunti degli altri, che ſi vendono fino ad una doppia d'oro il Tomo. Si domandano tutte le Opere di lei a qualunque prezzo. Due eſemplari delle lettere più che Provinciali che ho preſſo di me,*

eſt, & Ravennæ cum Pontificia poteſtate præfuit, tum *Theologiæ Chriſtianæ*, tum cæterorum Concinæ Operum in Hiſpaniarum Regnis vaſtiſſimis propagatio debetur. Hic ſane ſuperatis difficultatibus, quas plurimi injecerant, vaniſque terroribus ex Hiſpanorum Bibliopolarum, qui *Chriſtianam Theologiam* proſcribendam fore otioſorum hominum vocibus capti crediderant, animo depulſis, ejectiſque effecit, ut brevi tota Hiſpania Concinianis libris abundaret, cum antea propter exemplarium caritatem incredibili fere pretio divenderentur (*a*). Memoriæ proditum eſt P. *Ravagum*, Jeſuitam Hiſpaniarum Regi a Confeſſionibus, quo *Chriſtianæ Theologiæ* curſum in Hiſpania ſiſteret, rem Romanæ Auiæ injuriam pertentaſſe. Suaſit videlicet Regi e re ſua eſſe, ac Regno valde proficuum fore: ſi clericis beneficia in Hiſpania conferrentur: ea namque Romæ eos plerumque accipere, qui morum doctrinæque omnis vacui ſunt; idque in magnam Eccleſiarum Hiſpaniæ perniciem vergere. Quod & ſi ſpeciem aliquam zeli, ac veritatis videretur præſeferre, eo tamen erat ab callidiſſimo homine conſilio dictum, atque tentatum, ut ablata Sedi Apoſtolicæ beneficiorum quorumdam in iis Regnis conferendorum auctoritate, ea deinde ad ipſius ſociorum-

me, vanno in giro per queſte Provinzie ec. Aranguez 20. Giugno 1752.
Non ſi può dire quanto bene quì facciano le ſue Opere, e quanto univerſalmente ſieno gradite, ed approvate: il P. Llobet *ſuo vero appaſſionato, glie ne ſcriverà molto; ma dirà ſempre meno del vero . . . Prego V. P. a far copiare, e rivedere* quam citius *il ſuo Compendio della* Teologia Criſtiana, *e a farlo ſtampare più che ſollecitamente, poichè farà gran bene nel Criſtianeſimo; maſſime in queſte Provincie ec.* Madrid 17. Aprile 1753.

(*a*) Epiſt. modo recenſita. A. MDCCLII. 20. Junii.

rumque ejus arbitrium distribuerentur: qua ampla potiti facultate gregariorum militum numerum augere poterant, eosque, spe premii, a *Christianæ Theologiæ*, aliorumque librorum, qui ipsorum palato non saperent, lectione avocare. Hoc *Ravagi* tentamen non ausim ego pro certo ponere, cum ab iis mandatum litteris sit, quorum est inimicus atque infensus animus in Societatem Jesu compertus. Alia tamen in *Christianam Theologiam* P. *Ravagus* molitus est, quæ certa atque explorata cum sint, a me sine erroris formidine narrabuntur. Cæterum quæ hactenus PP. Societatis in hoc Theologicum maximumque Opus excogitarunt, nec minimum aut dignitati ejus, aut nomini, quod ingens ex eo auctor collegit, potuerunt officere; tantumque profecto abest, ut tot criminationes, atque censuræ sane innumerabiles, obscurare Concinæ nomen, aut doctrinam possint, ut contra multum splendoris, & gloriæ ei potius afferant, certissimumque & amplissimum sint illius præstantiæ testimonium. Spectabitur profecto eximium Opus tanquam liberiorum Casuistarum malleus, & fatum, semperque ad illud Ecclesiasticæ doctrinæ perstudiosi confugient, unde aut arma adversus indociles corruptæ doctrinæ magistros accipiant, aut purioris ethices rivulos consectentur. Quæ tamen omnia non ea sunt a me sententia, consilioque dicta, quasi omnia, quæ Concina scripsit aut perfecta esse putem, aut talia esse legentibus persuadere velim. Neminem latet magnos scriptores labi aliquando, & oneri cedere, ac indulgere ingeniorum suorum voluptati. Neque enim semper intendunt animum, & nonnumquam

fa-

fatigantur. Summi enim ſunt, homines tamen. Id unum me nec injuria Concinæ adſerere, ac vindicare arbitror poſſe, *Theologiam Chriſtianam* inter illuſtriores ævi noſtri Theologorum fœtus fore cenſendam, maximamque Eccleſiæ Catholicæ adtuliſſe utilitatem atque ſubſidium, noſtris præſertim moribus, atque temporibus, quibus mirum in modum prolapſa, atque e loco dejecta ſuo ſanctiori morum doctrina, licentia, atque opinandi libertas ita invaluerat, ut omnium ope, atque ingenio refrænanda, ac coercenda videretur. Quæ cum ante oculos obverſarentur multorum, pauciſſimi tamen adinventi ſunt, qui tantæ Caſuiſtarum turbæ ſeſe opponere auſi ſint, eorumque paradoxa, atque portenta, aureis inaudita temporibus, palam caſtigare, ac refutare, quemadmodum Concinam feciſſe quivis fatebitur, qui vel unicam ejuſdem pagellam perlegere ac ſalutare voluerit. Sed de Opere, quod nec laudibus creſcere noſtris poteſt, nec indiget, nimis multa videor dixiſſe. Quæ contra plerique protulere cum a *Patuzzio* egregie refutata ſint, non deſiderant orationem, aut vindicias meas. Animadvertiſſe tamen placet inepte omnino, atque imperite Hieronymum *Tartarottum*, Scipionem *Maffejum*, alioſque ipſis ſimiles, qui nec in præclaro albo Theologorum habiti ſunt, nec habebuntur unquam, ex pauculis non ſatis caſtigate conſcriptis, nec ad criticen ſeveriorem exactis, occaſionem ſumſiſſe tantopere declamandi adverſus *Theologiam Chriſtianam*, ejuſque auctorem tanquam hominem obeſæ naris traduxiſſe. Eſt profecto iniqua in omni re accuſanda, prætermiſſis bonis, malorum enu-

enumeratio, vitiorumque selectio. Hisce vere, ut arbitror, in *Theologiæ Christianæ* laudem dictis, antequam ejus fatum atque fortunam memorem, sermonem hoc loci instituam de præstantissimis *Epistolis Theologico-moralibus*, quarum duo volumina, eo Theologico Opere sub prælo sudante, singulari prorsus divinæ Providentiæ consilio, in lucem prodierunt. Iis namque Concinæ nomen, quod dissipari mirum in modum cœperat, illustratum est, & veritas, quæ oppressa credebatur, egregie vindicata.

C A P. XXVIII.

Adversus Concinæ osores Epistolas Theologico-morales *scribit P. Jo: Vicentius* Patuzzius *sub nomine Eusebii* Eranistis.

ANno MDCCXLVIII. P. Jacobus *Sanvitalis* libellum edidit in vulgus mole quidem exiguum, sed odii acerbitate, sed maledicendi licentia adeo immanem, ut tantum ignis, ac ferocitatis in homine exactæ ætatis, atque jam jam supremi judicis conspectum subituro, extitisse omnes summopere admirarentur. En libelli Lucæ editi inscriptio: *Raccolta di molte proposizioni estratte dalla* Storia del Probabilismo, e Rigorismo, *impugnate come opposte al vero*. At habuerat duces ipse, & quidem maximos quos sequeretur, quorumque aspera, atque amarulenta vestigia premeret. Præiverant ipsi P. Hercules *Montius*, infamis auctor Palinodiæ & alii, quorum jam a nobis mentio est habita. Hisce scriptionibus fere nihil Concina repo-

sue-

fuerat, partim adverſariorum gratia, ac potentia præpeditus, partim vero quod iis unice ſui perſonam lacerari, ac diſſipari vir humillimus noſſet, ac lætaretur. At vero quamquam ea maledictorum ſors ſit, ut in eximia, ac ſingulari dignitate hominem jacta ſua ſponte extinguantur, ac veluti refrigerentur, quemadmodum ignis in aquam conjectus; fuerant tamen ea calliditate atque arte in eum ſparſa, ut ejus adverſarii ultra ſpem benignos lectores auditoreſque ſe nanciſci conſpicerent; atque brevi Concinam ſummam in invidiam eſſe adducendum ſecum ipſi geſtirent. Accedente libellis editis contumelioſa eorundem jugique vociferatione ſeverior in eum concepta rabies, quam laxioris ethices nimius incendebat amor, ita demum exarſerat, ut pene multi in eximium virum furere viderentur. In compitis, & circulis cuncta in ipſum collata maledicta; non illa quidem nobilioris ſpeciei, ſed e triviis, ac fornicibus deſumpta. Inſidiæ erant ubique ſtructæ, & calumniæ quam appoſitiſſime ad veritatis imaginem confictæ. Quæ quidem primum domos nobilium, aliorumque exinde cujuſvis generis multorum hominum circumlatæ celebratæque ſermonibus (quippe quas partim in deterius perſuaſio, partim adverſariorum exquiſitum artificium excitabat) ad Romanæ Eccleſiæ Proceres, alioſque ſæculi Principes pervenerant. Vulgus, ut eſt pluma & folio levius, quem ſæpe multo cum gaudio e ſacro pulpito dicentem, aliaque pietatis opera exſequentem conſpexerat, repente contemnere, & exſecrari acerbius in dies cœpit. Plerique vero licet magna ex parte fictas criminationes putarent, tamen rati ſub-

esse profecto nescio quid, sanioris ethices vindicandæ studio contectum, quod tantæ invidiæ flammam foveret, vel immutata, vel labefactata in eum penitus voluntate ferebantur; atque, ut uno verbo multa complectar, tanta erat Conciniani nominis exsecratio, ut in plerisque Civitatibus, in iisque præcipue, in quibus PP. Societatis summa rerum potiuntur, horrerent multi ad tanti viri memoriam, pauci vero vix tacita admurmuratione auderent ejus nomen in aures insusurrare, ne in adstantium incurrerent reprehensiones. Is erat Concinæ nominis status, & famæ pessima conditio. Tanto in discrimine, quo veritatis, atque Christianæ doctrinæ sectatores trepidare, atque timere fere cogebantur, D. O. M., qui veritatem oppugnari quidem, expugnari vero nunquam sinit, eam egregiis viris mentem injecit, ut, dum Concina Ecclesiæ ulteriorem navaret operam, ipsi veri partes susciperent, & Christianam ethicen tot scriptionibus, vocibusque pulsatam sustinerent, ac Concinam præclarum illius adsertorem vindicarent. His tamen Apologistis palmam præripuisse visus est P. Jo: Vincentius *Patuzzius*, qui multa ac magna quæ ad juvandam Ecclesiam Concina præstiterat, atque aggredi imposterum meditabatur, mente ac cogitatione complexus, veritusque ne si quid suspicionis incommodæ, aut si qua dedecoris nota ipsi adhæresceret, vel omnes ipsius conatus irritos redderet, vel magnum cæteris pro Dei Ecclesia agendis rebus impedimentum afferret, caussam ejus & patrocinium suscipere constituit. Itaque ejus adversariorum artium apprime gnarus, instructusque iis omnibus, quæ ad solidam ab-

absolutamque conficiendam apologiam requirebantur, bonis plane avibus conscripsit evulgavitque sexdecim epistolas, quibus, ut aliorum magis quam suo indulgeret genio, hunc titulum indidit: *Lettere Teologico-morali di Eusebio* Eraniste *all' Autore della* Raccolta *delle molte proposizioni* ec. *In difesa dell' Istoria del Probabilismo del P. Daniello* Concina: in 8. Tom. II. In Trento (Venetiis apud Sim. Occhi MDCCXLI.). Momenta in Præfatione recenset queis permotus Concinæ vindicias aggressus est; idque tum ibidem tum alibi adeo diligenter & vere exsequitur, ut nemo sanus ipsum, aut Concinam ultra protracti certaminis incusare possit. *Sanvitalem* autem præ cæteris confutandum suscepit, quod pervicax hic senex cum pauca admodum e penu suo promere posset, omnia convicia, maledicta, atque momenta a sociis suis acceperit. Quare optime *Patuzzius* hunc præ cæteris castigavit; cujus confutatione cæteri quoque uno ictu cecidissent. Ubi tamen caussæ ratio postulare visa est, nominatim etiam *Ghetium*, *Gagnam* aliosque confutavit, quo nullum relinqueretur effugium Concinæ adversariis. Harum epistolarum dignitatem ac pondus agnovere quotquot præjudiciis vacui sunt homines, agnoverunt & Jesuitæ ipsi, qui amarissime earum evulgationem pertulerunt. Sane ea doctorum hominum sententia est: nihil in hoc genere, post celeberrimas Blasii *Paschalis* epistolas, politius ac solidius prodiisse. Elucet ubique firmissimæ doctrinæ supellex, mira rerum Theologicarum, atque Casuistarum eruditio, admirabilis propemodum ratiocinandi vis, qua adversarios Concinæ insequitur & in desperationem

ducit. Cumque ab apologeticis hujusce generis libris modestia atque urbanitas longius abesse propemodum hac nostra ætate soleant, ita Concinæ vindicias egit *Patuzzius*, ut de stylo, deque scriptionis ratione queri nonnisi ii injuria possint, qui mollioris ethices magistros paullo asperioribus verbis tractari ægre ferunt. Cæterum tanto bonorum plausu eæ exceptæ epistolæ sunt, ut gratias supremo Numini maximas plerique egerint, quod talem tantumque virum adeo opportuno tempore excitasset. Ego certe quamvis Concinæ ingenium, ejusque Opera post viros celeberrimos maxime suspiciam, arbitror tamen ne dum opportunas, immo maxime necessarias fuisse *Patuzzii* epistolas, ne Christiana ethice, tam multiplicibus impetita scriptionibus, apud minus doctos tantis cavillationibus atque tricis succubuisse videretur. Etsi enim multæ adversus Concinam PP. Societatis scriptiones profecto miserrimæ essent, illorumque caussæ proderent apertissimam desperationem, erant tamen nonnullæ quæ plurimos deceperant, ex eorum utique numero, qui aut ingenio ad fallacias, ac sophismata dignoscenda non valent, aut utriusque certantium partis momenta æqua lance librare dedignantur, aut denique quorum mens mirabili artificio ita fuerat infuscata, ut pecudes æmulati omnia adversus Concinam scripta tamquam verissima prædicarent. Ita sane quorundam opusculorum pondus, si quod in ipsis reperiebatur, jugi auctorum commendatione erat auctum per quascumque partes, & eorum falsitas, a nemine eo, quo necesse erat, modo patefacta atque oppugnata, sese quodammodo

su-

ſupra pulcherrimam veri naturam erigere, caputque extollere videbatur. Mala ſane res, non in Concinam tantum, quam in ejus univerſum Ordinem parabatur, niſi ſtatim *Patuzzius* accurriſſet ad incorruptæ ethices dogmata, quæ ſemper Prædicatorum Familia conſectata eſt, ſuſtinenda, atque vindicanda. Hinc ſingulari prorſus commendatione, atque laude talis tantuſque vir ab tam clara, deque Eccleſia meritiſſima Familia proſequendus eſt. Ac quemadmodum olim celebratus eſt, & nunc etiam jure effertur Thomas *Lemoſius*, qui in celeberrimis Congregationibus *de Divinæ Gratiæ auxiliis* tutiſſimam veriſſimamque doctrinam SS. Auguſtini & Thomæ egregie defendit in magno totius orbis Theatro, ita *Patuzzii* memoria annalium honore excipienda eſt, qui in furioſiſſimis de *Probabilitate* concertationibus ſaniorem, atque caſtigatiorem morum doctrinam admirabili perſpicuitate, doctrina, ingenio, atque eruditione ita tutatus eſt, ut ſatis magnifice oſtenderit vetus illud in Ordine Prædicatorum pro recta ethice pugnandi ſtudium, nec ſopiri temporibus, nec extingui unquam poſſe. Quare ſingulari Dei Providentiæ id maxime tribuendum eſt, Concinæ vero non inter poſtremas laudes ponendum, quod in magno nominis, doctrinæque diſcrimine talis tantuſque ſurrexerit apologiſta. Quæ viri celeberrimi in harum epiſtolarum auctorem elogia protulerunt notiſſima ſunt, nec opus eſſe videtur, ut in iis recitandis ipſe laborem. Multorum laudibus hoc unum ipſe adjiciam; jam non amplius jure Italiam queri ut antea poſſe, neque tam aperte Galliæ *Paſchalis* Epiſtolas invidere. Habet enim jam, ſiquidem

ſa-

ſanis oculis uti velit, in *Patuzzii* epiſtolis quidquid gratiæ, leporis, elegantiæ, eruditionis in *Paſchali* tantopere demiratur. Hominem habet fine livoris & doctrinæ ſuſpicione innocui hominis cauſſam agentem, & firmam probatamque doctrinam eximia methodo, atque nervoſa oratione ubique proponentem. Ita laceratum crudeliter Concinæ nomen celeberrimi apologiſtæ hujus laboribus clarum cœpit exſurgere, & fugatis nebulis, depulſiſque aliquot nigrioribus maculis vividius quam antea coruſcare. Atqui, quod maximi faciendum eſt, ii, qui captioſis ſcriptionibus decepti a Concinæ caſtris diſceſſerant, veritati luminibus apertis in eadem denuo ſe receperunt, & Concinæ nomen atque doctrinam magno deinceps in pretio habuerunt. Quia vero *Patuzzii* præcipuus ſcopus erat, *Probabiliſmi*, ac *Rigoriſmi Hiſtoriam* tutari, ejuſque integram, atque inconcuſſam monſtrare fidem, hinc in id ingenii omnes nervos ita intendit, ut, plane de Concinæ adverſariis triumphaſſe quivis fateri debeat, qui, ſtudio partium ſepoſito, edita in utramque partem conferre ſcripta voluerit. Hæc ſane una omnium Eruditorum vox fuit, ubi *Eraniſtis* epiſtolæ prodierunt in lucem; quemadmodum etiam indicat epigramma non ignobile, quod per id temporis vulgatum eſt (*a*). Jeſui-

(*a*) In laudem A R. P. Pii Vicentii *Patuzzii*, qui defendendam ſuſcipit Hiſtoriam Probabiliſmi.

Ut Jeſuitarum ſtrenue maledicta retundas
Falſaque perſpicue, quæ vomuere, probes;
Tam bene, Patuzzi, *tractas, tam fortiter arma,*
Quam bene tractari, ac fortiter arma queunt:
Scilicet expugnas Vitalem, Gagnaque *Patres,*
Se quoque confoſſum Ghetius *ipſe dolet;*

Con-

ſuitæ autem ſicuti editos a Concina in ſui vindicias libros refellere, & carpere cogitabant quotidie, ita inſignis hujuſce apologiſtæ epiſtolas, in quibus grande robur non poterant non agnoſcere, exiſtimatione dejicere primum pertentarunt; in publicis Gymnaſiis aliiſque locis exclamando eaſdem *ex Dialoli officina* prodiiſſe (*a*), aliaque blaterando, quæ evidentiſſime demonſtrarent, quam vehemens eſſet eorum dolor, quamque ægre ferrent cunctorum in eas epiſtolas ſuffragia eruditorum. Magiſtratus inde adverſus eaſdem armarunt, ut a ſæculi Principibus favore obtinerent, quod aſſequi ab Eccleſiaſticis judicibus ratione non poterant; curarunt ſcilicet illarum ſuppreſſionem; nec omnimode fruſtra, quamvis per breve admodum temporis ſpatium, atque unica in urbe voti ſint compotes facti (*b*). Poſtremo ubi ſe his parum proficere cognoverunt, eas quaquaverſum exagitare adniſi ſunt infeliciſſimo eventu. Horum conatuum hiſtoriam alium in locum tranferam, ac modo eorum narrationem complectar, quæ iidem homines in *Chriſtianam Theologiam*, tentamine omnium maximo, moliti ſunt pari ſucceſſu.

CAP.

Confodis atque alios pugnantes Concina *contra*,
Hiſtorici faciens ſcripta pugnare magis.
Sic perhibent claro doctorum corda virorum;
Nam te pugnantem gloria certa manet.

(*a*) Vid. Pag. XXX. Præfat. Tomi III. *Epiſtolarum Theologico-moralium* Euſebii *Eraniſtis* Edit. A. MDCCLIII.

(*b*) Loco mox cit.

C A P. XXIX.

P. Ignatius Vicecomes *Præpositus Generalis S.J.* Theologiæ Christianæ *damnationem a* Benedicto XIV. *frustra pertentat. Vulgantur hac de re nunc primum PP. Societatis & Danielis* Concinæ *scriptiones.*

EX jam dictis satis apertum atque clarum puto qua acie mentis, quave diligentia cunctas Concinæ lucubrationes spectarent, atque perpenderent PP. Societatis, unde auctori aut pestem aliquam aut invidiam conflarent. Evulgata *Theologia Christiana* ardentius in id operis incubuere, & sedula jugique cura eam cœperunt excutere, suasque in eximium Opus animadversiones evulgare quaquaversum. Partes has (quod ridiculum plane visum est Theologis hominibus) sibi sumsit cum primis P. Franciscus Antonius *Zacharia*, qui in sua *Litteraria Historia*, quam non inepte quidam *Diogenis Canem* appellarunt, nihil omisit, quo operis dignitati, & auctori detraheret (*a*). Alii exinde operam eandem navarunt uti dicemus; & hodierna etiam luce, quavis arrepta occasione, criticen suam in eandem exercent. At postquam octo hujusce *Christianæ Theologiæ* volumina edita fuissent, eaque magno contemptu, & animadversionibus quidvis aliud

(*a*) Tom. II. *Histor. Litter.* pag. 49. & seq. tum in aliis ejusd. Hist. Tomis. P. *Zachariam* castigavit primo P. *Patuzzius* cum in epist. ad Amicum. §. cxv. & seq. tum in aliis epistol. *Theologico-moralibus*; atque præcipue in *Observationibus Litterariis* adversus eand. Hist. ut suo loco dicemus.

aliud quam Theologum sapientibus, Reipublicæ nuntiasset Litterariæ Auctor Historiæ, IX. tandem volumen a Concina vulgatum est. In hoc autem quum demonstret ipse P. Franciscum *Suarez*, celeberrimum S. J. Theologum Exhomologesim per epistolas, ceu probabilem opinionem judicasse, mirum dictu quam exarserint odio, qui *Christianam Theologiam* jam cribrandam susceperant. Aucti hinc eorum conatus & studia. Hoc unum eorum diligentiæ atque criticæ severitatis argumentum fuerit, quod ne typographicis quidem erratis, quæ vitari vix possunt, pepercerint, eaque inepte sane in Operis auctorem tamquam gravissima capita delictorum conjecerint. Ex tot inde curis, tantoque examine collectam levitatum, & mendaciorum farraginem, post inauguratum totius Societatis Præsidem P. Ignatium *Vicecomitem* (quod quidem contigit die 4. Julii Anno MDCCLI.) Generali Societatis Congregationi obtulere, unde Conscripti Patres, quid e re Societatis foret, decernerent. Hi magno perpenso volumine, atque non tam hujus, quam fautorum & procerum ratione habita, dignum studiis suis, dignum initio novi Præsulis Magistratus facinus judicaverunt, totum negotium ad *Benedictum XIV.* sapientissimum Pontificem deferre, cunctasque adhibere artes, queis *Christianæ Theologiæ*, qua grave vulnus Societatis scriptoribus jactabatur inflictum, optatissimam proscriptionem assequerentur; atque ita uno ictu Concinæ nomen doctrinamque crudeliter, invidiaque summa prosternerent. Tam grande ergo volumen, in quo ultra peccata CCC. sibi collegisse videbantur, miratus Præsul Societatis, auditisque fervidissimis Conscriptorum

T Pa-

Patrum votis, ac precibus, post varias multasque, ut in gravis rei negotio opus erat, habitas sessiones, stipatus sociis suis, quos *Adsistentes* vocant, ad majorem Societatis ostendendam Pontifici majestatem atque potentiam, oblato totius Societatis Nomine supplici libello, in ingens discrimen *Christianam Theologiam*, ejusque Auctorem Concinam magno apparatu, artificioque vocavit. In hoc autem libello postulabat a Pontifice Præsul Societatis, ut Theologos legeret, qui multiplices Concinæ aberrationes, atque peccata ab se animadversa cum *Christiana Theologia* conferrent, atque inspicerent num proscribenda foret, quemadmodum ardentissime tota Societas flagitabat. Pontifex, spisso inspecto volumine; *rem difficilem*, inquit, *postulastis*; exactam nimirum tantarum rerum collationem. Suadere propterea eos cœpit, hortarique consultius esse: ingens illud censurarum volumen *Theologiæ Christianæ* tomis opponere, ac typis vulgare: quod si fecissent, se postea utrique parti silentium indicturum. At Præsul Societatis, qui majora petebat, veritus, ne si hoc perageretur, ingenti periculo ac damno paterent suorum artes atque mendacia, restitit Pontifici omnino, eumque ab hac cogitatione atque consilio avocare conatus est. Pontifex ergo consilium sui auribus minime pronis exceptum videns, (quod jam procul dubio suspicatus fuerat) ut celeberrimæ Societatis votis aliqua ex parte satisfaceret, tres delegit Theologos; scilicet P. Thomam *Sergium* ex piis Operariis, P. *Mancinum* Ordinis Minimorum, & P. *Vezzosium* Aretinum Cl. Reg., hominem doctum, atque hac nostra ætate opinione

ne purpurei galeri notissimum. His ergo, Præsule supremo Societatis, atque ex *Adsistentibus* uno ad se vocatis, præcepit Pontifex, ut illius adversus Concinam ab iisdem consarcinati voluminis, magni momenti rerum tantum ratione habita, breviarium conficerent. Tunc ad hoc muneris obeundum Præsul Societatis hosce Theologos exorare visus est. Verum isti Jesuitas ad implenda vota Pontificis aptiores sibi videri responderunt; tum quod ipsi, cribratis jam diligentissime *Theologiæ Christianæ* Tomis, omnium essent apprime conscii rerum, quæ dignæ castigatione viderentur; tum quod caussam acturi suam in id diligentius ac profundius incubuissent. Placuit Præsidi Societatis allata ab hisce Theologis excusatio, quam fortasse non subeundus labor, sed astutia pepererat. Delegit ipse proinde P. Carolum *Nocetum*, e suo Cætu non obscuri nominis poetam. Hic magno labore, admirabili calliditate, & fervore summo, primum libellum supplicem contraxit, illiusque epitomen confecit. Hanc demum libelli supplicis ad instar Pontifici obtulit Mense Sextili supremus Præsul, denuo renovatis expositisque totius Familiæ suæ votis, aliarumque etiam gentium humillime supplicantium precibus; consuevere enim, cum de rebus est actum sibi maxime congruis, & proficuis, Virorum nobilium implorare fidem horumque vota RR. PP. exhibere, ut ex Historia *de Divinæ Gratiæ Auxiliis* manifestum est. Nos ne horum PP. in Concinam querelarum, questuumque momenta ac pondus aut dissimulare, aut aspernari videamur, heic totum eorundem supplicem libel-

 lum,

lum, ex autographo diligentiſſime exſcriptum, vulgamus (*a*), hortamurque PP. Societatis, ut noſtrum hoc-

LIBELLUS

PP. *S. J. adverſus Danielem* Concinam.

(*a*) Sette ſono le ragioni, per cui i PP. della Compagnia domandano la proibizione della Morale del P. *Concina*.

La prima ſi è l'attribuirſi a' PP. della Compagnia, cioè agli Scrittori di eſſa, opinioni oltre modo laſſe, tutto che da loro non inſegnate, ſiccome conſta da' luoghi citati dal P. *Concina* medeſimo, che ne ſtorpia, ed altera il ſenſo.

La ſeconda ſi riduce alle cenſure, di che, prevenendo il giudizio della S. Sede, accagiona non poche ſentenze de' PP. Geſuiti.

La terza conſiſte nell' artifizio uſato dal P. *Concina* negl' indici, facendo ivi comparire gli Autori Geſuiti diſenſori di moſtruoſe opinioni.

La quarta ſi è, che il P. *Concina* premette ad ogni Diſſertazione un elenco di propoſizioni condannabili con poco riguardo al Giudizio eziandio della Chieſa.

La quinta ſi riduce ad una perpetua induſtria di far comparire i Geſuiti come Autori della Morale corrotta.

La ſeſta di non riſparmiare neppure le regole di S. *Ignazio*, i Pontefici medeſimi, e le Sagre Congregazioni di Roma.

La ſettima in aver pigliato da' libri contro a' Geſuiti tutto ciò, che in eſſi contienſi in diſcredito della loro Morale.

Momenta iſthæc, non levis ſane ponderis, ſi vera fuiſſent, Libellus ſupplex conſequebatur in hæc verba.

BEATISSIME PATER.

Cum P. *Concina* Theologiam quandam Moralem, in plures Tomos diſtributam, typis ediderit, quæ Societatis Jeſu, ejuſque Scriptorum famam graviter lædit, Præpoſitus Generalis ejuſdem Societatis, ad Sanctitatis Veſtræ pedes humiliter provolutus, pro juſta aliqua hujus damni reparatione demiſſiſſime ſupplicat, & rationes, ob quas hujus Operis curſus inhibendus eſſe videtur, quam breviſſime poterit, hìc ſubnectit.

Prima ratio ſunt calumniæ, & impoſturæ, quarum ecce hìc breve ſpecimen.

P. *Concina* tom. I. pag. 65. in Elencho propoſitionum, quas recenſet, ut damnabiles:

Et quidem in praxi exiſtimo, nunquam, aut rariſſime denegandam abſolutionem ob doctrinæ Chriſtianæ ignorantiam: quia ruſtici ignorantes non habent commode Doctorem, nec confeſſor poteſt illos inſtruere, nec iſti majorem addiſcendi capacitatem habent. Thomas Sanchez *lib. II. Summæ cap. 3. n. 21.*

Thomas *Sanchez* loco citato.

Et quidem in praxi exiſtimo, nunquam, aut rariſſime denegandam abſolutionem ob doctrinæ Chriſtianæ ignorantiam: quia ruſtici ignorantes non ha-

hocce antigraphon cum eo comparent, quod Pontifici oblatum fuit. Ut vero Pontifex unico veluti in-

habent commode doctorem, & Confessor potest illos instruere, nec ipsi majorem addiscendi capacitem habent.

Et illum numerum 21. *Sanchez* sic orditur.

Ex his deducitur, teneri Confessarios interrogare Pœnitentes doctrinam Christianam, quoties probabiliter judicari potest, fore ut illam ignorent.

Quamobrem sensus *Sanchez* est, rarissime denegandum esse absolutionem rusticis ignorantibus Doctrinam Christianam, quia Confessor potest, & tenetur illos instruere. Et *Concina* affingit, quod dicat, rarissime denegandam istis esse absolutionem, nec Confessarios posse illos instruere.

Concina tom. 2. p. 4. in Elencho propositionum, quas recenset ut damnabiles.

Nemo ex necessariis ad suum statum conservandum tenetur eleemosynam pauperibus elargiri, nisi extrema necessitate laborent. P. *Matthaus* Moya *tom. 1. tract. 6. disp. 6. quæst. 4. §. 3. n. 21.*

Moya tom. tract. disp. & quæst. citatis, sed §. 5. n. 23.

Præceptum eleemosynæ obligare in extrema necessitate ad subveniendum proximo ex necessariis ad statum, etiamsi ex eo patiaris grave damnum in dignitate, & fastu externo, est communis Doctorum sententia, & verissima.

Concina tom. 2. pag. 165.

Licitum ne duellum est ad evitandum periculum vitæ, honoris, aut fortunarum? Respondeo, non modo acceptare licite duellum ad ejusmodi declinanda mala, verum indicere etiam te illud posse, docent... Sanchez *lib. 2. in Decalogum c. 39. n. 8.*

Ac pag. 166. sic repetit.

Excusandi tamen sunt perdocti Salmaticenses, de re Theologica optime meriti, mihique variis titulis magnopere colendi, quod ante damnatam propositionem scripserint, & quod a Sanchez *prius traditam doctrinam acceperint.*

Sanchez loco citato.

Tertia causa est defensio vitæ propriæ; & ob hanc causam non licet sponte duellum acceptare, quia, etsi liceat vim vi repellere, se ab invasore defendendo, etiam eum necando, quando aliter vita defendi nequit; at hoc non est duellum, sed quando ex conaicto sponte inducitur, aut acceptatur certamen; quod non est vitam defendere, sed eam periculo exponere.

& n. 9. sic pergit *Sanchez*.

Quarta caussa est defensio proprii honoris . . . at dicendum est, hanc non esse justam acceptandi duelli caussam, sed esse culpam mortalem acceptare.

De periculo fortunarum ne verbum quidem apud *Sanchez*, qui eam quæstionem non attingit. Si *Concina* noluit defendere Jesuitam *Sanchez*, ut defendit Salmaticenses, saltem esset, scribendo contradictoria, turpissime calumniatus.

Con-

intuitu, caussæ meritum justasque postulantium voces agnosceret, in Libelli fronte septem Locaverant ra-

Concina tom. 2. pag. 417.

Beneficiarius omittens officium Divinum uno, aut altero die, vel per octo, aut decem dies, tenetur ne restituere fructus correspondentes tali tempori? Negant plures recentiores Probabilistæ. Paulus Layman *tract.* 7. *c.* 5. *n.* 1.

Paulus *Layman*, non loco perperam citato à *Concina*, sed lib. 4. tract. 2. c. 5

Beneficiatus, post primum semestre canonicas horas dicere omittens, ante judicis sententiam restituere tenetur fructus, tempori negligentiæ correspondentes, eo pacto, ut si v. g. 360. *annuos aureos ex beneficio uno, vel pluribus percipiat, unum aureum in usum pium erogare cogatur ob integrum unius diei intermissum officium; dimidium aurei vero ob intermissum officium matutinum cum laudibus. Ita habetur in dictis Constitutionibus Concilii Lateranensis, & Pii V. & consentiunt Doctores communiter contra Sylvestrum* (Dominicanum) *verbo* Clericus 4. *q.* 23.

Etsi vero Sotus (Dominicanus) *lib.* 10. *quæst.* 5. *a.* 6. 3. *Resol. c.* 13. *n.* 10. *in fine, quibus favet Bartholomeus* Medina (Dominicanus) *cir.* §. 11. Lopez (Dominicanus) *part.* 2. *Instruct. c.* 95. *in ea opinione fuerint, quod Beneficiatus, uno, aut altero anni die officium Canonicum prætermittens, ad nullam fructuum restitutionem obligetur, quia neque pius, & clemens Dominus de salario famuli detulit ob unius, vel alterius diei neglectum servitium, si reliquorum, sicuti oportebat, præstitum fuit; reliqui tamen Doctores fere communiter repugnant, quia in Constitutione Pii V. clare exprimitur, non tantum ob unius diei; sed etiam unicæ horæ culpabilem officii omissionem restituendi obligationem pro rata incumbere.*

Concina tom. 2. pag. 425.

Nec minorem laxitatem prodit, quod subdit Loander *ex* Bonacina, Laymano, *& aliis, posse nempe extendere hanc fructuum applicationem ad sorores, fratres, & matrem, non solum si sint mendici, sed etiam si necessariis ad decentiam personæ, & status careant.*

Layman citatus superius lib. IV. tract. 2. cap. 5.

Illud rectè admonet Navarrus *c.* 7. *de Oratione n.* 34. *quem reliqui sequuntur, si ipsemet Beneficiatus pauper sit, tunc fructus restituendos eidem per modum eleemosynæ applicare posse. Tametsi consultum erit hoc casu si Confessarius aliam similem satisfactionem imperet.* V. G. *ut oret, vel sacrificet pro defuncto Fundatore, sicuti monet* Suarez *citat. cap.* 30. *n.* 19.

Et ne verbum quidem habet de sororibus, fratribus, matre, & multo minus de defectu necessariorum ad decentiam status, & personæ.

Concina tom. 2. pag. 403.

Qui solus nequit, cum socio vero potest officium persolvere, tenetur ne socium adhibere, si commode eo uti potest? . . . Filliucius . . . Laymanus . . . *distinctione utuntur. Si oculis caligans, vel cæcus effectus solitus erat socium adhibere in recitandis horis, antequam impe-*

di-

rationes italice exaratas. Pontifex acceptum, adstante Præside Societatis, atque ex Adsistentibus uno, li-

dimentum contraheret, tenetur socium adhibere, ut pensum solvat; secus vero qui talem non habebat consuetudinem. Hæc distinctio inanis est, & rationis vacua. Consuetudo enim adhibendi socium, nullum novum inducit jus, vel obligationem.

Filliucius tract. 23. cap. 9. n. 289.

Qui non potest dicere solus, si possit cum socio, & illum habeat ad manum sine magno incommodo, tenetur horas recitare, quia hoc ipso, quod facile potest cum socio, non potest dici impotens. Idem dicendum de cæco, si memoriter sciat horas, vel cum socio possit alternos versus Psalmorum dicere.

Ubi ne verbum quidem de illa distinctione, vel consuetudine, si solitus erat socium adhibere.

Layman lib. 4. tract. 1. cap. 6.

Si aliquis, qui cum socio recitare solitus ante non fuit, ob incidentem morbum V. G. *oculorum solus recitare non potest, non est obligatus* (notetur, Beatissime Pater, ad quid) *ut socium, sive famulum stipendio conducat, nisi facile id fieri queat.*

Ubi, ut est evidens, non liberat ab obligatione recitandi ob illam consuetudinem, sed ob stipendium solvendum.

Concina tom. 3. pag. 117. in Elencho propositionum, quas proponit ut damnandas.

Si vovisti redimere jacturam temporis, comprehendisti ludum etiam moderatum, itemque ludum pro alio, quia vere luderes cum jactura temporis. Poteris tamen per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus. La-Croix *lib. 3. part. 1. num. 454.*

La-Croix loco citato.

Si voluisti (vovendo abstinentiam a ludo) redimere jacturam temporis, comprehendisti ludum etiam moderatum, itemque lusum pro alio, quia vere luderes cum jactura temporis. Poteris tamen per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus.

Accusatio.

Calumnia stat in permutatione illius verbi *voluisti* in *vovisti*. Nam si quis vovit non perdere tempus; non perdere tempus est materia voti, & violat votum, qui in quacunque re E. G. in aspiciendo ludum alienum, perdit tempus. At si quis vovendo abstinentiam a ludo suo personali, voluit non perdere tempus, ut dicit *La-Croix*; non perdere tempus est causa finalis voti; & materia voti est abstinentia a ludo personali. Porro, licet adsit in aliqua circumstantia ratio, seu finis voti; si tamen non adsit materia promissa, votum non obligat in conscientia, ut solide ostendit *Suarez* tom. 2. de Relig. lib. 4. de voto cap. 3. n. 9. Aliter in casu nostro, qui vovisset abstinere a ludo suo personali ex hoc fine, ne perdat tempus, violaret votum confabulando cum amicis, rusticando, & aliis similibus incumbendo, in quibus perditur tempus.

Con-

libellum treis illis, quos nominavimus, Theologis tradidit, unde etiam atque etiam considerarent, cum-

Concina tom. 3. pag. 390.

Duo hic docet Tamburinus, *quorum unum certissime falsum est, nempe quod jurans sine animo jurandi non juret; quæ propositio ab Ecclesia damnata est, ut infra videbimus.*

Et in Indice sic ponit.

Tamburinus *laxas docet propositiones de juramento . . . & aliam damnatam sine animo jurandi.*

Propositio 25. damnata *ab Inn. XI.* est hæc:

Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.

Hæc autem propositio: *Jurans sine animo jurandi, non jurat*: numquam est inter damnatas. Et defenditur cum plurimis a *Suarez lib. 1. de juramento* cap. 1. n. 8. his verbis: *Nihilominus dicendum est, intentionem jurandi esse omnino necessariam ad constitutionem, ut sic dicam juramenti, & ad veritatem ejus in essendo: sine intentione jurandi fictum juramentum est, non re verum, etiam si assertio, in quam cadit revera sit. Ita sentiunt Doctores omnes, quos infra referam,*

Accusatio.

Ergo inique Concina calumniatus est, tum in Libro, tum in Indice *Tamburinum*, tanquam docentem propositionem damnatam.

Concina tom. 4. pag 408.

Culpa ne gravis est aspectus membrorum turpium sive mulieris, sive viri? Respondeo . . . Sanchez *lib. 9. de Matrim. disp.* 46. *n.* 21. Navarrus, *& alii negant.*

Sanchez libro, & disputat. citatis, n. 22.

Absque urgenti necessitate virum conspicere verenda fœminæ, aut e contra, mortale est, quamvis non ex libidine fiat, sed ex indiscreta mortificatione aut curiositate, quia valde honestati naturali adversatur . . . Deinde quia aspectus talis est urgentissimus luxuriæ stimulus, & gravissimo illius periculo expositus. . . Atque idem credo de partibus valde vicinis membris pudendis ob easdem rationes.

Cap. vero 21. citato a *Concina* nihil habet de aspectu membrorum turpium.

Concina tom. 4. pag. 444.

Datur ne materiæ parvitas in genere luxuriæ? R̸. Adfirmat Escobat *Theol. Moral. tract. 1. exam.* 8. *cap.* 3. *Less. lib.* 4. *de jure ca.* 3. *dub.* 8. *n.* 49.

Escobar loco citato.

Datur ne in rebus venereis parvitas materiæ? Minime. Cum enim nulla sit tam exigua fornicatio, quin sit peccatum mortale, & delectatio sequatur naturam actus, omnis delectatio morosa in hac materia erit peccatum mortale.

Lessius libro, capite, & dubio citatis, sed n. 59. non 49., ut perperam *Concina*, post allata argumenta pro sententia admittente talem

cumque *Theologia Christiana* conferrent, ac sibi demum, ita ut e fide censerent sua, renuntiarent. Litte-

V

lem parvitatem, sic subdit: *Hæc sententia videri potest alicui probabilis, & speculative vera. Unde in eam valde inclinat* Navarrus, *eamque tenet Martinus* de Magistris, *& aliqui Recentiores*.. *Verum communior sententia est, in istis esse peccatum mortiferum, quæ & mihi probatur, tum quia communior, tum quia tutius est, ut omnia ista quammaxime vitentur*.

Concina tom. 5. pag. 214.

Postquam retulit, & pluribus sarcasmis irrisit opinionem P. *Vivæ* de potu chocolatis ita subdit:

Interim hæc opinio, quam P. Viva *pia intentione reputavit probabilem, mihi non modo falsa est, sed scandali plena*.

Et in Indice hæc scribit: *Viva P. Dominicus laxa docet de potu chocolatæ*.

Viva in Trutina ad propositionem 29. *Alexand. VII.* n. 10. ad quem locum se remittit in sua Theologia Morali, post verba excogitata a *Concina*, sic habet:

Communior tamen sententia in praxi tenenda est, quod scilicet jejunium violet. Verum qui cum laudatis Doctoribus velles, esse potum usualem, atque adeo non frangere jejunium, advertat oportet, quod apte notat inter alios idem Brancatius *in suo eruditissimo opusculo de potu chocolatis, tunc illum habere rationem potus usualis, quando sumitur in ea quantitate, qua Indi eam sumere solent ad sedandam sitim*.

Utrum *Viva* doceat laxa, & scandali plena de potu chocolatis, an vero *Concina* censuræ superaddat imposturam, penes Sanctitatem vestram judicium est.

Plurimæ aliæ imposturæ prætermittuntur, ne Sanctitati vestræ tædium creetur. Plusquam centum Theologis designatis sunt exhibitæ, qui de illis testari possunt.

Secunda ratio inhibendi cursum hujus Theologiæ sunt convicia, notæ, censuræ, a Decreto *Innocentii XI.* graviter prohibita. Omnes Tomi hujusmodi rebus plenissimi sunt. Brevissimum tantum specimen hic subjicietur.

Tom. 1. pag 289. *Quis unquam dicere ausus fuerit, si dixerimus Casuistarum plures futilissimis distinctiunculis frequenter elevare sacrarum legum auctoritatem? Si dixerimus, tantum apud ipsos valere quasdam blictricas distinctiones?*

Tom. 2. pag 53. *Divitum ergo Confessarii Christi Evangelium, Patrum doctrinam, non* Dianæ, *non* Tamburini, *non* La-Croix *opiniunculas præ oculis habeant*: Pag. 167. *Non minus falsa, & erronea est sequens propositio, quam docet P. Paulus* Layman: Pag. 196. *Sententia* Palai, *&* Mendozæ, *sed & erronea quoque est*: Pag. 291. *Hæc opinio est plusquam falsa, & scandali plena*.

Tom. 3. pag. 4. *Hæc opinio ex se suam prodit laxitatem, ne dicam horro-*

teris mandatum est: prudentissimum Pontificem, quo rem serius incorruptiusque perageret, censores istos ju-

rorem: Pag. 30. *Horrent hæc piæ aures, & magis detestatione, quam impugnatione rejici illa debent*: Pag. 52. *Hæc mihi monstruosa videntur paradoxa . . . vel erronea commenta*: Pag. 103. *Audi* Leandrum, *summa, & horrenda laxitate Probabilizantem*: Pag. 171. *Et tamen* La-croix *hujusmodi monstra, ut certas morum regulas, obtrudit*. Pag. 399. *Quæ propositio falsa omnino mihi est, & scandali plena*.

Tom. 4. pag 141 Loquens de quadam doctrina P. Suarez: *Hoc non modo Evangelicæ, sed ethnicæ quoque Philosophiæ repugnat*: Pag 148. *Hæc conclusio laxa, & falsa est, Scripturarum, & Patrum doctrinæ adversa, & horrorem incutit*: Pag. 152. *Sit ne hæc doctrina anti-evangelica, alii judicent*.

Sed notatu dignissimum est, Beatissime Pater, quod habet eodem tom. 4. pag. 206. ubi sic.

Hæc sunt monstra, & portenta omnium horrendissima, quorum in universa Ethnicorum Morali Philosophia nec leve vestigium occurrit. En Probabilismi abortivos fœtus, & inaudita laxitatis commenta . . . Detestabilior insuper est Leandri, *aliorumque doctrina. . . . Quod quam sit scelestum, quam inhumanum, quam monstruosum, nemo rationis compos non videt. Quorsum, inquies, tam acris declamatio? Ut hinc colligas, quanta sit his, & similibus Theologis fides adhibenda. Qui enim præfatas opiniones in publicum obtrudere audent, qui easdem pœnitentibus consulendas adfirmant, digni ne sunt, ut Magistrorum loco in animarum regimine habeantur?* (Noscit Sanctitas Vestra, quos designet). *Si enim vel ipsa prima naturæ principia evellere, si vel insita naturæ lumina tanta tenebrarum caligine obaucere pertentarunt; inferas velim, quæ in obscurioribus controversiis dicturi sint . . . Eo pertinent verba hæc mea*, (animadvertat quæso Sanctitas Vestra, quomodo disertis verbis præseferat in hac sua Theologia, nempe amandare in malam crucem Casuistas, præsertim Jesuitas, omnem ipsis fidem adimere, nec suspectos solum, sed abominabiles reddere) *ut te admoneam, ne in rebus dubiis nullam his Auctoribus fidem adhibeas, nec quidquam eorumdem auctoritati tribuas. Si enim in tanto naturæ lumine cæcutiunt, & paradoxa adeo immania cudere non erubescunt, numquid in difficilioribus quæstionibus veritatem tibi pandent? . . . Hæc illis duntaxat displicebunt, qui partium studio præoccupati non tam communi profectui, quam vanæ existimationi student. Cæterum arridebunt omnibus æquis rerum arbitris, qui æternam animarum salutem privatorum hominum quorumdam judicio, & famæ præferendam sciunt*.

Beatissime *Pater*, hæc pauca ex aliquibus tomis decerpsisse sufficiat; cæterum pro certo habeat Sanctitas Vestra, quemadmodum designati Theologi testari possunt, nullum esse tomum, nullam dissertationem, nullum caput, immo fermè nullam paginam, quæ hujusmodi vel notis, vel conviciis, vel censuris, vel injuriosis de-

bac-

jurejurando obſtrinxiſſe, ne cum quoquam hoc de negotio communicarent. Sed hi ſummi Sacerdotis

V 2 ſa-

bacchationibus non ſit referta.

Tertia ratio eſt malitioſum artificium texendi Indices. Pauciſſima hic exempla ſubnectuntur, ne patientia Sanctitatis veſtræ, &. clementia abutamur.

Verbo *Sanchez* tom. 1.: *Sanchez* (*P. Thomæ*) *de infidelibus doctrina, Pyrrhoniſmum invehens in religionis negotio. Ejuſdem laxa doctrina. Alia ejuſdem in damnatis propoſitionibus contenta doctrina.*

Tom. 2.: *docet propoſitionem* 51. *damnatam ab* Inn. XI. *Item laxam de cooperatione ad peccatum . . . Item laxam de recitatione officii.*

Tom. 3.: *Laxe, & monſtroſe docet, pro divinatione acceptum, non eſſe reſtituendum, modo Divinans ſit uſus arte Diaboli . . . Laxe docet, jurare poſſe ut vera, quæ cognoſcimus tantum conjectura probabili . . . Docet multas propoſitiones laxas, & nonnullas damnatas de æquivocationibus, & reſtrictionibus mentalibus. Juſta de cauſſa Auctor eſſe probatur propoſitionum* 27. *&* 28. *damnatarum ab* Inn. XI.

Tom. 4.: *Laxam de luxuria ſententiam docet, & aliam de eadem pariter laxam . . . Alias laxas propoſitiones docet de mendacio.*

Tom. 5.: *Laxam propoſitionem docet de præcepto audiendi Miſſam, & aliam laxam de jejunio. Laxe eximit a jejunio &c.*

Verbo *Tamburinus* (*P. Thomas*) *laxam opinionem docet de ſepultura, decedentibus in loco duelli concedenda . . . Aliæ ejuſdem laxæ de ſcandalo propoſitiones . . . Ejuſdem damnata ab* Inn. XI. *propoſitio* 51. *de cooperatione ad peccatum . . . Alia ejuſdem laxa propoſitio in materia* Religionis. *Aliæ ejuſdem laxæ ſententiæ . . . Alia laxa de Miſſa, & horis canonicis . . . . Alia laxa de eiſdem horis canonicis in choro recitandis . . . . Alia laxa de eiſdem ob dubium tenuitatis Beneficii.*

Et quolibet alio Tomo, Beatiſſime Pater, Verbo *Tamburinus* leguntur ſimiles Indices, & aliquando atrociores.

Verbo Viva. Tom. 3. Viva (P. Dominicus) *Laxas docet propoſitiones de juramento . . . Male abjudicat Tamburino propoſitionem damnatam de jurante ſine animo jurandi . . . Caute legendus eſt in expoſitione damnatarum propoſitionum . . . Non recedit a ſenſu propoſitionis* 25. *damnatæ ab* Inn. XI. *. . . Reſtrictionem non pure mentalem defendit uſu duplicis ſcientiæ, communicabilis, & incommunicabilis . . . Extenditque ad omnes homines, gravi cauſa urgente . . . Et ad ruſticos, quando commoda non occurrit reſtrictio externa. Doctrina ejuſmodi recidit in ipſam propoſitionem proſcriptam . . . Male contendit, propoſitiones damnatas de reſtrictionibus mentalibus damnatas eſſe ſolum in earum obvio ſenſu, non vero, ut ſunt in eorum Auctoribus . . .* (obiter notetur, *Innoc. XI.* aperte profiteri, ſe illas propoſitiones damnare, ſicut jacent) *. . . Hæc doctrina favet Janſeniſmo, & falſa eſſe oſtenditur . . . Ejus commentaria in propoſitiones damnatas caute ſunt legenda.*

Tom 4 *Damnatam propoſitionem de homicidio ob defenſionem honoris*

&

ſacramenti, quod abſcondere bonum erat, quamcitiſſime immemores, ſæpe ad Cœnobium, in quo P.

& famæ male abjudicat P. Amico . . . *Pejorem ea, aut ſaltem æque noxiam propoſitionem docet . . . Et aliam laxam . . . Et alias pariter laxas . . . Et aliam laxam, enervantem propoſitionem* 31. *damnatam ab* Innoc. XI. *& aliam pariter laxam . . . Et aliam laxam de occaſione proxima . . . Laxam docet ſententiam adverſus ſinceritatem Confeſſionis . . . Aliæ ejuſdem laxæ propoſitiones de furto. Laxam de occulta compenſatione ſententiam docet. Laxam docet ſententiam de mendacio . . . . Improbatur, ut ſcandaloſa ejus doctrina, qua ait, non peccare contra juſtitiam eum, qui imponit alicui falſa crimina ad tuendam propriam famam.*

Scandaloſa hæc doctrina, Sanctiſſime Pater, nuſquam repetitur in P. *Viva*, qui in expoſitione propoſitionis 43. & 44. *Innoc. XI.* n. 11. apertiſſime docet contradictorium his verbis: *Si advertatur ad ea, quæ diximus, in aperto erit . . . eſſe illicitum, tum contra veracitatem, tum contra juſtitiam imponere alteri falſum crimen, etiamſi dicatur, id fieri ad defenſionem.*

Sed ut revertamur ad Indices, & ne infiniti ſimus; ſimiles prædictis ſunt omnes prorſus Indices, quos in quolibet ferme Tomo *Concina* attexit Verbo *Tamburinus*. Verbo *Viva*. Verbo *La-Croix*. Verbo *Layman*. Verbo *Gobat*, & reliquis Jeſuitis, ut intuitu oculi legenti patebit.

In quo quidem malitioſo artificio plurima ponderanda ſunt.

Primum. Conglobatio illa non interrupta laxitatum, ſub unico aſpectu propoſita, multo majorem abominationem conciliat Auctoribus, quam ſi ſparſim in opere legerentur, vel ſaltem cum tot aliis eorum rectis ſententiis intermiſcerentur.

Secundum. Ipſe *Concina* millies citat in decurſu operis eoſdem Jeſuitas pro confirmandis opinionibus, quas & ipſe approbat; & tamen in Indicibus nuſquam meminit earum opinionum, quas, ipſo duce, recte docuerunt, ſed de induſtria coacervavit id ſolum, quod eorum famæ nocere poteſt.

Tertium. Multas ejuſmodi ſententias docuerunt Dominicani. Aliquos ingenue citat in corpore Librorum ipſe *Concina*. Multo plures Theologis, a Sanctitate Veſtra deſignatis, ſunt exhibiti; & tamen in Indicibus in ſolos Jeſuitas exoneratur invidia.

Quartum. Plures ſententiæ, quas in Indice appellat laxas, aut laxæ non ſunt, vel a *Concina* multum deformatæ, atque adulteratæ, ut prædicti Theologi luculentiſſimi teſtes eſſe poſſunt.

Quarta ratio eſt. Quia initio ferme omnium Diſſertationum texit elenchum propoſitionum, quae affert ut damnandas. Qua in re privatus homo erigit tribunal; antevertit judicium Sanctæ Sedis, & & quantum eſt in ſe, palam, & apud omnes vulgato typis opere propoſitiones prædamnat.

Quinta ratio eſt. Quia in tota hac Theologia ſummo ſtudio conatur per-

P. *Mancinus* morabatur, quodque *Trinitas Montium* dicitur, ventitabant, ibique cum PP. Societatis de mo-

persuadere, Jesuitas fuisse Auctores propositionum damnatarum, quod unice ad desiderium dehonorandi Auctores Jesuitas, non ad zelum animarum referendum esse videtur. Quicumque enim Auctores fuerint earum propositionum, satis consultum est laxitati doctrinæ moralis per illarum damnationem. Hujus studii, & sollicitudinis Concinianæ exemplum proferam.

Tom. 9. a pag. 586. ad 609. omnem mover lapidem, ut persuadeat, P. *Suarez* docuisse sententiam de Confessione inter absentes, damnatam a *Clemente VIII*. Cum vero ex verbis *Suarezii* id ostendere nunquam potuerit, confugit ad externa argumenta. Angelicam Bibliothecam excussit, & nescio quod monumentum chartaceum, ad rem suam faciens, extraxit, & typis vulgavit, qui tamen codex chartaceus, cujus sit Authoris, & cujus auctoritatis, ignoratur.

Ut vero facilius hæc omnia omnes rescirent, ita scribit in Indice Verbo *Suarez* : *Suarez* (P. Franciscus) . . . *Quomodo Decretum* Clementis VIII., *eam opinionem damnantis, sit interpretatus. Decreta, quæ circa hanc interpretationem a* Paulo V. *emanaverunt. Ante Decretum* Clementis VIII. *opinionem de Confessione epistolari, ut probabilem propugnaverat* Suarez. *Evincitur testimoniis Theologorum . . . Ineluctabili producto Documento demonstratur.*

Ubi præter supradictum studium appingendi Jesuitis per fas, & nefas propositiones damnatas, duo noranda sunt.

Primum. Sæpissime citat cum laude P. *Suarez* in hac Theologia tota; & tamen in Indicibus nihil est, quod ad laudem *Suarii* pertineat, sed solum quod putavit pertinere ad vituperationem.

Secundum. In hoc tomo 9. pag. 614. sincere fatetur, quatuor Dominicanos, Petrum de *Tarantasia*, *Paludanum*, S. *Antoninum*, Petrum *Soto*, aliosque defendisse sententiam damnatam: *Hos ego igitur* (Concina) *aliquid humani passos esse, & talem opinionem docuisse, candide fateor;* & tamen in Indice Sanctitas Vestra *Suarezium* leget, Dominicanos non leget.

Sexta ratio. Sunt quædam injuriosa, quæ in personas veneratione dignissimas redundant. Tria tantum exempla proferam.

Primum. Tom. 2. pag. 139. versans quandam Regulam S. Ignatii, quæ sic habet: *Ad majorem in spiritu profectum, & præcipue ad majorem utilitatem propriam, contentus esse quisque debet, ut omnes errores, & defectus ipsius, & res quæcumque, quæ notatæ in eo, & observata fuerint, Superioribus per quemvis, qui extra Confessionem eas acceperint, manifestentur:* Concina ita subdit: *Quod in hac controversia mihi facessit negotium, illud est, quod nulla Religio disciplinam profitetur perfectiorem illa, quam Christus ipse in suo Apostolico Collegio instituit. Hanc perfectionem omnes Sacri Ordines sequendam amplectuntur. Porro Christus Dominus ea omnia præscripsit, quæ* ad

modo, quo res componi ad eorum sententiam posset, confidentia summa loquebantur. P. *Mancinus*, homo Cala-

ad hunc finem obtinendum conducunt. Inter alia autem præcipit, secreto corrigendum esse delinquentem fratrem. Qui contendunt (nempe S. Ignatius) *melius, efficaciusque incolumem disciplinam Evangelicam conservare, si, neglecto fraternæ correctionis ordine, immediate ad Prælatum denunciandum delictum afferatur; hi profecto Evangelium corrigere, regulasque perfectiores, ac prudentiores præscribere velle videntur.*

Quam hoc sit honorificum sancto Legislatori, summisque Pontificibus, Institutum nostrum approbantibus, & sub pœna excommunicationis prohibentibus, ne qua ejus pars directe, vel indirecte impugnetur, nemo non videt.

Secundum. Tom. 2. pag. 104. defendens, esse vetitum jure divino, ne Beneficiarii testentur in favorem consanguineorum, ita scribit: *Objicies 8. Pontifices in dies facultatem tum Beneficiariis, tum ipsis Episcopis Regularibus, testandi etiam in usus profanos, nempe in favorem consanguineorum, concedunt. Falsa ergo opposita sententia. Respondeo. Non de eo, quod Pontifices summi peragunt, sed de eo, quod suis constitutionibus agendum præscribunt, modo disputamus. Plura impertiuntur Pontifices summi, inquit S. Bernardus, aut mendacio decepti aut importunitate victi . . . Futile itaque est, & vanissimum sophisma istud, a Pontificum dispensatione petitum.*

Igitur Pontifices, qui prædictam facultatem concesserunt, fuerunt socordes, vel debiles, aut mendacio decepti, aut importunitate devicti concesserunt aliquid fieri, quod a lege divina vetitum est.

Tertium est. Tom. 8. pag. 390. recensens, ut ipse ait, invictas caussas communionum sacrilegarum, sic scribit: *Quid de ipsis personis Deo consecratis dicam? Moniales simoniæ scelus, quod perpetrant, dum a puellis ad habitum Religionis admittendis dotem, & vitalitium exigunt, falso ut plurimum titulo paupertatis Monasterii incrustant.*

Igitur, Beatissime *Pater*, non Moniales modo simoniam committunt, sed Pontifices, & sacra Congregatio Cardinalium ad simoniam cooperantur, dum facultatem admittendi puellas non concedunt, nisi dotem persolvant.

Septima ratio est. Quia P. *Concina* in hac sua Theologia rescripsit, & recoxit quidquid contra Societatis Auctores scripserunt *Montaltius* in *Litteris Provincialibus*, *Wendrochius* in suis notis, Auctor *Theologiæ Moralis Jesuitarum*, Vincentius *Baronius* in *Ethica Christiana*, & præsertim Henricus *a S. Ignatio in Ethica Amoris*, qui omnes damnati sunt. Hos ipse non imitandos solum, sed ferme verbatim a se exscribendos, & dicacitate superandos proposuit, ut Theologi designati testari possunt, ut quæ probra, contra Societatem in istis damnatis libris dispersa, ab omnibus legi non poterant, in hac Conciniana Theologia collecta, & aucta impense jam a quolibet de vulgo legi possint.

Cum

laber, Minimus, Probabilista, *Molinæ* sectator, atque Jesuitarum ad insaniam usque studiosus *Theologiam Christianam* dignam proscriptione fore prædicabat vehementissime, pro eaque obtinenda nervis omnibus contendendum esse exclamabat; sperans profecto se plurimum emolumenti capturum, si res ex Jesuitarum sententia cessisset. Nefas inde, atque a majestate sua alienum ducens *Benedictus XIV.* indicta caussa, damnare hominem, quem magni faciebat, contractum sibique oblatum a PP. Societatis libellum die XXIX. Augusti S. Sabinæ sacra P. Antonino *Bremond*, Ord. Præd. Generali Magistro, dedit, ab eoque eundem Concina accepit, ut responsum eidem faceret, uti Pontifex flagitabat. Tum Concina quo incorruptius procederet, libellum exactissime non ipse solum exscripsit, sed idem etiam faciendum curavit tum a P. Vincentio Maria *Dinellio*, tum ab altero secundum P. *Bremondii* jussa. Quo peracto duas quam celerrime adornavit responsiones, alteram latino, alteram vero italico exaratam idiomate, in qua postrema primæ evulgandæ responsionis facultatem a Pontifice precabatur. Hæ duæ scriptiones exhibitæ Pontifici a P. *Bremondio* die XXI. Septembris admirabilem causarunt rerum mutationem. Exaggera-

Cum igitur, Beatissime Pater, nullus hactenus liber ne ab Hæreticis quidem prodierit Societati nostræ infensior, ac perniciosior: nullus qui pluribus imposturis, conviciis, censuris, & injuriosis debacchationibus scateat: nullus qui venenum, contra Societatem in aliis dispersum, plenius in unum colligat: prædictus Præpositus Generalis tum suo, tum universæ Societatis in Comitiis Generalibus congregatæ nomine, damni hujus reparationem, atque Operis proscriptionem a Sanctitate Vestra suppliciter, ac demississime petit. Quod si concesserit, immortalia sua erga Ordinem nostrum merita novi hujus beneficii accessione munificentissime cumulabit.

ratas in Concinam accusationes, potioremque harum partem esse confictam illico animadvertit sagacissimus æque ac doctissimus Pontifex; quare Calabri illius hominis, aliorumque cum eo crocitantium voces compressit dicens: *de proscriptione* Theologiæ Christianæ *ne verbum quidem audire se velle, sed unice de eo esse sollicitum; an revera illo in Opere sententiæ moribus perniciosæ reperirentur, falso per injuriam & calumniam adscriptæ Scriptoribus Societatis*. Denegavit autem Concinæ latinæ responsionis evulgandæ facultatem, eo quod in ea tum se fortissime tueretur, tum Jesuitas perstringeret acerbissime. Neque minus sane ab homine expectari poterat, qui tantam in invidiam nominisque discrimen se vocatum viderat, adeo injustis falsisque accusationibus. Nobis hanc latinam apologeticam scriptionem, præter nudum schediasma, videre non contigit, licet nulli labori, ac perquisitioni pepercerimus; nacti tamen sumus autographon italicæ responsionis, cujus titulus latine sic sonat: *Libellus supplex F. Danielis* Concinæ *oblatus* Benedicto XIV. *die* XXI. *Septembris* A. MDCCLI. *adversus Libellum supplicem a P.* Vice-Comite *Generali Jesuitarum porrectum eidem Pontifici nomine totius Societatis, congregatæ in Congregatione Generali, in qua idem P.* Vicecomes *Generalis inauguratus est*. In hoc porro libello latinæ scriptionis sæpe mentionem facit, ex eoque colligitur multo ampliorem italiça extitisse. Evulgato a nobis libello supplici PP. Societatis, æquum modo fuerit, responsionem eidem a Concina factam publici juris facere; unde prudens, doctusque lector possit dignoscere quæ-

quænam ratio habenda sit tot clamorum PP. Societatis. Ut vero inedita hæc hactenus Concinæ lucubratio, gratior & acceptior, iis præsertim qui linguam italicam non callent, evadat, a nobis latio donabitur, ad sensum mentemque auctoris adamussim atque scrupulosius expressa (*a*). Interim PP. So-

Beatissime Pater.

(*a*) Fr. Daniel *Concina* ad Sanctitatis Tuæ pedes humillime provolutus exponit; quatenus momenta atque rationes, quas RR. PP. Societatis adversus *Theologiam Christianam* protulerunt, ejusdem Theologiæ satis firmam conficiunt apologiam. Indicabo S. T. quidquid veri, ac falsi opponitur mihi.

Oppositio I. In *Theologia Christiana* cuique Tractatui damnatarum laxarumque opinionum Elenchus præmittitur; quo modo judicium Ecclesiæ prævenitur.

Responsio. In hujusmodi Elencho præmittendo illustriores Theologos secutus sum. Card. *Pallavicinus*, cujus verba in adjuncta huic libello scriptione profero, sic esse faciendum docet. Imitatus etiam sum P. *Francolinum*, qui pariter Elenchum præmittit propositionum ex operibus *Merbesii*, *Juvenini*, ac Præsulis *Genetii* excerptarum, quas Rigorismi fuligine tinctas esse arbitratur. Falsum autem est me Ecclesiæ judicium prævenire, quia centum in locis me, tanquam privatum Theologum eas referre opinationes, easque superiorum judicio subjicere ac reservare, protestatus sum.

Opp. II. Opiniones laxæ in Elenchis collectæ alteratæ sunt, ac deformatæ.

℞. Ex quingentis circiter laxis opinionibus, collectis ex Casuistis Carmelitis, Trinitariis, Jesuitis, Clericis Regul. aliisque scriptoribus sæcularibus in mea *Theolog. Christ.*, tres mihi tantum opponuntur; una scilicet ex P. *Moya* tanquam ab ipso propugnata, quum tantum referatur: altera ex P. *Sanchez*, in qua typorum error irrepsit; *Nec* scilicet loco *Et*; tertia demum ex P. *Lacroixio*, in qua etiam typographicus occurrit error; *vovisti* nempe loco *voluisti*. Aliæ propositiones, præter istas, alteratæ non afferuntur. Tria igitur ista errata in adjuncta scriptione retracto.

Opp. III. In novem *Christ. Theolog.* Tomis sex Jesuitarum Casuistarum citationes falsæ occurrunt, *Sanchezii*, scilicet *Laymani*, *Escobarii*, ac *Filiucii*.

℞. Hæ omnes sex citationes ex PP. *Salmaticensibus* desumptæ sunt, qui nunquam, quod ego sciam, a PP. *Viva*, *Lacroixio* aliisque de his expostulati sunt. Nihil frequentius ingentium scriptoribus voluminum evenit, quam in citandis Auctoribus aberrare, ut fortasse Sanctitas Tua experta est. Ceterum, cum hisce de rebus admodum levibus, parvique momenti neque litem intendere, nec con-

cietatis & Pontificis sensuum, & Concinæ scriptionum minime ignari, ac plane diffidentes se assequi

pos-

contentionem movere velim, sex mihi objectas citationes libens rejicio, atque retracto. Atque hi quidem errores sunt in *Theolog. Christ.* deprehensi, mihique oppositi. Cæteræ omnes oppositiones aut falsæ evidenter sunt, aut falsa continent ratiocinia, quemadmodum breviter heic innuam, plura in adjuncta scriptione prolaturus.

Opp. IV. In *Theologia Christiana* contemtui habetur D. Ignatius circa renuntiationem secretæ correctionis. Ad id demonstrandum verba proferuntur ex Tom. II. pag. 139. quæ hujusmodi sunt: *Quod in hac controversia mihi negotium facessit, illud est; quod nulla Religio disciplinam profitetur perfectiorem illa, quam Christus ipse in suo Apostolico Collegio instituit. Hanc perfectionem omnes sacri Ordines sequendam complectuntur. Porro Christus Dominus ea omnia præscripsit, quæ ad hunc finem obtinendum conducunt. Inter alia autem præcipit secreto corrigendum esse delinquentem fratrem. Qui contendunt melius efficaciusque incolumem Disciplinam Evangelicam consistere, si, neglecto fraternæ correctionis ordine, immediate ad Prælatum denuntiandum delictum afferatur, hi profecto Evangelium corrigere, regulasque perfectiores, ac prudentiores præscribere videntur,*

℟. Eodem in loco propositæ hujus difficultatis ita immediate eidem respondetur, ut qui difficultatem perlegerit, idem etiam responsum videre compellatur: *Hoc mihi*, inquio, *difficultatem ingerit. Nec ob id tamen improbo, si quid sapientes sanctique Viri oppositum statuerunt; quin illis, utpote divino perfusis lumine fasces submitto, &* UTROQUE POLLICE SUBSCRIBO. At a supplicantibus opponitur difficultas, atque effertur, responsio vero occultatur, altoque premitur silentio. Detruncatio hæc, B. P., non equidem in novem *Theologiæ Christ.* Tomis adparet, sed in libello supplici Tibi Romano P. porrecto observatur, unde coram Catholica Ecclesia ad publicam *Theolog. Christ.* damnationem compellaris. Factum, etsi fere incredibile, verum tamen est.

Opp. V. Auctor *Theolog. Christ.* docet obigationem, qua adstricti sunt Episcopi ac Beneficiati superflua pauperibus erogandi, juris esse divini, ad justitiam, vel ad caritatem saltem pertinentis. Oppositioni vero, quam adversus hanc doctrinam Theologi instituunt, quod Pontifices nimirum Episcopis testandi facultatem concedant, satisfaciens illud D. Bernardi opponit: *Plura impertiuntur Pontifices Summi, aut mendacio decepti, aut importunitate victi*. Hæc responsio, inquiunt, Pontificibus injuria est.

℟. Exoro supplicantes, ut vel meliorem ea, quam D. Bernardus adferr, responsionem assignent; & statim typis evulgabo, vel sincere fateantur se onerare, atque opprimere innocuum hominem; nisi velint communi Ecclesiæ doctrinæ, docentis eam obligationem esse præcepti divini, caritatem saltem respicientis, valedicere, ac defendere

obli-

posse, quod votis majoribus expetebant, conatus, & stratagemmata auxere. Romano Pontifici, S.R.E.

X 2 Car-

obligationem, ad quam Episcopi & Beneficiati tenentur, præcepti solum fore Ecclesiastici.

Oppositio VI. *In Theologia Christ.* injuria, ac calumnia afficitur P. *Tamburinus*, qui defendit cum quis dicit: *juro per Deum*, non jurare, quando restrictione mentali intendit se non invocare nomen Dei. In *Theologia* autem *Christ.* defenditur hanc propositionem damnatam esse in propp. 25. & 26. Venerab. *Innocentii XI.* Hoc autem, inquiunt, falsum est, quia hanc propositionem docet P. *Suarez*; atque inde concludunt: *Ergo inique Concina calumniatus est Tamburinum*. Pari modo, addunt, etiam se gerit erga P. *Vivam*.

℟. In adjuncta scriptione propositiones binas damnatas, atque verba affero P. *Tamburini*, quæ materialiter eadem sunt ac damnatæ propositionis; formaliter vero continent sensum, quemadmodum ego evidenter, ut mihi quidem videtur, demonstro. At supponamus argumentationes meas esse falsas; jam hanc consecutionem haud possunt adversarii deducere: *ergo Concina inique calumniatus est*; sed recta consecutio esset ista: *ergo pessime Concina argumentatus est*. At si ratiocinationes meæ, quæ opponentibus minime placent totidem calumniæ sunt, & ego & omnes Antiprobabilistæ totidem erimus calumniatores. Pari modo opinio a me recitatur P. *Vivæ*, quam in Theologia Morali docuit, quamque exacte a me exscriptam esse confitentur; at me Theologum hunc onerare dicunt, quia P. *Viva* temperat eam opinionem; absorberi scilicet posse, jejunii tempore, cocolatam toties *quoties* libuerit, in sua *Trutina*, ad quam Lectores mittit. At *Trutina* edita est A. 1708; cursus vero ejusdem Theologiæ Moralis A. 1721. Juxta omnes leges *standum est ultimis*. P. *Viva* in sua Theologia restringit, quod in *Trutina* docuit.

Oppositio VII. Novem *Theologiæ Christ.* Tomi contumeliis, injuriis, atque debacchationibus conspersi sunt contra Casuistas, ac præsertim Jesuitas, qui tanquam Auctores damnatarum propositionum traducuntur. Indices verborum malitioso artificio sunt contexti, in iisque Jesuitæ numquam laudantur, sed solum ceu opinionum laxarum magistri memorantur.

℟. Si vel unica in novem *Christ. Theologiæ* Tomis contumelia, atque injuria reperitur contra Societatem, aut aliquem privatum Jesuitam, carnificis manu comburantur. Dicam ultra. Si Jesuitæ sapientiores, ipsaque Societas cæteris clarius in mea Theologia non resplendent, aut quavis data occasione Societatis scriptores non laudantur, ac præconiis non extolluntur, me pœnæ cuicumque subjicio. Legatur §. 1. adjunctæ scriptionis, ubi demonstratur opinationes aliorum cœtuum Casuistarum, & præcipue Dominicanorum severius refutari, ac castigari. A vero ergo abhorret me præ cæteris Societatis Jesu Casuistas vulnerare voluisse. Quod affir-

Cardinalibus, aliisque nobilium Virorum epistolas exhibuere, Concinianæ Theologiæ proscriptionem fla- gi-

firmo, ex parte fatetur etiam in Historia sua P. Franciscus Ant. *Zacchatias*. Card. *Bellarminus*, *Toletus*, *Pallavicinus*, *Vitellescbius*, *Gomitolus*, *Blanchus*, *Elizalda*, *Camargus*, Albertus *de Albertis*, Encericus *de Bonis*, *Muniessa*, *Gonzalezius*, qui lucidiora Societatis astra reputantur, magistrorum loco a me habentur. Omnes eam, quam ipse profiteor, doctrinam docent, atque omnes a me & in Opere, & in ejus Indice adeo frequenter laudantur, ut tantam liberalitatem, laudumque copiam in eosdem complures docti Viri reprehenderint. Atque ab his Scriptoribus Societatis, neutiquam vero a *Paschali*, aut *Wendrocbio*, aut Henrico *a S. Ignatio*, ut falso opponunt, prolixos, atque multiplices exscripsi textus ac millies prædico, & repeto insignes hosce Jesuitas cæteris validus, fortiusque benigniorem ethicen confutasse. At quia non eadem dixi, atque sensi cum *Gobato*, *Escobario*, *Sanchezio*, *Tamburino*, *Viva*, *Lacroixio*, *Busembaum*, ut ex animo atque conscientia nec dicere nec sentire poteram, ideo ne propterea Societati injurius, atque inimicus ero reputandus? Quamquam etiam horum Casuistarum piam intentionem, aditum scilicet ad Paradisum reddendi faciliorem, semper justificavi, atque excusare conatus sum. Hoc totum luculenter in adjuncta scriptione demonstratur. Accusatio vero ex indicibus, quos ipse non composui, petita, mei vindicias conficit; quia indices solum manifestant, quod in Opere universo pertractatur; cumque accusatores nihil alicujus momenti in IX. tomis exspicari potuerint, ad Indices confugerunt. Nihilosecius neque hoc ipsis prodest. Indicabo cursim, quæ in *Indice Verborum* IX. Tomi in laudem Jesuitarum exhibentur. In Littera A. Albertus de Albertis S. I. *Theologus præstantissimus invebitur adversus Confessariorum ignorantiam & laxitatem*. In Littera B. Bellarminus Robertus S. R. E. Card. S. I. *quanti merito faciendus* pag. 334. *Venerab. Card. Bellarminus quem ego pluris facio, quam sexcentos Casuistas, quos citant* ec. In Littera C. Cardenas Jo: *Laudatur quia Probabilismum recte coercuit*. In Littera E. Elizalde Michael *Soc. Jesu doctissimus Theologus*. In Littera I. *Jesuitæ sapientiores & doctissimi nimiam Confessariorum laxitatem deplorant*. In Littera S. *Societas Jesu vetat laxas opiniones a suis doceri*. Suarez P. Franciscus Soc. Jesu *Theologus præstantissimus a nota contradictionis eximitur*. In Littera T. Terillus P. Antonius Soc. Jesu. *Theologus insignis invectum a quamplurimis Theologis laxismum conqueritur*. At vero delatores mei ex novem Tomis modo unam, modo aliam periodum abstraxerunt; in quibus monstruosas opiniones ipse detestor, measque invectivas atque detestationes adversus enormes horrendosque errores intortas expressere, ac si in earumdem Auctores essent contortæ. Atque id, quod fidem superare videtur, opiniones occultant, & invectivas solum manifestant. Indigitabo cursim aliquot ex quin-

gitantium; totoque ferme eo tempore, quo magnum negotium suo judice fuit, nihil omisere intentatum,

quingentis circiter noxiis, perniciosisque opinionibus, contra quas vocem extuli. I. Occidi homo propter pomum potest, ubi de honoris agitur defensione. II. Licet calumniare innocentem, & occidere calumniatorem, a quibus obventuram infamiam dubitatur. III. Blasphemus ex habitu non committit novum actuale peccatum mortale, quando sine advertentia blasphemat, imo probabilius est non peccare, cum etiam est habitualiter dispositus ad blasphemandum cum advertentia. IV. In aliquo casu Christianus, lethali peccato cognito fœdatus Christi corpus sumere potest, non præmissa confessione, aut contritione. V. Famuli præparare possunt Dominæ, ejusque amasio epulas ad libidinem excitantes, atque lectum mollius componere floribusque exornare, ut majori commoditate, uberiorique delectatione fornicari possint. Potuissem ne ego, vel debebam horrendas hasce opinationes, millenasque ipsis similes, pacato animo refutare, vel sine gemitu ac clamore rejicere? Ita ne vero hujusmodi invectivæ in opiniones intortæ tam aperta violentia in Casuistas ipsos regeruntur? Si quis Casuistarum hæretica dogmata adversus fidem catholicam disseminaret, quemadmodum errores contra bonos mores docuerunt, jam ea hæresim sapere nemini unquam licebit dicere, quin statim aut ut maledicus audiat, aut calumniatoris notam incurrat. Ut ergo paucis multa complectar, præter sex falsas citationes, quas ex *Salmaticensibus* hausi, quasque, licet aliquo modo ut veræ ex parte sustineri possent, ut jurgia fugiam, pleno ore retracto: præter errores duos; alterum typorum quidem; alterum vero quod erraverim in quadam ex damnato P. *Moyæ* libro opinione exscribenda, evidens est cæteras omnes accusationes esse falsas, & accusantium injustitias patefacere. Supplicantes testes Theologos vocant ad eorum, quæ narrant, stabiliendam veritatem. Ego vero S. T. exoro, ut scribendum curet ad *Enriquezium* Sedis Apostolicæ Matriti Nuntium, ad Card. Amedeum *a Lanceis*, ad *Caracciolum* ejusd. S. Sedis ad Veneros legatum, ad Augustinum *Spinulam*, Savonensium Antistitem, ad *Bragadenum* Episcopum Veronæ, ad *Radettum* Episcopum Bergomi, ad *Gullielmium* Archiepiscopum Urbinatem, ad *Recchum* Episcopum Cupræ Montanæ, ad *Vignolium* Episcopum Septempedæ, ut ex conscientia contestentur, quid ipsi, quid suarum Diœceseon doctiores viri de *Theologia Christiana* sentiant, quam jam quidam in Apuliæ, Siciliæque Seminariis legere, ac profiteri cœperunt. Certe supplicantes severiori diligentia novem tomos perscrutati sunt. Quidquid potuere mali collegerunt. At vero cunctæ aberrationes ad paucos, eosque innocentissimos errores reducuntur: nihilosecius concludere non dubitant: *Nullus hactenus Liber, ne ab Hæreticis quidem prodiit Societati nostræ infensior, ac perniciosior, nullus qui pluribus imposturis, conviciis, censuris &*

in-

tum, ut favore potentium virorum obtinerent, quod ratione se assequi posse desperabant. Et quamvis non magna & fausta, sed sibi potius adversa ex Pontificio possent, ac deberent ore colligere, fautorum tamen spe, ac potentia elati, multa cum inepta tum falsa jactabant in vulgus, ut fama præcurrens ea nuntiaret, quorum ipsi maximo desiderio tenebantur. Hinc quasi Pontifex sapientissimus ignavissimi vulgi desideria, ac mendacem famam in promenda sententia secuturus esset, per compita & trivia exclamabant: brevi Concinam tot tantarumque injuriarum, quibus Societatem aflixerat, pœnas daturum; atque solemnem numerisque omnibus absolutam palinodiam jussu Romani Pontificis editurum.

Tri-

injuriosis debaccbationibus scateat, qui venenum contra Societatem in aliis dispersum plenius in unum colligat &c. Tremendissimas hasce perlegens censuras, confusione repletus, lacrymisque obrutus quid promam nescio præter illud; *digna factis non recipio*, quia graviora propter peccata admissa promereor. Quamquam accusationes gravissimæ non ideo adversus me afferuntur, ut mea peccata puniantur, sed ut exterminetur *Theologia Christiana*, quæ, ut ex tacita adversariorum meorum confessione deducitur, sanissimam continet doctrinam, quum ne unam quidem afferre potuerint propositionem aut nimis rigidam, aut nimis laxam, neque mihi aut Rigoristæ, aut Laxistæ notam innsserint.

Tu quidem, B. P., meus Dominus es, meusque Mœcenas clementissimus. In cæteris dijudicandis factis meis tui misericordiam deprecor, ac posco: at vero in hac caussa severiorem tui imploro flagitoque justitiam. Quæcumque admisi adversus veritatem paratissimus sum revocare, ut revera indicatos errores retractavi, alios revocaturus libentissime, ubi mihi innotuerint. Famosi libelli adversus me scripti atque vulgati: atroces persecutiones, quas pertuli, non effecere, ut mei lamentationes gemitusque ad Sanctitatem Tuam deferrem, nec turbabo te unquam, cum quæstio fuerit de mei persona omnium miserrima. Id unum postulo, ut si adversarii mei urgere rem adversus *Theologiam Christianam* perrexerint, justitia utaris severiore. Sanctitatis Tuæ interim supremis me subjiclo dispositionibus, ac dum sanctissimos pedes exosculor adpromitto; me ad tui voluntatem ita compositum, ut nullum filium me obsequentiorem sis reperturus.

Tristiores denique, acerbioresque terribili, licet inanissimo augurio, vociferabantur: Ecclesiasticorum sententia judicum obscurissimo carcere esse claudendum, atque igni & aqua interdicendum; unde non amplius scribillationibus suis Ecclesiam, atque universum infestare orbem posset. Tanta erat PP. Societatis in Concinam acerbitatis atque odii magnitudo. Concina licet hujusmodi clamorum, ac vociferationum, quæ grandes animas & magno nomine tutas raro percutiunt, nullam habendam esse rationem duceret, in tanta tamen adversus se officiorum, atque precantium multitudine dormitandum haud esse facillime intellexit. Etsi autem ipse quoque opibus & genere florentium hominum implorare opem posset, decrevit nihilominus sola ratione caussam tutari suam, minime nescius hanc sæpe vicisse opes & gratiam. Quare ut sui inimicorum propositum S.R.E. Cardinalibus manifestaret, atque toti Romanæ Urbi caussam probaret suam, brevissimam sed pondere maximam scriptionem composuit, in qua non alia de caussa se apud Summum Pontificem accusatum demonstrabat, quam quod in *Theologia Christiana*, castigatiori ethice ubique tradita, benignioris doctrinæ magistros exagitasset. Scriptio hæc ejus causam mirabiliter juvit, multisque oculos adperuit, qui *Theologiæ Christianæ* damnationem & urgebant, & præstolabantur. Magnum sane hujus scriptionis est pondus, ac plura complectitur, quæ longam desiderarent orationem. Quam instituere sine grandi invidia cum mihi non liceat, licebit saltem eam heic recitare latinis redditam litteris, ut quisque inde longius cogitatione excurrat,

rat,

rat, ejusque robur agnoscat (*a*). Dum Concina solius caussæ bonitati, ac Supremi Numinis, cujus opem

(*a*)

Censura.

Contenta in libello supplici porrecto regnanti S. P. *Benedicto* XIV. a Rmo P. *Vicecomite*, Generali Jesuitarum nomine totius Societatis adversus novem tomos *Theologiæ Christianæ*.

Cum igitur, B. P., nullus hactenus liber, ne ab Hæreticis quidem prodierit Societati nostræ infensior, ac perniciosior, nullus qui pluribus imposturis, conviciis, censuris, & injuriosis debacchationibus scateat: nullus qui venenum contra Societatem in aliis dispersum plenius in unum colligat: prædictus Præpositus Generalis, tum suo, tum universæ Societatis, in Comitiis generalibus congregatæ, nomine damni hujus reparationem, atque Operis proscriptionem a S. V. suppliciter, ac demississime petit. Quod si concesserit immortalia sua erga Ordinem nostrum merita, novi hujus beneficii accessione, munificentissime cumulabit.

Censura.

Contenta in libello supplici porrecto S. P. *Innocentio XII.* a quinque *Assistentibus* Societatis Jesu adversus librum Rmi Tyrsi *Gonzalezii* Generalis ejusdem.

Assistentes Societatis Jesu pedibus vestræ Sanctitatis &c. P. Tyrsus Gonzalez *Generalis jam a duobus annis, & amplius totam Societatem* lacessit. *Primo. Prætextu cujusdam libri, quem scripsit de* Opinione probabili, *olim rejecti a P.* Oliva ... *Hic ut paucis multa complectamur* Libellos famosos & incredibiliter maledicos *spargit contra nostram Societatem, quibus non modo Delingani Operis* falsitates & contumelias *complectitur, sed etiam auget & amplificat* .... *Hio suos Assistentes* ... graviter lacessit in suis libellis.. *Interea tenemur S. V. pedibus advolvi supplicantes primo ut illam P. Generalis* acerbitatem & conatus, *qua potest, auctoritate coerceat*. 2. *Ut a scripturis &* libellis *abstinere jubeat, quos* amaritudinis felle & invidioso in Jesuitas nomine proseminat, 3. *Ut quæ scripsit* contra veritatem & famam Societatis *in dictis libellis revocet*.

Pachanus de Casauucea *Assistens Hispaniæ*.
Jo: Bomier *Assistens Galliæ*.
Julius Balbus *Assistens Italiæ*.
Ant. del Rego *Assistens Lusitaniæ*.
Eusebius Truchses *Assistens Germaniæ*.

Conclusio I.

Luce meridiana clarius est Tyrsum *Gonzalez* nullam contumeliam, nulla maledicta, nullos famosos libellos, nullas denique injurias adversus suam Societatem scripsisse, sed contra hanc semper esse tutatum, atque laudasse suo in libro edito Romæ & Delingæ. Hæc prima propositio inconcussa est: ergo consecutio necessaria est; Adsistentes Societatis eum accusare tanquam hominem *incredibiliter* ma-

opem quotidie per ea tempora ferventius implorabat, auxilio innixus ethices Christianæ patrocinium ageret admodum strenue ac invicte, adversariorum ejus studia non frigebant, nec minimum remittebantur. Spectabatur ab ipsis *Theologiæ Christianæ* damnatio tanquam insigne, ac per omne ævum celebrandum facinus, & illustrissimus ac nulli par triumphus Societatis. Totus hinc Orbis summam fuerat in exspectationem adductus; quum alii, & quidem numero plures, ad Societatis potentiam respicientes *Theologiam Christianam* nigro theta notan-

Y

maledicum, calumniatorem & obrrectatorem Societatis Jesu hac sola de caussa, quod laxam refutaverit doctrinam, & castiorem defenderit.

Conclusio II.

Censores Jesuitæ delecti, ac designati a Congregatione Generali, & fortasse multo ante ipsam post longum, ac rigidius examen *Theologiæ* P. *Concinæ* nec verbum quidem exspicari potuerunt injuriosum aut adversus Societatem, aut quemcumque privatum Jesuitam: sed contra laudes, & elogia obique per *Theologiam Christianam* dispersa esse nactos. Prima hæc propositio constat cum ex libello supplici, porrecto Summo Pontifici a P. Generali Jesuitarum, tum ex Operibus P. *Concinæ*. Prima consecutio: ergo tota Societas congregata *in Comitiis Generalibus* accusat, & reprehendit libros P. *Concinæ*, ceu pejores libris Hæreticorum, injurios, & perniciosos Societati Jesu ob id duntaxat, quod in ipsis laxæ opiniones convellantur, saniorque doctrina, atque sacro-sancto Evangelio conformior defendatur. Consecutio secunda: ergo tota Societas Jesu congregata in *Comitiis Generalibus* se declarat, ac profitetur fautricem laxarum opinionum, & adversam sanioribus doctrinis, atque Evangelio conformioribus. Consecutio tertia: Ergo Jesuitæ non jam amplius privatim, sed *in corpore* persequuntur tamquam obtrectatorem & calumniatorem Societatis P. *Concinam* hac sola de caussa, quod laxas & scandalosas opinationes oppugnet, defendat autem sanas doctrinas, legi sacro-sancti Evangelii conformes.

P. *Concina* se paratum promtumque declarat ad confirmandas plenissima evidentia recensitas consecutiones, cum voce tum scriptis, coram majestate sapientissimi regnantis Pontificis *Benedicti XIV.*, totoque sacro Cardinalium Collegio adversus doctiores, eloquentioresque Jesuitas, Revendissimo P. Generali conjunctos. Quod si ipse P. *Concina* in probationibus defecerit, se ipsum libentissime subjicit severioribus pœnis.

tandam, interque peſtilentiores libros hæreticorum collocandam dicerent; alii e contra incorruptam a Concina traditam doctrinam conſiderantes, eum ex tanta procella, atque diſcrimine victorem rediturum verius prædicarent. Urgentibus interea quamplurimis Pontificem, ut rei finem tantopere exoptatum imponeret, coram eodem tum libelli ſupplicis PP. Societatis, tum Concinæ reſponſionum lectio eſt habita. Quibus peractis Pontifex hiſce ſcriptionibus denuo accurate conſideratis, mandavit delectis illis tribus Theologis, ut declarationem ipſi conficerent, in qua typographica errata, falſæ nonnullæ citationes, aliaque hujuſce generis (nam graviora menda non inveniebantur in *Theologia Christiana*) revocarentur. Hi unanimi conſenſu ſcriptionem a Pontificem juſſam adlaborarunt, in eaque præter modum Concinam onerarunt: erant enim omnes Patribus Societatis addictiſſimi, quamvis P. *Mancinus* cæteris antecelleret, & præ ſtudio iis favendi perfectiſſime furere videretur. Pontifex ſcriptionem livore ſtudioque partium infectam cum legiſſet, in magna frequentia hominum: *Non vogliamo*, inquit, *che quel Galantuomo del* Concina *ſia aggravato*. Hinc rem hac ratione componi difficulter poſſe animadvertens, memorabili exemplo, ſedare jurgia & clamores extinguere per ſe ipſe aggreſſus eſt.

CAP.

CAP. XXX.

Declarationem dictat Benedictus XIV. *eamque Concina evulgat. Ridiculi atque inanes ex ea clamores, ac strepitus Concinæ inimicorum.*

SI vanum sane ac lepidum Augurum unquam genus fuit, eo tum maxime tempore habitum est, postquam PP. Societatis asperiora in *Theologiam Christianam* ejusque auctorem jactassent. *Benedictus XIV.* Pontifex sapientissimus cum caussam esse nullam nosset, quare aut proscribi mereretur *Theologia Christiana*, aut ad canendam Palinodiam auctor impelli, statuit per se ipse finem concertationi exemplo memorabili imponere: erat enim pertæsus infinitarum lamentationum PP. Societatis. Quare ad se vocato Præsule *Giampè* italicam *Declarationem* ipsi dictavit, in qua Concinianæ responsionis ad libellum supplicem PP. Societatis, quem edidimus, ordinem ac materiam fere & modum secutus est, ut facile quivis potest animadvertere. Hanc autem *Declarationem* P. Antonino *Bremondio* tradidit jubens, ut eam Concinæ latinam faceret, & *Theologiæ Christianæ* altero prodituro volumini adjungeret cum hoc titulo: *Declaratio & sincera Protestatio F. Danielis* Concinæ *super aliquibus oppositionibus factis contra Tomos suæ* Theologiæ Christianæ Dogmatico-moralis *recens typis editos*. Quo gaudio, quave gestientis animi significatione eandem *a Bremondio* acceperit non semel litteris manda-

tum eſt (*a*). Quo interim R. P. juſſa exſequeretur, curavit, ut P. Vincentius Maria *Dinellius Declarationem* illam latinis litteris exprimeret; verebatur enim ne ſi id ipſe feciſſet, alium ac præſeferebant, Pontificis verbis ſenſum tribuiſſe diceretur. Quibus a P. *Dinellio* peractis, P. *Bremondius* hortari Concinam ceſſabat nunquam, ut *Declarationem* latino ſimul italicoque idiomate vulgaret. Cui conſilio, quod Concina quo tenderet facile intellexerat, continuo reſtitit: haud decere inquiens, libro latine conſcripto italicam admiſcere ſcriptionem, quæ alendæ muliercularum curioſitati unice inſerviiſſet. Die XXX. Novembris ejuſdem A. MDCCLI. Romanum Pontificem acturus gratias convenit, eumque his verbis Pontifex allocutus eſt: *vi volevano aggravare i Teologi con una ſcrittura caricata, ma abbiamo dettata la volgare. E' tradotta ancora in latino?* Cui Concina: *Padre Santo sì*. Tum Pontifex cum audiiſſet *Declarationem* a *Dinellio* latinis litteris redditam fuiſſe: *Non l' hai dunque tradotta tu? Perche hai una lingua da leone*. Cui Concina: *Padre Santo, per isbranare gli ſpropoſiti groſſi dei Geſuiti vi vogliono leoni ed orſi. Sappia però V. S. che quando io ho ragione non più temo tutti i Geſuiti inſieme di quel, che tema il cuoco de' Cappuccini ec.* His, atque aliis, quæ reverentia quadam in PP. Societatis impedior quominus evulgem, ſubriſit Pontifex humaniſſimus, eumque adhortatus ad ſtrenue propugnandam Chriſtianam ethicen benigniſſime dimiſit. Poſthæc *Declara-*

tio

(*a*) Accepta a P. *Bremondio Declaratione*, a Pontifice confecta, Concinam dixiſſe ad eundem ferunt: *Mi ſe voll ve ne faccio una ogni ſettimana*.

tio Venetias ad Simonem *Occhium* transmissa est, jussumque est illi, ut eandem primo *Apparatus* ad *Christianam Theologiam* volumini adjungeret, atque ejusdem exempla C. Pontifici Auctori exhibendas Romam mitteret quam celerrime. Fervente porro acerrime concertationis, universæque Societatis rumore, Jo: *Lamius* Reipublicæ Litterarum notum fecit (*a*): Præpositum Generalem Societatis Jesu de CCLXXX. peccatis Danielem Concinam coram Summo Pontifice exspostulasse: quorum quum fuisset examen institutum, præter unicam propositionem P. *Mojæ*, scriptori damnatissimo, falso adjudicatam, in cæteris omnibus capitibus immanem accusationem defecisse, atque falsissimam esse repertam. Hoc ægre adeo tulit Præpositus Societatis, ut cum Pontifice non solum gravissime conquestus sit; sed etiam, grandem sibi irrogatam injuriam arbitratus, ad Cæsarem sui caussam detulerit: cujus jussu coactus est Joannes *Lamius* (ut ferme hisce in casibus Litterati cedunt) narrationem suam castigare (*b*): qui voluit infu-

(*a*) *Novelle Letterarie* Mensis Decemb. A. MDCCLI. col. 811. *Il Reverendissimo P.* Visconti, *Generale della Compagnia di Gesù, presentò alla Santità di* Benedetto XIV. *una querela contro l'Opera voluminosa del P. Daniello* Concina, *coll' esporvi l' avervi ritrovate* 280. *falsità contro gl' Autori della sua Compagnia, le quali aveva notate in altrettanti Articoli. Il Papa avendo esaminati detti Articoli, trovò non esser nell' Opera suddetta, se non una falsità di una opinione attribuita al P.* Moja, *ch' è d' un altro, nel che non è gran cosa, che il P.* Concina *sbagliasse. Sicchè per lo contrario trovò l' accusa insussistente in 279. capi.*

(*b*) *Novelle Letterarie* Mensis Jan. A. MDCCLII. pag. 21. n. 2. Vera tamen fuere, quæ Jo: *Lamius* retulit. Enimvero narratio ejus ad primum libellum supplicem PP. Societatis referenda est, in quo procul dubio plus quam CCC. falsitates *ex Theologia Christiana* ii collegisse putabant. At si harum ratio vel exactissima habeatur, manifeste constabit, harum potiorem partem esse confictam; ali-

ſuper partem *Declarationis* a Concina vulgatæ ſuis Ephemeridibus inſerere. (*a*) Pontifex vero, qui Præpoſiti Generalis animum ultra exacerbare inopportunum ducebat, *Declarationis* abs ſe confectæ exemplaria & impatienter expectabat, & poſtulabat frequentiſſime. Tum P. *Bremond* ad ſedandum animum Pontificis, die xxx. Decembris Concinæ, ac P. Pio Thomæ *Mamachio* juſſit, ut *Declarationem* pararent, quam die inſequenti, quamvis S. Silveſtro ſacra, prælo committere in animo habebat. Quæ dum agitantur Hieronymus *Chinettius*, publicus curſor Venetorum, optatiſſima *Declarationis* exemplaria ad Concinam detulit, quæ illico a *Bremondio* Pontifici allata ſunt, ab eoque tradita Præſuli Societatis. Quibus gratiarum actionibus, quave lætitiæ ſpecie ea PP. Societatis exceperint, conjecturis aſſequi facilius eſt, quam verbis explicare dicendo. At revera omnino erat neceſſum, ut triumphum acturi quoquomodo, id *Declarationi* ponderis lætitiæ ſignificationibus conciliarent, quod ex ſe non præſeferre quilibet cognoviſſet. Hinc unico fere momento centum illis exemplis a Pontifice acceptis hac illhacque diſſipatis, eandem Nonis Januarii Anni inſequentis MDCCLII. Typis *Rubei*, Romani Typographi denuo curarunt imprimendam, & per totum terrarum orbem ſparſerunt. In Romana Profeſſorum Societatis Domo cuilibet poſcenti, ac non volenti etiam ab janitore dono tradebatur; ne quem forte pœniteret pecunias ſuas tam ma-

quot autem aberrationes faciliſſime excuſari poſſe; adeoque in eo duntaxat Concinam peccaſſe, quod opinionem P. *Mojæ*, tamquam auctori adjudicaverit, quum ab eodem ſolum referatur,

(*b*) *Novelle di Firenze* ad A. MDCCLII. col. 1747.

male collocasse. Oneraverant etiam Medicos hujus *Declarationis* (cui tamen Retractationis, sive Palinodiæ ineptissime nomen indiderant) exemplaribus, qui tum, circulatorum assumpta personâ, eadem infirmis liberalissime largiebantur, quod in Medicis perrarum est. Egregium tamen pharmacum; quo nullum salubrius propinare poterant stomacho adversus *Christianam Theologiam* laborantibus. Quæ tempore distributionis hujusce *Declarationis* contigerunt, cum ab aliis jam scriptoribus mandata sint litteris, non erit cur ipse denuo memorem. Factum solum referam, quod etsi aliquibus fortasse parvum, atque ridiculum videri possit, dicam tamen ego vel ideo ut rideatur. Cardinalis *Caraffa* exemplaria quatuor hujusce *Declarationis* habere cupiens ex famulis unum ad janitorem Professorum Domus Societatis misit, ut suis verbis quatuor emeret exempla Concinianæ *Declarationis*. Quod cum a janitore famulus petiisset, tum ille audacissime respondit, quemadmodum hujusce generis hominibus mos est: *Che comprare! Quì non si vende, ma si dona. Bisogna che Fra* Concina *sparga per Roma questa falsità. Ma il faremo ritrattare anche di questa bugia.* Quæ quidem iisdem verbis Cardinali retulit famulus, adstante etiam P. *Orlandio*, Cœlestinorum Ordinis Proc. Generali. Confessarii quoque Monialium in Ginecæis, Ludimagistri in scholis magno clamore Concinæ *Retractationem*, ut nomen ab ipsis *Declarationi* inditum usurpem, denuntiarunt: quarum quidem rerum nisi tota Italia esset testis, viventibus hæc quidem falsa, posteris autem incredibilia viderentur. Pueri hinc, ut procaci plerum-

rumque ingenio sunt, ubi in Dominicanos incurrissent, insolentissime interpellare solebant, & tandem eos *Palinodiam* canere debuisse vociferabantur. His non similia solum, sed indigniora etiam vulgarunt in aliis ab Italia dissitis regionibus, in quibus propter distantiam locorum adeo seriem rerum confuderant, & mendaciis ornaverant, ut quid pro certo esset ponendum, difficillime constitui posset. Hinc frequentes ad Concinam insignium virorum epistolæ, facti quærentium veritatem. Horum vocibus fidem conciliabant aliquam ex Ordine Minorum non pauci, quos suam in sententiam pertraxerant iis de caussis, quas facile cognoscere quilibet potest. Atque his quidem in hanc formam scribebant: *Fratrem* Concinam *Theologiam suam tandem coram Pontifice abjurasse*. Pervasit commentum hoc puditissimum ipsam quoque Brasilicam oram (*a*). In hac enim excitata controversia de *Censu Personali* & *Trino Contractu* inter P. *Benedictum a Rhodigio* ex Ord. Cappuccinorum & nonnullos alios diversorum Ordinum alumnos, quum ille Concinæ testimonium laudasset, isti hisce vocibus responderunt: *o P. Benedetto! non vi cagiona orrore allegar un tal uomo contro il censo personale, uomo di tanto perverso ingegno, e di tanto sospetto, che il Pontefice a fargli molto favore gli comandò, che si disdicesse di molte cose, che avea scritto, e non ritrovò altro rimedio che farlo per evitar d' essere abbrucciato, o carcerato in perpetuo, come consta dalla sua ritrattazione*: Declaratio & protestatio sincera Fr. Danielis *Concinæ* contra Tomos suæ *Theologiæ Chri-*

(*a*) Epist. XLV. pag. 75.

Christianæ Dogmaticæ-moralis recens typis editos. *Ma via siavi ammesso, ma che vale poi Fr. Daniel* Concina *rivoltuoso, e di mala coscienza (a)?* Hæc aliaque id genus infinita PP. Societatis in vulgus ediderunt, unde Concinam caussa cecidisse persuaderent imperitis. Jam vero permirum est eos, qui omnibus hominibus prudentiores a quibusdam judicantur, tam leviter se egisse, tamque jactasse editam a Concina *Declarationem*. Horum plausus inanissimos secutus P. Franciscus Antonius *Zaccharias* hanc eandem ovans in *Litteraria Historia* recudit (*b*), atque demonstrare aggressus est Palinodiæ nomen ipsi optime convenire, ad eamque esse formam compositam, qua equites nobilesque viri veniam de inlatis injuriis petere in more positum habent (*c*). Quo figmento sane ridiculo & se virum minime nobilem demonstravit, & sensum verbis affinxit adeo absurdum, & ab Ecclesiastica praxi abhorrentem, ut Litterariæ Historiæ auctorem talia scripsisse pudere omnino debuisset. Sane desiderari in Conciniana *Declaratione* omnes veræ Palinodiæ notas, ac formulas quivis vel leviter eruditus cognoscere potest; quod cum a *Patuzzio* (*d*), aliisque (*e*) meridiana luce clarius demonstratum sit, necesse non est, ut ego hac de re alia verba faciam. Pernegare autem PP. Societatis nullum pro sua caussa fore *Declarationis* pondus non agnovisse res esset ineptissima. Fuerunt enim in celeberrima

Z hac

(*a*) Epist. XLV. pag. 73. & seqq.
(*b*) Tom. IV. Hist. Litt.
(*c*) Vol. IV. P. 1. lib. I. c. III. n. VI. pag. 44.
(*d*) *Osservazioni sopra la Storia Letterar. ec.* Lett. IV. §. II.
(*e*) *Lettere di Ragguaglio &c.* Lett. IV. pag. 82. §. VI. & seqq.

hac Familia & modo etiam multi in ea florent moribus doctrinaque præstantissimi Viri, qui non eodem, quo plerique, vortice præcipiti abrepti quodnam sociorum suorum caussæ adversus Concinam meritum esset, optime cognoverunt (*a*). Illud quoque notissimum est Societati addictos, quum Jesuitas tantopere lætos, atque hilares ob illam *Declarationem* viderent, eorum cerebrum evolasse palam dixisse. Ipsi PP. Societatis quum *Declarationem* in linguam italicam versam vulgassent, unde meliorem fortunam experirentur, eandem postea suppresserunt, cum deteriorem nancisci viderent, atque a castris suis plurimos discedere non sine indignatione conspicerent. Per eos dies, quibus adeo sibi iidem plaudebant, *Hymni duo* in lucem manu exarati prodierunt, quos ob poeseos elegantiam, rerumque veritatem heic edere visum est (*b*). Horum auctor habetur P. *Domaneschius* Cre-

(*a*) Epist. XIX. pag. 30. & XXIII. pag. 35.

(*b*) Ignatianorum Hymnus
Pro victoria adversus P. *Concinam* reportata.

O vos qui quidquam sapitis
Omnes nobiscum canite,
Quam tulimus victoriam
Contra Danielem Concinam.
Hic tandem quidquid scripserat
Adversus nos innoxios,
Ignatianos filios,
Retractat, delet, improbat.
Retractationem legite,
Quæ omnium manu teritur,
Quæque Danielis proprio
Vulgata fuit calamo.
Si quis, inquit, ostenderit
In refellendis hostibus
Me falsi quidquam dicere
Libenter illud revoco.

Si quæ laxior opinio
Aliquibus Theologis
Adscribitur immerito,
Illud delendum censeo.
Si quis irreverentiæ
Supremos in Pontifices
Reum me demonstraverit,
Me terra, & cælum puniant.
Si quis cum de Monialibus
Identidem disserui
Errasse me probaverit,
Hunc quoque errorem reprobo.
Si viris ex Hæreticis
Sententias exscripsero
Adversus Jesu Socios,
Paratus sum expungere.

Si

Cremonensis Ord. Præd. acris ingenii & singularis eruditionis vir, cujus cujus plurimas alias hujusce-modi scriptiones, Musis faventibus elaboratas, Erudi-

Z z ti

Si quam quoque sententiam
In damnabilium numero
Injuste collocavero,
Hinc statim removebitur.
Si quid tandem peccaverim,
Si quidquam contumeliæ,
Si fraudis vel injuriæ
Alterius quidquam excidit,
Quod nisi præter animum
Excidere non potuit,
Retracto cuncta ingenue,
Nego, detestor, improbo.

Hæc est Danielis Concinæ
Expressa Retractatio:
Qua sane pro Adversariis
Nil scribi potest melius.
O vos ergo, qui sapitis,
Omnes nobiscum canite,
Quam tulimus victoriam,
Adversus Fratrem Concinam.

Ignatianorum Hymni

FINIS.

Recta Sapientum Responsio.

Si quidquam ergo sapimus
Victoriam, quam canitis,
Adversus Patrem Concinam,
Nos canere non possumus.
Declarationem legimus,
Qua quidem nihil sanctius;
Sed quæ non habet proprias
Retractationis formulas.
Si quis, inquit, ostenderit
In refellendis hostibus
Me falsi quidquam dicere,
Libenter illud revoco.
Ergo ne quidquam revocat?
Vos vos primum ostendite
Errasse P. Concinam,
Retractabitque protinus.
Quod si legantur singula
Declarationis capita,
Eadem prorsus utitur
Conditionata methodo.
Quæ nil negat, nil asserit
Nisi probata fuerint,
Quæ adnexa est conditio,
Ut docent Dialectici.
Nunc rogo vos Theologi
His, qui fatentur crimina,
Conditione adhibita,
Debetur ne absolutio?

Hæc verba erravi, fateor,
Quæ quidquam retractantibus
Vester præscribit Lecchius,
Sunt ne in Danielis *folio?*
In eo sunt, quæ Faurius
Danieli *nostro assinxerat,*
Sed jam ut scitis publico
Damnata sunt judicio?
Angelicum consulite,
Ejusque sane ingenuam
Protestationem legite,
Hisce conceptam terminis:
„ *Si male quidquam dixerim*
„ *Vel minus bene veniam,* (Op.15.)
„ *Et correctionem postulo;*
„ *Retractat ne, quæ scripserat?*
Sed quid plura commemorem?
Ipsa suprema veritas
Qua certe nihil æquius
Negat, quæ semel dixerat?
Non puto, & tamen impii
Pharisæorum Principis
Percutienti famulo
Responsum affert simile:
„ *Si mala factus fuero,*
„ *De malo testimonium*
„ *Tu palam, inquit, perhibe;*
„ *Si bene cur me percutis?*

His

ti laudarunt; ſpreverunt vero nonnulli, atque cæteros inter P. *Zaccbarias* qui cuncta vituperat, quæ ſui palato non ſapiunt. Illud vero ex tot eorum ſupplicationibus, atque clamoribus incredibilibus effectum eſt, ut Concinianæ Theologiæ dignitas, atque præſtantia admodum ſit aucta, ejuſque fama in ultimas uſque terras conceſſerit. Ita enim tota litteraria Reſpublica cognovit apertiſſime, quam injuſtæ fuiſſent delatorum criminationes, quamque intolerabiles eorumdem quæſtus ac gemitus. Hinc docti homines ſummopere Concinam demirati ſunt, quod in Opere XII. magnæ molis voluminum (ubi fas eſt obrepere ſomnum) ea tantum errata admiſiſſet, in quæ labitur vel facillime cujuſque libelli ſcriptor. Gravior autem PP. Societatis in Concinam injuria videbitur, ſi obſervare non pigeat, aliquot errata, quæcumque demum ſint, quæ in *Tbeologia Cbriſtiana* notantur, a Concina jam antea fuiſſe detecta, ipſumque propterea de iiſdem emendandis in poſtremo volumine, ut ſcriptores ſolent, cogitaſſe. Sed PP. Societatis nulla in Concinam patientia uti voluerunt. Sane erat ita comparatus, ut ſive ipſe admiſſa errata, ſive indicata ab aliis cognoviſſet, ea protinus rejiceret, ſeque in errorem eſſe lapſum ſtatim fateretur, rogaretque amicos, & inimicos, ut ſi quid abs ſe peccа-

His certe valde ſimilis,
Si juſto res criterio
Spectetur, judicabitur
Danielis *Proteſtatio*.
Nos ergo, ſi quid ſapimus,
Victoriam quam canitis
Adverſus Patrem Concinam
Nos canere non poſſumus
Meliore canet cantico
Hanc Daniel *victoriam*,
Quod nullam ſui ſyllabam
Proſcripſerit Eccleſia.
Vos vero flete Bentium,
Veſtrum flete Coloniam,
Alioſque, quorum integra
Proſcripta ſunt volumina.

F I N I S.

catum animadvertissent, aperire non dedignarentur, quemadmodum libros ejus perlegenti manifestum est. Quare quum edita *Theologia Christiana*, FF. Minores, quos ab acuminato capitis integumento Cappuccinos vocant, quandam scriptionem per Hispaniam, aliasque regiones sparsissent, in qua P. Martino *Torrecillæ*, e suo cœtu Theologi laxas nonnullas adjudicatas opiniones conquerebantur, Concina statim ac hujus certior est factus, *Monitum* (*a*) edidit, in quo ingenue fassus est, se utpote ignarum Hispani idiomatis propositiones P. *Torrecillæ* adscriptas, ex libello supplici excerpsisse, quem curante Card. *Belluga*, *Clementi* primum XI. exin *Innocentio XIII.*, ac postremo *Benedicto* XIV. Hispaniarum plures Episcopi exhibuerant. Quis porro credidisset hosce Præsules incuria laborasse, minusque sincere in percensendis P. *Torrecillæ* opinionibus se gessisse? Quum vero fama longe lateque vulgasset, de innumeris peccatis coram Pontifice fuisse Concinam expostulatum, quorum vel nulla probare potuerant accusatores, PP. Societatis, ne se injuste Concinam reprehendisse viderentur, *Christianæ Theologiæ* impugnationem aggressi clarius illustriusque caussæ infirmitatem suæ, atque accusationum suarum injustitiam patefecerunt. Mirum autem omnibus visum est; religiosos nempe viros, ipsumque Præsidem Societatis Danieli Concinæ tanta confidentia dicam scripsisse, eumque ceu tantorum peccatorum reum, quæ probare nunquam potuissent, ad Pontificem sapientissimum detulisse. Ineptum porro, ac ridiculum plane illorum effugium est, qui in libello supplici aliquot

(*a*) Extat Tom. I. *Apparatus ad Theol. Christ.* pag. 1.

quot solum errata, non vero omnia contenta fuisse scripserunt. Cum enim cuilibet oculos habenti compertissimum sit, vel levis admodum esse ponderis errata, quæ pro Concinæ damnatione obtruserunt, quis erit tam stupidus, qui vel majora in *Theologia Christiana* peccata reperiri putet, vel horum aliquot a PP. Societatis prætermissa imprudenter fuisse? Hoc sane quum multis persuadere ex scripto pertentassent, ea plane nullius momenti fuisse evidentissime ostendit tum Concina ipse, tum præcipue *Dinellius* in elegantissimis, doctissimisque epistolis adversus P. *Nocetum*, qui ad conficiendam Concinæ aberrationum epitomen delectus, uti supra diximus, amarissime tulit scriptionem suam non tantum roboris habuisse ad implenda vota totius suæ Societatis, nempe ad obtinendam Conciniani Operis damnationem. Æquum enim erat, & suorum caussæ magis proficuum, si altum imposterum tenuissent silentium, ea etiam de caussa, quod Pontifex æquissimus, a se dictata *Declaratione*, finem concertationi imposuisset. Enim vero qua fortuna cum P. *Nocetus*, tum ejus Socii censoriam virgam in *Christianam Theologiam* extenderint, aperiemus, postquam ea percensita a nobis fuerint, quæ P. Nicolao *Ghetio* contigerunt.

CAP.

CAP. XXXI.

Historia vulgatæ Declarationis *a P. Nicolao* Ghetio *S. J. ob librum præpostere editum*: De Principiis Moralis Philosophiæ &c.

QUum hactenus mirati fimus plausus PP. Societatis, horumque clamores ob editam a Concina *Declarationem* exaudiverimus patientissime, abs re non fuerit pauca dicere de P. Nicolai *Ghetii* S. J. *Declaratione*, cui si quis veræ absolutæque Palinodiæ, sive, si mavis, *Declarationis* nomen indiderit, rectius incorruptiusque judicaverit. Non equidem id mihi propositum est, quid *Ghetii Declaratio* contineat fuse prosequi, sed Historiam tantummodo perstringere, atque aliqua ejusdem capita, unde illius naturam agnoscas, indicare. Itaque P. Nicolaus *Ghetius*, postquam libro, quod: *De' Principj della Morale Filosofia, riscontrati co' Principj della Cattolica Religione* inscribitur, extremam manum imposuisset, optimeque nosset doctrinam ab se traditam a multis haud probatam iri; ut Fidei Quæsitoris Mediolani, ubi vulgandus erat, censuram declinaret, aliam a consueta inire viam statuit, atque ad Clarissimum Virum Marchionem Joannem Lucam *Pallavicinum*, Jesuiticæ Familiæ devotissimum, qui ea tempestate Mediolanum, *Mariæ Theresiæ*, Austriacorum Reginæ nomine, gubernabat, supplex accessit, oravitque per se, ac per patronos, ut sibi, prætermissa Fidei Quæsitoris facultate, sui libelli in Ducali Typographia liceret evul-

evulgare. Annuit Gubernator PP. Societatis favere ſolitus, ea tamen conditione adjecta, ut prius Opus a *Ghetio* elaboratum Eccleſiaſtici alicujus cenſoris ſuffragio probaretur. Quo facile reperto, Opus prælo ſubjectum eſt. Re ad Fidei Quæſitoris aures perlata, ne officio deeſſet ſuo, præpoſteram libri editionem impediendam eſſe neceſſarium judicavit. Negotium tamen erat periculi aleæque plenum: nam res agebatur cum Regio Typographo. Antequam vero aggrederetur quidquam, ſupremos in Urbe Judices conſuluit, quorum tamen reſponſa plures recipiebant difficultates, atque nihilo faciliorem reddebant rem. Varias poſt conſultationes, atque melia excogitata, in eam ſententiam conceſſit; ad præpoſterum tentamen frangendum, debitamque Eccleſiaſticis Perſonis reverentiam tribuendam, opera utendum eſſe hominis illius, qui ſemet Ghetiani Operis cenſorem creaverat, nulla habita ratione delegationis Fidei Quæſitoris, ad quem cenſores librorum ſpectat deligere. Hunc ergo hominem (is erat Carolus *Guenzati Congreg. Oblatorum Sac. Theolog. Doctor*, *ejuſdemque Facultatis olim in ſacro Collegio Helvetico Lector*, poſtmodum vero *Parochus in Metropolitana Mediolanenſi Eccleſia*, quemadmodum ejus ſubſcriptio fert) ad ſe vocatum P. *Wabemanrius*, tum Sanctiſſimæ Inquiſitionis Commiſſarius, ut vocant, gravi objurgatione increpuit, Romanorumque judicum, quam incurrerat, indignationem expoſuit: oportere propterea ipſum malo mederi dum poterat, ſi declinare quoque eas pœnas vellet, quas æqui illi juxta ac ſeveri Judices intuliſſent. Qua brevi oratione exterritus ſe promtum, paratumque

præ-

præbuit ad cuncta exsequenda, quæ ille opportuna, atque necessaria credidisset. Eo tunc res est deducta, ut ipse apud Gubernatorem supra laudatum ageret, unde ab se confectam adprobationem ea conditione acceptaret, quasi Fidei Quæsitoris jussu condita fuisset. Rebus hoc modo compositis, *Ghetii* Operis editio continuata, atque absoluta est Mediolani Anno MDCCLII. Malum tamen ab Auctore cœptum consilium & præpotens agendi modus plures ex S. R. E. Cardinalibus, aliosque vehementem in suspicionem adduxerat librum ejus multiplici indigere castigatione. Quare Fidei Quæsitori in mandatis datum, ut illico ejusdem Operis exemplum Romam transmitteret. Ibi judicio subjectum hominum sapientissimorum plurimis adeo mendis, ac peccatis scatere deprehensum est, ut damnandum procul dubio multi confiderent. At PP. Societatis, ne quid tale accideret, totis viribus laborarunt, cum apud Card. Angelum Maria *Quirinum*, Sacræ *Indicis* Congregationis Præfectum, tum apud Card. *Landium*, quem politici homines, animorumque perscrutatores rebus magis aliis, quam animo, Jesuitarum partibus studuisse dicunt. Horum aliorumque patrocinio adjutus *Ghetius* proscriptionem vitavit, qua profecto dignum fuisse, & gravissima exhibita per eos dies Patribus censura invicte demonstrabat, & severitas ab iis iisdem in scriptores alios, qui tractari longe mitius debuissent, adhibita persuadebat (*a*). Id unum ergo placuit Patribus, ut *Ghetius* publica *Declaratione*, ac *Protestatione* cum errata emenda-

(*a*) Vid. *Nouvelles Ecclesiastiques* ad A. MDCCLIV. p. 185. & A. MDCCLV. pag. 116.

ret, tum dubia, atque artificiose scripta exponeret, atque explanaret. Edidit ergo in vulgus *Declarationem*, sed ita caute, ut paucis procul dubio innotuisset, nisi sanioris doctrinæ vindices eam denuo impressam quaquaversum vulgassent; suisque demum lucubrationibus inseruissent (*a*). Quare cum ad omnium manus, notitiamque pervenerit, opus non est, ut in ea exponenda sim longior. Continet hæc XII. capita sane gravissima, quæ *Ghetius* vel retractare, vel explicare, aut castigare coactus est; atque ea inprimis, quæ in D. Augustinum aliosque PP. irreverenter prorsus ac falso protulerat. At nihilominus post gravissimos admissos errores insigni elogio celebratus est a P. Francisco Antonio *Zaccharia* (*b*) qui omnes Societatis scriptores, seque ipsum in *Litteraria Historia* laudat & extollit. Inter cætera vero P. *Ghetii* peccata, unum est, quod ad rem nostram facit. Extat hoc in Dialogo VI & VIII, in quibus tetram Rigoristarum Jansenistarumque notam Probabilismi oppugnatoribus appingit. Quam propositionem explanare modis omnibus conatus est; Alii videant, num quæ profert in sui excusationem a Romanis Judicibus coactus, consilium ejus possint contegere. Probabilistis sane ætatis nostræ familia-

re

(*a*) Hanc *Declarationem* fere totam suis in libris, quorum jam meminimus, retuierunt PP. *Patuzzius*, & Bonaventura a *Coccaleo*, qui insuper perdoctis animadversionibus demonstrarunt ingens discrimen, quod inter hanc intercedit, atque illam quam Concina edidit. Legi etiam meretur Auctor doctissimus libri inscripti: *Supplemento ai Tomi IV. & V. della* Storia Letteraria d'Italia, vulgati Lucæ A. MDCCLIV. Typis Philippi Mariæ Benedini; ibi enim Lib. II. pag. 232. & seqq. tota *Ghetii Declaratio* recensetur, illustratur, & non semel castigatur.

(*b*) *Storia Letteraria* Vol. 4. P. I. pag. 148. *Ghetium* appellat: *Gran Filosofo, bravo Teologo, e felicissimo sponitore de' suoi concetti.*

re eſt, eos omnes tanquam *Janſeniſtas*, & *Rigoriſtas* traducere & infamare, qui caſtiorem, vérioremque ethicen docent. Hinc neceſſe eſt, ut coerceantur identidem hujuſmodi ſcriptores, qui nulla de cauſſa quamfacillime probos doctoſque viros hac infamia immaniter diſcerpunt. Id quidem plures ex Societate homines auſi ſunt, a quibus cæpta eſt hæc hæreſis, cum primum damnata fuit, plurimum adjuvari. Nam quæ odio, ut par erat, habita ab omnibus fuiſſet, eorum opera in viros Catholicos, & egregios ſcriptores malitioſe tranſlata exui quodammodo deformitate cœpit,; & minus quam re ipſa eſt, perniciosa judicari. Hac ſane ratione Moliniſtæ ad extremam piis doctiſque ſcriptoribus conflanda invidiam, quos repudiato, ut licet ac decet, *Molina*, doctrinam tueri videbant Auguſtinianam, atque in moribus illam, quam Chriſtus in Evangelio, SS. PP., ac tutiſſima ratio ſuadent, & præcipiunt, eos omnes *Rigoriſtas*, atque *Janſeniſtas* appellare non dubitarunt. Hoc tantum malum, cui plures Pontifices obviam iverant, admodum promovit P. *Decolonia* S. J. in *Bibliotheca Janſeniana*, in qua omnino Ordinum multos & magno viros Janſeniſtis annumerando, hæreſim deterrimam multo maxime illuſtrem reddidit, effecitque, ut Janſeniſtæ, ſi qui tamen ſunt, quod negant viri doctiſſimi, jactare poſſint, ſe cum præclaris inſignium ſcholarum alumnis commune habere fatum & cauſſam, ut præclare animadvertit *Romanus Philalethes* (a).

(a) Latet ſub hoc nomine vir cl. P. Thomas Auguſtinus *Ricchinius*, qui

CAP. XXXII.

De scriptionibus PP. Jacobi Sanvitalis, *Caroli* Noceti, *Philiberti* Ballæ *aliorumque S. J. adversus* Theologiam Christianam, & Epistolas Theologico-morales, *deque iis, quas Concina ipse*, Patuzzius, Dinellius *aliique iisdem objecerunt*.

PRopositum erat hoc loci cæteras Concinæ lucubrationes referre; sed quum antea percensendæ sint variæ Jesuitarum adversus *Christianam Theologiam* scriptiones, ideo Historiam modo eorum comprehendam quæ eximii Operis editionem consecuta sunt, dicturus inde de postremis Concinianis libris. Referam pariter scriptiones adversus *Epistolas Theologico-morales* a *Patuzzio* editas, easque simul, quas impavidus vir non in sui tantum, quam Concinianæ Theologiæ apologiam deinceps evulgavit. P. Jacobus *Sanvitalis* præter omnium exspectationem primo Eranisticas epistolas exagitare præsumpsit, ediditque in vulgus hoc opusculum: *Lettere Teologico-morali a difesa* della Storia del Probabilismo *esaminate, e dimostrate infette di falsità.*

qui A. MDCCL., quo erat Sac. Congregationi *Indicis* a Secretis vulgavit epistolam ita inscriptam: *Romani* Philaletis *ad Theologum* Lovaniensem Epistola *de justa* Bibliothecæ Jansenianæ *proscriptione*. Est autem scripta adversus epistolam quandam larvati è Societate hominis, qui, assumta Doctoris Sorbonici persona, dum *Ricchinium* lacessere videri vult, atque insectari, viam sibi & improbo cuique patefecit ad ipsam Cardinalium Congregationem *Indicis* & Pontificem O. M. per latus administri impune feriendum. Ementitus hic *Doctor Sorbonicus* cum *Ricchinium*, tum quoque Concinam contumeliose habuit.

ta. In Trento A. MDCCLII. Quod deinde cum aliquibus additionibus Tridenti & Lucæ A. MDCCLII. denuo editum eſt. Inde duo alia edidit opuſcula adverſus *Theologiam Chriſtianam*, quorum primum hunc titulum habet: *Raccolta ſeconda di varie propoſizioni eſtratte da' Tomi di certa Teologia intitolata*: Criſtiana Dogmatica-Morale, *ed impugnate come oppoſte al vero*. In Lucca A. MDCCLII. Per Giuſeppe Salani e Vincenzo Giuntini; alterum vero hanc epigraphen præfert: *Oſſervazioni rimarcabili ſui due ultimi Tomi undecimo, e duodecimo di certa Teologia intitolata*: Criſtiana Dogmatica-Morale. 8. In Lucca A. MDCCLIII. Superiori anno prodierat Romæ inſcriptio quædam infamis in hæc verba: *Supplementi di alcune propoſizioni eſtratte dalla* Teologia Criſtiana *del famoſiſſimo P.* Concina, *e da aggiugnerſi alla Ritrattazione pubblicata dal medeſimo in Roma ec.* Excudebant Romæ ad Minervam A. MDCCLII. Hæredes *Dominici Stringigulæ*. Quibus poſtremis verbis, ut Concina animadvertit (*a*) D. Patriarcham Dominicum, SS. Inquiſitionis auctorem, carpit homo, cui periit frons. Hoc enim ſupremum Fidei Tribunal ſicam diſtrictam, & carnificinam Hæretici Tranſalpini vocant. Ad hanc Hæreticorum phraſim alludens hujuſmodi libelli auctor *Dominicum* ſtringere gulam ait, ejuſdemque filios appellat *Hæredes Dominici Stringigulæ*. P. Franciſcus Antonius *Zacharias* ea impudentia, verborumque acerbitate, qua priora Concinæ ſua in Hiſtoria exceperat volumina, eadem in cætera intemperantiſſimam criticen perpetuo exercuit. His omnibus aliique ſcriptis Con-

(*a*) In Lib. de *Spectaculis Theatralibus* in Parergo pag. XLIV.

Concina nihil respondit, tum quod non satis caussæ putabat esse, quare a gravioribus rebus animum avocaret, tum quod optime sciret non defuturos, qui sui vindicias aggrederentur. Adversus *Sanvitalem* primo prodiit liber ita inscriptus: *Note anticritiche di Eudosso Filenio sulla risposta del M. R. P. Giacomo* Sanvitale *alle Lettere Teologico-morali di Eusebio* Eraniste. 8. In Trento (Lugani) MDCCLII. Exinde epistolæ tres vulgatæ sunt cum hoc titulo: *Lettere di Adelfo Cariteo e Filarmindo Arenio sul libretto pubblicato in risposta alle Lettere Teologico-morali di Eusebio* Eraniste. In Trento MDCCLIII. Primam, ac tertiam ex his Epistolis scripsit Paullus *Patuzzius*, P. Pii Vincentii *Patuzzii* germanus Frater, & Concionator hac nostra ætate clarissimus. Quis autem secundæ Epistolæ auctor sit, mihi fateor incompertum. Id cuique præjudiciis vacuo clarum est hosce duos scriptores admirabili elegantia, ac eximia doctrina *Patuzzii* arcto pressoque calamo vindicias agere, & P. *Sanvitalis* insulsitates, atque mendacia ad miraculum demonstrare. *Sanvitalis* hisce quoque epistolis voluit occurrere, sed vix consarcinato libello die 4. Augusti, homo summis maximisque pro probabilistica doctrina perfunctus laboribus, mortuus est: alicujus apud posteros celebritatis futurus, si decem annos ante obiisset. Vitam ejus prægrandi volumine complexus est vir eruditissimus Joannes Andreas *Barottus*, Bibliothecarius Ferrariensis, qui tamen de libris a *Sanvitali* adversus Concinam aliosque scriptis altum ubique silentium tenuit; veritus, ut ego quidem interpretor, ne, vel illorum titulis re-

recitatis, pleraque magna & mira, quæ de eo narravit, fidem omnem ammitterent. Tam præclara tamen sunt, atque nota, quæ patravit P. *Sanvitalis*, miracula præter omnium consuetudinem Sanctorum, ut ominari omni fas sit, hæc eadem Apotheosim impeditura, quam ipsi *Barottus*, PP. Societatis jure studiosissimus, præparavit. Post *Sanvitalis* mortem, lucem vidit, responsio ab eodem modo memoratis epistolis facta, sed personarum nominibus adeo deformatis, ut non inepte quidam scripserit, fuisse eam a *Sanvitali* obscuro in loco confectam, in quo perspicilla nancisci non potuerit; ita enim titulus est: *Lettere de' Signori* Arideo, *e* Filarmondo Arenio *esaminate*, *e dimostrate infette di falsità*. In Lucca MDCCLIII. per Giuseppe Salani, e Vincenzo Giuntini. Quæ quidem lucubratio, aliaque omnia hujusce viri de Probabilitate Opuscula nulla alicujus arte, sed se ipsis perierunt, nullamque affecuta sunt hominum recordationem. At P. *Patuzzius*, quo sui epistolas & nomen, atque Concinæ Probabilismi Historiam, & *Theologiam Christianam* vindicaret, sexdecim alias elaboravit Epistolas adversus *Sanvitalis*, *Zachariæ*, aliorumque censuras. Quæ dum ederentut P. Carolus *Nocetus* Jesuita, cujus a nobis supra mentio est habita, adversus *Theologiam Christianam* primam Operis sui partem edidit ita inscriptam: *Veritas Vindicata*, *sive permultæ sententiæ Auctorum Societatis Jesu in* Theologia Christiana Dogmatico-morali *minus sincere relatæ*, *suæque integritati a quodam ejusdem Societatis Theologo restitutæ*. 4. Lucæ A. MDCCLIII. typis Philippi Mariæ Benedini; atque iterum Romæ, & Venetiis MDCCLVII. ex Typo-

pographia Remondiniana, ac demum in Hispania, uti dicemus. Hoc in libro *Nocetus* magnam operam posuit, ut Concinæ elevaret fidem, atque eo in *Libello Supplici*, Romano Pontifici exhibito, non omnia gravissima Concinæ errata contenta fuisse demonstraret. In Operis Præfatione iniquissimam calumniam recoxit, quam jampridem *Sanvitalis*, aliique scriptores, ac demum tota Societas in Concinam intorserant; ipsum scilicet in sua *Theologia Christiana* exscripsisse *quidquid falso & maledice* contra Societatem scripserunt *Paschalis*, *Wendrocbius*, Henricus *a S. Ignatio*, & Vincentius *Baronius*. Quod si verum fuisset, supervacuum omnino erat, ut *Nocetus* tantopere laboraret in auferenda quacumque a Concina fide. Sat enim superque fuisset illorum *maledicorum* hominum proferre sententias, cumque Concinianis conferre, quo modo de *Christiana Theologia* actum fuisset. Quod cum millies dixerint PP. Societatis, nunquam vero nec semel probaverint, teterrimam jam constat calumniam esse, ad extremam Concinæ conflandam invidiam excogitatam. *Noceti* itaque liber, ut dixi, editus est dum jam fere *Epistolarum Theologico-moralium* editio ad finem properaret. In eum proinde *Patuzzius* animadversiones scripsit, adjecta Epistolis *Appendice*, in qua, si quid est in *Nocetii* libro alicujus momenti, convulsum, ac confutatum plenissime adparet. Epistolæ ergo vulgatæ sunt cum hoc titulo: *Lettere Teologico-morali in continuazione della difesa della Storia* del Probabilismo, e Rigorismo ec. *del P. Daniello* Concina, *date in luce da Eusebio* Eraniste. *Si aggiungono alcune osservazioni sul nuo-*

vo libro pubblicato col titolo di Veritas Vindicata. 8. Tom. II. In Trento (*Venetiis*) MDCCLIII. His in epiſtolis *Patuzzius* cum ſui nomen, atque doctrinam, tum vero Concinianam *Hiſtoriam Probabiliſmi*, atque *Theologiam* ſumma eruditione, doctrinæ ſoliditate, omni denique pondere Theologicæ rationis acerrime & fortiſſime defendit, tantoque in lumine *Sanvitalis*, ſociorumque ejus objectorum falſitatem collocavit, ut jam abſolutam concertationem eſſe doctis hominibus videretur. Cum vero PP. Societatis *Noceti* librum maxime laudarent, atque Romæ, aliiſque in urbibus viris nobilibus impertirent, P. Vincentius Maria *Dinellius* Ord. Præd., Theologus Caſanatenſis, illius confutationem optimo conſilio ſuſcepit, atque edere Romæ A. MDCCLIII. epiſtolas cœpit ita inſcriptas: *De Danielis* Concinæ *in indicandis, deſcribendiſque Caſuiſtarum locis ſumma fide, ac diligentia Epiſtolæ*. Quæ quidem decem numero Romæ primum editæ, Venetiis poſtmodum curante Simone *Occhio* ſimul collectæ prodierunt A. MDCCLIV. Ex his autem cum tertiam *Benedicto XIV. Dinellius* offerret, quæſivit ab eo Pontifex: putaret ne omnia poſſe defendere, quæ Concinæ fuerant objecta, uti promiſerat, & falſa demonſtrare? Cui cum nihil hæſitans reſpondiſſet: omnino, paucis exceptis, in quæ facile labitur vel unius libelli ſcriptor, falſa omnia & ad libidinem conficta ſe demonſtraturum: *gratulamur*, inquit Pontifex, *optimo viro, de cujus probitate, atque innocentia nunquam ſane dubitavimus* (*a*). *Nocetus* inde magna

Bb ſui

(*a*) *Dinellius.* Epiſt. 10. De quo equidem teſtimonio, vivente Pontifice a *Dinellio* relato, dubitare nefas eſſet.

ſui Operis parte diſſipata, aliam editionem Romæ curavit eodem A. MDCCLIII. typis Generoſi Salomoni, & quo *Dinellium* a ſevera, quam in prima epiſtola animadverterat, ſui Operis critice atque confutatione revocaret, in hanc quoque epiſtolam ſuas animadverſiones novæ editioni adjecit. Atqui conſilium ejus optime *Dinellius* ſubodoratus callidum eluſit hominem, & Concinianæ fidei, atque integritatis vindicias ad finem uſque, doctis viris plaudentibus, perſecutus eſt. Quæ Epiſtolæ per Galliam, Germaniam, Hiſpaniamque vulgatæ, & diffuſæ Concinianum nomen, atque doctrinam uberrime illuſtrarunt. *Noceti* vero ſocii alia ex parte *Dinellium* a moleſto ſibi propoſito ſuſceptiſque vindiciis revocare pertentarunt. Plures nempe equites, nobileſque viros, apud quos ille gratia valebat plurimum, obſecrarunt, eorumque precibus implorarunt fidem, ut *Dinellio* perſuaderent, ne ultra Concinæ apologiam ageret. Quod hi eo modo, eaque ſupplicationis compoſitione executi ſunt, ut *Dinellio* potius id, de quo requirebantur, proderent, quam quod efficaciter aut illud vellent, aut ſe cupere a longe demonſtrarent (*a*). Erat ſane iniqua res, Concinæ Apologiſtas exturbare, ut ipſi interea commodius lacerare, ac diſſipare eum poſſent. P. *Ravagus* Jeſuita, ut diximus, Hiſpaniarum Regi a Confeſſionibus, P. Caroli *Noceti* librum ſumtibus ſuis in Hiſpania, ubi ſummo in pretio erat *Theologia Chriſtiana*, imprimendum curavit. Tum Dominicani doctiores, ac præcipue PP. *Hernandezius*, *Pu-*

(*a*) Id memorat Auctor ſupra cit. animadverſionum ad Epiſt. Ab. *Cevet*, obſervatione A. ad Epiſt. III. pag. 161.

Puga, ac *Llobettus*, vitæ sanctitate, atque doctrina spectatissimi, prælo & ipsi subjecerunt *Dinellii* Epistolas *Matriti typis Francisci Saverii* Garzia *in via Capellanorum*, adjectis insignibus censorum testimoniis, quorum partem heic afferre nec inutile, nec injucundum lectoribus fuerit (*a*). Quæ quidem de

 Con-

(*a*) P. Joannes Antonius *Ponce* Ordinis Minimorum.

Jam vero si materiem spectes, non ea tenuis quidem aut ullo modo despectui habenda, sed admodum sublimis, si quæ alia forsan. Non enim privatam quamque caussam auctor agit, aut unius duntaxat hominis, quantumlibet celebratissimi, nomen, honorem, famamve vindicat, sed publicam, sed communem, quaque me judice, ni egregie fallar, nulla alia communior, nulla hominum institutis magis propria, aut Religioni nostræ plus esse possit consentanea. Dum enim haccine in Epistola Danielem Concinam *vindicandum assumit, quid aliud sane agit, quam ut divinæ, humanæque leges sacte tectæ serventur, pura vigeant hominum instituta, incorrupti in Christiana Republica mores persistant? Quid tandem? Ut ubique gentium lex Domini sancta, & immaculata, eloquiaque casta, integræ sacrorum canonum sanctiones, Conciliorum intemerata decreta, inviolata Pontificum statuta cordibus fidelium omnium alte insigantur, ac in eorum vita, moribus, institutis, & actis, sine errorum nevo, sine vitiorum labe resplendeant? Quod aliud, amabo, Danielis* Concinæ *studium, quæ alia tanti viri contentio, quid in tot, tamque præclaris editis a se libris scopus alius, nisi ut jura omnia, legesque omneis, quibus humana ratio regenda, mores hominum moderandi, quibus Christiana Respublica continenda, universaque Dei Ecclesia ornanda, & illustranda est, nativæ puritati restitueret, ac propriæ rectitudini, qua per se potiuntur, modis omnibus redderet? Proinde igitur unius hominis caussa, eadem totius Christianæ gentis una esse videtur, quaque pro uno Daniele* Concina *defensio instituta fuerit, severioris Ecclesiæ disciplinæ, ac vetustorum canonum, legumque sanctarum reparatio non abs re judicabitur. Norat integerrimus hic vir, zelo Religionis succensus, corrigendorumque morum desiderio flagrans, norat sane, quam esset difficile, ut divinæ legis lucerna mentes hominum illustraret, dum laxarum opinionum tenebræ penitus non excuterentur... Noverat hæc, inquam, gravissimus Theologus, quem Danielem* Concinam *intelligi volo: nec modo noverat, sed sæpe secum tacita mente volvebat, opiniones, quas jam nostra ætate infinitas propemodum esse constat, speciosa divinæ legis allevandæ caussa excogitatas, Evangelicique jugi leniendi ergo adinventas, esse profecto nihil aliud, quam spatiosa retia ad illigandas animas; quam amplissimos laqueos ad easdem implicandas. Perpendebat, cœlestem pietam, quæ ducit ad vitam, ore veritatis angustam, ex hominum deterrimis flagitiis angu-*

Concinæ virtutis doctrinæque præstantia testimonia ab hominibus profecta, quibus Concina neque injuria, neque beneficio, sed libris tantum erat cognitus, maximi ponderis sunt, & ab inimicis, atque incuriosis laudum eludi difficulter possunt. Sui quoque caussam Concina adversus *Nocetium* egit, at-

gustiorem, ex nimia tandem, quod ad mores attinet, opinandi prurigine angustissimam in dies effici . . . Quid hæc, atque alia infelicis conditionis hominum damna, animarumque incommoda, secum sedula meditatione versans piissimus Theologus, quid, inquam, salutis hominum cupidissimus Concina *faceret? Taceret ne? Dissimularet ne? Forsan aliquantisper tacuit, ac dissimulavit aliquando, ut conceptum sermonem opportunius depromeret, ut altius sine cessatione clamaret, & quasi tuba exaltaret vocem suam, vocem utique salutarem, vocem revera Evangelicam, Deique ministro dignam. Clamavit tandem, pravos hominum mores objurgando, vitia quæque ardenter suggillando, deviantes a vero opiniones nervose refutando, indulgentes justo nimis libertati studiose coercendo, divinis, humanisque legibus modo quoque vim importantes, aut earum nitorem deturpantes solide refellendo. Hæc, aliaque id generis ut præstaret, tot conscriptis libris clamavit, neutiquam vero, ut Christianos scriptores injuriis appeteret, salibus morderet, conviciis lacesseret, non ut Catholicos magistros erroris nota inureret, aut doctos viros censura ulla gravaret, vitiis quippe hominum, eorum item erratis, non hominibus ipsis, bellum indixit.*

P. *Eusebius a* Quintana, *Clericorum Regularium Minorum Ex-Provincialis, Doctor Complutensis, Concionator Regius, atque Examinator Synodalis Archiepiscopatus Toletani.*

Summa cum voluptate legi, & frequenter cum profectu lego, Theologiam *vere* Christianam, *aliaque Opera aurea Danielis* Concinæ *Ord. Præd. In his vir clarissimus sæpe provocat, ut vel unum verbum, non dicam contumeliosum, sed vel minus officiosum erga perinsignem Societatem, ejusque præclaros scriptores, a se dictum objiciant, quod præstare nunquam potuerunt . . . . Legi quoque librum, cui titulus:* Veritas Vindicata, *maximo studio elucubratum ab eloquentissimo Carolo* Nocetio *S.J. Nuperrime vero, supremo jubente senatu, legi epistolas primam & secundam diligentissimi P. Vincentii Mariæ* Dinellii, *Cathedratici Casanatensis ejusdem Ord. Præd. Et certo affirmo, secundam post primam iteratam impressionem, non modo posse denuo cudi; . . . sed etiam, ut mea fert sententia, iterum, iterumque vulgandam, ut fartus, tectusque sit pientissimi, doctissimique Theologi honor, & quod caput est, ut Opus auro, cedroque dignum, qualis habetur laudata* Theologia Christiana, *fugatis alienis nebulis, splendidiore luce perfruatur. Istud est, clamante conscientia, judicium meum. Sic sentio coram Deo, & sic pro veritate profiteor coram hominibus.*

atque epiſtolas octo elaboravit cum hoc titulo: *Ad R.P.Carolum* Nocetium *epiſtolæ octo de ſingularibus argumentis in ejuſdem libro inſcripto*: Veritas Vindicata *contentis*. *Accedunt opiniones laxæ quamplurimæ ex variis Caſuiſtis collectæ*. *Item cenſura R.P. Euſebii* Amort, *Canonici Lateranenſis in Theologiam moralem R.P. L.C. Item Epiſtola Nona ad eumd. P.* Nocetium *de nonnullis ejuſdem Antithetis in Epiſt. II. P.M. Dinellii*. Quæ a Concina multo ante compoſitæ Anno ſolum MDCCLV. vulgatæ Venetiis ſunt apud Simonem *Occhi*; nam PP. Societatis, faventibus maximeque ſubſidium eorum patronis ferentibus, obtinuerant, ut nihil amplius a *Concina* ac *Patuzzio* ſcriptum Venetiis vulgaretur. Angebantur interea animo PP. Societatis, & *Epiſtolarum Theologico moralium* fortunam, quam ubique experiebantur, ferebant ægerrime. *Sanvitalis* ſcriptiones nec minimum earum pretium imminuerant, imo potius auxerant dignitatem. Qui ipſorum partibus ſtudebant neminem adhuc alicujus ponderis illis præbuiſſe reſponſum mirabantur, & illarum vim atque robur non aſſecuti perfecte, eos hortabantur, ut tandem aliquando dignum aliquid promerent, quo ſe ſe extricare poſſent, iiſque reſpondere a quibus premebantur. Preces, atque exhortationes hujuſcemodi non in irritum ceſſere. Duos poſt annos ab illarum evulgatione P. Philibertus *Balla* Pedemontanus, in Taurinenſibus Scholis Societatis Rhetor exercitatus, optatiſſimam reſponſionem afferre Eraniſticis epiſtolis cœpit, P. *Gagnæ* apologia præcipue ſuſcepta. *Ballæ* Operis inſcriptio hæc eſt: *Riſpoſta alle* Lettere Teologico-morali *del P. N.N.*

ſot-

sotto il nome di Eusebio Eraniste. In Modena MDCCLIII. & MDCCLIV. atque iterum *Venetiis* MDCCLV. *apud Remondinum*, cui editioni addita est *Epistola V.* de qua, post pauca, sermo instituetur. Initio duas Epistolas P. *Balla* in vulgus edidit, inde alteram post duos menses; optimo profecto artificio, quod aliis plerisque ejusdem sociis admodum placuit & profuit. Hæc enim parvæ molis scriptiunculæ & commodius emuntur, & leguntur, atque hoc modo plerosque delicati animi viros decipiunt, qui alicujus voluminis libros tamquam infensissimos valetudinis inimicos refugiunt. Hisce quatuor epistolis P. *Balla* subruere, atque convellere tentavit, quæ *Patuzzius* primis in Epistolis longa & firma oratione adversus P. Gasparem *Gagnam* disputaverat. Quod ut præstaret cunctas Rhetorum artes in sui subsidium vocavit; eo quidem eventu, ut felicius cæteris quibuscumque sociis suis pugnaverit, cum nihil tam incredibile sit, quod veritatis specie aliqua vestiri haud possit, illosque decipere, qui in externo hærent verborum cortice, & scrutari librorum viscera aut dedignantur, aut id præstando minime idonei sunt. Ii proinde, qui *Sanvitalis* libellos laudaverant, quantopere *Ballæ* plauserint, conjicere pronum est. Creverat usque adeo rumor & plausus, ut P. *Patuzzium* caussa cecidisse non pauci dicerent, docti vero homines *Ballæ* ingenium atque calliditatem, *Patuzzii* autem inconcussas, nullaque expugnabiles arte epistolas prædicarent. Revera P. *Patuzzius* libentissime in arenam adversus *Ballam* descendit; iis etiam permotus multorum vocibus, qui mirum nihil esse dictitabant, ipsum eundem de sene illo Jacobo *San-*

vi-

vitali tam egregie triumphasse. Ergo quo materiam versaret uberius, distinctiusque sexdecim scripsit epistolas, quas edidit cum hac epigraphe: *Lettere Teologico-morali in continuazione della difesa della Storia del Probabilismo, e Rigorismo ec. del P. Daniello* Concina, *ovvero confutazione della Risposta pubblicata dal* M. R. P. B. *della Compagnia di Gesù contro i due primi tomi delle lettere di Eusebio* Eraniste. 8. Tom. II. In Trento (Venetiis) A. MDCCLIV. Ut totis ingenii viribus desperatam caussam sustinere conatus fuerat P. *Balla*, ita pari contentione *Patuzzius* optimam sustinuit, & fortissime Rethoris hominis cuniculos & technas patefecit, disjecitque grandi ingenii sui, & doctrinæ commendatione. Dum porro hæ epistolæ sub prælo sudarent *Quartam* edidit *Epistolam* P. *Balla*, cujus præcipua capita *Patuzzius* (*a*) adjecta iis Appendice, optimo successu excussit, atque demonstravit clarissime; obnubilari quidem aliquando veritatem, opprimi vero atque extingui nunquam posse. Cæteras *Patuzzii*, aliorumque lucubrationes in Concinæ apologiam editas post percensita ejusdem Opera memorabimus.

CAP.

(*a*) P. *Patuzzii* ad *Balla* Epistolas Responsiones ignorasse videtur Com. Jo. Maria *Mazzuchellus* in art. P. *Balla* Operis inscripti: *Scrittori d' Italia*.

CAP XXXIII.

Adverſus Spectacula Theatralia, & *Catholicæ Religionis hoſtes libros duos vulgat.*

ANno itaque MDCCLIII. Venetiis Typis Simonis *Occhii* bonæ frugis opuſculum vulgavit ſic inſcriptum: *Iſtruzione de' Confeſſori, e dei Penitenti per amminiſtrare, e frequentar degnamente il SS. Sagramento della Penitenza*. Hoc imperitiſſime more ſuo *declamationem* appellavit *Ephemeridum Venetarum* ſcribillator (*a*). Periculi inde plenum argumentum Concina verſandum ſumſit; pugnam ſcilicet aggreſſus eſt in *Theatralia Spectacula*, quæ moribus hominum noxia quam maxime ſpiritualis doctrinæ Magiſtri ſemper judicarunt. Quamquam porro cognoſceret non defuturos ſibi adverſarios quamplurimos, quo tamen Chriſtianorum ſaluti conſulendi deſiderio ferebatur, quocumque pedibus timore ſubjecto, diſſertationes tres accuratiſſime conſcripſit ediditque ſic inſcriptas: *De Spectaculis Theatralibus Chriſtiano cuique tum Laico tum Clerico vetitis Diſſertationes duæ. Accedit Diſſertatio tertia de Presbyteris perſonatis*. 4. Romæ A. MDCCLIII. ex Typographia Apollinæa apud Hæredes Jo: Laurentii Barbiellini. Probatum Opus doctiſſimorum ſuffragiis virorum Cyrilli *Riga*, Thomæ Mariæ *Mamachii*, Petri Franciſci *Fogginii*, ac Hieronymi *Bugatti* dedicatum eſt Præſuli præclariſſima Andreæ *Majoral*, Archiepiſcopo Valentino, cui quam gratum, acceptumque extiterit, epiſtola ejuſ-

(*a*) *Novelle della Repubblica delle Lettere* ad A. MDCCLIV. pag. 91.

ejusdem declarat ad Concinam data (*a*). Hoc in libro, qui cæteris hoc de argumento editis absolutior illustriorque merito habetur, quam Christianorum moribus officiant, quamque fugienda sint Theatralia Spectacula, magna eruditionis copia, atque doctrina demonstrat. Dissertatione I. (*b*) in examen vocat Ludovici Ant. *Muratorii*, & Marchionis Scipionis *Maffei* sententias, quorum alter in libro de *Publica Felicitate*, alter vero in *Theatro Italico* licitum quidem comœdiarum, fabularumque usum voluerunt, sed castigatione tantum hodierna dramata indigere fassi fuerant. Quod consilium quam vanum sit, quamque chimæricum Concina ostendit, ac præcipue rectam Sanctorum Patrum mentem adversus *Maffejum* exponit. Extat quoque in hac prima Dissertatione (*c*) confutatio cujusdam Italicæ Orationis in mimicæ artis laudem editæ a Joanne *Blancho*, sive ut ipse nominari vult, *Jano Planco* Medico Ariminensi. Qui omnium sapientum risu in magna hominum frequentia Antoniam *Cavalucciam* mimam pro concione laudavit, tantoque honore verborum mimicam artem prosecutus est, atque concives suos adhortatus ad eandem pro viribus excolendam, ut tristes mœrentesque ex conventu discesserint Ariminenses, veriti, ne Janus, Æsculapio valedicto, mimicæ arti nomen daret. Cæterum Concina totum argumentum tam uberrime tam docte pertractavit, ut ejus inimiciores cum non multa, quæ reprehenderent, haberent, plurima vero egregia nan-

 ci-

(*a*) Epist. XXXIX. pag. 60.
(*b*) Cap. XII.
(*c*) Cap. XXIX.

ciſcerentur, hæc ex aliis ſcriptoribus ipſum mutuaſſe ſcriptitaverint. Ante hoc adverſus Theatra Opus jam elaboraverat, ſuadente *Benedicto XIV.*, alterum *de Revelata Religione* in Atheos alioſque, quod confectum ab ipſo A. MDCCLII. nonniſi poſt duos annos vulgatum eſt cum hac epigraphe: *Della Religione Rivelata contro gli Ateiſti, Deiſti, Materialiſti, ed Indifferentiſti Libri cinque*. 4. Tom. II. In Venezia appreſſo Simone Occhi A. MDCCLIV. Magnum in hujus Operis editione dedit Concina patientiæ documentum. Inſcripſerat iſtud *Carolo Emmanueli*, Regi Sardiniæ ſemper Auguſto. Tum vero juxta morem nuncupatoriam epiſtolam Regis ejuſdem Adminiſtro Romæ degenti tradiderat, ut videret, num ad tanti Regis majeſtatem ſcripta crederetur. Hic eandem P. Julio *Cordaræ*, Jeſuitæ Subalpino, quemadmodum ſolebat, communicavit. Qui occaſione arrepta Concinæ patientiam fatigandi ſe illius cenſorem adeo moroſum præbuit, ut eandem Concina ſæpius refingere, ac mutare coactus ſit, atque ita ultra undecim menſes Operis ſui protrahere evulgationem (*a*). Ad iſtius tandem confecta arbitrium, Opus vulgatum eſt, & Sapientiſſimo Regi admodum probatum (*b*). Quamquam ego librum

(*a*) Id clare cognoſcitur ex teſtimonio, quod de Danielis Concinæ virtutibus ſcripſit Marchio Aloyſius *Capriata*, qui ad illius finem hæc de re modo narrata ſcribit: *La pazienza in eſſo ebbe un gran luogo, ed occaſione d'eſſere eſercitata, ſe non altro in undici meſi, che aſpettoſſi l' accettazione del* Re di Sardegna *per eſſergli dedicata* l' Opera contro gl'Increduli, *e dovette comporre almeno cinque o ſei dediche, prima che s' incontraſſe il genio di queſto Miniſtro, o per meglio dire del* P. Cordara *Geſuita, con il quale tutto quanto conſultava il Conte di* Rivera *Miniſtro, ed il buon Geſuita tirava a ſtancare il* P. Concina, *affinchè deſiſteſſe dall' impegno ec.*

(*b*) Epiſt. XLVI. pag. 79. & XLVII. pag. 80.

brum hunc inter illustriora Concinæ Opera censere non ausim, sua tamen haud carere utilitate indubium est. Ut cæteræ Concinæ lucubrationes, sic etiam isthæc Probabilistis displicuit. Maledicentiæ caussam ipsis fortasse dederit Operis istius liber IV. in quo verissime ex Heterodoxorum etiam hominum sententia demonstrare nititur: Evangelicæ ethices corruptionem ad incredulitatem perducere, in eamque corruptæ doctrinæ magistros toto pondere ferri. Cum vero in libro hujusce Operis quinto binas Lud. Ant. *Muratorii* propositiones in Opere *de vera Christianorum devotione* contentas defendisset adversus Benedictum *Plazza*, A. MDCCLV. hic in Concinam Panormi evulgavit epistolam, cui P. *Prestius* Ord. Præd. eodem anno respondit.

CAP. XXXIV.

Cardinalis Thomæ Mariæ Ferrarii *Vitam scribit, & sui Librum de* Spectaculis Theatralibus *a Scipionis* Maffei, *& P.* Blanchi *Minoritæ criminationibus vindicat.*

ANno insequenti ab memorati Operis evulgatione, *Benedicto XIV.* rem gratam facturus, Cardinalis Thomæ *Ferrarii* ex Ord. Præd., olim ejusdem Pontificis præceptoris, vitam tribus libris complexus est, atque eidem inscriptam edidit cum hoc titulo: *De Vita ac rebus gestis P. Thomæ Mariæ* Ferrarii *Ord. Præd. S. R. E. Cardinalis Tituli S. Clementis Libri tres*. 4. Romæ A. MDCCLV. apud

Hæredes Jo: Laur. Barbiellini. Ægre hunc Commentarium tulisse multos exploratum est; continet enim præclara hominis gesta, qui castioris ethices vindex, & Sinensium rituum impugnator extitit acerrimus. Sed ægrius etiam tulissent, si ita uti a Concina conscriptus fuit, lucem vidisset. At malo plane fato nobilior ex eo pars ablata fuit (*a*), ea scilicet, in qua Concina præclaris monumentis ostendebat quantopere Cardinalis doctissimus laborasset, ne Pontifex *Clemens XI.* Constitutionem illam, *Bulla Unigenitus* nuncupatam, quæ jugis Romanorum Pontificum sollicitudinis fons fuit, & Gallicanæ Ecclesiæ turbarum caussa, evulgaret. At de præclara *Ferrarii* in eo negotio opera altum silentium Concina, ablata ex ejus autographo integra narratione rerum, servare coactus est, nihilque proferre potuit præter pauca verba quæ hujusmodi sunt (*b*): *Altera, quæ Sedem Apostolicam sollicitam habuit controversia*, de Quesnellianis propositionibus *fuit; quarum examini, ac sedulæ discussioni vires omnes ac labores intendit Noster, & diu noctuque animum appulit. Scripta prolixa edidit summa doctrina, & ampla eruditione referta; eoque in pretio habita ab eodem Summo Pontifice* Clemente XI., *ut post obitum Dei Servi, omnia sibi tradi, veluti opulentissimum thesaurum, interposito præcepto, voluerit*. Quorsum hæc spectent, harum studiosi rerum, quibus hæc scribimus, facile dignoscent. Quamquam etiam non desunt scriptores, quorum operâ Cardinalis doctissimi ea in caussa labores posteritati narrati sunt. Restat modo, ut de apologetico Ope-

(*a*) Vide præter alios Auctores *Ephemeridum Ecclesiasticarum* ad Anno MDCCLV. pag. 116.

(*b*) Lib. II. Cap. 6. §. XI.

Opere a Concina edito adversus Scipionem *Maffejum* & P. *Blanchum* disseramus. Ac in primis placet admonere quantum invidia, atque partium studium possint. Jam enim valido, ac vehementi stylo adversus Theatralia Spectacula scripserant pii doctique homines, inter quos *Caffarus*, *Bossuetus*, *Mariana*, *Lamius*, *Vulpius*, *Duguetius*, *Segnerius*, *Nicolius*, *Lanfredinius*, *S. Carolus Borromæus*, aliique, quin ullus unquam aut iis acerbe contradicere ausus fuerit, aut bellum atrox indixerit. At erga Concinam diverso plane modo res cessit. Truces in eum criminationes ubique vulgatæ, & mordacissimæ scriptiones, aliaque hujusmodi, quasi mimorum, horumque studiosos vellicando orbis destructionem meditatus fuisset, hominesque cunctos in eremum voluisset conjicere. Neque heic constitere criminationes, sed publicis monumentis litterarum ab iis Concina impugnatus est, qui nervis omnibus pro Instituti ratione vindicias ejus agere, optimamque caussam sustentare debuerant. Itaque non multo post editum de *Theatralibus Spectaculis* librum P. *Blanchus* Ordinis Minorum, vir ex bello, quod cum Petro *Jannonio*, celeberrimo Neapolitano Juris Consulto, gessit, notissimus, Arcadis nomine, *Pastor Lauriso*, adscito, quod proprio decertare rem nimis indecoram, atque indignam putaret, Conciniani Operis impugnationem non est veritus evulgare cum hoc titulo: *Dei vizj, e dei difetti del moderno Teatro Ragionamenti sei.* 4. Roma MDCCLIII. Anno eodem *Maffejus* impugnationem sui ab Concina factam decrevit expendere, atque librum vulgavit sic inscriptum: *De' Teatri antichi, e moderni Trattato*. In Verona. In

quo

quo Concinam amariori ſtilo eſt inſectatus, eumque tum aliarum rerum, tum præcipue antiquitatum ignarum perpetuo traduxit. Verum cavere in primis ipſe debebat, ne dum Concinam imperitiæ arguit, eſſe ipſe antiquitatum Chriſtianarum minus peritus videretur; rebus enim claris atque perſpicuis neque confidentia offundi tenebræ, neque noctes, ut ita loquar, contumeliis conviciiſque obduci poſſunt, quemadmodum præclare more ſuo monet P. *Mamachius* (*a*). Minoritæ porro ſcriptoris, atque *Maffei* ſcopus is eſt, ut velint: Theatra, quæ hodiernis diebus in uſu ſunt, utpote veteribus caſtigatiora frequentari poſſe: Patres eadem damnaſſe propter idololatriam atque impietatem: qui aliter arbitretur cinicum hominem, atque rigidum Theologum habendum eſſe. His, aliiſque momentis ſcriptores iſti, cum iiſque alii ſatis multi mimorum mimarumque patrocinium ſuſtentari poſſe ſibi in animum induxere; & Concinam probris appetiverunt, quod tam dulce ſolatium, animiſque fatigatis levamen auferre conſtituiſſet. Non tamen defuere, qui ejus propoſitum collaudarent, atque in primis Jo: Antonius *Vulpius*, cujus hoc de argumento extat ad Concinam elegantiſſima epiſtola (*b*). Alii vero Conciniano Opere perluſtrato ſcenicas repræſentationes ultro interdixerunt (*c*), uti declarabimus. Neque ſane aliter judicare poteſt, qui ad horum temporum Italorum comœdias paululum reſpexerit; tot enim futilibus, ineptis, inurbanis, fri-

(*a*) *Origin. & Antiquit. Chriſtian.* lib. III. pag. 147.
(*b*) Epiſt. XXXIV. pag. 51.
(*c*) Epiſt. XLIX. pag. 82.

frigidisque jocis abundant, ut nihil aliud propositum habere videantur, nisi cachinnum pueris, & mulierculis, aut hominum fæci vilissimæ risum quacumque ratione excitare. Sunt alia plura specie venustatis, elegantiæ, leporis, humanitatis fallentia, insidiarum plena, veneni ac pestilentiæ, quibus Poetæ nequam hoc tempore gratiam populi aucupantur, & moribus perniciem inferunt. In hac schola virgines docentur a teneris unguiculis incestos amores meditari: hic adulteriorum exempla proponuntur: discunt enim quomodo custodum & mariti cura falli possit, quomodo admittendi amantes, qua ratione species quædam pudicitiæ servanda sit, ac simul remotis arbitris libidini atque intemperantiæ fræna laxanda. Quæ omnia non dicam jam in *Fagiolii* comœdiis, quæ obsoleverunt, sed & in iis observare licet, quas duo notissimi ævi nostri Mimographi Petrus *Clarius*, & Carolus *Goldonius* composuerunt; quos tamen homines quidam Theatrorum reformatores, atque magistros præclarissimos appellare haudquaquam dubitant. Nævis, ac periculo non carent fabulæ nemorenses, seu pastoralia dramata ad musicam accommodata. Poematum hoc est genus corruptissimum; in quo pietas, innocentia, ac virtus a personis colloquentibus deridetur, & peccandi licentia semper colore aliquo excusatur, vel jocis, & facetiis obtegitur. Hac de caussa merito apud probos, & frugi viros vitio non carent cujusdam celeberrimi Dramatologi Tragœdiæ, quem ego quidem proprio nomine appellarem, ac reprehenderem, si non ita multos amatores haberet. Quæ omnia cum ita sint atque

a

a ſano homine in dubium vocari non poſſint, mirari ſubit cur Concina, qui pro viribus peſtem hanc e Chriſtiana ſocietate extirpare cogitaverat, tam acriter, ac ſevere exceptus ſit. Veronenſes præ cæteris quamplurimi Scipionis *Maffei* ad miraculum ſtudioſi Concinæ ſcriptionem deteſtati ſunt, ejuſque vel caſtigatiſſimos ſenſus injuriæ loco conſpexerunt. Philippus Roſa *Morandus* Theonino dente Concinam momordit, ejuſque in *Maffejum* cenſuras ſummam in invidiam apud Gurcenſem Epiſcopum adducere conatus eſt. Qui hujuſce poetæ furorem ultra noſſe deſiderat, dedicationem legat, quam ipſe Tragœdiæ ſuæ, *Teonoe* nuncupatæ, præfixit, & Veronæ edidit A. MDCCLV. typis Antonii *Andreoni*. Neque hic conſtitit Veronenſium in Concinam tumultus. Horum non pauci collectionem quandam adverſus Concinam, alioſque religioſiſſimos Cœnobii S. Anaſtaſiæ Viros meditati ſunt, cui titulum hunc indiderant: *Imposture, villanie, e ſtrapazzi ſparſi nelle Opere del P.* Concina, *ec.* cujus quidem collectionis paginas aliquot editas fuiſſe, ac poſtmodum ſaniori conſilio ſuppreſſas indubium eſt. Curam hanc peſſimam ſibi ſumpſerat quidam Deſiderius *Pindemontius*, homo in litteraria Republica obſcuriſſimus, & rabidus, ſed edentulus oſor Dominicanorum; Maffejo autem adeo addictus, ut librum, quem ille evulgare erubeſcebat, ipſe proprio nomine ediderit (*a*). Cæterum qui *Maffei* modeſtiam, at-

(*a*) *Riſpoſta univerſale alle oppoſizioni fatte alle Opere del Sig. Marcheſe Maffei*. Prodiit ineunte A. MDCCLIV. Continet autem hic Liber, qui perpetuo argumentum omnium maximum litterariæ philautiæ

atque urbanitatem in Concinam noſcere volunt, curioſitati ſuæ abunde facere ſatis poſſunt, cum memoratum adverſus Concinam librum perlegendo, cum alterum *La Magia annichilata* inſcriptum, ubi Lib. I[II] cap. ultimo clariſſime adparet qua moderatione Chriſtianum Theologum Marchio hic, atque Eques reprehendere auſus ſit. Franciſcus quoque *Seguierius* Nemauſenſis, *Maffei* aſſecla, Tomo V. periodici Operis, quod inſcribitur: *Memorie per ſervire* Epiſtolam inſeruit, in qua homo Botanicus præclara magiſtri ſui cenſet facinora, ejuſque *de Gratia*, *Uſura*, & *Theatris* libros prædicat, atque extollit. Ejuſdem Operis Tomo II. Anonymi Epiſtola recitatur, in qua dum *Maffei* pro Theatris Tractatus in cœlum effertur, Concina ad imum deprimitur, & plurimis oneratur maledictis. Hunc caſtigavit ipſe Concina, ſtrophas hujuſmodi diſſimulare alioquin ſolitus (*a*). In tanta tamen adverſantium turba Concina ſibi non defuit, ſed apologiam Operis ſui adverſus *Maffejum*, & *Blancum* alioſque contexuit, atque *Benedicto XIV.* inſcriptam cum hac Epigraphe vulgavit: *De' Teatri Antichi, e Moderni contrarj alla profeſſione Criſtiana*

tiæ a mortalibus ſpectabitur, laudes omnes & elogia, chronologico ordine digeſta, cum typis edita, tum mss., queis Scipio *Maffejus* ornatus eſt. Mirum profecto equitem hunc, cui alioquin litteræ multum debent, tanta cenodoxia laboraſſe, & tot elogia, quæ apud ſe ſervabat, in manus hominis conjeciſſe nullius in Republica litterarum nominis! Quis vero non miretur *Pindementium* talem huic congeriei laudum titulum indidiſſe, ac eſſe ratum ſatis ea eſſe factum viris præclariſſimis, a quibus *Maffejus* egregie caſtigatus eſt? Novum ſane in cenſuras genus reſponſionis, omnibus antea inanditum temporibus.

(*a*) In Appendice ad librum *De Teatri antichi, e moderni contrarj ec.* pag. 343.

na Libri due del P. Daniello Concina *in conferma delle ſue Diſſertazioni* de Spectaculis Theatralibus *alla Santità di N. S.* Benedetto XIV. 4. In Roma MDCCLV. preſſo gli Eredi Barbiellini. Quod Opus gravi admodum, & vero encomio celebravit Petrus *Morettus*. Hoc porro in Libro Concina *Maffei* & *Blanci* effugia, quamvis in priori jam libro detecta, atque convulſa, uberius, ſolidiuſque confutavit. Poſtremum a Concina editum opuſculum impugnationem continet Diſſertationis cujuſdam Romæ a PP. Societatis publice propoſitæ (*a*), cujus Auctor contendit: peccatoribus in eadem flagitia frequenter relabentibus eſſe adminiſtranda Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ ſacramenta, quoties Sacerdoti exomologeſin excipienti ſiſtunt ſe, atque dicunt; ſe vere dolere de admiſſis criminibus, ac impoſterum abſque Divini Numinis offenſione vitam acturos. Huic doctrinæ ab unanimi hominum cœtu propoſitæ Concina ſeſe oppoſuit in Diſſertatione, cujus hic eſt titulus: *Fr. Danielis* Concinæ *Ord. Præd. De Sacramentali abſolutione impertienda, aut differenda Recidivis Conſuetudinariis Diſſertatio Theologica ad Emum Nerium Card.* Corſinium, *ejuſdem Ordinis Patronum vigilantiſſimum*. 4. Romæ MDCCLV. apud Hæredes Jo: Laurentii Barbiellini. Probata eſt Diſſertatio hæc a viris doctiſſimis Jo: *Bottario*, Carolo *Maſſinio*, Petro Franciſco *Fogginio*, aliiſque. In ea autem Concina tuetur: peccatores recidivos abſo-

(*a*) *Libri primi Decretalium ſelectas Theſes Congregatio Sacerdotum in Dom. Profeſſ. Rom. Soc. Jeſu DDD. præmittitur Diſſertatio Theologica a Sacerdote ejuſdem Congregationis habita labente hoc anno* MDCCLIV. *Romæ ex Typographia Ant. De Rubeis*. Libellus inſcriptus Card. Aloyſio *Matthæi*; Auctor vero eſt P. *Andreuccius* S. J.

ſolutione indignos habendos, niſi vetere exuto homine novum incipiant induere: nempe peccandi conſuetudine, cauſſiſque ſublatis, talem ingrediantur vitæ rationem, qualem ore profitentur & ſpondent. Anno inſequenti Pariſiis iſthæc diſſertatio in Gallicam linguam converſa eſt (*a*); & ſicuti deteſtatione inſigni a Gallis exceptus fuerat P. *Pichonis de frequenti communione* liber, ſic maximo gaudio, atque adprobatione iidem Danielis Concinæ lucubrationem exceperunt, atque laudarunt. Fuit hæc poſtremum ſummi viri pro Chriſtiana ethice ſtudii atque amoris monumentum. Nec diverſo ſane modo, aut melius laboribus ſuis maximis finem homo imponere poterat, qui a caſtioris doctrinæ vindiciis exorſus toto vitæ tempore, innumeris jactatus procellis, afflictuſque incommodis, pro ea fortiſſime decertavit. Ergo ante quam de moribus ejus atque virtutibus, quod unum reliquum videtur eſſe, diſſerere incipiam, de nonnullis pro eo apologeticis ſcriptis, deque poſthumis, ineditiſque ejuſdem lucubrationibus, verba facienda ſunt.

CAP. XXXV.

De ſcriptis apologeticis PP. Patuzzii, Dinellii, Migliolii *adverſus PP.* Zacchariam, Ballam *alioſque Concinæ Operum cenſores minus æquos.*

P. Franciſcus Ant. *Zaccharias* in *Hiſtoria Litteraria*, aliiſque ſcriptionibus Concinam perpetuo

 in-

(*a*) *Nouvelles Eccleſiaſtiques* A. MDCCLVI. pag. 120.

infectatus acriter eſt, ac tum quidem acerbius ac inſolentius cum de *Theologia Chriſtiana* ſermonem inſtituit. Novum ſane hoc non accidit doctis viris, quibus notum eſt: illum ſociosque ejus vituperare eos ſemper, atque maledictis inſectari, qui doctrinas tuentur aut Moliniſticæ ſcholæ contrarias, aut ethicen caſtigatiorem profitendo paulo durius excipiunt horribilium, noxiarumque magiſtros doctrinarum. Hæc omnia, quæ alioquin ſummæ maximæque laudi ducenda ſunt, diſplicent plerisque PP. Societatis, quorum amarulenta, ac plena acerbitatis ſcripta in egregios viros compertiſſima ſunt. Ex his tamen nemo inclementius ludibrio eſt habitus Daniele Concina, cujus etiam pios manes poſt fata P. *Zaccharias* aliique exturbarunt. Hunc Ariſtarchum ſæpe monuerat P. *Patuzzius*, ut ſcilicet aut a cæptis ceſſaret, aut majori in hominem tot nominibus ſuſpiciendum moderatione uteretur. At quum ipſe, licet *Patuzzii* doctrinæ, atque admirabilis propemodum ingenii vis minime ignarus, virgam cenſoriam in Concinam quotidie extenderet, & ſtrophas ridiculas, atque criminationes ſine fine congereret, *Patuzzius* hominis ferocitatem caſtigandam, atque conterendam eſſe ne dum opportunum, ſed neceſſarium etiam duxit. Quare Anno MDCCLV. *Animadverſiones* in *Hiſtoriam Litterariam* præcipue confecit, in quibus in examen vocavit quæcumque ille adverſus Concinam, & *Epiſtolas Theologico-morales* falſo, atque inconſulto protulerat. Jam vero quum primum, ac fere ſecundum harum *Animadverſionum* volumen eſſet impreſſum, ignis in Typographia, caſu neſcio quo, excitatus cun-

cuncta primi voluminis exempla, & non modicam alterius partem consumpsit. Perierunt hoc fato plura novæ editionis Operum S. Thomæ Aquinatis, & P. *Scaramelli* S. J. exemplaria. Vulgata incendii fama, P. *Zaccharias* illico P. *Patuzzi Animadversionum* fragmenta quædam, quæ voratrices flammas effugerant, assecutus est. Tanta fuit emissariorum ejus diligentia. Hæc ceu magno sibi emolumento futura statim versavit; eoque etiam libentius, quod per id temporis Historiæ suæ apologiam, onus sane arduum ac perdifficile, conficeret. Suspicatus inde, ut quivis facillime cogitasset, *Patuzzii* opus denuo proditurum, lepido sane consilio, eorum fragmentorum confutationem meditatus est, editis Anno MDCCLV. tribus Epistolis, quarum est inscriptio hæc: *Lettere a preservativo contro due Tomi d' Eusebio* Eraniste, *sgraziatamente incendiati in Venezia, quando l'Autore ne proccurasse una novella ristampa* (a). Quo modo *Patuzzii* Epistolarum pondus eludere, bonos quosdam homines anticipata critice eidem inimicos reddere, seque etiam ab onere gravissimo Epistolis, ubi denuo lucem vidissent, respondendi, liberare cogitavit. At nihil hocce consilii ipsi, sociisque ejus profuit. Nam *Patuzzius* cum alterum Epistolarum antigraphon servaret pœnes se, alterumque etiam apud Typographum invenisset, eas ad incudem denuo revocavit, & magni ponderis mo-

(a) Extant in libello, cujus est titulus: *Difesa della* Storia Letteraria *e del suo Autore contro le* Lettere Teologico-morali *di certo P. Eusebio* Eraniste, *ed altre Lettere di un mascherato Rambaldo* Norimene ec. *Sotto la protezione di S. A. S. il Sig. Duca di Modena* ec. ec. In Modena MDCCLV. a spese Remondini. Non puduit autem P. *Zacchariam* Card. *Quirino* librum hunc consecrare, in quo plura injuriosa in doctos sapientesque homines inveniuntur.

monumenta, quæ hactenus frustra quæsiverat, bono plane omine obtinuit. Cumque P. *Balla* Epistolam V. adversus Concinam, & *Epistolas Theologico-morales* circa ea tempora vulgasset, suas in hanc quoque animadversiones Operi adjecit, quod sub auspiciis nobilissimi, doctissimique hominis Marci *Fuscareni* editum est cum hac inscriptione: *Osservazioni sopra varj punti d' Istoria Letteraria esposte in alcune lettere da Eusebio* Eraniste al M. R. P. *Francesco Antonio* Zaccaria; *con due appendici, altra in risposta alla quinta Lettera del P. Filiberto* Balla, *altra di documenti* ec. In 8. Tomi II. In Venezia presso Simone Occhi. A. MDCCLVI. Ita sane excitatum incendium, quod forte supremi Numinis occulta voluntate accidisse P. *Zaccharias*, ut *Patuzzio* metum incuteret, quasi tremebundus prædicaverat, in eorum utique damnum recidit, qui eo lætabantur; effecitque ut qui divina scrutari sibi fas esse ducunt, verius fortasse dicerent, elementorum omnium Rectorem & Dominum illud permisisse, ut ornatior instructiorque liber prodiret, in quo doctrina & mores viri defendebantur de Catholica Ecclesia meritissimi. In his autem epistolis, pari eruditione & doctrina scriptis, qua hactenus percensitæ, *Patuzzius* egregie Litteratorum Italiæ, totiusque mundi censoris indolem, genium, & doctrinam pinxit, & cum se, tum Concinam ab ipsius sociorumque ejus criminationibus, & præposteris censuris vindicavit. P. *Ballæ* autem Epistolæ V. præcipuarum rerum examen instituit tantum, at ab accuratiori critice supersedit; cum audivisset illi refellendæ, novisque auctoris *Historiæ Lit-*

te-

terariæ strophis exagitandis alterum Theologum manus admovisse. Revera eodem anno P. Camillus *Migliolius* Cremonensis, Congregationis S. Sabinæ Ord. Præd. doctus alumnus, Epistolas vulgavit cum hac epigraphe: *Lettere di* Agenore *a* Filarco *suo amico intorno la quinta Lettera del P. Filiberto* Balla, e le *censure di Francesco Antonio* Zaccaria *nel Tom. VII. della* Storia Letteraria *in difesa del P.* Concina, *e di Eusebio* Eraniste ec. In 8. Tom. II. In Venezia MDCCLVI. Laudari merito debet P. *Migliolii* consilium, ejusque Opus probandum cum clarorum hominum vindicias susceperit, eorumque doctrinam, rerum Theologicarum non vulgari peritia instructus, defenderit: at erat optandum, ut pressius ac ornatius scripsisset, nec pleraque millies a *Patuzzio*, aliisque convulsa, ac plane refutata denuo recoxisset. Contra has epistolas perstrepsit P. *Zaccharias*, cujus tamen censuras in *Migliolium*, *Concinam*, *Patuzzium* aliosque *tenues sine corpore vitas* merito dictitaveris. Eodem in censu locandæ sunt animadversiones, quas in P. *Dinellium* vulgavit P. Hieronymus *Lagomarsinius* celebratissimus Ariolus Grammaticorum, & *existimator magis metuendus latinitatis, quam scriptor mirabilis*, ut sapienter de Laurentio *Valla* scripsit Philippus *Bonamicus* (*a*). Igitur P. *Lagomarsinius*, unde nemo jam amplius miraretur in tam celebri de *Probabilitate* concertatione neminem Grammaticorum apparuisse, horum trutina expendere voluit *Dinellii* I. Epistolam ejusque Sermones de *Quærelis Probabilistarum*. Edidit er-

(*a*) In lib. *De claris Pontificiarum Epistolarum scriptoribus*.

ergo Tridenti furiosam vere, ac flagitiosam Epistolam, cujus inscriptio singularis hæc est: *Rev. P. Hieronymi* Lagomarsinii *S. J. Litterarum exemplum ad Jo: Vincentium* Lucensem, *quibus judicium fertur de aliquot locis libelli Romæ Mense Septembris A.*1753. *vulgati hoc titulo*: Fr. Vincentii Mariæ *Dinelli* Cathedratici Casanatensis Ord. Præd. ad Carolum *Nocetium* S. J. Theologum &c. *Epistolæ*. In hac scriptione *Lagomarsinius*, qui sui *mansuetudinem inauditam* inflatis buccis olim per se ipse prædicavit (*a*), more Grammaticorum, qui ferocissimi sunt, quorumque bella sunt plena cædis, atque turbarum, *Dinellium* vocat hominem *stultissimum*, *insanissimum*, aliisque lacerat conviciis, quorum specimen placet exhibere (*b*), ut magis ac magis quivis homo sanus cognoscat, qua acerbitate atque insolentia aliqui scriptores Societatis Dominicanos soleant proscindere. Quare autem tantopere furiis agitatus *Lagomarsinius* sit, nonnisi levem, nec ita facile probabilem caussam afferre possumus; qualem scilicet Grammatici magni faciunt, quos constat gerris, ac nugis facillime in furorem agi. Edita igi-

(*a*) In Enarrationibus ad V. Serm. L. *Sectani* pag. 18.

(*b*) Pag. 31. *Nec intelligit homo insanissimus* (Dinellius) *nisi forte mavult hominem se ridiculum, atque Divorum osorem, quam insanissimum dici . . . Gaudere vero eum, quod in hominum neque conviciatorum, neque calumniatorum societate vivat, tam est incredibile, quam æthiopem Galatarum, deformem formosorum, ebriosum sobriorum, effrontem verecundorum, denique quavis improbitate insignem proborum societate posse gaudere*. Et pag. 36. *Tu Tu* Dinelli, *quem natum nesciebamus, sed quandoquidem & sacerdos & Dominicanus es . . . non proletarium aliquem in fornice natum, in trivio educatum, non professione maledicum, non sine pudore ac fronte, non denique prorsus mente captum, ac furiosum credebamus, aut credimus*. Et pag. 40. *Sed de stultitia tua* (Dinelli) *tu videris. Nos de impudentia tua videre pergamus*.

igitur prima a *Dinellio* Epiſtola, *Lagomarſinius*, quum hanc a Luca Florentiæ accepiſſet, ſui judicium ad Cl. Virum Jo: Dominicum *Manſium* per epiſtolam ſcripſit. Quæ Epiſtola cum *Manſio* per urbem Lucam incedenti excidiſſet, ad *Dinellium* miſſa eſt, qui eam, antequam ad *Lagomarſinii* manus deveniſſet, perlegit, & quæ in ea ſecretiora erant ad amicos, tum ad abſentes per litteras detulit. Sic rem narrat *Lagomarſinius* (*a*), qui novis inde probris, & exquiſitis injuriis *Dinellium* afficit, eundem adpellans *calumniatorem*, *conviciatorem*, *mendacem*, *impudentem*, *ſtultum*, *amentem*, *flagitii* denique, *libidinis*, ac *petulantiæ* reum. Ceſſere hæc omnia *Lagomarſinio* impune, nec tamen unus inventus eſt, qui furialem libellum miratus ſit. Notum eſt enim paulo eruditis, quam atrociter Joanni *Lamio*, Eduardo *Corſinio*, Ubaldo *Mignonio*, Joſepho Auguſtino *Urſio*, Dominico *Lazzarinio*, Antonio Mariæ *Salvinio* aliiſque viris, quorum aliqui decora Italiæ fuerunt, maledixerit. Quamquam porro tanto conatui, atque licentiæ nullum eſſet reſponſum præbendum, voluit tamen *Dinellius* hominis impudentiam patefacere, ſeque defendere a cenſuris omnium iniquiſſimis. Hinc duas ſcripſit Epiſtolas A. MDCCLVI. quas cum hac inſcriptione Romæ vulgavit: F. *Vincentii Mariæ* Dinelli *Ord. Præd. Cathedratici Caſanatenſis ad Carolum* Nocetum, *&* *Hieronymum* Lagomarſinum *Presbb. e Soc. Jeſu* De Grammatiſticis quibuſdam Tricis *Epiſtolæ*. *Dinellius* præclara *Lagomarſinii* facinora adverſus Pædagogos percenſet, ejus ingenium ac virtutem expendit, ſe-

 que

(*a*) Pag. 37.

que ab eo inhumaniter esse laceratum demonstrat. Errores inde contra Grammaticorum metuenda præcepta, quos in Epistola sui, ac sermonibus reperiisse *Lagomarsinius* gloriabatur, *Dinellius* versat, & se immerito ab eo reprehensum evincit, nisi velit illustrium scriptorum auctoritati valedicere. Quoad vero Epistolam spectat a *Lagomarsinio* ad *Mansium* missam, atque a se perlectam hæc scribit (*a*): *Nam quid tam falsum, quam tuas ad* Mansium *litteras, ab eo resignatas, legisse me, secretiorumque rerum, quas continebant, amicos, qui Romæ versabantur, fecisse certiores? Sancte testor, eas litteras jam a* Mansio, *ut scribis, lectas, nescio quem, reperisse, atque ad me inclusas alteri epistolæ misisse, quæ sic habebat*: De te, *Dinelli*, his in litteris agitur. Itaque ad te mittendas putavi, ut cognoscas, quæ sit *Lagomarsini* de sermonibus tuis sententia. *Quid autem fecissem? An litteras, quas ad me missas vidissem, legendas non putassem, ut quo spectarent, cognoscerem? Quis enim suspicatus fuisset, eas excidisse per Urbem Lucam incedenti* Mansio? *Sed ubi quid rei esset animadverti, ad eumdem continuo* Mansium *scripsi*, sibi ut caveret; vereri namque me, ut minus fidis familiaribus uteretur; qui si quid in ejus cubiculo reperirent, surriperent, atque ad alios mitterent. *Hanc ego epistolam, in qua litteras tuas illas occluseram, obsignatam eidem reddi curavi. Scriptum autem a me Romam cuiquam amicorum nunquam fuit, legisse eas me, aut vidisse quidquam*

(*a*) Epist. II. ad *Lagomarsinium* §. XLIX. pag. 495. Venetæ Editionis, in qua aliæ decem ejusdem *Dinellii* Epistolæ in *Concinæ* vindicias inveniuntur.

quam in tuis ſcriptis eorum ſecretorum, quæ tamen cujuſmodi eſſent, non indicas, ſimile! Deinde nego, nulla in iis litteris fuerunt, ut dicis, ſecretiora. Nam quotidiana illa quorumdam veſtrorum de Dominicanis Bajaniſmi, aut Janſeniſmi ſuſpectis in ſecretioribus rebus qui numeraſſem? Cui interim fides habenda ſit, an *Dinellio* ſanioris doctrinæ profeſſori, ac Theologo non inerudito; an vero *Lagomarſinio* iracundo Grammatico, & Probabiliſtæ, videant ſapientiores, ſi tamen in hac controverſia finienda ſapientiorum judicio, ac ſententia opus eſt. Ego certe cum noverim *Lagomarſinium* plura mendacia in ſcriptis ſuis miſcuiſſe, non ſatis cauſſæ habeo, cur hac in re ipſi fidem habendam putem. Ergo *Dinellio* ad Epiſtolæ II. finem properanti Libellus P. *Zaccbariæ* ſociorumque ejus offertur: *obſignata jam epiſtola*, inquit (*a*), *redditus mibi ab Ægio eſt Libellus Zaccberii Rufi rabulæ, ſatoris litium perpetuarum: qui inſcribitur*: Giudizio degli Autori della *Storia Letteraria* intorno l'ultimo Libro de *Teatri* del P. Daniele *Concina* indiritto dal Sig. Conte D. R. al Sig. Abb. O. B. Editus hic Libellus eſt Venetiis A. MDCCLVI., in eoque P. *Zaccbarias* luculentius præbet ſuæ acerbitatis, ac livoris in Conciniana documentum, quemadmodum demonſtrat *Dinellius*, qui cum ſe, tum Concinam ab ejus criminationibus tuetur. At quum *Lagomarſinii*, ac *Zaccbariæ* etiam ſcriptionum ſcopus eo ſpectaret, ut ſe Grammaticorum legum ignarum traducerent, ideo *Dinellius* primum monet: ſe de Theologicis rebus ſermonem inſtituiſſe; inde *Lagomarſinium* (pote-

(*a*) Loc cit. §. LI. pag. 495. memoratæ edit.

terat quoque monitum ad P. *Zaccbariam* extendere) hortatur, ne amplius de rebus Theologicis quidquam loquatur, ſed contra intra Grammaticorum ſepta vagetur (*a*). Poſtremo tandem quarumdam phraſium indicem cogit ab optimis latini idiomatis ſcriptoribus adhibitarum, quas tamen *Lagomarſinius*, & *Zaccbarias* reprehenderant, imo hic ultimus litterator ceu *Beſtialitates* notaverat. En Indicis hujuſce titulus: *Fraſi di alcuni anticbi Scrittori Latini, notate come errori dal P. Girolamo* Lagomarſini *ne' Sermoni, e nella Epiſtola prima del P.* Dinelli *Domenicano; alcune delle quali ſono riferite, e cbiamate beſtialità dal P.* Zacchieri *Geſuita nella pag. 65. e ſegg. del ſuo picciol libro intitolato:* Giudizio ec. (*b*). Sed de his nimis fortaſſe multa jam dixi; quamquam adeo injuſta ſunt, & acerba (*c*), quæ P. *Zaccbarias* in Concinam, ejuſque apologiſtas intorquet, ut paucis indicari verbis vix poſſint.

CAP.

(*a*) P. *Lagomarſinius* cum lineis 26. in Enarrationibus ad V. Serm. L. *Sectari* pag. 26. quidquid de *Auxiliis* Divinæ Gratiæ audiverat, comprehendere ſtatuiſſet, graviter undecies lapſus eſt. Hæc quidem ſecundum eorum ſententiam, qui & ſermonum & enarrationum *Lagomarſinium* auctorem faciunt.

(*b*) Apud *Dinellium* loc. cit. pag. 503.

(*c*) Placet hoc loci nonnulla exſcribere ex modo laudato *Giudizio* P. *Zaccbariæ*, unde moderatum ipſius animum lector agnoſcat. Pag 13. & ſeqq. *Il P.* Concina *confeſſa nella ſua eſemplariſſima* Ritrattazione *di aver calunniato il ſuo proſſimo, per eſſer il poverino di deboliſſima viſta. Triſto cbi li crede. Ne ba adulterati* (di teſti) *a migliaja, eppure non ſi è ito ancora a naſcondere. Noi vorremo ſapere dall' illiterato Frate da qual Priore abbia egli avuto la facoltà di graduare in Converſo dell'Ordine, o ſia Torzone il Sig. Marcheſe* Maffei (nam *Laicum* Concina & quidem recte *Maffejum* appellaverat). *Qual frateſco riſentimento ſarebbe egli mai queſto di gittare in ſul viſo a un letterato, cb' ei non ſia Cbierico, nè Frate. Ma noi leggendo queſte, ed altre infinite ſomiglianti eſpreſſioni, inginrioſiſſime, ſtrappazzantiſſime, villaniſſime, ſtomacantiſſime, in una parola* concinianiſſi-

CAP. XXXVI.

De aliquot inluſtrium Virorum lucubrationibus, in quibus Concinæ mores, & dogmata defenduntur.

INgrati animi notam ipſe jure meritoque incurrerem, ſi heic ſilentio involverem eos viros, ſane præclariſſimos, qui ſuis in ſcriptis Concinæ vindicias egerunt. Memorabo illos ergo, & ſi pro meritis non laudavero eorumdem lucubrationes, juvabit ſaltem eorum meminiſſe in hac cauſſa; magna enim laus eſt, ut ego quidem reor, ob defenſam veritatem, & rejectum mendacium nominari. Ergo inter eos, queis caſtioris ethices amatores plurimunt debent, commemorandus cumprimis eſt Andreas *Lugiattus* Presbyter Veronenſis, qui Anno MDCCLIII. Lucæ typis Philippi Mariæ *Benedini* librum vulgavit cum hoc titulo: *Supplemento, ovvero Oſſervazioni fatte a' tre primi Tomi della Storia Let-*

niſſime. *Compatiamo vivamente la malignità di queſto ſcrittore, renduto ſi per la ſua probabilioriſtica maldicenza, conſiſtente non in una ſola parola d' ingiuria, e di ſtrappazzo, l' odio e l' infamia dell' univerſo. Circa il ſapere o non ſapere* il Lagomarſini *di Teologia, di Scritture divine, di* Concilj, *di Padri diremo ſenza eſitare, ch' egli in tutte e ſingole tali coſe ne ha ſtudiato, e ne ſa da poter leggere in cattedra al* P. Concina. *Certi Buffoncelli della sfera del* P. Concina, *i quali hanno il baco di comparire buoni latinanti; e lo ſon peſſimi. Sino i* Converſi, *e Torzoni dell' Ordine maliſſimo ſoddisfatti intuonavano a tutte le ore con voci incondite l' antifona:* audite cœli & obſtupeſcite. *Anzi da più di loro, non però nè i più dotti, e ſaggi, nè i più ſpecchiati, e religioſi tra eſſi, fu riconoſciuto* Concina, *abbracciato, e baciato in fronte qual cariſſimo in Criſto fratello, e qual zelantiſſimo promotore della fratellevole carità, e ſi può dire, che* facti ſunt amici Pilatus, & Herodes in die illa &c.

Letteraria d' Italia; in quo plures doctrinæ morum, severiorumque musarum cultores, tum pro re nata Concinæ caussam a censuris P. *Zaccbariæ* vindicavit; ac Italicæ litteraturæ dignitatem, atque decorem, *Historia* illa *Litteraria* infuscatum, erudite tutatus est. Hinc cum sapientum favore liber hujusmodi fuisset exceptus, A. MDCCLIV. Supplementum alterum in vulgus emisit sic inscriptum: *Supplemento ai Tomi IV. e V. della Storia Letteraria d' Italia*; quod inde anno insequenti ad VI. & VII. ejusdem Historiæ, emunctæ naris hominibus plaudentibus, extendit. Quo tempore hocce *Supplementum* in lucem prodibat, P. *Bonaventura a Coccaleo* ex Ordine Cappuccinorum, vir de Christiana ethice optime meritus, suas epistolas cum hoc titulo vulgare cæpit: *Lettere di ragguaglio di Rambaldo* Norimene *al suo dilettissimo amico D. Luigi* Bravier *intorno alcune Controversie Letterarie suscitatesi in varie Città dell' Italia*. In Trento A. MDCCLIV. per Gio: Battista Parone. Duobus inde insequentibus annis duo alia volumina edidit, in quibus Concinam, ac *Patuzzium* a P. *Zaccbariæ*, aliorumque censuris docte, & erudite defendit. Dum concertatio de *Spectaculis Theatralibus* acriter vigeret, Auctor Anonimus ex Ordine Minorum, qui ægre tulerat P. *Blancum* mimorum mimarumque patrocinium suscepisse, librum Venetiis edidit A. MDCCLV. in quo Concinæ de eliminandis Theatris placita complexus est. En illius titulus: *Saggio, ed Osservazioni di Giovanni Ambrogio* Tonischi *intorno a' Teatri, e Giuochi d' Azzardo*; cujus Operis falso Danielem Concinam Auctorem facit Scriptor Epheme-

meridum Venetarum (*a*). Concinæ doctrinam de *fœnore* adversus *Maffejum* probavit, ac adseruit alter anonymus, auctor Operis cujus titulus est: *Osservazioni critiche, nelle quali si confuta il libro intitolato*: Dell'impiego del denaro. In 4. In Lucca A. MDCCLV. Inter Concinæ autem Apologistas meritissime numerandus est Jo: *Lamius*, qui utpote castigatioris doctrinæ adsertor ac vindex, sic perpetuo Concinæ lucubrationes laudavit, & virtutes extulit in suis *Ephemeridibus Florentinis*, in quibus cum corruptæ doctrinæ Magistris acre diuturnumque bellum fortissime gessit; quemadmodum Andreas *Luggiattus*, cujus hujusce capitis initio mentionem fecimus. Hic universos *Historiæ Litterariæ* Tomos in examen vocavit, vulgato Tridenti Opere in plura volumina distributo cum hac inscriptione: *Notomia di tutti i Tomi della* Storia Letteraria *d' Italia*. In 8.; in quo quidem erudito, ac peropportuno Opere *Luggiattus* plerosque Viros a P. *Zaccharia* censuris præclare defendit, & Historiæ illius peccata, nævosque gravissimos manifestavit. Horum Concinæ Apologistarum numerum concludet P. Jo: Vincentius *Patuzzius*, qui Concinam non viventem solum, sed mortuum quoque, quod est amoris expressius signum, tutatus est. Accusati PP. Societatis in Galliis de tradita ab nonnullis eorum Viris principibus noxia, ac admodum perniciosa doctrina, hi suorum vindicias Magistratibus obtulerunt; & quasi se absolvendos putassent, si eadem doctrinæ capita aliis affinxissent, hæc eadem D. Thomæ Aquinati adjudicarunt. Parisienses Dominicani illi-

(*a*) *Novelle della Republica delle Lettere* A. MDCCLV. pag. 345.

illico coram Senatu Angelici Doctoris vindicias egerunt; quos deinde gravissima epistola, ut solet, consolatus, hortatusque est ad frangendos D. Thomæ doctrinæ osorum conatus P. Jo: Thomas de *Boxadors*, spectatissimus Dominicanæ Familiæ supremus Præses. Verum vindiciæ illæ a Parisiensibus actæ, cum sibi minime ex toto placerent, easdem denuo aggressus est P. *Patuzzius*; cumque Anonymus e Societate scriptor Danielem Concinam illam eandem doctrinam esse tutatum vulgasset, iccirco *Patuzzius* ejus quoque apologiam egit in libro, cui titulum indidit: *Lettere apologetiche, ovvero difesa della dottrina dell' Angelico Dottor* S. Tommaso *d' Aquino sulla materia del* Tirannicidio, *data in luce da Eusebio* Eraniste. *Si aggiunge la difesa del R. P. Daniello* Concina *sullo stesso argomento contro l' Autor della lettera ad un Conte*. In Lucca A. MDCCLXIV. Atque hæc mihi quidem de Concinæ Apologistis comperta. Si quis vero omnes, quos habuit adversarios, curiosius scire percupidus fuerit, *Litterariam Historiam* adire poterit, & postquam ex ea solum titulos exscripserit, libros sibi postmodum comparet, ut pede inoffenso valeat sententiam ferre. Scio non defuturos, qui me reprehendent eo quod omnes Danielis Concinæ Apologistas laudaverim, adversariorum vero ejus scripta aut parvi fecerim, aut indicarim tantum. Ego vero tantum abest, ut horum censuras verear, quin potius laudes asperner, si quas ii mihi impertire vellent. Quæ enim adversus Concinæ inimicos scripsi non meo quidem, quod nullum est, sed aliorum feci judicio fretus, qui caussæ viscera scrutati

tati sunt, & quam acuratissime scriptiones omnes excusserunt. Sane multorum hominum præjudiciis, partiumque studiis expertium sententia est probatissimas semper caussas Concinam suscepisse defendendas, easque esse tutatum omni genere argumentorum. Quæ res licet a me possit plurium testimonio virorum confirmari, ne tamen quod alii jam præstiterunt, quodque omnia Concinæ Opera loquuntur, videar refingere, PP. Societatis tantum adhortor ut mentem consulant P. Ægidii *Giuli* (a) qui insigni rerum Theologicarum, & sacrorum canonum peritia floruit, maximoque in pretio semper est habitus cum a doctioribus Romæ viris, tum inprimis a *Benedicto XIV.*, Pontifice illo acerrimi ingenii, & summæ dexteritatis in hominum meritis cognoscendis. Hinc æquitas caussarum, quas Concina sustinuit, effecit ut opinionibus ab se defensis Sedes Apostolica firmissimo judicio consentiret, quemadmodum ex disputationibus de *Jejunio*, de *Tactibus mammillaribus*, ac denique de *Paupertate Monastica* ab eo habitis constat. Quæ tamen omnia adversariis ejus adeo a veritate antea abhorrere videbantur, ut eadem inter parodoxa collocarent. Alias fortasse opinationes, in quas Concina sapientiorum hominum suffragiis innixus invectus est, consequenti tempore damnabit Christi in Terris Vicarius, quod hactenus non potuit temporum iniquitate. Quum igitur bonitas caussarum, quas Concina propugnavit, manifesta sit, debebam ne ego eorum laudare, ac efferre scripta, qui absurdas sententias, & præclaram veri, & æqui faciem denigrare conati sunt?

 Suspi-

(a) Vide præcipue Epist. XXIII. pag. 35.

Suspicio sane ex Concinæ adversariis plurimos, eorumque eruditionem, ac merita aliunde mihi nota ipse primus extollerem, si ratio postularet.

CAP. XXXVII.

De posthumis ineditisque Concinæ Operibus.

INter posthumas Danielis Concinæ lucubrationes principem tenet locum *Theologiæ Christianæ* Compendium. Non una caussa eum fuisse ad id operis impulsum, manifestum puto ex percensitis laudibus encomiisque, quæ merito ex majori Opere reportavit. Sane ad hocce Compendium conficiundum urgebatur tum a Viris præclarissimis, qui Christianæ ethices cultum jugiter animis multorum inspirare conabantur, tum illorum præcipue precibus, qui sive magnis voluminibus deterriti, sive his coemendis impares ab eodem *Theologiæ Christianæ* Breviarium fervidissimis votis exposcebant. Annuit his Concina, qui, nulla cujuscumque laboris ratione habita, ea aggredi ac perficere solebat, quæ in Ecclesiæ utilitatem, ac Christifidelium profectum cessura essent. Revera A. MDCCLIII. *Theologiæ Christianæ* Compendium absolvit. Hoc deinde Romæ morosi censoris judicio subjectum est. Qui multa ita castigavit in autographo, addidit, ac mutavit, ut plane deformaverit, & non paucis lituris infecerit. Quare Concinæ Opus inde ad incudem revocanti celerius accidit mors, quam ut sibi objectis censuris posset satisfacere; eo vel maxime quod duobus insequentibus annis, & morbo laboraret gravissi-

vissimo, & aliis lucubrationibus, quas commemoravimus, supremam deberet manum imponere. Erat tamen post ejus mortem res notissima cum Romæ, tum alibi, reliquisse eum hocce Compendium. Hinc factum, ut qui totius Operis celebritatem, ac famam non sine mœrore noverant, iidem Compendii editionem impedire nervis omnibus, ac precibus procuraverint. Jacuit ergo in pulvere ad usque Anno MDCCLII., quo *sapienti, potentique obstetricante manu* (*a*) in vulgus emissum est cum hac epigraphe: *Theologiæ Christianæ Dogmatico-moralis P. Danielis* Concinæ *O. P. Compendium*. In 4. T. II. Venetiis apud Simonem Occhi A. MDCCLXII. Plurimorum favore fuisse exceptum Editiones multæ declarant, quæ hanc Venetam consecutæ sunt. Eodem A. MDCCLII. Jacobus & Joseph Fratres *Taruffii*, viri ornatissimi, novam editionem hujusce Compendii aggressi sunt Bononiæ ex Typographia S. Thomæ Aquinatis, in qua eorumdem cura, & impensis libri cuduntur. Consecuta licet ægre a Vincentio Cardinali *Malvetio*, ejus Urbis post Prosperum *Lambertinum* Ecclesiæ Archiepiscopo, facultate cæpta editio est. At vix uno procuso volumine, susurrationibus circumventus Card. *Malvetius*, ne ultra editio procederet, jussit. Post multas inde preces, atque supplicationes, ne inconstantiæ notam incurreret, annuit ut perficeretur, dummodo primo volumini Concinæ *Declaratio*, de qua tum adhuc cogitasse PP. Societatis toti doctissimæ Urbi permirum est visum, adjungeretur. Fuit tamen, ne quid dissimulare videar, opinio multorum; editionem

 illam

(*a*) Vide *Monitum* Compendio præfixum.

illam non ulla Patrum Societatis aperta intercessione, sed P. *Vidarii* Cl. R. S. Paulli, Archipræsulis Pœnitentiarii, voluntate ac rumore, fuisse suspensam. Revera vir hic solertissimus, licet se Dominicanorum studiosum, quando cum ipsis ageret, prædicaret, erat tamen Concinæ Operibus, eorumque encomiastis adversus. Ergo omnibus ad Archiepiscopi voluntatem factis, Bononiensis editio absoluta est, quinque Tomis, ut ajunt, in octavo. Quatuor priores Concinianæ Theologiæ Compendium, ad Venetum exemplar exactum, continent; quintus vero præter S. Caroli Borromæi *Monita ad Confessarios*, Canones Pœnitentiales, & nonnullas Apostolicas Constitutiones, *Commentarium* quoque comprehendit *de Vita & studiis* Auctoris; sed adeo jejunum, ut elogii laudem vix promereatur. Joannes *Lamius* hujus auctorem facit P. Vincentium Dominicum *Fassinium* ex Ordine Prædicatorum, quem absolutam, atque integram Danielis Concinæ gestorum scriptorumque narrationem audio meditari. Ignoraverim tamen quid novi scripturus sit, cum ipsum opportunis monumentis carere certo sciam. Conatum tamen ejus jure laudo, qui omnium primus Concinæ memoriam post ejus fatum litteris consecravit. Bononiensem editionem aliæ duæ Venetæ consecutæ sunt nimirum Simonis *Occhii* & Antonii *Zattæ*, PP. Societatis Typographi. Atque in hac secunda Simonis *Occhii* editione alter *Commentarius de Vita & studiis* Concinæ reperitur, auctore Laurentio *Rubeo*, Presbytero Forojuliensi, ut inscriptio monet. Cujus hominis ipse qui scribo post diligentem inquisitionem nullam habe-

re

re notitiam unquam potui. A. MDCCLXV. *Agnellus* Typographus Luganensis, cum ad manus habuisset Concinæ Autographum expolitius, novam Editionem paravit, quam inscripsit Leopoldo Ernesto, Episcopo Passaviensi ex Comitibus in *Firmian*, Caroli de *Firmian* Germano fratri, quem *Mariæ Theresiæ*, Romanorum Imperatricis Augustissimæ Consiliarium, & Administrum probatissimum Mediolanenses suspiciunt. Etsi vero in Luganensi hac editione nonnulla sint, quæ in aliis desiderantur, eam tamen ampliorem reddidit Editor, dum in præfatione cæteras *mancas* esse, atque *detruncatas* dixit. His, aliisque merito offensus Simon *Occhius*, quo incuriæ, rerumque augendi suarum immodicæ cupiditatis notam, sibi a Luganensi Typographo inustam, ab se repelleret, folium in vulgus emisit, in quo utriusque editionis collationem instituebat. At intercedente postea viri nobilissimi gratia sedatum est hoc Typographorum bellum, quod sperata fortuna excitaverat. Attamen Simon *Occhius*, quo nihil ab se desideraretur, aliam inde editionem ad Luganensem exegit. Hocce inde Compendium contraxit P. *Gasparinius* Ord. Præd. & Breviario confecto vulgavit cum hoc titulo: *Manuale* Concinæ, *seu Theologia Christiana Dogmatico-moralis a P. Daniele* Concina *O.P. elucubrata priore contractior*. 8. Tom. II. Mutinæ MDCCLXIII. Prostant Venetiis apud Simonem Occhi. In qua epitome P. *Gasparinius* voluisse videtur illorum vel occupationi, vel inertiæ servire, qui nullam expetunt eruditionis copiam, nec veterum testimonia, neque auctoritatis loca requirunt, modo habeant de peccatorum noti-

ti-

titia, & differentia, quod præcise possint interrogantibus, aut consulentibus vel respondere, vel indicare. Tali modo Concinianæ Theologiæ Compendium a studiosis exceptum est, & quotidie excipitur. Quod etsi plerumque Compendiorum scriptoribus, ubi maxime benigniorem ethicen profiteantur, contingere soleat, ut *Busembai*, aliorumque *Medullæ* fidem faciunt, accidisse tamen Concinæ valde plerique suspiciunt, qui doctrinam ejus ceu plus æquo rigidiorem apud imperitos, quorum magnus est numerus, fuisse traductam, atque notatam optime noverunt. Hæc una tantum ex Concinæ posthumis lucubrationibus lucem vidit. Extat ab eodem elaborata italico idiomate *Apologia Societatis Jesu*. Hujus unum exemplar extat Romæ in Bibliotheca Casanatensi, aliud vero Florentiæ in Cœnobio S. Marci; ac denique duo alia exempla ejusdem apud suos Venetiis reposuerat Concina ipse. Titulum interpretari præter id, quod sonat, nec ipse possum, nec alii fortasse debent. Hortor tamen Ms. hæredes, ut si quid bonæ frugis continet, ut profecto continebit, illud in lucem proferant. Hac maxime tempestate non vacuus fuerit labor, qua Societas hæc celeberrima mire vexatur. Ego certe, ut quod sentio, dicam, id ultro aggrederer, si mihi *Apologiæ* istius obtinendæ aliqua affulgeret spes. Hoc me tamen spondeo curaturum, ut mihi quodammodo adversus eos consulam, apud quos jam forte ut teterrimus Societatis hostis audio, eo quod Danielem *Concinam* laudaverim. Quos quidem animi mei sensus non metus ullus, aut favor, sed æquitas, sed sincerus amor expressit. Superest modo,

do, ut de paucis, quæ ſuperſunt, ineditis Concinæ ſcriptis ediſſeram. Ac primo quidem de Epiſtolis adverſus PP. *Richelmium* & *Gagnam* jam ſupra diximus (*a*). Alias epiſtolas, quæ Venetiis apud ſuos extant, de *Probabilitate* ſcripſit adverſus P. *Carpani* S. J. P. Bernardus Maria *de Rubeis* ejuſdem Concinæ *Catechiſmum* etiam memorat. Plura quoque paraverat pro *Theologiæ Chriſtianæ* augmento, ſupplementiſque, ſi alia eo vivente editio fuiſſet facta. Inter has additiones ſupereſt ingens Volumen *De Juſtitia & Jure*, quod jam edito tractatui addere decreverat. Poſt ejus mortem tres aliæ Editiones Venetiis a Simone *Occhio* illius Theologici Operis perfectæ ſunt. Poſtremæ A. MDCCLXIII. in fol. pleraque adjuncta fuerunt ex Mss. Concinæ in Bibliotheca SS. Jo: & Paulli Venetiarum exiſtentibus. Reliquit etiam plures *Panegyricas Orationes*, *Conciones quadrageſimales*, & Miſcellanea quædam Monumentorum, quæ paraverat pro adornanda Hiſtoria Congregationis B. Jacobi *Salomonii*, quam poſtea confecit P. Jo: Bernardus Maria *de Rubeis* (*b*). Nos pleraſque ejus Epiſtolas, admirabili unctione & zelo exaratas, ad viros graviſſimos inter Adverſaria noſtra cuſtodimus, edituri aliquando, ſi neceſſitas urgebit. His omnibus adjicienda collectio eſt ccxx. propoſitionum ex Caſuiſtis liberioribus excerptarum juſſu *Benedicti XIV.* (*c*). Percenſitis cunctis, quæ ad notitiam mei pervenerunt Concinæ ſcriptionibus cum editis, tum manu exaratis, æquum modo fuerit de iis ſcribere, quas quidam eidem adjudicarunt.

CAP.

(*a*) Cap. XXV. pag. 116.
(*b*) *Comment. De Rebus Congreg. B. Jacobi Salomonii &c.*
(*c*) Vid. Cap. XII. hujuſce Comment. Pag. 41.

C A P. XXXVIII.

De nonnullis ſcriptionibus Concinæ adjudicatis, ac præſertim de Apologia Animadverſionum *Celſi* Migliavacca *contra Scipionem Maffejum.*

ANNO MDCCXLIV. fervente adhuc *De Jejunio cum eſu carnium conjungendo* contentione libellus prodiit Coloniæ cum hoc titulo: *De Principe Gulæ incommodo, ejuſque remedio Dialogus Anonymi.* Hujus auctorem a multis Concinam haberi non ſemel audivi. At vero fœtum ejus haud eſſe cum plura ſuadent, tum præcipue ſtylus a Conciniano plane diſſimilis, tum græcæ ſententiæ variis in locis admixtæ, quas ipſe apponere, utpote græcarum ignarus litterarum, conſuevit nunquam. Anno anteriori Ferdinandi *Valdeſii*, nempe Lud. Ant. *Muratorii* Epiſtolas, quarum editionem aliqui omni vi impedire conabantur, prælo ſubjiciendas curaverat. Hujus rei memoriam tenuit (*a*) P. Andreas *Galland*, eruditiſſimus Veneti Oratorii Presbyter, cujus de Concina teſtimonium PP. Socie-

(*a*) In Annot. ad Catalog. Operum Lud. Ant. *Muratorii*, præfixum ejuſd. Libro de *Moderatione Ingeniorum &c.* pag. XLIII. §. XXXV. *Vix annus intercesſerat ab editione Operis* De ſuperſtitione vitanda; *quum in* Muratorium, *perinde ac ſi emittens illud in lucem claſſicum ceciniſſee ad acre bellum perurgendum, complures in ipſum inſurrexerunt Scriptores, in primis vero Panormitani, quorum proinde opuſcula refutare aggreſſus eſt noſter Auctor, has epiſtolas ſub nomine Ferdinandi* Valdeſii *evulgans; in quibus quidem edendis uſus fuiſſe fertur opera, & conſilio R. P. Danielis* Concinæ, *Viri doctiſſimi, & ſupra laudes, cujus etiam obſtetricante manu emiſſum fuerit alterum ipſius Opus modo memoratum* De ſuperſtitione vitanda.

cietatis vehementer displicuisse Eruditis notum est. P. Franciscus Antonius *Zaccharias* Concinam *Moniti* hujusce *Valdesii* Epistolis præmissi auctorem facit (*a*). Hoc vero jure negat Jo: Franciscus *Soli Muratorius* in Vita Patrui sui, quam alibi laudavimus. Hujusmodi tamen scriptiones Concinæ ab hominum arbitrio adjudicatæ nihil ipsi detrimenti intulerunt, sed ea, cujus modo erit mentio, a *Maffejo*, ejusque perstudiosis eidem adscripta, magnum in discrimen nomen ejus adduxit, ut fuerat illis ab initio propositum machinationis. Ut tota rerum series clarius pateat, rem altius repetam, ut cognitis caussis cætera etiam facilius intelligantur. Nemini ignotum est Scipionem *Maffejum Historiam Theologicam* italico idiomate exarasse, in eaque rectam germanamque primorum sæculorum PP. de Gratia, atque Prædestinatione doctrinam se assecutum credidisse. Atqui operam ejus improbarunt sane non plurimi, qui hominis famæ multo studiosiores, quam alii, qui ipsi assidebant quotidie, ægre tulerant eam *Maffejum* versandam materiam suscepisse, in qua erat hospes plane ac peregrinus. Adversus hanc *Historiam Theologicam* Celsus *Migliavacca*, præclarissimus e Congregatione Canonicorum Regularium SS. Salvatoris Theologus, Italicam Epistolam scripsit, quæ latinis litteris reddita Francofurti primum, exinde Lucæ A. MDCCL. edita est cum hoc titulo: *Animadversiones in* Historiam Theologicam *Dogmatum & Opinionum de Divina Gratia a Cl. Viro Marchione Scipione* Maffejo *elaboratam;*

 in

(*a*) *Annali Letterarj d' Italia* Lib. III. Cap. II. pag. 226.

in qua illuſtris vir demonſtrare aggreſſus eſt enormes *Maffei* aberrationes, atque errores, qui cum damnatis Pelagianorum dogmatis convenirent. *Maffejus* tamen nihil exterritus, ſolidiſſimis animadverſionibus reſponſum neſcio quod dare conatus eſt, in eoque ab injuriis, contra ac equites ſoleant, non abſtinuit. Tum Celſus *Migliavacca* in *Maffejum* ſele & amaritudine exundantem libellum vulgavit cum hoc titulo: *Difeſa delle Animavverſioni ec.* Dum interea hujuſce ſcriptionis auctor lateret, *Maffei* ſtudioſi ſibi hoſtem finxerunt, quem ferirent, ipſique furenti in animum induxerunt; *Apologiam Animadverſionum* ſapere Danielis Concinæ ſtilum, & animum, ipſique abſque periculo erroris eſſe tamquam auctori tribuendam. *Maffejus* homo minime Theologus, quidquid multi narrent, quum alioquin rei veritatem noſſe quamfacillime ex Concinæ Operibus poſſet, ut critices regulæ poſtulare videbantur, ſibi aſſidentibus plenam adhibuit fidem, & Concinam acerbæ in ſe ſcriptionis auctorem ne dum credidit, ſed effecit etiam, ut id ipſum alii ſentirent. Scripſit enim cum ad *Benedictum XIV.* tum ad nonnullos S. R. E. Cardinales epiſtolas, in quibus Concinam de eo libello expoſtulabat, eorumque implorabat fidem. Qui rei indignitate vehementer commoti ſunt, & in Concinam labefactata jam vel immutata voluntate eſſe cœperant. *Maffei* interea ſtudioſi, totiuſque auctores machinationis, quo a ſe excitatum foverent incendium, crudeliter prorſus, & inhumaniter Viri innocentiſſimi famam, ac nomen lacerare adniſi ſunt, publicis locis cum Venetiis tum alibi horrendo affixo libel-

bello, quem publici heic juris facere operæ pretium fuerit (*a*). Qua in re non tam libelli auctorum inclementia, quam insignis arrogantia suspicienda est, qui contra edicta Principum tam infamem scriptionem publicis in locis spectandam cunctis exhibuerunt. Concina hocce in statu rerum, quum innumeram nobilium virorum multitudinem adversus se incensam nosceret, quamvis bonæ conscientiæ innixus testimonio exspectare posset utriusque libelli auctores aliquando detectos iri, scripsit nihilosecius Kalendis Augusti A. MDCCL. ad *Massejum* epistolam, in qua malo prorsus animo *Apologiam Animadversionum* sibi affictam fuisse declaravit, aliaque protulit, quibus doctrinam in hac *Apologia* contentam ex toto damnare visus est. Placuit ad-

LIBELLUS FAMOSUS

Venetiis publicis locis affixus adversus Danielem *Concinam*.

(*a*) *Per atto di carità si fa sapere a tutti quanti, che l' infame libello contro il Marchese* Maffei, *intitolato:* Difesa delle Animavversioni, *stampato, come l' anteriore* Animadversiones, *senza nome di Autore, che sono Daniel* Concina *Gavotto, e un tal* Millevacche *Scopetino, del qual libro Simon* Occhi *non ha vergogna di far pompa in Merceria, ed al quale il* Targa *ha mandato qui cinque copie dal Seminario di Verona. Si fa sapere, che è libro niente manco* Eretico *dell' antecedente, e che è inganno il mostrare da principio di* ritrattare, *perchè anzi replica lo stesso, e peggio. Si fa dunque sapere a tutti i* veri Cristiani, *come non si tratta qui d' opinioni differenti di scuole, o di dispute, ma di* Eresia formale, *e che supera* Lutero, e Calvino. *Onde nessuno si lasci ingannare da' Partitanti, o da chi non sa. Si fa sapere ancora come le tristi, plebee, orribili ingiurie, ma tanto per altro ridicolose, e colle quali hanno infamato se medesimi, che sono in tal libro, contro il Marchese* Maffei, *Cavalier, che per quanto si sente da tutte le Nazioni, è il primo uomo del secolo, non hanno altro motivo, che l' aver lui difeso la* Religione Cattolica. *Si propone insieme un caso di coscienza: se sia peccato il tenere, che chi pubblica libri tali, o vi dà mano, e nell' istesso tempo dice messa,* creda nella minestra; e *sebbene affetta* Rigorismi spropositati, *tutto sia* finzione, *e non abbia* Religion nessuna. *Savio Religioso dice, che quel libro è fatto* a casa del Diavolo.

modum *Maffejo* hujuſmodi epiſtola, qua doctrinam ſui confirmatam putabat; placuit etiam ſuis, qui eum ad ejus evulgationem procul dubio urgere cæperunt. Animadvertens interea *Maffejus* ſe enormiter religioſum, innoxiumque virum ceu amarulenti libelli apud Pontificem alioſque viros graviſſimos auctorem detuliſſe, ad eoſdem dedit epiſtolas, queis ſe fuiſſe deceptum faſſus eſt (*a*). Magno inde evulgandæ epiſtolæ ad ſe a Concina datæ deſiderio agebatur. At quum ab equitis, hominiſque bene compoſiti dignitate alienum putaret, inſcio auctore, privatam edere ſcriptionem, die XV. Auguſti A. MDCCL. ad P. Bernardum Mariam *De Rubeis* epiſtolam dedit, poſtulans, ut hac de re Concinam certiorem faceret, ab eoque ad ſe miſſæ Epiſtolæ evulgandæ impetraret facultatem (*b*). Sed Conci-

(*a*) Ita ſane Concina die 5. Septemb. A. MDCCL. ab Amico Romæ exiſtente admonebatur: *Il Sig. Marcheſe* Maffei *dopo aver anche ſcritto a S. S., accuſandovi per autore della Difeſa delle* Animadverſiones &c. *facilmente dopo ricevuta la voſtra prima lettera ha replicata altra lettera ritrattando l' accuſa, con e S. S. ha avuta la benignità di dire. Così credo abbia fatto colli altri Eminentiſſimi, cui prima avea fatta la ſteſſa querela; e me ne chiarirò preſto con parlare a quelli, ch' ebbero la bontà di farne meco parola, come v' avviſai ec.* Ex quibus licet certo non conſtet *Maffejum* palinodiam ceciniſſe, facit tamen hominis pietas, ut eum id præſtitiſſe credam.

(*b*) *Io non vedo miglior via di diſtrugger affatto l' opinione invalſa, che il* P. Concina *abbia gran parte nel noto indegno libro, che il pubblicare la ſenſata lettera, che egli perciò mi ha ſcritta, dove ſono prove evidenti della ſua innocenza, e della ſaniſſima ſua dottrina, accompagnandola con mia poſcritta d' avervi piena fede, e di riconoſcerlo per incapace di tal ec. Qualche amico vorrebbe, che anco per mio intereſſe l' aveſſi ſubito fatto; ma perchè* ſecondo la mia morale non credo lecito pubblicare una lettera ſenza licenza di chi l' ha ſcritta, *la ſupplico farmi grazia di ricercare il piacere dell' iſteſſo* P. Concina, *riverendolo per mia parte, e pregandolo di tal permiſſione. Mi continui la ſua buona grazia, e mi creda con tutto l' oſſequio.* Verona 15. Agoſto 1750.

Divotiſs. ed obbligatiſs. Servitore
Scipione Maffei.

cina, qui hominis propositum ignorare non poterat, continuo restitit, nec repetitis Scipionis *Maffei* litteris se de sententia deduci passus est. Noverat enim cum *Maffei*, ac studiosorum ejus consilium, tum cupiebat nulla in re sese opponere Celso *Migliavacca*, quem propter eximiam rerum Theologicarum peritiam, sanamque doctrinam magni faciebat. At vero *Maffejus* Concinæ epistolam, licet auctore quammaxime resistente, evulgavit in libello, cui titulum fecit: *Replica all' Anonimo*. Variæ hinc extitere de *Maffei* consilio sententiæ; cum alii illum laudarent, alii vero reprehenderent (*a*). Id sane Concinæ admodum displicuit, qui propterea de *Maffejo* conquestus est (*b*). Reprehensus autem fuit *Auctor Supplementi*, quod Scipionem *Maffejum* eam a Concina extorsisse epistolam conscripsisset, agente atque intercedente *Caracciolo*, S. A. ad Venetorum Rempublicam Ablegato. At vero *Maffejus* quamquam opera *Caraccioli* usus haud sit pro obtinenda Concinæ epistola, iram tamen suam in eum adeo multis antea impertiverat, ut ad id præstandum Concina omnino compulsus sit. Jam enim nominavimus eos, ad quos *Maffejus* scripserit, magna sane Concinæ invidia, atque discrimine, qui ut notam inurbani, atque maledici scriptoris sibi inustam abs se repelleret, eam

(*a*) Auctor Libri inscripti: *Supplemento alla Storia Letteraria* Lib. II. *Lettere di Ragguaglio ec. di Rambaldo* Norimene Lett. XXII. pag. 263.

(*b*) In Lib. *De Spectaculis Theatralibus* Diss. I. Cap. XXI. *Ad illustrem hunc Auctorem* [Maffejum] *die 1. Augusti elapso Anno* MDCCL. *epistolam scripsi, qua significavi, me non esse Auctorem libelli inscripti:* Difesa delle Animavversioni. *De hac Epistola, quam privatim scripsi, quæque, me prorsus repugnante, publicis typis evulgata fuit, plura sileo in editoris obsequium.*

eam ad *Maffejum* dare epiſtolam coactus eſt: quod idem cum aliis eſt exſecutus, qui *Maffejo* conſenſerant. Quare quidquid *Maffei* ſtudioſi dixerunt in conſilii ejus defenſionem, ea certe non ſuadent potuiſſe Concinæ ab eodem epiſtolam evulgari, ſalva non dicam equitis, ſed honeſti hominis dignitate. Hoc ſane vel ipſe *Maffejus* faſſus eſt, ut conſtat ex epiſtola, quam ad P. Jo: Bernardum Mariam *de Rubeis* dedit. Laudavit Concinam ea occaſione *Maffejus*, in qua de re agebatur ſibi ſuiſque profutura; reprehendit vero alibi acerbiſſime, eumque tanquam hominem furioſum, nulliuſque doctrinæ inſectatus eſt. Sic pro varietate temporum, ac rerum hominum quoque voluntates, ac ſtudia commutantur.

CAP. XXXIX.

De Danielis Concinæ moribus, atque virtutibus; ac primo de ejus in Deum fide, & præſtanti Religionis cultu.

HActenus Danielis Concinæ Operum varia expoſita fortuna, maximiſque ſummi viri percenſitis pro ethice Chriſtiana laboribus, de ejus modo virtutibus, ac moribus ingredior ſcribere; unde merita ejuſdem in Eccleſiam magis ac magis cognoſcantur, & quonam fato tot adverſa, atque aſpera pertulerit, videant ii, qui omnia ejus dicta, facta, atque molimina ad injuriam interpretati ſunt. Id vero quo facilius ipſe perficiam, præcipua quædam de Concinæ virtutibus, moribus, ac dictis exponam, & quidem quo magis in promtu ſint, per ſpe-

ſpecies exſequar. Cum vero Fides vitæ Chriſtianæ principium, radix, & origo virtutum appelletur, ideo ab ea exordiemur. Atque hæc quidem in Concina maxime enituit, ſive puritatem, ſive ardorem ejuſdem fidei lumen ac diſciplinam hominum mentibus inferendi velis inſpicere. Quæ a puero fidei Catholicæ myſteria didicerat, ea ad obitum uſque incorrupte tenuit, inviolateque ſervavit. Quare nihil in actionibus ejus, moribuſque unquam eſt animadverſum, quod aut tantæ virtuti contradiceret, aut hominem in ea minus firmum indicaret. Hujuſce virtutis actus pluries quotidie elicere, Deumque maximis exorare precibus ſolebat, ut ſe in ea confirmaret, unde conſtans in Catholicæ Eccleſiæ ſinu moreretur. Fixerat porro virtus hæc adeo altas in ejus corde radices, ut continuas infidelium hominum clades lacrymis deploraret uberrimis, fuſiſque ad Deum precibus pro iis imploraret opem, & quoſcumque poſſet ad Eccleſiæ Romanæ cœtum adjungere modis omnibus procuraret. Quod cum ſæpe, tum maxime eo tempore eſt obſervatum, quo æger Roma diſceſſit. Quum enim ad Roncilionis Romani agri cauponam divertiſſet, ibique in magna advenarum frequentia nobilem Anglum, ſuorum ſuperſtitione imbutum, eſſet nactus, eum ad Eccleſiæ ſinum reducere longa, atque vehementi oratione conatus eſt. Quod etſi ille minime præſtiterit, fervidum tamen piumque Concinæ zelum ſummopere demiratus eſt, eumque ſæpius Florentiæ non multo poſt commorantem inviſit, maximoque in honore habuit. At ſuæ fidei etiam teſtimonium minime ambiguum reliquit Concina

eo

eo in libro, quem adversus Atheos, aliosque Romanæ Ecclesiæ osores scripsit, in quo nihil nisi sanctum reperire fas est, atque ad purissimæ, incorruptæque Religionis normam exaratum. Et licet multos Casuistarum libros versaverit, eorumque plurima virulenta dogmata excusserit, nihil tamen ex ipsis fuliginis traxit, ut præ cæteris *Mercoro* viro præstantissimo contigit. Tantum potest vel in animis bene comparatis, atque munitis pestilentium quorumdam lectio Casuistarum. Hinc Religione, quæ fidei argumentum, ac declaratio est, maxima inclaruit. Explicari certe vix potest quo animi ardore sensuque ea, quæ Dei sunt, exsequeretur. Postquam sacris est initiatus Religionis suæ argumenta quotidie auxit. A sacrorum operatione mysteriorum nullo unquam, etsi gravi incommodo, se retineri passus est. Post inde sacra peracta mysteria genibus supra alicujus sepulcri lapidem in Ecclesia positis dimidiam horam Evangelium perlegebat, ac modo toto corpore supra terram pronus veritates in eo contentas, ac pia mysteria meditabatur, modo lumen poscebat, unde nulla unquam se, aut lucubrationes suas contagione inquinaret. Quo porro ipse erga Religionem sensu erat affectus, eodem etiam ab aliis peragi, ac tractari ejusdem mysteria ritusque laborabat. Id quidem cum ex frequentibus ejus sermonibus notissimum est, tum ex editis libris dignosci facillime potest, quos evulgavit in subsidium Confessariorum, ad eosque accedentium pro expiatione culparum. Ex quibus, aliisque ejusdem lucubrationibus quivis animadvertit quantopere Catholicæ Ecclesiæ veneraretur mysteria, quamque de illorum di-

dignitate, atque præstantia animo opinionem imbibisset. Sanctos, Sanctorumque Reginam eximio cultu semper est prosecutus, eosque præcipue peculiariter veneratus est, qui Apostolico ministerio inclaruissent, ad quorum normam se totum componere, & efformare perpetuo curavit.

CAP. XL.

Spes, ac Fiducia ejusdem in Deum.

SPe quoque, atque in supremum Numen fiducia si tantum excelluisse Concinam dixero, minus profecto quam debeam prædicem. Virtus hæc, quam fidei nostræ robur, ac firmamentum Mystici vocant, ita animum ejus occupaverat, ut illa fretus munitusque nec arduis unquam commotus sit, nec periculis minisque deterritus. Quum se undique calumniis laceratum, inimicis circumseptum acerrimis, suosque libros ad suprema Tribunalia delatos conspiceret, ac se pene ab omnibus derelictum videret, non cessit animis, sed in Deo unice confisus, in eoque omnem spem suam collocans, suæ illi caussæ patrocinium enixe commendabat. Quod quidem vehementius præstitit, cum de *Theologiæ Christianæ* proscriptione actum est. Validissimi erant adversariorum ejus conatus: patroni non pauci: artes vero ipsorum atque astutiæ maximæ. Tanto in turbine rerum, tantoque in nominis sui doctrinæque discrimine, nullius fide, aut auxilio imploratis, sacris quotidie mysteriis operans Deo Christianæ ethices, quam susceperat, defensionem commendabat,

atque precabatur, ut sui in terris Vicarii confirmaret animum, ne ullo unquam artificio, aut circuitione caperetur. Hinc in tot certaminibus, in quibus Evangelicæ doctrinæ caussam egit fortissime, amicis, aliisque fatum atrox, & temporum iniquitatem deplorantibus dicere consueverat: *se de felici exitu rerum haud desperare : adversarios quidem sui cœlum terræ miscere: implorare potentium virorum subsidium, artesque omnes excogitare : se vero iis feliciorem merito esse, qui unice in Deo confideret, a quo fausta omnia & prospera sibi pollicebatur.* Hinc Dei præpotentis auxilio e tot præliis victor evasit, a quibus se se expedire humana ope vix poterat; quibusque eumdem necessario cessurum innumera exempla demonstrassent. Hoc modo egregiam navavit Ecclesiæ operam; in arduis nempe gravibusque rebus preces ad Deum multiplicans, cum nihil unquam moliretur, antequam ipsum accurata supplicatione consuluisset.

CAP. XLI.

Eximia in Deum Charitas, & orandi ac contemplandi studium.

SPem, atque in supremum Numen fiduciam Charitas consequebatur, quæ religiosum Virum, germanumque Evangelii præconem informare debet. Hujus in Concina virtutis cum plurima sunt argumenta, tum ea maxime, quæ ex ejusdem factis, ac libris colliguntur. Solius quippe Dei amore, ejusque gloriæ caussa laborare se fatebatur, & piis-

piissimis ad Christum Jesum alloquiis cuncta in ipsum bonorum omnium auctorem, ac terminum referebat. Verba ejus omnia ingentem ipsius in Deum caritatem redolebant. Nemo fere cum eo colloquebatur, quem ipse non aliquo charitatis stimulo percitum, atque commotum ab se dimitteret. Quod quidem tanta voluptate animi, atque cordis dulcedine peragebat, tantoque intus æstuabat ardore charitatis, ut & ipse fleret uberrime, & ab audientibus lacrymas sæpissime eliceret. Fuit & illud incensi ejusdem in Deum studii atque amoris argumentum minime obscurum, quod otii quietisque impatientissimus vitam suam, ac mores ita composuerat, ut semper aliquid aut meditaretur aut ageret, quod ad Dei gloriæ spectaret incrementum. Quæ quidem eo æstimari plus debent, atque prædicari, quod ea concepit animo perfecitque, quæ plerique magnas molestias, & ærumnas veriti ita refugiebant, ut ne dum ad animum, sed nec admitterent ad aures quidem. Ubi autem scelera perpetrata audivisset, aut in recentes scriptiones Christifidelium moribus perniciosas incidisset, angebatur vehementer animo, & acerba quadam tristitia tabescebat. Zelo inde accensus incredibili, totoque vultu exardescens præstabat ea cuncta, queis aut impedire scelera posset, aut Christi doctrinæ inlatas injurias vindicare. Eximia hæc in Deum Concinæ charitas pepererat in eo orandi, & contemplandi studium frequentissimum. Antequam aut legendis libris, aut scribendis operam daret, orationem præmittere semper consueverat; & licet Apostolico ministerio, sacrisque audiendis confessionibus, atque aliis distineretur rebus sane gravissi-

Hh 2 mis,

mis, consueta tamen ac certa ad precandum, propitiandumque Numen spatia temporis decreverat, quæ nulla curarum moles, nulla rerum terrenarum occupatio diminueret, aut perturbaret. Lacessitus probris, injuriis, libellis, aliisque rebus similibus, queis vel in sanctitate provectiores aliquando commoventur, ad Crucifixi simulacrum confugiebat, in eoque gloriabatur, ad cujus exemplum, tam dura, atque acerba patiebatur. Hinc in dubiis, in prosperis, in adversis ad orationem tanquam ad tutissimam anchoram atque perfugium recurrebat, adeo in hac sperans, ac fidens, ut industriæ, ac labori hominum nec minimum quidquam deferret. Quod quidem cum omnes Christianæ fidei professores, tum verbi Dei ministros admodum decet, quorum eloquentia sine jugi oratione inanis verborum strepitus merito dictitatur.

C A P. XLII.

Incensus animarum Zelus, & Benevolentia in sui adversarios sibique infensos.

EX tamen incenso in Deum ardore charitatis redundavit in Concina incensissimum illud Animas, Christi Domini Sanguine redemptas, adjuvandi studium, quo ingenti totius orbis consensione cum vivus celebratus est, tum mortuus gratæ posteritatis recordatione laudabitur. Atque hoc quidem studium eo in gradu, quem pii doctique viri in Concina observarunt, cum non ita frequenter in multis adpareat, a malignis hominibus ceu rigor in-

intolerabilis, superstitio, & zelus non secundum scientiam traducitur ineptissime. Ita fere pietatem intrepretantur homines, & depravata plerumque sunt judicia Christianorum. Longum foret exacte rem prosequi cum ejus singulæ lucubrationes, cunctaque vitæ momenta animarum salutis procurandæ studii totidem sint certa, & luculenta monumenta. Cum primum Apostolicum iniit ministerium nervis omnibus contendit in dies, unde illud majori cum auditorum profectu, fructuque posset obire. Incensa oratione a Domino nec sine lacrymis quotidie flagitabat, ut daret voci suæ vocem virtutis, qua a peccatorum veterno excitati homines ad propositas sanctitatis regulas conformarent se, & meliora charismata æmularentur. Vir minime fucatæ eloquentiæ, nec in singulas voces numerosque sollicitus, ita veris gravibusque sententiis audientium animos percellebat, ut in iis quosdam veluti aculeos relinqueret, a quibus esset auditus. Hinc perorationem ejus non ineptus populi plausus, aut stulta facundiæ commendatio sequebatur, sed alta populi suspiria, gemitusque, & anteactæ vitæ detestatio salutaris. Quare non pauci post auditam concionem eum interpellabant, quamvis sudore madidum, & vehementi oratione fatigatum, unde sui exhomologeses vellet excipere. Quos ipse tam humaniter excipiebat & solabatur, ut quicumque semel ad eum accessissent, pietatem ejus atque doctrinam nunquam desinerent prædicare. Ex fervido porro, incensoque ejus zelo multiplices manarunt heæ declamationes, quæ in scriptis ejus observantur, quæque maximam habent vim ad animos commovendos. Hisce

uti

uti consueverat sive diceret, sive scripto adsertiones suas manifestaret; posteaquam firmissimis argumentis eas muniisset, ac claro in lumine constituisset. Ex quo factum est, ut plurimi vel exacerbato in eum animo, vel imperiti ad res distinguendas scripta ejus nudas esse declamationes non minus indocte, quam falso & inepte dictitaverint. Cumque pariter maximum se philosophiæ morum perstudiosis subsidium laturum putaret, si corruptos indicasset fontes, & perniciosas opinationes Casuistarum quacumque arrepta occasione exagitasset, ex hoc pariter accidit, ut dum ita se gessit a nonnullis incusatus sit, quasi magis in aliorum opinionibus convellendis laborarit, quam in stabiliendis suis (*a*). Conciones suas contra præcipuos, & quidem multos ætatis nostræ abusus, ac corruptelas elaboraverat, in quas vehementissime invehebatur. Ubi vero malum perniciosius, & medicina opportunior credebatur, is erat ejus orationis impetus, adeo graves veræque sententiæ, ac tanta in omni gestu atque habitu pietas, is denique ardor in oculis emicabat, ut peritissimus quisque rerum æstimator, hunc demum esse Christianum oratorem, germanumque Evangelii præconem palam testaretur. Quam jugi, atque assidua lectione ex purioribus Christianæ ethices fontibus hauserat ipse doctrinam, eam ut omnes sequerentur, omni ope studioque nitebatur.

Cum-

(*a*) Notam hanc Concinæ inussit Carolus *Denina* in Lib. II. *De Studio Theologiæ, & Norma Fidei* Cap. I. §. 10. Qui sui demum de Concina judicium Horatiano effato concludit: *Laudatur ab his, culpatur ab illis*. At erat necesse, ut *Denina* & laudantium Concinam, & vituperantium merita, atque naturam expendisset, unde dictum illud, an Concinæ aptari posset, dignosceret.

Cumque vitium probe nosset palpari gaudere, atque veri cultores odisse, nihil frequentius cavebat in scriptionibus suis, quam eos non esse consectandos conscientiarum judices, qui crudeli benignitate vulnera palpant, non resecant, blandiuntur ægris, non medentur, angustam denique laxant peccatoribus salutis viam, & falsa securitate delusos in æternum secum interitum facile abripiunt. Hoc animo instructus, hacque libertate gaudens, eam, quæ in doctrinam morum irrepsit, opinandi licentiam, dum quidem spirare potuit, acriter & vehementer insectatus est. Quæ dum est exsecutus a benignioribus Theologis præposteræ severitatis nota insimulatus est, ab aliis autem notatus, quasi peculiaris Instituti homines perstringeret, & Christifideles ab eorum Ecclesiis avocaret. A quibus criminationibus cum voce tum scriptis adeo vere solideque defendit se, ut nonnisi maleferiati homines, atque in libris ejus peregrini obductas cicatrices ad hanc usque diem vivas servare pertentent, ægrorum insanientium ad instar, qui medicum ac medicinam odisse solent, tamquam sibi minus usui futuram, minusve proficuam. Quamquam vero plures haberet hostes, qui atrocissimas adversus ipsum in locis, in quibus erat conciones habiturus, spargerent calumnias, tanta tamen ubique acclamatione dixit, tantamque habuit auditorum frequentiam, ut concionis horam antevertere persæpe coactus sit, ne magna accurrentium multitudo, quam Templa vel ampliora non caperent, tumultus turbasque cieret; Sacerdotes vero, qui ante concionem sacris operabantur mysteriis, populi frequentia præpediti, vestes ad aras de-

po-

ponere, ibique consistere non semel compulsi sint. Quare Apostolicum ministerium in illustrioribus Italiæ Civitatibus omnium favore, & frequentia obiit. Romæ septies in Basilicis augustioribus concionatus est, semperque omnium Ordinum plausus, & admirationem meruit. Pari favore Florentiæ, Bononiæ, Ferrariæ, Mediolani, Brixiæ, Mantuæ, Venetiis, Patavii, Pisauri, Neapoli, aliisque in Urbibus dixit. Tanta tamen fama minime elatus, rudiorem quoque plebem subsidio egentiorem non despexit, sed ad hanc quoque instruendam erudiendamque catechesi curas omnes, cogitationesque convertit. A quo officio summæ pietatis, quod demissum tamen ab indoctis, & gloriosis hominibus appellatur, nunquam avocari potuit ab iis, qui amplissimum suggestum ultro ipsi exhibuerant, dummodo eidem officio nuntium remitteret. Imo ardore caritatis excitatus in rudium hominum gratiam postremis vitæ suæ annis Catechismum composuit, qui apud suos adhuc delitescit. Tanto porro æstu fervebat cum plerosque Christianos a recta salutis via longe abscedentes conspiceret, ut aliquando maximo ex offensis Deo illatis dolore affectus dicere consueverit: *se quidem, si sibi ipsi licuisset, etiam si in stultitiæ notam incursurus esset, proditurum in vias, & palam declamando illos a peccatorum veterno, atque a præcipiti via revocaturum.* Ut vero male factis admodum tristabatur, ita gestiebat effusissime, cum aliquot virorum, ac præcipue Ecclesiasticorum audiret præclaras, atque insignes virtutes prædicari. Tum enim præ lætitia effusus in lacrymas Deo agebat gratias quammaximas,

mas, quod senescente jam mundo tales tantosque viros excitaret. Id cum pluries accidit, tum præcipue cum Cardinalis *Quirini*, in extrema inopia rerum, ac vestium propter insignem in pauperes caritatem defuncti, mortem audivisset. Quam porro habuit in proximos caritatem, eandem ad sibi infensos, atque adversarios acerrimos extendit. Difficillimam hanc, atque summam Christianæ perfectionis disciplinam erga PP. Societatis habuisse Concinam ignari rerum paradoxon putabunt, nosque insanire dicent, qui eum ceu Societatis Jesu amicum, minimeque ipsi infensum exprimere, ac repræsentare audeamus. Fateor me talem tantumque non esse scriptorem, qui possim notam hanc a Concina evellere, quam præter fas, & jus PP. Societatis plerique ipsi inusserunt. Si quid tamen mihi dicere liceat, ut profecto licet, ajo injuste omnino tanquam deterrimum Societatis hostem Concinam traduci. Sane PP. Societatis millies eum acerbitatis, livoris, & odii in Societatem reum palam vocitarunt, at nec semel adjudicata crimina probare potuerunt; ne tum quidem cum sui caussam tanto apparatu apud Pontificem egerunt. Ergo unicum Concinæ crimen fuerit, quod plerosque de morali Philosophia scriptores Societatis exagitaverit. Hoc vero utrum injuriæ loco habendum sit, an potius summæ laudi ducendum, facile quivis agnoscere potest, nec est opus, ut quæstionem ipse exsolvam, quam plures auctores mirabiliter pertractaverunt. Plurimos quidem ex Societate scriptores reprehendit ipse, & castigavit: at hoc eo modo præstitit, ut confutatio Casuistarum nequaquam officeret

Societatis, cujus illustriores viros, atque Theologos prolixis, verisque laudibus exornavit. Fœdam Probabilismi tutelam, a plerisque Societati tributam, sæpius in libris suis ab eadem repulit. Tyrsi *Gonzalesii* conatus, piosque pro eadem macula a Societate abstergenda affectus plurimum illustravit; atque in *Theologia Christiana* adeo grande eidem panxit elogium, ut hoc solum argumentum luculentissimum Concinæ in Societatem devotionis esse possit, ad iisque ora obstruenda utique aptum quammaxime, qui illam cantilenam odii, & furoris ad nauseam recinere solent; nisi isti ita essent comparati, ut illico hostium habeant loco, qui cuncta placita, ac dogmata suorum amplecti dedignantur. His aliisque suæ existimationis in Societatem testimoniis minime contentus *Moralem Theologiam* P. Gabrielis *Antoine*, Galli Theologi e Societate doctissimi, antea fere ignotam Italis, & quorumdam calliditate occultatam, primus in lucem protulit, auctorque fuit *Balleonio*, Veneto Typographo, ut eandem typis vulgaret suis, timoremque animo ejiceret, ipsi a nonnullis artificiosissime injectum. Ita cura ac studio Concinæ editum primo in Italia Opus est, quod Theologi peritiores, ipseque *Benedictus XIV.* summis laudibus celebrarunt. Illustratum deinde a P. Philippo *a Carboneano* O. M. Theologo, non sine ingenti decore Societatis palmam fere præripuit cæteris morum doctrinæ scriptoribus, qui usque eo fuerant in manibus studiosorum. Vulgare etiam decreverat egregias elucubrationes PP. *Comitoli*, *Camargi*, & *Gonzalesii*, sed multa, malo plane fato, avocarunt, & absterruerunt hominem a proposito, quod exse-

exſequi optabat vehementiſſime. Hic autem mihi animis adeſſe eos velim, qui Concinam Societatis Jeſu deſtructionem, ultimumque fatum in libris ſuis eſſe meditatum non minus falſo, quam inepte fabulantur. Talia enim, ac tanta præſtitit in decorem Societatis, ut ab inimico animo prodire haudquaquam potuerint. Quodſi malevolo, ac irato fuiſſet in eam corde, atque propoſito, potuiſſet quidem, pluribus ſibi pulcherrimis oblatis occaſionibus, ſe ſe vindicare, eamque pro fervido, ac vehementi ingenio vocare in invidiam. At Concina curavit perpetuo hanc opinionem ab animis multorum evellere, cum voce, tum ſcriptis. Hinc Cardinali cuidam, generis ſplendore notiſſimo, ſed admodum ætate juveni, qui illum in frequentia hominum tanquam Societatis hoſtem traduxerat, ac reprehenderat, reſpondit: *Gratulor Tibi, qui Dei jura æmulatus, cordis mei ſecreta perſcrutari, ac penetrare contendas.* Quare tantum abeſt, ut ego Concinam ceu Societatis inimicum habeam, ut potius ejuſdem tanquam hoſtes putem *Sanvitalem*, *Zaccbariam*, *Ballam*, *Gagnam*, alioſque, qui Probabiliſmum rejectum a Matre ſua, atque a filiis ejus ſapientioribus acerrime oppugnatum ita defenderunt, quaſi hujus ejuſdem baſis, ac ſolidum eſſet fundamentum. Quam quidem invidiam eidem Societati conflaſſe acerbiores ejus adverſarios notiſſima res eſt. Quo autem amore Societatem complexus eſt, eodem & filios ejus eſt proſecutus, & quidem ex ipſis eos, a quibus duriora erat paſſus. P. Jo: Baptiſtam *Faurium*, a quo immaniter laceratus fuerat, (*a*) bene-

(*a*) Vid. Cap. XVII. Comment.

volentia ſingulari dilexit, nullumque lapidem non movit, unde conciliare ſibi eundem poſſet; in ea ſæpiſſime verba prorumpens: *Tandem de ratione, non de amicitia diſputatio eſt. Amo ipſum, ac obſervo, ut Deus mihi teſtis eſt* (*a*). Pari amore alios PP. Societatis coluit. Habuit ex iis non paucos ſibi amicitia devinctos, atque inter cæteros PP. *Azzevedum*, *Silveſtrium*, *Lazzerium*, atque Ægidium *Giulli*, qui inſigni morum candore, & ſacrarum litterarum præſtantia floruit. Hominem hunc, quem *Benedictus XIV.*, & Purpurati Patres inluſtriores ſummo habuerunt in pretio, Concina mire dilexit, eumque pro re nata cum defendit, tum fortiſſime ſuſtinuit, ut ipſe aliquando faſſus eſt (*b*). At *Giullius* quidem diverſo plane modo, atque acie ac plerique alii ejus ſocii, Concinæ animum, ac labores ſpectabat. Homo enim ſanctus, ac plane doctus optime noverat Concinæ zelum non a livore, aut odio, ſed ab amore veritatis proficiſci, quemadmodum ſociis ſuis non ſemel dixiſſe certum eſt (*c*). Nec dubitandum, quin alii quamplurimi ex eadem Societate idem cum P. *Giulio* ſenſiſſent palam, niſi ti-

(*a*) *In occaſione, che il P.* Faure *Geſuita dovea eſſere a viſitare il ſuo fratello Domenicano in S. Sabina, e ciò penetrato dal P.* Concina, *diſſe al ſuo Concellita* Faure: Padre, quando il voſtro fratello aggradiſca d'eſſere da me riverito, io lo farò volontieri, avviſatemi quando ſarà arrivato (*e piangendo ſoggiunſe*) perchè finalmente ſi diſputa la ragione, e non di amicizia, io l'amo, e lo venero. Iddio mi vede il cuore. *Ma il Padre Geſuita venne sì, ma non volle punto diſcoſtarſi dalla porta, e parmi, che nè anche ſedeſſe, ed a niun conto volendo ſcendere le ſcale, non ha potuto il P.* Concina *riverirlo ec.* Sic plane affirmat Marchio Aloyſius *Capriata* in Teſtimonio de *Concinæ* moribus, atque virtutibus, quod ſcripſit Romæ die 20. Aprilis A. MDCCLVI.

(*b*) Epiſt. XVIII. pag. 29.

(*c*) Epiſt. XXI. pag. 33.

timore, metuque cæterorum exterriti conceptam animo de Concina opinionem prodere fuissent prohibiti.

CAP. XLIII.

Ejusdem insignis animi constantia ac firmitas.

QUas hactenus memoravimus Concinæ virtutes ea animi constantia, atque firmitas confirmabat, ut illustrius exemplum optari quidem fortasse possit, inveniri vero non possit. Ad quoscumque labores assiduus fuit, ad dura, atque aspera fortis, ad pericula quæcumque impavidus, ad atrociores denique injurias patiens mirum in modum. Peracerbum illud offensæ genus, sparsos nimirum in vulgus libellos teterrimos, atque omni iniquitate exundantes, adeo placide moderateque tulit, ut quod toleratu aliis vel gravissimum, vel supra hominum naturam creditur, & judicatur, ipse ne sentire quidem visus sit. Quodsi aliquando ingesta in se convicia, & ludibria reputaret apud se, non modo rerum atrocitate permovebatur, sed contra generosiori quodam animo accendebatur ad majora pro Christianæ ethices caussa perferenda. Qua ratione in capita auctorum redibant maledicta, quæ fortis, ac generosus ejus animus aspernabatur. Cum primum bellum adversus mollioris doctrinæ adsertores aggressus est, veluti in altum æstuosumque mare delatus, variis pulsari fluctibus cæpit, ventisque contrariis jactari, quibus ad obitum usque ita fatigatus est, ut totus orbis ad constantiam sane ejus maximam obstupesceret, ac miraretur homi-

nem

nem animo non cadere inter tot procellas, sed mente ita firma consistere atque præsenti, ut nunquam vel a statu naturæ, vel a religiosi dignitate discesserit. Ubi fuit opus coram Romano Pontifice sui caussam contra opes, & gratiam divino auxilio, rerumque innixus æquitati sine ulla dubitatione, metuque constantissime defendit. Contraria quæque, atque aliorum judicio adeo ardua, ut fieri posse nullo modo crederentur, adivit semper, atque in cæptis ita constanter perseveravit, ut eamdem semper cordis, & oris tranquillitatem præseferret. Hinc non semel graves procellas, quas sustinuerat, commemorantibus dicere consueverat: *ignorasse se* XXV. *annorum spatio* (toto nimirum eo tempore, quo a nonnullis PP. Societatis ob castioris ethices vindicias libellis injuriisque divexatus est) *quid melancholia, animique tristitia foret.* Et tamen tam atrociter, atque contumeliose est habitus, ut tantæ, tamque diuturnæ cujusvis generis probrorum procellæ eum non succubuisse incredibile plane videretur, nisi tum libri ab eo editi, tum ii, qui cum eo vitam duxerunt, certam indubiamque facerent fidem. Augiæ stabulum repurgandum ipse aggrederer, si cuncta maledicta, quæ in ipsum conlata sunt, vellem in indicem cogere. Operæ tamen pretium fuerit ex infinitis pauca seligere, quasi ad speciem tantæ virtutis (*a*). Si caussam porro ab hujusmodi

(*a*) ANACEPHALEOSIS

Injuriarum, conviciorum, calumniarum &c. quibus nonnulli S. J. Scriptores Concinam dissipaverunt.

P. Hercules *Monti*, Jesuita Mutinensis in lib. edito Lucæ A. MDCCXL. atque inscripto: *Difesa della Dissertazione Teologico morale critica del*

di hominibus quæsiveris, quæ ipsos ad tam acriter Concinæ maledicendum impulerit, audies illico profecto;

del Sig. Ab. Pietro Copellotti, *ed Arciprete Bartolommeo* Casali. Pag. 1. & seqq. *Uomo pieno di livore, e di rabbia, di cervice dura, di mente accecata, di testa calda, e di acceso furore, cui la passione ha tratto di capo ogni regola di buon discorso, il cui zelo è pura malignità, e di esso si serve per pretesto, e del finto rigore per maschera: di raffinata malizia, in cui non si scorge altro manto, che di una falsa carità per colorire di verisimili le sue menzogne: cui la calunnia, la frode, la bugia somministrò materia per iscrivere: animato dalla rabbia di sregolata passione, uomo maligno, o almeno insensato, indegno di respirare aura di luce, e di verità, troppo ignorante, o troppo maligno, di un' animo irriverente, e stolto, in cui non si scopre se non la sola attenzione di circonvenire il popolo Cristiano, ed opprimerlo con fraudolente declamazione. Un impasto d' ingiurie, di calunniose menzogne, ed impeto di rabbia, una confermata ostinazione, ed una irriverente pertinacia, vestita e coperta con arte affatto degna di lui, invasato da furore, trasportato da passione, che il fa cieco al vedere, ed al correre precipitoso.* Discepolo del capo de tremolanti, o fanatici, *da cui ha succhiata la dottrina, e ricopiati i costumi. Che ha bisogno di dichiararsi di non seguire il perfido* Montano. *Un Carriolaro, che troppo si conforma col linguagio di* Lutero, *o di* Melantone. *Franco nel mentire, cui non si fa torto a crederlo predicatore per le Montagne delle Scevenne, o sia degli Ugonotti, falsario, ingannatore, bugiardo, ipocrita, calunniatore ec.*

P. Franciscus Curti S. J. In Annotationibus ad Epist. I. *Theologico-moralem* Danielis Concinæ; de quibus Cap. XIX. nostri hujusce Commentarii.

Pag. 9. & seqq. *Dottorone in Theologia che ha cacciato dentro bestialità, e caricature. Può darsi satira più fredda più irriverente, più indecente? Ragione, che avrebbe allegata Bertoldino. Come sbeffeggia, anzi bestemmia, i vostri insegnamenti o S. Tommaso! pensando bastonar quei, ch'esso chiama probabilisti. Non sa il primo Alfabeto della logica. O quante meraviglie! o bravo maresciallo? Cui han messo in mano le lor armi i signori Rigoristi per portar guerra ai Gesuiti! Schernir così gli altri, laddove di scherno si è più degno. Questo suo non vedere è simile a quello minacciato da Dio:* ut videntes non videant, & audientes non intelligant. *Orazione smunta di ragioni, e gonfia di livore, ed ha un non so che di sapor divoto di quell' altra:* a Gratia sufficienti libera nos Domine. *Io mi sentirei di dar la mancia a chi vi trovi altri argomenti, che di ghignate, zannate, mordimenti, gabbi, stupori, e grandi piucchè fanciulleschi, e strambotti massicj. Lacuna maliziosa. Non ha raggi alla fronte da oscurare, ma ben tante frodi da svelare, tante calunnie da rivocare, tante infamazioni da riparare, tante anime da disingannare, e pure non sentesi, che vi si risolva. Bocca rigoristica, Pieno di solite disparate*

ciar-

fecto; fuisse ipsos a Concina provocatos. Cujus responsionis falsitas cum a P. *Patuzzio* demonstrata-

ciarlerie, che in alleanza con la frode conchiudono ogni sua asserzione. Buon sale di zucca: Conviciare quantum potes. Quis enim conviciosus hoc noo potest? (*S. Augustinus contra Julianum*). *Salta di pero in fico, e di palo in frasca. Si veda cosa esce da questo pentolone. O indegno storpiamento del Rigorista? o scandalosa sfacciatezza! Lima lima al Teologone direbbero i putti di Firenze. All'uso de' cani va, e viene, e si caccia per tutti gli usci. O fede umana ove s'e' ita! O santo vocabolo di zelo adulterato! Lingua dettratrice, che appone impunemente calunnie sfacciate a servi, e ministri del Dio vero, con stampe, e ristampe sediziose alle vicine, e alle lontane genti; e le di cui frasi, e calunnie suppliscon per la ragione. Bestia. S. Girolamo gli applicherebbe i ruggiti, ch' ha in più d' un luogo delle sue opere contro a Farisei circonventori di Gesù Cristo. Lingua serpentina, infiammata da Belzebubbo, e farisaica, che torce la verità.* Calumniare, calumniare: semper aliquid remanet, *dicea cert' altro zelantissimo* Riformator *dell' Allemagna. Ciurmadore, che vuol vendere lucciole per lanterne. Può fingersi commedia più pazza di questa? Cristo, ch' è amorevolezza, e verità, non può esser l' anima, e lo scopo del decantato suo zelo*. Responde stulto juxta stultitiam ejus. Post hæc & alia nefandissima in Concinam dicta, quæ prætereo, ne longior sim, non dubitat asserere profligatæ conscientiæ scriptor: *baci la mano, che con semplici facezie rispondasi a critiche tanto svergognate.*

P. Jacobus *Sanvitalis* Soc. Jesu, in libello cui titulus: *Paradossi veri contrapposti al libro intitolato*: Esplicazione di quattro Paradossi, ec. *In Aquileja* A. MDCCXLVIII. pag. 3. & seqq. *Il P. Concina è uomo di arditezza sorprendente, che si stenterà a trovare esempio nelle storie. Oltraggiatore dell' Ordine Benedittino, e de' primarj Teologi della Compagnia dal P. Suarez sino al P. Viva con centinaja di accuse malediche, inventate a sfregio della Compagnia. Che spaccia i Monaci Benedittini per infami violatori della povertà. Scrittore di libri più volte stampati senza la dovuta licenza de' Superiori. Non v' ha Comunità, che non abbia* suos fictos *al riferire del P. Concina. Il detto è vero, e lo sperimenta il sacro Ordine de' Predicatori, costretto a tollerare un suo ficto peggiore P. Concina, il quale ha lacerata la fama della massima parte de' suoi Confratelli. Peggio tratta i Superiori di esso Ordine. Lo stesso afferma della massima parte de' Monaci, ed altri Regolari. Può stamparsi di peggio contro quelli, i quali sono sempre stati ornamento di Santa Chiesa?* Qual Eretico *ha mai usato d' infuriare contro di loro con calunnie sì acerbe? Non v'ha errore, in cui cadere non possa l' uomo. Quei che dormono, o rimasero sopiti, devono risvegliarsi, acciò meditino gli estremi incredibili, e fenomeni orrendi, che veggonsi ne' di lui libri. Non si sa cosa potesse inventar peggio di scrivere ad infamia della Compagnia. Si prende atroci vendette sopra due eminenti Teologi. E' ingiusto, che lo splendore di tanti*

ta sit, idque agnoverint nonnulli è Societate viri (a) non videtur necessarium, ut ipse hac de re ulterio-

tanti soggetti rimanga offuscato dalle imposture di un P. Concina, *che gli ha infamati alla scoperta col proprio nome. La di lui penna è ardente di furore contro a Gesuiti, e a loro sfregio iniquo. Ha inventati detti spropositati, che non possono lavorarsi se non in teste pazze. Strilla furiosamente. E' un arditezza portentosa, che un solo abbia osato di bersagliare il primo centinaja, e migliaja di quasi tutti gli ordini di persone. Insidiatore alla buona fama di tanti. I libri di lui sono i peggiori sopra gli altri usciti in dugent' anni dopo il di lei Istituto. Compendia in essi quanto di pessimo si trova distribuito negli altri, e vi aggiunge imputazioni mostruosissime. La Compagnia non ha bisogno di prender consiglio dal peggior nemico, che la infama a giorni nostri. I suoi libri sono stati rigettati dai dotti, e saggi con derisione, e disprezzo, anzi con esecrazione dell' intollerabile sua arditezza nel pretendere d' ingannare i letterati con centinaja di falsità, e di lacerare la fama di quasi tutti gli stati di persone. Ha infamato i primarj Teologi della Compagnia; per questo sono stati costretti i Gesuiti a farlo conoscere al publico per quello che è, per tenere in piedi la Compagnia contro i libri peggiori, che sieno mai usciti contro di essa, quali sono i Tomi del* P. Concina, *inventore di cabale sopra cabale. I di lui impugnatori esclamano giustizia violata, innocenza pessundata, maldicenza posta in trono, e resa dominante primaria ne' libri del* P. Concina; *da cui s' intitolano per argute risposte addentature di cane rabbioso, e morsicature viperine. Favella della prudenza, mentre negli assunti suoi dimostra di non averla mai studiata, nè di amarne la pratica in tutti i suoi libri pieni di forti, e non decisive maldicenze, improperj, e invettive furiose. Ingiusto, e furioso impugnatore; di cui l' Italia conosce il costume inveterato di inventar cabale. I libri che ha scritto sulla povertà sono un argomento incontrastabile per fargli perdere ogni merito di ottenere credenza; poichè dimostrano in lui un prurito troppo esuberante di scrivere ad ingiuria altrui quanto la troppa infuocata fantasia tra grandi entusiasmi gli suggerisce alla mente. Si sono spiegate le imposture inique apposte a Prelati, Parochi, Teologi, Confessori ec. e sono apparse così enormemente false, che il solo leggerle cagionava orrore, ed esecrazione. Perlocchè si è confermata la stima de' Vescovi, de' direttori delle coscienze, ed altri che il* P. Concina *aveva macchinato di annerire, e gettare a terra. Quai rimproveri maggiori, e peggiori avrebbe potuto vomitare contro ambedue le Religioni di S. Domenico, e della Compagnia un nemico loro arrabbiatissimo? Al* P. Concina *tutto passa impunito in questo secolo. De' Protettori suoi si è abusato per istampare tutte le falsità, che gli sono saltate in testa ad infamia de' Prelati, de' Parochi, de' Teologi, di Confessori, degli Ordini regolari, ed anche delle supreme podestà, e di na-*

(a) Epist. XXIII. pag. 35.

riorem instituam orationem. Etsi vero tantus injuriarum cumulus Conciniano nomini apud leves, impe-

mazioni intere. Ha spacciato ne' libri suoi i Gesuiti per malvagi, e scelleratissimi Uomini, per Ateisti, politici carnali. Si è impugnata la di lui storia del Probabilismo per render merlotti i Predicanti Eretici, che si prevalevano de' libri di esso per dipingere con i di lui orridi, ed obbrobriosi colori lo stato presente della vera Chiesa del Signore, qual deturpata, e contraffatta al dir di lui vergognosamente, e sacrilegamente ne' suoi Ministri Evangelici. Quante parole di lui tante falsità. Invasato dallo spirito di maldicenza ha violata manifestamente la carità, e la giustizia con numerose calunnie di quasi tutti gli stati di persone le più illustri, e virtuose di S. Chiesa. Famoso maledico; che ha violato apertamente l' ottavo precetto della legge di Dio; e con zelo mentito ha infamato e strapazzato Vescovi, Parochi, Confessori, Regolari per la massima parte, e anche l' intera nazione spagnuola. Tutto è impostura, frandolenza, inganno. Ha raccolto in due tomi quanto di pessimo è stato scritto da settarj, ed altri malevoli contro i Gesuiti ec.

Idem P. Sanvitalis in altero libello inscripto: *Raccolta di molte proposizioni estratte dalla* Storia del Probabilismo, e Rigorismo ec. In Aquileja A. MDCCLVIII.

Pag. 4. & seqq. *La storia del Probabilismo, e Rigorismo è piena d'invenzioni fantastiche, di fingimenti, di strapazzi: è un mostruoso mosaico di parecchie centinaja di maldicenze ingiuste, d' improperj, di derisioni; per comporre la quale basta avere una fantasia feconda di fingimenti, ed infocata da passioni turbolente. Ambidue i tomi sono lavorati con artifizj insidiosi, e con fingimenti scaltriti, di cui abbisognava l' autore per affascinare i leggitori, farli travedere, e credere uscito da zelo Appostolico quello, che è stato sfogo di passioni troppo smoderato: pieni di asserzioni stravolte, e false, pubblicati a discredito enorme di quanto il mondo ha di più stabile nella pietà: di maldicenze inique, di centinaja di falsità con intollerabile arditezza affermate. Libri, che contengono larve fabbricate in testa infiammata dagli ardori delle passioni smodate, censure false, inique, risposte che sono addentature furiose di cane arrabbiato, e morsicature viperine, che tentano con i sforzi perpetui la strage universale della buona fama, e dell' onore di tutti gli Scrittori più acclamati in quasi tutte le condizioni di persone. Vi sono da per tutto falsità, non vi è un palmo di netto. Il* Concina *è un Lettore d' infimo grado, che solo vanta la primazia nelle maldicenze: che mostra la sua ignoranza, e vomita la sua bile: che è inabile a maneggiar quistioni Teologiche, mostrando il suo vero talento in declamazioni, e invettive ingiuste: che con una incredibile, e portentosa arditezza studia falsità sopra falsità. Autore di falsità per sempre decaduto da ogni merito d' esser creduto, e reso sempre incapace di conseguire fede di veritiero: uomo strascinato dallo spirito furibondo della maldicenza, che intento ad in-*

peritosque homines aliquam labem intulerit, prudentes tamen, sanique viri Concinæ innocentiam

 opti-

ingannare gli inesperti lettori, tutto inviluppa, tutto confonde, tutto altera senza ordine, e regolamento. Non sa scrivere se non affronta con enormi maldicenze quanto di sublime in dignità, in potenza, in pietà, in sapienza, in zelo rende rispettabile, ammirabile, e glorioso il mondo Cattolico. Scrittore convinto d'aver ricopiate moltissime imposture dai libri dei Settarj, e sospetti di eresia: un fabbricatore di maldicenze nerissime con l'arte fantigliare, ed inveterata in lui di mutilare, di alterare, d' interpretare al roverscio, ed alla peggio i fatti, e detti degli altri. Ha macchinato di far credere altrettanti Ateisti molti illustri Dottori: posseduto da tre spiriti rei d'odio, di rabbia, d' invidia, che confederati tra loro ne' più violenti bollori non solo in parte, ma perpetuamente hanno dettato alla di lui penna le centinaja di maldicenze ingiuste. Ha violato l' ottavo precetto della legge divina, ove comanda il non dire falso testimonio. contro il prossimo, ne nuocere alla di lui buona fama. Non ha solo riempiti i libri suoi di falsità ingiuriose, ma nell' Istoria del Probabilismo ha giurato, che non mentisce, quando è evidente che ha mentito ec.

P. Franciscus Antonius *Zaccharias* in libello inscripto *Osservazioni ec.* solita sua dicacitate Concinam mordet, eumque vocat Pag. 9. & seqq. *Probabiliorista Gavotto, che sfoga il viperino suo astio. Di mente imbrogliata, che scrive spropositi, vaneggiatore frenetico da legarsi colle funi d' Ippocrate* Hyppocratis funibus alligandum (ut jam de Joviniano teterrimo Hæretico ab Hieronymo dictum fuit) *Cervello turbolento, di volto che non arrossisce a rimproveri, che farebbero arrossire ogni altro; di velenoso fiele, e indegno di un Cristiano, non che di un Religioso. Sempre simile a se stesso in dire fanfaluche, e spropositi con declamazioni fanatiche, e maliziose alterazioni ec.*

Auctores vero Opusculorum in defensionem P. Bernardini *Bentii*, cujus doctrina de tactibus mamillaribus Apostolico mucrone confixa fuit, hisce probris Concinam exceperunt (1) *Reo di sfrontata calunnia da non iscusarsi, se non per ragione di una vergognosa ignoranza, di testa carica di spiriti mordaci. Maligno persecutore della buona Teologia, che inferisce consequenze indegne dell' Asino d' Apulejo. Che maneggia la penna come un furioso maneggerebbe un bastone* (2). *Uomo di denti maligni, di grande ignoranza, congiunta con altrettanta ardita franchezza: le cui opposizioni tutte riduconsi all' imperizia, e maldicenza: la cui maliziosa passione gli ha annebbiato l' animo a segno di non capire il significato delle parole. Cane affamato che quanto trova addenta e morde: Teologo di poco nome, che ha gli occhi di talpa* (3). *Gran maligno, che schiamazza non sa se da Predicatore, o'* *da*

(1) Primo avviso salutevole pag. 9. 18. 19. 20. & 48.

(2) Avviso secondo pag. 14. 15. 77. 21. 22. 28.

(3) Dottrina di S. Tommaso pag. 8. 83.

optime noverunt, & illorum scriptorum damnarunt scribendi rationem, qui cum forent momentis vacui, injuriis, & ludibriis in adversarium contortis decertarunt. Quare Concinæ nomen, quod ex sapientum judicio, non ex vulgi rumore est colligendum, inlustre adhuc est, & clarum extabit, quoad usque in terris germanæ Evangelii doctrinæ suus erit honos, & locus. Norunt enim cordati Viri atramentum ab invido, atque iracundo calamo laudabilis, honestique viri in dedecus effusum idem præstare ac umbras, quæ a probatissimis pictoribus adhibitæ, ac juxta positæ illustrant imagines non obscurant. Miserrima enim profecto esset honoratorum virorum conditio, si infamis scribendi, atque iram expectorandi libido illustrium Operum famam vel mendacem redderet, vel taciturnam. At quos Christiana patientia, roburque invictum firmat, ac regit ii stellarum fixarum adinstar loco non dimoventur, nec motibus malevolorum incertis, ac reciprocis circumferuntur. Sic plane in Concina animadversum est: ejus enim firmitas, atque con-

da Fanatico: che scrive per astio, e mal talento di malignare. Cane rabbioso, e scrittore, che ha messo sotto i piedi non già solamente il Decalogo, ma la propria riputazione, e per impotente smania d' infamare altrui nulla conta d' infamare se stesso (1). Has paucas ex millenis, quibus Concina affectus fuit a PP. Societatis, injuriis, retulisse sufficiat. Optasset ob id quispiam amariorem stilum in Commentario. At æquum non erat, ut ego probris, & conviciis Viri caussam agerem probatissimam. Quodsi aliquando mihi quoque nonnulla acerbiuscula, atque amarulenta exciderunt, jure ne an injuria dicta sint prudens lector poterit animadvertere. Quamquam ego sæpe aliquos ex Societate scriptores secutus sum præcipue Cap. XVIII. eorumque phrases usurpavi, quas ipsi in sui adversarios recte justeque, ut ipsi putant, nec ego valde repugnaverim, intorserunt.

(1) P. *Ghetini* Principj della Filosofia ec. Tom. II. pag. 212.

constantia, cessantibus nunquam contumeliis, & flagitiosis scriptionibus, ad obitum usque perduravit. Hinc vere ac sapienter a *Benedicto XIV. intrepidus*, a *Passionæo* vero *Novi Testamenti Daniel* (a) appellatus est. Licet vero pro fervido ingenio tantas injurias propulsare posset, conflata tamen odia, jactata convicia, institutæ criminationes non permoverunt summa constantia, ac gravitate hominem, ut par pari referret; licet aliquando verbis paulo asperioribus usus sit, ubi nimirum vidit Christianæ ethices puritatem immaniter labefactatam. Quæ etsi aliquid reprehendant, erunt tamen plures qui Concinæ patientiam laudaturi sint, si advertant ipsum tam acerbe lacessitum, ac provocatum fuisse.

CAP. XLIV.

Demissio, & animi modestia.

HArum omnium, quæ in Concina effulserunt, virtutum Christiana humilitas fundamentum fuit. Hujus virtute laude ita floruit, ut non modo se ineptum, ac nihili haberet prorsus, sed etiam contemni, ut supra est observatum, despicique optaret vehementer: qui hujusce virtutis gradus supremus, atque perfectior ab interioris vitæ magistris nuncupatur. De se ita humiliter semper sensit, ut mortalium infimum, divinæque opis egentem se haberet, & prædicaret. Quare nec famæ, cui, Tacito auctore, boni quoque sæpe serviunt, indulsit unquam. De rebus suis vix loquebatur cum amicioribus; ingestam autem ab aliis de honoribus sibi

(a) Epist. XXVII. pag. 40.

ſibi habitis commemorationem, aut celerrime abrumpebat, aut ſi hoc obtinere non poſſet, tanta nauſea faſtidioque ſui encomiaſtes audiebat, ut interiorem cordis diſplicentiam vultu atque oculis non obſcure indicaret. Privatæ vero vitæ quanto deſiderio teneretur cum pluries, tum eo tempore maxime declaravit, cum oblatam ſibi ſupremam a P. Thoma *Ripoll* Ord. Præd. Magiſtro Generali Congregationis ſuæ præfecturam modeſtiſſime recuſavit. Erat enim in ſtudio humilitatis ita defixus, & ab honorum inſignibus admittendis uſque adeo alienus, ut perpetuo carceri mancipari ſe mallet, quam aliqua dignitate decorari. Quod quidem Romæ, titulorum emporii, adeo de Concina erat pervulgatum, ac manifeſtum, ut una omnium vox eſſet: *cæteros quidem in ſpe fructus arare*, *ſolum* Concinam, *omni abjecta ſpe*, *militare*. Quare putidiſſimum Auctoris Palinodiæ ſub ejuſdem nomine editæ, *Faurii*, aliorumque ipſis ſimilium mendacium eſt; tot ſuſcepiſſe Concinam labores, ut ad Eccleſiæ honores, tituloſque tandem obreperet. Quidquid enim obtrectatores ejus de eo dicere auſi ſint, illud certum exploratumque omnibus eſt, qui viri facta penitius inſpexerunt, cenodoxiæ nullum indicium in eo adparuiſſe, talemque virum extitiſſe perpetuo, ut bonus eſſe ſemper curaret, videri vero ſemper refugeret. Hinc merito inter paucos eos viros recenſetur, qui virtutem unice animo comprehenderunt, quique gloriam & zelotypiam, magnas ſcilicet illas duas ægritudines litteratorum, ita procul abjecerunt, ut hominum laudibus non efferantur, ſola contenti ratione recte factorum.

CAP.

CAP. XLV.

Vitæ quotidianæ asperitas, & disciplina.

AD multos, atque fane maximos labores quotidianæ asperrimam addidit vitæ rationem, quam primum cæptam mitigata nunquam feveritate ad mortem usque retinuit. Quæ fensibus alendis, oblectandisque mirifice inserviunt, fibi penitus interdixerat, qui ea quid rei effent, guftaverat nunquam. Bina ipsi ova pro prandio erant. Nullum paulo exfquifitioris ferculi, vel condimenti genus aut indixit, aut guftavit, communi cibo, eoque vulgari contentus. Si quando menfæ lautius instructæ conviva adhibitus intereffe cogeretur, ita fe cohibebat, ut fere nihil de asperrima quotidianæ vitæ disciplina remitteret (*a*). Hinc PP. *Scarponii*, ac *Faurii* calumnia est (*b*) Concinæ delicatiores cibos in de-

(*a*) *Per la conoscenza, ch' io sottoscritto ebbi di sette in otto anni del P. Daniele* Concina, *e per la confidenza, che tra noi passava posso assicurare chiunque nella miglior forma, che si desidera, che mai mi è riuscito di fargli prendere una ciccbera di cioccolata, e che in due volte, che alle forti mie istanze l'ebbi meco a pranzo, non solamente non volle assaggiar carni, ma fu tanto sobrio, che non oltrepassò il consueto suo ordinario di una minestra, d'un tegame d'ova, e soliti broccoli ec.* March. Aloysius *Capriata* loco laud.

(*b*) *In fatti lo scrupolosissimo P. Fra* Concina, *che tanto zela, e a parole, e in iscritto a favor del digiuno quaresimale; egli mentre predica la Quaresima, quantunque della Riforma, che proibisce ogni uso di carne, e quantunque assai poco si affatichi nel declamare, tuttavolta guardi! se, oltre varie altre sue tante vivande, gli mancasse un grasso piccion casereccio in zuppa, metterebbe a rumore tutta la casa, ove si trova, come più volte ha fatto con grave scandalo di chi era addetto a servirlo. Or andianci a fidar di simili zelatori*. Ita fane de Concina loquitur P. *Scarponius* S. J. in additionibus ad fatyricum carmen, de quo diximus Cap. XVI. hujus Comment.

deliciis habuiſſe, ac ſybariticæ menſe continuo aſſediſſe. Septem enim menſium a ſui Ordinis legibus indictum jejunium inviolate ſervavit ſemper, imo viginti poſtremos ſuæ vitæ annos rigido, perpetuoque jejunio definivit. Menſæ vero ſuæ diebus extra jejunium ovum addere conſueverat. Carnibus veſcebatur nunquam extra ingentem neceſſitatem, ne iis quidem diebus, quibus vena ipſi ſecabatur. Sacris Dominici Adventus, & Quadrageſimæ, aliiſque jejuniorum ab Eccleſia ſtatutorum temporibus, quamquam fractus laboribus rigidiore corpus jejunio extenuabat, ſolis leguminibus, aut herbis fructibuſque contentus. Indica potione primis tantum Apoſtolici muneris annis uſus eſt; conſequentibus vero ita ſevere abſtinuit, ut eandem abſorbere detractaret, etiamſi gravibus premeretur incommodis, & ſtomachum ejus jam pridem affectum acerbiſſimis foret jactatum doloribus. Falſo hinc P. Jacobus *Sanvitalis* ſcripſit; potione hac & quidem generis exquiſitioris Concinam uti conſueviſſe. Erat enim ſic affectus, atque comparatus (ut quotquot qui cum eo vixerunt teſtantur) ad corpori denegandum quidquid carni, & ſanguini placet, ut ultimi morbi, quo conſumptus eſt, tempore ne tum quidem indicam potionem guſtaſſet, niſi & Cœnobii Præſidis, & Medici auctoritas extitiſſent. Atque tum quidem ſumſit, quaſi ægro corpori remedium ferret, atque ita altera medicamini immixtam, atque interpolatam, ut quid eſſet, difficillime noſceretur. Inter vero edendum nunquam eſt queſtus, licet per famulorum inſcitiam, incuriamve (quod ſæpiſſime contingit) cibaria male coacta in-

inconditave apponerentur. Qui decumbenti ipsi inservierunt quærelam nullam, gemitumque ex ejus ore audivisse testati sunt, ne eo quidem tempore, quo magni sanctique homines humani aliquid patiuntur. Captus proinde sola dulcedine cœlestium rerum, pedibus cuncta subjecerat, quæ terrena sapiunt: in sensibus custodia mira: in Prælatos summa reverentia: in Instituti denique legibus servandis sic assiduus ac diligens, ut nec illarum apices prætermittens nonnullis superstitiosior visus sit; si tamen in iis, quibus nostram salutem operamur æternam aut superstitio, aut nimia cura esse potest. Quare amplissimam omnium artium bene vivendi disciplinam non solum litteris, quod multi faciunt, aperuit, sed etiam moribus, quod paucissimi, expressit, semperque prosecutus est. Quod quidem in Christianæ vitæ magistris admodum optandum est: hi namque si secus vivant quam docent, si legibus, quas aliis continentiæ, virtutumque omnium indicunt, ipsi non obtemperent, magna ex parte doctrinæ commendationem, fructumque videntur ammittere. Aspera hæc, quam Concina jugiter tenuit, vivendi ratio, & parcissimæ mensæ disciplina eo admirabilior videbitur, si labores, quos sustinuit, inspiciantur. Sane multi ipsum adhortabantur, ut mitius tractaret se, & fatigatum animum studiis recrearet, ac reficeret aliquando. Sed semper frustra. Hinc *Benedicto XIV.* ipsum adhortanti, ne in se tam severus, atque inclemens esset, respondit: *Se quidem si aliam minus spinis obsitam nancisci viam posset, quæ ad salutis portum perduceret, eidem institurum libentissime; at a Christi Evangelio non*

aliam didicisse. Ita universum vitæ cursum exegit, ut juge mortificationis exemplum habitus fuerit.

CAP. XLVI.

Ingens Ecclesiæ utilitas ex ejus Apostolico ministerio ac libris editis allata.

HIsce amplissimis ornatus fulgensque Concina virtutibus, atque vitæ innocentia morumque suavitate spectabilis maximam hisce deploratis temporibus Ecclesiæ adtulit utilitatem. Id norunt quotquot aut ejus libros admirabili unctione, ac zelo perfusos perlegerunt, aut eum e sacro pulpito dicentem fervore incredibili audiverunt, ut nobis proinde in tam recenti præsertim memoria mentiendi caussa nulla esse possit. Quadragesimales conciones ab inculcatione jejunii auspicabatur non sine fructu, ut ipse ad æterni Dei rerum omnium auctoris gloriæ incrementum testatus est (a). Quum vero in abusus frequentiores, ac perniciosiores vehementi, atque interdum irata, & plena justi doloris oratione inveheretur, quamplurimos ad saniora consilia revocavit. Quæ omnia in totius Italiæ luce clara, atque aperta cum essent, ab Episcopis certatim evocabatur summis supplicationibus, ut concreditis sibi ovibus Apostolicum eloquium im-

per-

(a) Franciscus Ant. *Zaccharias* de Concinæ laboribus sic perverse loquitur; *Annali Letterarj d' Italia*. Lib. III. Cap. II. pag. 223. *Altro della sua vita non diremo, se, non che per molt' anni predicò nelle più illustri Città d' Italia con molto fuoco, e (siccome egli stesso in più luoghi si dichiara) con poco frutto.*

pertiret. Manaverat prædicationis ejus fama in longinquas terras, quarum accolæ ægre ferentes se talem hominem dicentem audire non posse, hortati eum sæpius sunt, ut conciones nonnullas latio donaret ad utilitatem gentium plurimarum. Quare ex frequenti ipsius adversus hodiernas corruptelas peroratione sese respicere plures cæperunt, virosque perdoctos consulere, num recte ab se plurima perficerentur, quæ antea facere nec minimum hæsitabant. Lucubrationes vero ejus in sacræ inediæ tristitiæque legum tutelam editæ restinxerunt multorum licentiam, ac effecerunt, ut Apostolica auctoritate sententiæ ab sedesensæ confirmarentur. Epistolæ *Theologico-morales* adversus Bernardinum *Bentium* coercuerunt hominum libidinem, qui virginum, fœminarumque castitati quibusdam excogitatis insidiari poterant. Ex libris porro, quos adversus Spectacula Theatralia, eorumque amatores scripsit, maximum collegisse fructum, multorumque emendasse mores, ac consuetudines indubium reor. Constat enim plerosque urbium Prætores ex illorum lectione rei æquitatem a Concina propugnatæ cognovisse, & scenicas repræsentationes optimo sane consilio interdixisse, quemadmodum Camerini contigisse est exploratum (*a*). Plurimi vero qui illa tanquam honestissimum fatigatis animis levamen, atque solatium putabant, sese collegerunt, & venenum præclaro recreationis titulo contectum norunt, seque inde, & tenera familiæ pignora ab iis submoverunt. Neque minus hominibus in sæculi turbine viventibus, quam religiosis viris profuere Concinæ elucubrationes. Hoc

(*a*) Epist. XLIX. pag. 82.

ut de aliis fileam, in Prædicatorum Familia manifeftum fuit. Quum alumni ejus ftatis temporibus facris honeftifque repræfentationibus vacarent in Cœnobiis, poft editos a Concina in Theatra libros temperarunt fefe, nec unquam impofterum eo folatii genere fe recrearunt, fed præclaro exemplo Concinianam doctrinam confirmarunt. De Apoftolico-monaftica paupertate liber permovit multos, & argumentorum foliditate evicit, ut Monachi feverius difciplinæ genus complexi fint, & rigidiorem vitæ difciplinam inierint. Ex diffitis regionibus nonnulli eo quoque fe contulerunt, ut inter illos vitam agerent, a quorum magifterio Concina prodierat. Quarum quidem rerum teftimonia luculentiffima funt plures epiftolæ ex Germania, Hifpania, aliifque terris ad Concinam fcriptæ, quas fervamus (*a*). Opus hoc idem, atque alias Concinæ lucubrationes tanti fecere aliquot Familiæ hominum religioforum, ut eafdem non menfæ tantum, quam facris exercitiorum fpiritualium temporibus perlegerint, eorumque confiderationi obtulerint, atque propofuerint, obftrepentibus licet fruftra *Faurio*, aliifque Concinæ inimicis acerbioribus. Quæ porro utilitas ex *Theologia Chriftiana* aliifque a Concina editis de morali philofophia libris promanaverit conjicere facilius eft, quam verbis explicare dicendo. Qui antea tantopere Cafuiftas venerabantur, ut adverfus eos ne muffitare quidem auderent, a Concina excitati in

(*a*) Hac de re præter alios fidem facit P. Eufebius *Amort* in Epift. ad Concinam data Pollingæ die 3. Octob. A. MDCCXLIII., ubi hæc ad rem meam: *id in Bavaria effecit tua lucubratio* (Difciplina-Apoftolico-monaftica) *ut & Auguftinianorum Provincialis ferio cogitet de fuorum reformatione in hac cauffa*.

in eos arma ſumſerunt, & vigiliis, egregiiſque ſuis effecere laboribus, ut famoſa illa nomina *Eſcobarii*, *Dianæ*, *Tamburini*, *Caramuelis*, *Bonacinæ*, *Buſembai*, *Lacroixii*, qui voluiſſe putantur cœli ſemitas ſternere, & exaggerare, jam humilius negligentiuſque jaceant, & ſint quidem in ore multorum hominum, ſed in manibus pauciſſimorum. Hinc factum, ut limis oculis Concinæ ſtudia reſpexerint Probabiliſtæ, eum ceu indoctum inflatis buccis traducendo. Etſi vero Concina pleraſque opiniones docuerit, quæ rigidiores videntur, ipſi tamen Rigoriſtæ nomen affingere non poſſunt, niſi qui fuerint aut in morum doctrina plane diſſoluti, aut in Evangelii doctrina admodum rudes. Quod ſi nota hæc ſane nigra Concinæ conveniret, eam procul dubio ipſi inuſſiſſent in celebri illo libello, quem edidimus, PP. Societatis, quibus nemo ſubtilius, nemo diligentius Opera ejuſdem verſavit. Unde nihil mirum ſi aliquot urbium Seminaria, Collegia, ac religioſorum hominum Cœtus Concinianam Theologiam magni faciant, quam plerique etiam Epiſcopi datis ad Clericos Paſtoralibus Epiſtolis commendarunt. Hoc præſtitit nuperrime vigilantiſſimus Novarienſis Antiſtes Marcus Aurelius *Balbis Bertone*. Cætera autem, quæ in hujus Operis laudem dici poſſent, quoniam jam exſtant ſcripta, nihil eſt, quod a nobis hoc loco ingerantur.

CAP.

CAP. XLVII.

Gratia ejus, & amicitiæ apud præclarissimos Viros.

ERgo Concinam tot libris editis inlustrem, totque virtutibus clarum Viri probitate, & litteris spectatissimi summopere æstimarunt; suaque benevolentia, & amicitia dignati sunt. Qua gratia valuerit apud *Benedictum XIV.* satis clarum ex dictis puto. Qua porro benevolentia Pontifex vere maximus Concinam viventem complexus est, eadem omnino fato functum est prosecutus; quod insignius, atque expressus merito habetur amoris argumentum. Epistolam Encyclicam, qua funus ejus toti orbi est renunciatum, & legit libentissime, & in frequentia hominum commendavit mortui viri virtutes non sine significatione doloris, atque tristitiæ, eo scilicet quod Ecclesia talem tantumque ministrum amisisset. Apud Cardinalem Dominicum *Passionæum* tenuit eum amicitiæ locum, quo nec inlustrior, nec conjunctior excogitari potest; conjunxerat scilicet eos ethices mollioris commune extirpandæ studium. Quamplures Cardinalis hujusce clarissimi, præter eas quas edimus, epistolas servamus, in quibus Concinam de rebus secretioribus erudit, quod clarius est signum intimioris amicitiæ. Ea porro sunt exaratæ humanitate, atque benevolentia, ut a fratribus, aut parentibus amiciores exspectare nec deberet, nec posset. Pari omnino loco fuit apud Henricum *Henriquezium*, de quo jam sæpe a nobis dictum est. Qui quum a *Benedicto XIV.* inter

inter purpuratos Patres cooptatus esset, ad Concinam protinus scripsit epistolam, in qua cum antea magno desiderio teneretur illius videndi ruendique in ejus amplexum, venisse tandem tempus affirmabat, quo Romam properaturus suam erga ipsum voluntatem, toties epistolis testatam, re ipsa tandem declararet. Audito non multo inde post Concinæ funere indoluit vehementer, sibique in magna tribulatione adjumento fuisse insignium ejus virtutum memoriam testatus est, quarum tam præclara exempla moriens præsetulerat. Eadem doctrinæ, & probitatis fama Concina floruit apud Cardinales Amedeum *a Lanceis*, *Cavalchinum*, *Valentem Gonzagam*, *Portocarrierum*, *Rezzonicum*, nunc *Clementem XIII.* Prosperum *Columnam*, *Quirinum*, *Besutium*, *Spinellum*, aliosque, quorum partim edidimus epistolas, partim in tempus opportunius asservamus. Episcopos, & Præsules omnes Concinæ benevolentia & amicitia devinctos commemorare longum foret; habuit enim eos omnes sibi conjunctissimos, in quorum Ecclesiis Apostolicum munus obivit. Ex amicis vero ejus, qui hac nostra ætate litteris inclaruerunt, & Italiam admodum illustrarunt, commemorandi cumprimis sunt Lud. Antonius *Muratorius*, Joannes *Lamius*, Camillus *Almicius*, Petrus Andreas *Galland*, Jo: Baptista *Passerius*, Franciscus Xaverius *Centi*, Cajetanus Maria *a Bergomo*, Constantinus *Rotignius*, Anselmus *Bortoletti*, Jo. Laur. *Berti*, aliique, quorum fere omnium epistolæ ad Concinam extant, plenæ in eum benevolentiæ, atque doctrinæ. Non minori gratia apud suos vixit; ac præcipue apud Jo: Thomam de *Boxardors*, modo singulari supremi Nu-

mi-

minis munere Ord. Præd. Præsidem Supremum, Nicolaum Augustinum *Chignolium*, Raymundum *Berolatum*, Thomam Augustinum *Ricchinium*, Jacobum Thomam *Astesanium*, Niceæ ad Varum Fluvium Episcopum, Antoninum *Valsecchium*, Vincentium Mariam *Blondolillum*, Dominicum *de Gentis*, Archiepiscopum Antuerpiensem, Josephum Augustinum *Ursium*, Vincentium Mariam *Dinellium*, aliosque plurimos claros pietate, & litteris. Habuit tamen, quod dissimulari haud debet, Concina ex Ordine suo aliquot sibi parum propitios, atque adversos (ut fere in quacumque Familia sæpe, ipsaque in Societate Jesu contingit) qui titulis nescio quibus lucubrationes ejus, atque molimina ægris oculis respexerunt. Quarum rerum Concina minime ignarus, memoriam hujusce rei injicientibus Apostolici Viri Francisci *Possadæ* apothegma objicere consueverat; si sanctus scilicet cupis evadere, meminisse debes hoc opera tuorum effectum iri: *se bai da divenir santo, ricordati, che i tuoi ti banno a fare*. Cæterum ii, quos acres in se expertus est, tales non sunt, ut nomen ejus, ac virtutum famam, qua inter suos vixit, aut elevare, aut obscurare possint.

CAP. XLVIII.

Æger Roma discedit, & Lucam ad thermales aquas pergit.

SUperest modo, ut de Concinæ morbo, atque obitu dicamus; quod paucis absolvimus. Atque in his quidem omnibus exponendis, enarrandisque scriptionibus utemur ejus Concellitarum, quæ ad nostras

ſtras manus caſu pervenerunt. Ergo Concina exeunte A. MDCCLIV. ob juges labores, & aſperrimam vivendi diſciplinam nervorum dextræ manus contractione laborare cæpit. Anno inſequenti urgente morbo Venetias cogitavit. Quare die XXVI. May Roma diſceſſit, & die ejuſdem Menſis ultima Florentiam pervenit, ſumma humanitate a PP. S. Marci exceptus. At vix Roma relicta nova, & magna profecto in eum adverſarii ejus pertentarunt, quæ eo præſente, animoſque multorum præſentia ſua confirmante, ſe poſſe aſſequi deſperabant. De his machinationibus eum protinus certiorem fecit Card. *Paſſioneus* (*a*), cui ea propter ſummopere cordi erat, ut Romam remigraret, atque hoc modo mendaces redderet voces, quæ de eo vulgatæ fuerant. Verum affecta jam admodum valetudine Concina exſequi non potuit, quod vir optimus poſtulabat. Scripſit tamen epiſtolam ad *Benedictum XIV.*, ſeque ipſi, ac res ſuas commendavit, ut ex ejuſdem Pontificis reſponſo (*b*) haud obſcure colligi poſſe mihi videtur. Florentiæ autem á *Corſiniis* Principibus inſignia habuit benevolentiæ documenta; cuncta enim ipſi exhibuerunt, quæ ad morbi frangendam vim, animumque recreandum opportuna videbantur. Quibus ipſe tamen uti noluit, cum a deliciis abhorreret, & divinam in eo morbo voluntatem ſecum ipſe perpenderet. Dum interim amici ejus triſtes, mæſtique forent, ipſe ſolus interritus & hilaris, totoque vultu redinens Venetias ire meditabatur, ut diem ultimum inter ſuos ageret.

Mm que-

(*a*) Epiſt. L. pag. 87.
(*b*) Epiſt. LI. pag. 88.

quemadmodum a Domino ferventissime quotidiana oratione postulabat. At consilio ejus obstitere Medici Florentini, quibus, ut thermales Lucenses aquas experiretur, res opportuna visa est; & valetudini ejus admodum prostratæ profutura. Hinc horum voluntate Lucam concessit, ibique in consultationem vocati sunt *Borrinius*, & *Lippius* Medici Lucenses, quibus auctoribus medicam præparationem sexdecim dierum sustinuit, unde felicius, ac utilius balneis uteretur. Qua peracta ad Balnearia se contulit. Hoc loci non est prætereunda mentio Caroli *Sormanii*, qui etsi Concinam fama tantum nosset, adeo tamen multa in ipsum benevolentiæ, & amoris singularis signa contulit, ut extra se Concina raptus Deo gratias ageret quammaximas, atque ejus providentiam verbis magnificis prædicaret. At vero cum balnea experiri cæpit, omnia infeliciter cessere. Hæc enim vix ingressus sibi intus claudi ventriculum, anhelitumque ita eripi persentiebat, ut illico exire, urgente vitæ periculo, cogeretur. Plura inde remedia *Benvenutus*, Medicus clari nominis, excogitavit, sed omnia frustra. Ergo balneorum experimentum in aliud tempus dilatum. Toto tamen eo tempore, quo Florentiæ, & Lucæ constitit, etsi æger admodum, & multis vexatus incommodis, nunquam cessavit a sollicitandis mortalibus ad bona consilia, atque a frugis optimæ præceptis iis tradendis, qui ad se invisum veniebant. Quum enim nomen ejus multas provincias occupasset, quocumque pergeret, plurimi, nec infimæ nobilitatis homines, reperiebantur, qui certabant inter se se in colendo, observandoque viro, moribus

bus, & litteris adeo perornato. Hinc, ut plura omittam, quæ expertus est, existimationis signa, dum Pistorio Lucam proficisceretur, obvium habuit Pisciæ Antistitis Generalem, ut vocant, Vicarium, alterumque equitem, a quibus Pisciam deductus est; cum Episcopus ille averet admodum hominem cognoscere, cujus scriptis tantopere rapiebatur. Hæc & alia a suis in commentarios relata sunt, quæ narrare fusius ii poterunt qui scriptionem nostram supplere fortasse possunt, ac volunt. Igitur Concina e balneis Florentiam denuo migravit. Nova ibi remedia Medicis excogitantibus, &, quod fere accidit, inter se dissentientibus, Concina horum contrariis divinationibus proficiens, Venetias properavit, ubi paucos post menses mortuus est.

CAP. XLIX.

Florentia Venetias redux diem ultimum obit.

FLorentia relicta Venetias pervenit die IV. Octobris A. MDCCLV. & quamquam valetudine admodum affecta, tamen gaudens, & alacer, quod jam moriturus opportuno tempore ad suos se se recepisset. Ab hac opinione non multum aberant Concellitæ ejus, eo quod in ipso ingentem pituitam expellendi magnam observabant difficultatem. Medicæ artis hinc accita subsidia sunt, nec apparenter quidem frustra. Convaluit enim ita per aliquot dies, ut tardius proinde quam evenit, eum vitam cum morte commutaturum ariolari amici ejus possent. At morbi vis, quæ ope medicaminum sopita erat, non

extincta, tentare denuo Concinam cæpit, compulitque in lecto jacere; in quo ad obitum usque gravissimis doloribus vexatus est, quin tamen unquam verbum aliquod incommodum pronunciaverit. Tantum poterat in homine ad patientiam, ac labores nato inveterata animi consuetudo. Hinc facie hilaris, totoque habitu, atque ore compositus Concellitis, aliisque ad se venientibus dicebat: *se quidem inter maxima a Deo accepta beneficia longum censere morbum, quo sui in terris exilium decurtabatur*: serventissimas ad Deum amoris plenas fundebat preces, & peregrinorum nautarumque sensus repetebat sæpissime, qui post diuturna itinera vehementer gestiunt, quum jam patriæ propinqui sunt. Die xx. Februarii Anni MDCCLVI. nova rhematis accessione perculsus vere conclamatus est. Postquam illi gratias egisset, a quo mortis nuncium acceperat, e lectulo surgens vivissimum erga Christi Corpus amoris, fidei, atque fiduciæ plenum alloquium habuit, & media circiter nocte ad æternitatem viatico sese comparavit. Hora duodecima sacro exeuntium oleo inunctus est; quum antea veniam a Concellitis suis adeo ferventi oratione poposcisset, ut eorum plerique lacrymas tenere nequaquam potuerint. Reliquas inde horas in serventissimis eliciendis fidei, spei, & caritatis actibus insumsit, Crucifixi continuo complexus, atque exosculatus simulacrum. Hoc in statu, scilicet imminente morte, cum veræ voces ab imo pectore ejiciuntur, & eripitur persona, manet res, a viro gravissimo interrogatus, num altercandi prurigine, aut livoris caussa tot libros exarasset? firma, constantique

vo-

voce respondit: *se ad solius Dei gloriam, ejusque Ecclesiæ utilitatem eos edidisse; eoque impulsu jugiter affectum fuisse, ut a supremo Judice se reprehensum iri crederet, nisi eosdem conscripsisset.* Cujus quidem rei cum testes ii omnes sint, qui novissimis ejus sermonibus interfuerunt, plane concidit eorum vox, & mendax adparet, qui Concinam, antequam moreretur, palinodiam cecinisse, deque injuriis, quas Patribus Societatis intulerat, veniam postulasse, falso æque ac ridicule in vulgus dissiparunt. Neque enim hominem injuriarum pœnitere poterat, quibus illos nunquam affecerat; quorum alioquin nonnulli ita sunt comparati, ac confidentes, ut eos omnes Dominicanos extremo in agone pænituisse dicant, qui placita Scriptorum Societatis exagitarunt. Quod magis ne ineptum, aut ridiculum sit, videant, qui otio abundant. Concina interim post habitum sermonem, cujus modo meminimus, collegit sese, atque post horam fere dimidiam a suæ conscientiæ judice salutarem expiationem, & indulgentiam postulavit. Inde eidem sibi suggerenti: *quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* respondit *cito*. Tum ipsi bonum esse nuncium repetenti, imo *felix faustumque* reposuit. Cum vero sæpe sibi in memoriam revocaretur: *in manus tuas Domine commendo spiritum meum* respondebat: *& in locum refugii*. In agone autem fere constitutus, Crucifixi imaginem comprehendens hasce promebat voces: *O quam magna passus es Deus meus! quam gravia sancti tui!* Tandem exitum sui proximum jam adesse persentiens a circumstantibus, flentibusque fratribus petiit, ut con-

suc-

fuetum in honorem Deiparæ hymnum, *Salve Regina* nuncupatum, pro more præcinerent. Horum voces interiori cordis affectu, quoniam voce non poterat, profecutus eſt; unde novum, atque poſtremum in terris Sacratiſſimæ Virgini devoti animi tributum redderet. Tandem ad hymni finem in complexu fratrum, facilem ei exitum precantium, verba hæc clara voce pronuncians: *Jeſu libenter morior*, diem ultimum obiit hora XVI. diei XVI. Februarii A. MDCCLVI. Hic fuit Danielis Concinæ exitus. Neque ſane uberiori virtutum exemplo migrare ex hac vita homo poterat, qui admirabili innocentia, perpetuoque virtutum exercitio dies omnes exegit. Acerbum ſuis, luctuoſum Eccleſiæ, & grave bonis omnibus accidit ejus funus, quod eleganti, & graviſſima epiſtola PP. Sanctiſſimi Roſarii Venetiarum renuntiarunt (*a*). Hanc autem licet pluries editam nos iterum evulgamus, ceu repetitis typis digniſſimam, & præclaras Concinæ virtutes non adumbrantem modo, ſed plane ac vere exprimentem. PP. Societatis uti omnia in Concinæ laudem prolata, ſic hanc epiſtolam non ſpreverunt modo, ſed divexarunt. Quod ſi alii feciſſent levius certe conqueſti eſſemus; at intolerabilis prorſus res eſt, id eos præſtitiſſe, qui laudis cæterorum prorſus incurioſi, ſuos tantum encomiis dignos putant, & exaggeratis narrationibus nudas ſæpiſſime ornant corniculas, boniſque hominibus imponunt. Hoc in P. *Sanvitalis* obitu, ut recentiora facta prætercam, animadverſum eſt. Vitam ejus ab homine ſtudioſo Societatis ſcriptam quaquaverſum vul-

(*a*) Vide pag. 89.

vulgarunt, atque effigiem, lumine ex Crucifixi simulacro prodeunte collustratam, sparserunt per totum orbem; adeo admirabili insuper exornatam inscriptione, quam nemo sanus probare possit. At efferant suos PP. Societatis, sed non invideant iis, qui viros commendatissimos laudibus, verisque præconiis extollunt. Celebrarunt inde Concinæ nomen, ac memoriam plures Scriptores, quorum de eo laudes, quum notæ sint, in locum hunc denuo ingerendæ non videntur. His addam ego Epitaphium, quod saxo incidendum, quo Concinæ corpus contegitur, composuit Vir amæniorum, severiorumque Musarum cultor, cum in primis aureis moribus, & castigatioris ethices clarus, ac laudatissimus Professor.

DANIEL . SVB . HOC . EST . CONCINA . SITVS . SAXO .
PATRIÆ . SVIQVE . CLARVS . ORDINIS . SPLENDOR .
QVI . RECTVS . IPSE . FERVIDOQVE . VIRTVTIS .
INCENSVS . ARDORE . ENTHEA . TONANS . VOCE .
SCRIPTISQVE . FORMIDATVS . ITALVM . PRIMVS .
CAPVT. AVSVS. EXSERERE. SACRVM. INTVLIT. BELLVM.
MORVM . LICENTIÆ . ET. HOSTIVM . TRVCES . RISIT.
VICTOR. CATERVAS. SPIRITVM. VSQVE. AD. EXTREMVM.
FORTI . ET . TENACI . PROPOSITI . ANIMO. OBDVRANS.
NEC . ITALI. MODO. VIRVM. HVNC. SED . HISPANI .
MIRANTVR. ET . GALLI . VLTIMIQVE. GERMANI.
SAPIENTIÆQVE. HOC. HAVRIVNT . AQVAS . FONTE.
SED . ILLIVS. RVMPVNTVR . ET. FREMVNT. HOSTES .
FRENDITQVE. INANE. DENTIBVS. MALVS. LIVOR.

Prædicatorum autem Familia quantopere Concinæ virtutes, ac doctrinam faceret, declaravit uberrime in Comitiis Generalibus, Romæ coactis A. MDCCLVI. præside *Benedicto XIV.* In horum siquidem *Actis* inter egre-

egregios Patres *virtutis opinione illustres* Concinæ memoria consignata est (*a*) hisce verbis. *P. F. Daniel* Concina, *in S. Danielis Provinciæ Forojuliensis Oppido natus, atque in Venetam nostram Congregationem vigesimo ætatis anno cooptatus, colendæ, propagandæque virtutis studio floruit singulari. Nam quum continenter præsentem animo gereret cogitationem rerum æternarum; non solum vitæ suæ graviter, sanctèque moderabatur, sed homines etiam reliquos & scribendis libris, quos complures edidit, & assiduis concionibus, virtutis amore incendere conabatur. Quo in munere tanta cum laude est versatus, ut ab illustrioribus Italiæ Civitatibus certatim evocaretur, & amplissima sæpe templa non caperent multitudinem auditorum. Ab honoribus maxime alieno fuit animo; disciplinæ autem Ordinis, inprimisque parcitatis in omni genere studiosissimus; laborum vero sic patiens, ut supra fieri nihil posset. Tali modo quum novem & sexaginta vixisset annos, perpetuoque fecisset, quæ docuerat, Anno denique* MDCCLVI. x. *Kalend. Martias, eximiis editis exemplis virtutum, æquo placidoque animo decessit*. Quo testimonio a tota Dominicana Familia lato, atque omnium sane luculentissimo earum corni∟um oculi configi optime possunt, quæ Concinam nulla inter suos virtutis, atque doctrinæ opinione vixisse mendacissime crocitarunt. At non PP. Prædicatores tantum, sed alii quoque viri dignitatibus, & doctrina præclarissimi, atque Religionis studiosiores Concinæ obitum deflevere epistolis mœroris, tristitiæque plenis.

CAP.

(*a*) Pag. 166. Acta autem horum Comitiorum edita Romæ sunt eodem Anno.

CAP. L.

Corporis forma & habitus.

SI Danielis Concinæ habitum, atque corporis formam posteri quoque noscere velint, sciant: eum naturam, quam in tot animi virtutibus tribuendis fautricem habuit, beneficam quoque in corpore expertum esse. Formam corporis eam sortitus est, eoque habitu incessit, unde animam bonam in eo habitare facillime nosceretur. Statura fuit paululum supra mediocrem, æquali & apta dispositione membrorum, facie vero hilari, quæ & quandam majestatem præseferret, & mira comitate ad se accedentes alliceret. Plenior erat vultus, color venustus, oculi vividi ac micantes, visus paulo hebetior, rutilum os, crinis subrubidus, qui amplam, latioremqne frontem decenter ornabat. Valetudinem satis bonam, & firmam studia, & castigatio corporis mature infirmarunt. Prodiit post ejus mortem (nam dum viveret nunquam se pingi passus est) imago ejus non admodum ad veri similitudinem ducta. Simulacrum pariter ejus ad vivum furtim expressum servat Cæsenæ Marchio *Locatellus*. Alterum extitisse penes Comitem Jo. Nicolarum *Montanarium* Veronensem admonet ejusdem Dysthichon, quod hujusmodi est.

Concina *in effigie vivens hac cernitur: aevum*
Omne immortalem scripta diserta canent.

Nos, quoniam in ejus memoriam nec aurum, aut æs pro tenuitate rerum possumus insumere,

numismа a perito Chalcographo in ære curavimus incidendum. Exprimit porro ex una parte Concinæ effigiem, cæteris quidem, quæ hactenus prodierunt, verosimiliorem cum hisce verbis: P. DANIEL CONCINA ORD. PRÆD. In altera vero Numismatis parte binæ figuræ conspiciuntur, Latinam, Græcamque Ecclesiam repræsentantes, atque hisce notis adornatæ: PATRVM. REDIVIVA. VETVSTAS; jugi enim Concina Apostolici muneris officio, & librorum scriptione, in quibus sanctior Evangelii doctrina continetur, utriusque Ecclesiæ Patrum zelum, atque fervorem æmulatus est. Alterum & fortasse aptius numisma jam paraveram, sed evulgationem ejus consulto prætermisi; ne Concinæ adversarios nimis exasperarem. At hisce honoribus fortasse, ac monumentis non indiget Concina, qui veram germanamque effigiem sui in tot præclaris lucubrationibus reliquit. Quare studiosis ejus potius præceperim sic memoriam ejus venerari, ut omnia facta, dictaque ejus secum revolvant, famamque ac figuram animi magis, quam corporis complectantur. Non quia intercedendum putem imaginibus, quæ marmore, aut ære finguntur: sed ut vultus hominum, ita simulacra vultus imbecilla, ac mortalia sunt, forma mentis æterna, quam tenere, & exprimere non per alienam materiam, & artem, sed suis ipsi moribus possint.

CAP.

CAPUT ULTIMUM.

Ingenium & doctrina.

Optimam corporis habitudinem ingenii dotes eximiæ persæpe consequuntur. Acre fortitus est Concina ingenium, solidum ac fervidum, quale fere Forojuliensibus hominibus inesse solet. Et quamvis eo tempore litteris operam dedisset, quo tricæ Scholasticorum omnia miscuerant, flexit tamen opportune animum ad puriores Theologiæ fontes; ad sacros nimirum Codices, SS. PP. & Ecclesiæ Historiam in quibus equidem studiis assidua fere, ac pertinaci XII. horarum quotidiana contentione insignem, ac prorsus singularem sibi paravit eruditionem. In Scriptorum vero profanorum lectione ita versatus est, ut aliquando & horum scriptis pugnare posset, & eos Catholicos exagitare, qui somniarant quædam, quæ Ethnicæ philosophiæ professoribus ne in mentem quidem venerant. Ex Scholasticorum autem subtilitatibus id retinuit tantum, quod sibi quammaxime opportunum credidit ad argutias fere infinitas quorumdam Probabilistarum detegendas, atque convellendas. Inerat illi ad persuadendum vis mira, atque efficacitas, quæ in scriptis quoque ejus adparet. In sententia dicenda libertatem amavit cum aliorum tum suam, fuitque in omni sermone, atque negotio ita apertus, & candidus, ut nihil fere eorum dissimularet, quæ sibi minime probarentur. Hunc porro animi candorem ita lingua, oculis, vultu, ac denique scriptis manifesta-

bat, ut ſinceræ, ingenuæque mentis indolem ſemper, atque ubique præſeferret. Hinc in rebus graviſſimis, atque implicatiſſimis diſcutiendis quidquid e ſua conſcientia erat aperiebat, unde nemo unus ſuſpicari vel leviter poſſet, ex gratia, aut favore cum eſſe locutum. Stoicam granditatem, & caperatam frontem, qua tenues quædam animæ ſuam contegunt levitatem, procul abjecerat, oderatque cane pejus & angue; tanta cum modeſtia incendens, atque gratia vultus, ut omnium animos ſibi quamfacillime devinciret; & vir ſine oris triſtitia ſanctus, quod paucis accidit, crederetur. Suſpicioſi ingenii, non erat, ut fere morum doctrinæ profeſſores habentur. Externa tamen rerum hominumque ſpecie haud ita temere permovebatur, ut fraudis amantes ipſi poſſent imponere. Ex fervido, promtoque ingenio, atque admirabili, quo perpetuo flagravit, Chriſtianæ ethices repurgandæ ſtudio, manavit ingens ille librorum numerus, quibus honos habebitur quouſque in terris Evangelicæ doctrinæ amor non frigeſcet. Fervidum porro hominis ingenium ſi conſideres, qui ſummo deſiderio inſuper pro caſtigatiori doctrina adſerenda agebatur, facile dignoſces, quare nonnullæ ſcriptiones ejus lima adhuc indigeant, & perpoliri merito debeant. Quum enim flagitioſis captioſiſque commentationibus uno eodemque tempore a Probabiliſtis obſideretur, neminemque adjutorem haberet, quod permirum mihi ſemper eſt viſum, jam cauſſa patens utique eſt, non occulta, cur ſuas apologeticas ſcriptiones ſæpius ad incudem non revocaverit, ſed eas ita uti e calamo exciderant, in lucem

cem prodire permitteret. Quum enim ejus obtrectatores scriptiones suas jactarent ubique, & stentore clamosiores eas esse inconcussas prædicarent peritis æque ac indoctis, jam Concina in arena solus in eas quamcitissime stylum acuebat, ne vel minimo etiam intervallo hujusmodi scripta Christianorum moribus labem inferrent, neve Evangelii doctrina injurias diutius pateretur. Atque id exsequi poterat utique Concina, qui eximia rerum Theologicarum peritia pectus compleverat, & summam, expeditamque scribendi dicendique facilitatem acerrimis exercitationibus erat assecutus. Sunt tamen plura inter ejus Opera, quæ absoluta merito, atque perfecta dicuntur, ut suis locis jam indigitavimus. Scripta ejus magni dum viveret habita sunt, & eorundem imposterum dignitas augebitur, imminuta jam fere copia, & gratia ejus inimicorum: qui licet ultima pertentaverint, & modo etiam, quod permirum est, vim in ea experiantur suam, nihil tamen assecuti sunt, sed palam confirmarunt, optima quæque, ac præstantissima invidiæ, atque obtrectationi esse maxime obnoxia. Hæc sunt, quæ ipse habui, ut monumentis traderem litterarum de Danielis Concinæ Vita, ac præclaris Scriptis. Non sum nescius successuros mihi scriptores, qui grandioris eloquentiæ lumine præditi futuri sint summi Viri virtuti celebrandæ, explicandæque magnitudini pares. Quos quidem ego saltem ea re juvero, quod ex erratis meis magnopere cavebunt ipsi ne errent, & incommoda, quæ me torserunt, nostra commemoratione admoniti vel levius ferent, vel majore antecæptæ virtutis robo-

re muniti facile ſuperabunt. Quæ dum egregiis ingeniis, atque inſigni Viro, de quo hactenus ſcripſi, ſuccreſcet gloria, lateque vagabitur, ego ejuſdem nomini pro meo genio ſatis conſuluiſſe putaverim & inſignium ejus narratione virtutum, & maximo, quod modo ſubjiciam, pondere monumentorum. Quamquam memoria ejus, etſi a nomine laudatus fuiſſet, in tot lucubrationibus exſtaret, in quibus tanta adparent exempla virtutum, atque ejuſdem in Catholicam Eccleſiam meritorum, ut nomen ejus profecto ſine cujuſpiam laudatione manſurum ſit in animis hominum, in æternitate temporum, fama rerum.

F I N I S.

CA-

CATALOGUS
OPERUM EDITORUM
A P. DANIELE CONCINA O. P.

I. *Commentarius Historico-Apologeticus in duas dissertationes tributus; quarum altera anti-criticis animadversionibus refellit ea, quæ adversus paupertatis Disciplinam a D. Patriarcha Dominico constitutam intemperantiore critice scriptis prodiderunt Continuatores* Bollandi; *altera eandem disciplinam a laxioribus P. Raphaelis* de Pornasio *interpretamentis vindicat. Accedit Dissertatio Historica de Origine disciplinæ regularis primum In Ord. Præd. per B.* Raymundum de Vineis *XXIII. Magistrum Generalem ejusd. Ordinis instauratæ, & quæstiuncula moralis de Regularibus personatis*. 4. Venetiis 1736. Apud Stephanum Monti, sub adscititio nomine Caroli Antonii *Plantamuræ*.

II. *Dictionarium Casuum Conscientiæ Jo*: Pontas *&c. Accedit Fr. Danielis* Concina *Ord. Præd. Præfatio ad Lectorem, & Animadversiones Critico-Morales in menda Pontasiana cum Actuario duorum casuum, qui in hoc Dictionario desiderabantur. fol.* Venetiis Apud Antonium Bortoli. A. 1738.

III. *Disciplina Apostolico-Monastica Dissertationibus Theologicis illustrata, & in duas partes tributa, in quarum una de voto paupertatis vitæ communi circumscripto, in altera de cæteris ejusd. disciplinæ capitibus præcipuis differitur. Accedunt selecta quædam veterum Theologorum monumenta*. 4. Venetiis ex Typographia Balleoniana 1739.

IV. *La Quaresima Appellante dal foro contenzioso di alcuni recenti Casisti al Tribunale del buon senso, e della buona fede del popolo Cristiano sopra quel suo precetto del digiuno da accoppiarsi coll' uso delle Carni permesso pel solo nocumento del cibo Quaresimale*. 4. In Venezia presso Simone Occhi 1739. Eodem anno curata est editio secunda, cui Præfatio Apologetica accessit. Inde denuo edita est cum Apologetica Dissertatione, quæ primo prodie-

dierat ad calcem Tomi secundi Historiæ Probabilismi, ac Rigorismi. Prodiit demum A. 1756. apud Sim. Occhi.

V. *La Disciplina Antica, e Moderna della Romana Chiesa intorno al Sacro Quaresimale Digiuno, espressa ne' due Brevi* Non Ambigimus, *&* In Suprema *del Regnante Sommo Pontefice* Benedetto XIV., *illustrata con Osservazioni storiche critiche, e Teologiche*. 4. Venezia 1742. appresso Simone Occhi. Opus recusum Venetiis 1756. apud eund.

VI. *Della Storia del Probabilismo, e Rigorismo Dissertazioni Teologiche morali critiche, nelle quali si spiegano, e dalle sottigliezze de' moderni Probabilisti si difendono i principj fondamentali della Teologia Cristiana*. In 4. 2. Tom. In Venezia 1743. appresso Simone Occhi.

VII. *Epistolæ Theologico-Morales ad Illustrissimum Episcopum N. N. adversus librum inscriptum*: Dissertatio in Casus Reservatos Venetæ Diæceseos. 4. *Venetiis* 1744. Atque denuo Venetiis Lucæ, & Romæ.

VIII. *In Rescriptum* Benedicti XIV. *ad postulata septem Archiepiscopi Compostellæ, jejunii legem spectantia, Commentarius Theologicus*. 4. Venetiis apud Simonem Occhi 1745.

IX. *Defensio Decretorum Concilii Tridentini, & Apostolicarum Constitutionum Ecclesiæ Romanæ adversus duos libros inscriptos* Vita claustralis, & Vindiciæ Regularium. 4. Venetiis 1745.

X. *Osservazioni critiche Morali in difesa della* Storia del Probabilismo, *e del* Rigorismo *contro il libro intitolato*: Giustificazione di più personaggi, ed altri Soggetti ragguardevoli. 4. In Pesaro (*Venetiis*) appresso Nicola Gavelli 1745.

XI. *Esame Teologico del Libro intitolato*: Saggio de' Supplementi Teologici Morali Critici, di cui abbisogna la Storia del Probabilismo, e Rigorismo ec. *Stampato in Lucca l'Anno* 1744. *dal R. P. Nicolò* Ghezzi. In Pesaro (*Venetiis*) 1745. appresso Nicola Gavelli.

XII. *Esplicazione di quattro Paradossi, che sono in voga nel secolo nostro. Riflessioni sopra i due Libri de' RR. PP.* Lecchi, *e* Bovio *intitolati*: Avvertenze ec. e Dissertazio-

ne

ne ec. *Si premette un succinto ragguaglio de' libri stampati da alcuni Probabilisti in difesa del Probabilismo, e di altri punti Morali*. 4. Lucca 1746. ac denuo Venetiis 1750. Opus Gallice redditum *a P.* Du-Four *O.P.*, & pluries recusum.

XIII. *Epistola ad* Polycarmum *V. Cl.*, *in qua B. Nicolai* Justiniani *Veneti Monachatus a fabulis, vanisque commentis* (P. Gundisalvi Carrattini) *asseritur*. 4. Tridenti A. 1746. ac denuo Venetiis A. 1755.

XIV. *Esposizione del Dogma, che la Chiesa propone a credersi intorno all' Usura colla confutazione del Libro intitolato*: Dell' Impiego del Denaro. 4. Napoli per Pietro Palumbo 1746.

XV. *In Epistolam Encyclicam* Benedicti XIV. *adversus Usuram Commentarius, quo, illustrata doctrina Catholica, Nicolai* Broëdersen, *& aliorum errores refelluntur*. 4. Romæ ex Typographia Palladis apud Nicolaum, & Marcum Pallearinos 1746.

XVI. *Usura Contractus Trini Dissertationibus Historico-Theologicis demonstrata adversus Mollioris Ethices Casuistas, & Nicolaum* Broëdersen... *Accedunt Appendices duæ ad Commentarium Auctoris adversus Usuram*. 4. Romæ ex Typographia Palladis apud Nicolaum & Marcum Pallearinos 1746.

XVII. *Memorie storiche sopra l'uso della Cioccolata in tempo di Digiuno esposte in una Lettera a Monsig. Illustris. e Reverendiss. Arcivescovo N. N.* 8. In Venezia appresso Simone Occhi 1748. ac denuo Venetiis apud eundem 1749. adjecta Epistola P. Antonini *Valsecchi* adversus *P. Berlendium*, de qua diximus Cap. IX. Commentarii.

XVIII. *Theologia Christiana Dogmatico-Moralis Auctore F. Daniele* Concina *Ordinis Prædicatorum*. 4. XII. Tom. Romæ (Venetiis) Apud Simonem *Occhi* 1749.; quo scilicet Anno Opus prodire cœpit. Absoluta est autem editio A. 1751. Cum vero *Apparatus* ultimo loco prodierit, ideo hunc *Theologiam Christianam* consequi diximus in Commentario; habita scilicet ratione temporis, quo volumina edita sunt. Prodiit autem Theologia hæc

semel

semel, iterumque Venetiis apud eundem *Occhi* A. 1763. in fol. ac in 4. cum nonnullis additionibus.

XIX. *Commentarius Dogmatico-Moralis De Sacramento Pœnitentiæ, ejusque Administro*. Romæ Anno 1750. Opus exceptum ex Tom. X. *Theologiæ Christianæ*.

XX. *Istruzione dei Confessori, e dei Penitenti per amministrare, e frequentar degnamente il SS. Sagramento della Penitenza*. 8. In Venezia 1753. presso Simone Occhi.

XXI. *De Spectaculis Theatralibus Christiano cuique tum Laico tum Clerico vetitis Dissertationes duæ. Accedit Dissertatio III. de Presbyteris personatis*. 4. Romæ ex Typographia Apollinæa 1753. Apud Hæredes Jo: Laurentii Barbiellini, & denuo Venetiis apud Sim. Occhi 1754.

XXII. *Della Religione rivelata contro gli Ateisti, Deisti, Materialisti, Indifferentisti, che negano la verità de' Misterj libri cinque*. 4. Venezia 1754. appresso Simone Occhi.

XXIII. *De Vita, & Rebus gestis P. Thomæ Mariæ* Ferrarii *O. P. S. R. E. Cardin. Tituli S. Clementis Libri tres*. 4. Romæ 1755. Apud Hæred. Jo: Laurent. Barbiellini.

XXIV. *Ad R. P. Carolum* Nocetium *Epistola octo de singularibus Argumentis in ejus libro inscripto* Veritas Vindicata *contentis. Accedunt opiniones laxæ quamplurimæ ex variis Casuistis collectæ. Item Censura R. P. Eusebii* Amort, *Canonici Lateranensis, in Theologiam Moralem R. P. L. C. Item Epistola nona ad eumdem P.* Nocetium *de nonnullis ejusdem Antithetis in Epistolam II. P. M.* Dinellii. 4. Venetiis A. 1755. Apud Sim. Occhi.

XXV. *De Teatri Antichi, e moderni contrarj alla professione Cristiana Libri due del P. Daniello* Concina *in conferma delle sue Dissertazioni* De Spectaculis Theatralibus *alla Santità di N. S.* Benedetto *XIV*. 4. Roma 1755. presso gli Eredi Barbiellini.

XXVI. *Fr. Danielis* Concinæ *Ord. Præd. de Sacramentali Absolutione impertienda, aut differenda recidivis consuetudinariis Dissertatio Theologica ad Eminentissimum Nerium* Corsinium &c. 4. Romæ 1755. Apud Hæredes Jo: Laur. Barbiellini; & Gallice Anno insequenti.

OPE-

Opera Ejusdem Posthuma et Inedita.

I. *Theologiæ Christianæ Dogmatico-Moralis Compendium*. 4. II. Tom. Venetiis apud Sim. Occhi A. MDCCLX. Opus hoc ab Auctore confectum A. MDCCLIII. Jacuit usque ad A. MDCCLX. Unde corrigendus error, qui irrepsit pag. 227. lin. 9. hujusce Commentarii. Recusum inde est hocce Compendium cum pluries Venetiis a Simone Occhio, cum Bononiæ, Lugani, Neapoli, ac denique Venetiis ab Antonio Zatta, sed malis plane avibus. Fama accepimus hominem Florentinum Romæ degentem, ac apprime doctum ex universa *Theologia Christiana* novam epitomen confecisse; cujus titulum non satis probabilem vidimus. An prodierit mihi non exploratum.

II. *Libellus Supplex F. Danièlis* Concinæ *oblatus* Benedicto *XIV. die XXI. Septembris A.* MDCCLI. *adversus Libellum Supplicem a P.* Vicecomite *Generali Jesuitarum porrectum eidem Pontifici nomine totius Societatis, congregatæ in Congregatione Generali, in qua idem P.* Vicecomes *Generalis inauguratus est*. Hunc libellum, a nobis latio donatum, edidimus Cap. XXIX. pag. 161. hujus Commentarii. Alteram libello PP. Societatis, latino exaratam idiomate, confecit responsionem, quæ apud suos forte extabit.

III. *Comparatio Libelli Supplicis P. Societatis adversus Tyrsum* Gonzalez *cum altero libello eorundem adversus Danielem* Concinam. Hanc scriptiunculam, a nobis pariter latinis litteris redditam, vulgavimus citato Capite XXIX. pag. 168. nostri Commentarii.

IV. *Sincera Storia delle accuse fatte contro la* Teologia Cristiana *di F. Daniello* Concina *dal P.* Visconti *a nome di tutta la Compagnia di Gesù al Sommo Pontefice* Benedetto *XIV. l'Anno* MDCCLI. Hujus Antigraphon inter Adversaria nostra servamus.

V. *De Justitia & Jure* ingens volumen pro supplemento eorum, quæ hac de re in *Theologia Christiana* complexus est.

VI.

VI. *Apologia Societatis Jesu*. Hujus exemplum unum extat Venetiis apud suos, alterum Florentiæ, in Cœnobio S. Marci, alterum denique Romæ in Bibliotheca Casanatensi. Prodibit autem brevi, ut spero, opera Viri Clarissimi.

VII. *Lettere ai RR. PP.* Richelmi, *e* Gagna *Autori delle due Opere intitolate* Saggio d' Avvertimenti ec. *e* Lettere d'Eugenio Apologista ec. *contro la Storia del Probabilismo, e Rigorismo*. Extant apud suos, & in plerisque Venetis Bibliothecis.

VIII. *Epistolæ de Probabilitate* ad P. *Carpanium S. J.* Extant Venetiis apud suos.

IX. *Catechismus* Italice exaratus.

X. *Monumenta* pro adornanda Historia Congregationis B. Jacobi Salomonii O. P.

XI. *Conciones Quadragesimales, & Panegyricæ Orationes*. Italice.

XII. *Memorie Spettanti alle Opere stampate ec.* Hocce in libro historiam eorum Concina complexus est, quæ sibi ab Anno MDCCXVIII. ad A. usque MDCCXLVI. contigerunt. Harum autem omnium Scriptionum Autographa servant PP. celeberrimi Cœnobii SS. Rosarii Venetiarum; apud quos extant etiam Autographa Epistolarum, quas evulgamus. Præter hæc autem nos plerasque alias Concinæ, aliorumque scriptiunculas, & Epistolas asservamus, quæ justum volumen conficiunt optimæ frugis Anecdotorum.

EPI-

EPISTOLÆ
CLARORUM VIRORUM
AD
P. DANIELEM CONCINAM.

Eſt Gloria ſolida quædam res & expreſſa, non adumbrata: ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellente virtute.

M. T. C. Lib. III. Tuſcul. Quæſt.

I.

M*Onsignor Lanti*, *Presidente di Urbino*, *ha saputo così al vivo rappresentarmi le virtuose qualità di V. P.*, *che io*, *non ostante che abbia finora ricusato moltissime dediche*, *offertemi dalle più celebri Accademie*, *ho sentito nientedimeno lusingarmi ad accettar quella*, *che la P. V. ha pensato di farmi del suo libro intitolato* - La Disciplina del Digiuno della Chiesa Romana -; *e dalla lettera dedicatoria*, *da lei avanzatami*, *ho potuto abbastanza dedurre*, *che l' opera non potrà non esser corrispondente al concetto*, *che ne ho già formato*. *Su questo riflesso io non so*, *se il mio povero nome sarà per aggiungere alla medesima alcun pregio maggiore di quello*, *che avrà in se stessa*; *posso bensì assicurare la P. V.*, *che io mi compiacerò molto*, *che ella abbia voluto usarlo in cosa*, *che sarà per far riputazione non meno a lei*, *che a me stesso*; *onde per la parte*, *che sarò per ritrarne*, *desiderando di rimostrarne a V. P. la mia gratitudine coll' impiegarmi nelle di lei religiose occorrenze*, *le auguro dal Signore vere e compite felicità*.

Roma 17. *Febbrajo* 1742.

Affezionatissimo per servirla di tutto cuore
D. Card. Passionei.

II.

MI scrisse il Padre Calogerà, che avea impedita la ristampa di quella insolente Lettera. Vo io ciò non ostante sospettando, che essa sia seguita costì. Poco in fine importa. Se a Dio piacerà, si vedrà la risposta. Questa è tuttavia in Roma, dove la van rivedendo alcuni intendenti. Persona scrive di là, che S.S. ne ha avuta buona informazione, ed approva che si stampi; ma tal notizia non viene da chi potrebbe darmela con sicurezza. So bensì, che chi finora l' ha veduta, ne è contento. Quel che mi dispiace si è, che fra gli altri gravissimi guai, che qui proviamo, ci è ancor quello che non passa più corriere da Bologna a Modena, e non so come que' fogli mi torneranno. Se Dio vorrà, che mi sieno restituiti, non tarderò ad inviarli alle mani di V. P.

Intanto ho cercato nella lettera II. del giovane Teologo ciò ch' ella mi accenna, nè ho saputo capire in che consista la censura. Però sono a pregarla di spiegarmi meglio il suo sentimento, e se potesse anche inviarmi il foglio dove ella ne tratta avrei maggior piacere. M' è nato sospetto di qualche giunta nella ristampa. E s' ella vuol citare questo novello Teologo e confutarlo, lo faccia pure, che a me non increscerà punto.

Bell' Opera, che è la sua Disciplina antica e moderna. *L' ho letta con mio gran gusto. Invidio a lei la sua posatezza in trattar simili materie.*

Non vo' dimenticar di dirle, che in Palermo s' è

tro-

trovata la maniera di occupar le mie lettere, onde niuna ne possono ricevere i miei amici. Vegga se si fa buona guerra. Me ne increſce anche per conto di quel Librajo, che desiderava cento copie della riſposta, subito che sarà stampata. Rassegnandole il mio ossequio mi confermo

Modena 7. Giugno 1742.

Divot. ed Obbl. Serv.
Lod. Ant. Muratori.

III.

NOn ho io valevoli espressioni per significare a V. P. M. R. il sentimento di confusione, che in me ha eccitato la somma bontà, e gentilezza sua, da cui onorato mi veggo col pregiatissimo suo foglio accompagnato dall' Opera sua dottissima della* Storia del Probabiliſmo. *Aveva io già letto con tutto il piacere le altre, che ha dato in luce, e formato in me medesimo quel concetto vantaggiosissimo, che le medesime fanno all' Autore, appresso di quelli almeno, che conoscono ed amano la verità. Ho letta ne' giorni scorsi la prima dissertazione di questa Storia, ed andrò leggendo con eguale soddisfazione le altre. La verità è posta nel suo lume, gli avversarj sono combattuti con validissimi argomenti, ma senza ingiurie ed acrimonia; l' Opera in somma è compita, ed incontrerà certamente tutto l' applauso appresso i dotti. Che se gli avversarj della sana dottrina ne resteranno amareggiati, e si scaglieranno forse contro di essa, faranno ciò che sempre hanno fatto;*

ma non faranno breccia co' loro colpi, specialmente in questi tempi, ne' quali chi presiede non è facile a prestar loro orecchio.

Io trattanto rendo umilissime grazie a V.P.M.R. dell' onore che mi ha fatto, e la supplico di farmi quello di doverla servire nell' esecuzione di qualche suo stimatissimo comandamento, e passo a protestarmi con tutta la stima ed ossequio.

Roma. S.Calisto. 24. Novembre 1742.

Divotiss. ed obbligatiss. Servitore
D.Pier Luigi della Torre.

IV.

D*Iedi riscontro a V.P. con altra mia di aver ricevuta la sua nobilissima fatica, nell' atto stesso, che mi fu resa dal fu Monsig. Patriarca* Spada, *e le ne avanzai senza dilazione i miei più sinceri ringraziamenti, essendomi riserbato di significarle più particolarmente il mio parere, subito che le occupazioni del ministero, che debolmente sostengo, e che non sono poche, mi avessero permesso di considerarla; e tuttochè io finora l' abbia già scorsa da capo a piedi con mio infinito piacere, nientedimeno il libro è della natura di quelli, che per gustarli bene, è duopo leggerli, e rileggerli più d' una volta. Mi sono sempre stupito, che dopo tanti anni, che si scrive in materia morale, si sia tardato tanto tempo a metter mano ad un opera, ch' era la più necessaria di tutte per iscoprire l' inganno* quasi universale, *che il professare, e promuovere le massime con-*

for-

formi alle regole del Vangelo ſpiegate ed inſegnate da' SS. Padri, e confermate da' Sagri Canoni, non poteſſe farſi ſenza ſoſpetto di errore, per non dire di ereſia. Sarebbe inutile il voler diffonderſi ſu queſto punto con V. P. che ha letto e veduto tutto in queſto genere; ma per eſſere io ſtato trenta e più anni impiegato di là da' monti in ſervigio della Santa Sede, poſſo, e debbo dirle per iſperienza, che ne' tempi noſtri, in cui corre tanta rilaſciatezza d' opinioni, la taccia di rigoriſmo, che ſi dà a chi vi ſi oppone, ha fatto, e va facendo un gran mal maggiore nella Chieſa di Dio. Credo, che le ſtà già noto, che tra i Rigoriſti vengono da molti ignoranti e maligni annoverati due de' più chiari lumi, che abbia avuti ai dì noſtri il S. Collegio, quali furono i Cardinali Bona, *e* Noris, *ſenza parlare di quanto in tempi più remoti dai noſtri è ſtato detto, e pubblicato contro altri due inſigni Cardinali* Grimaldi *il vecchio, e* Le Camus, *amendue promotori dell' ottima Teologia del* Genet, *andando ancora per le mani degli uomini la difeſa del primo contro alcune ſceniche rappreſentanze, fatte pubblicamente in Aix, dov' era Arciveſcovo, per oſcurare dopo la di lui morte la ſua pia, e chiara memoria; aggiunga a queſti anche il Cardinal* Lauria *per gli ultimi ſuoi opuſcoli, che ſtampati in Roma, più non ſi trovano; può ben dunque la P. V. figurarſi, che ſe i nemici della buona Morale ſi ſono avanzati ad attaccare uomini di tanto ſapere, e poſti nei più alti gradi della Gerarchia Eccleſiaſtica; con quanta maggior forza abbiano eſercitato, ed eſercitino tuttavia il loro maltalento contro ſoggetti di minor ſfera. La Santa Se-*

de

de assistita sempre dallo Spirito Santo, *e* ad quam perfidia accessum habere non potest, *oppose già tempo un argine a questo male coi Brevi ben noti d'* Innocenzo XII., *affinchè non fosse calunniato alcuno colle accennate taccie, se non fosse stato giuridicamente, e legittimamente convinto; e piacesse a Dio, che se ne facesse dei medesimi quell'uso, per il quale furono pubblicati da quel zelante Pontefice, parendo, che oggi quei Brevi sieno totalmente fuori della memoria degli uomini. Per questo capo principalmente io fo un gran conto della stimatissima di lei opera, perchè chiunque vi metterà gli occhi sopra, potrà con ogni facilità ravvisare qual sia l'errore da condannarsi, e quale la dottrina da seguirsi, e avrà il modo di applicare regole sicure nel formare questo giudizio, tanto più che io ho avuto campo di conoscere, non aver Ella tralasciato indietro cosa alcuna, effetto di una somma lettura, e di altrettanta meditazione. Queste lodi però, che si debbono al suo gran zelo, perderebbono molto nell'esserle da me attribuite, come da persona, qual io mi sono, scarsa di cognizioni, se non venissero autenticate dalla bocca stessa della Santità Sua, gran Maestro non meno in queste, che in tutte le altre materie, e che dopo di aver presieduto per tanti anni al governo delle anime, tiene ora in mano quello della Chiesa universale, ed è unicamente rivolto alla riforma dei costumi, sapendo meglio di ognuno, che la principal funzione del Vicario di Cristo è il pascere il gregge, come eredità acquistata col suo sangue, e trasmessa con questa legge inviolabile a tutti i successori di S. Pietro. Nostro Signore dunque, che ha*

ve-

veduta la ſua Opera del Digiuno, a me benchè immeritevole indirizzata, ha creduto, e con ogni ragione, che io ſia amico di lei, come mi profeſſo di eſſere, e in conſeguenza ſono in iſtato di aſſicurarla, che non vi è elogio, di cui non ſi ſia egli ſervito in far menzione della Storia del Probabiliſmo; *e conforme la Santità Sua tien fiſſa e giorno e notte la mente in cuſtodire intatto il depoſito della ſana dottrina, da cui deriva il maggior bene di tutte le anime, alla di lui cura commeſſe, così ha fatto oggetto principale de' ſuoi ſanti penſieri l' impiegare ſovra ogni altra coſa l' autorità Pontificia in combattere tutto ciò, che può indebolire la Morale Evangelica; onde ſu queſto punto moſtrò ſommo deſiderio, e m' incaricò ancora di manifeſtarglielo, ch' Ella per la pratica grande, e per la continua lettura, che ha fatta e va facendo degli Autori Moraliſti, ſi compiaceſſe di eſtrarre a parte dai medeſimi tutte quelle enormi propoſizioni, che in eſſi tuttavia ſi contengono, e che ſono oppoſte al ſentimento dei Concilj, de' Padri, e della Tradizione, e alle condanne de' Sommi Pontefici, giacchè, com' Ella ha ottimamente oſſervato, le tante e tante apologie uſcite fuori, o per ſoſtenere gli errori già condannati, o per difenderli col mezzo di benigne interpretazioni, facendoli comparire ſotto l' ombra di altri colori, fanno toccar con mano, e la iſperienza lagrimevole ce lo inſegna, che il peſſimo fermento di ſimili dottrine non ha perduto nulla del ſuo vigore, e che pur troppo il nemico comune mantiene, e fa creſcere nel campo della Chieſa la ſua zizania. Abbia dunque Ella la bontà di rivolgere per qualche poco di tempo*

le sue fatiche a questo scopo, ricavando dagli accennati libri le proposizioni, che io le accenno, e aggiunga in fine alle medesime l' autore, il libro, l' edizione, e le pagine, per poter ritrovarne i luoghi, giunti che saranno i suoi fogli, il che riuscirà di somma soddisfazione alla Santità Sua che lo desidera, per farne poi quell' uso, che parerà più opportuno al sovrano Pontificio intendimento. Ella sa molto bene, che il Cardinal Noris *nelle sue Vindicie di Santo Agostino portò in confronto della dottrina del Santo le opposizioni de' suoi avversarj colle loro proprie parole, ma si astenne per degni riguardi di citare e i loro libri, e il nome degli autori; ma perchè poi nella turba del volgo ignorante nacque il falso sussurro, che simili proposizioni fossero ideali, e nate nella mente di quel grand' uomo, vi fu chi prese l' assunto di giustificarlo, e perciò nella edizione delle medesime Vindicie, fatta in Brusselles, e che è rarissima, vi furono aggiunti in un foglio i luoghi delle pagine, e dei libri, in cui erano registrate le proposizioni; cosa per altro, che è stata trascurata nella edizione di tutte le opere di questo gran Cardinale, fatta ultimamente in Verona, o per mancanza di cognizione, o per i soliti artifiziosi riguardi di quegli uomini, che non hanno coraggio di pubblicare, e sostenere la verità. Io le adduco questo fatto, non perchè io non abbia osservato che in molti luoghi della sua opera non abbia Ella citato i libri, e i luoghi, e gli Autori, ma solamente per ricordarle, che nell' estratto manoscritto, che io le richieggo per ordine di N. S. abbia la bontà di far uso di queste minime circostanze, che possono*

mol-

molto contribuire alla piena informazione, che desidera da lei per mio mezzo la Santità Sua. Conforme poi io le scrivo con tutta quella riserva, e più stretta confidenza, che è propria dell' amicizia, che le professo, così V. P. riterrà in se per ogni buon fine quanto le partecipo; e assicurandola non meno della mia distintissima stima, quanto del mio parzialissimo affetto, le auguro dal Signore ogni vero bene.

Roma 22. *Dicembre* 1742.

Affezionatiss. per servirla sempre, e di tutto cuore
D. Card. Passionei.

V.

LE *Dissertazioni della* Storia del Probabilismo, e del Rigorismo *Opera degna della dottrina, e del zelo di V. R. hanno tra tutti quelli, ai quali è pregievole la vera osservanza de' precetti divini ed ecclesiastici, conseguito un tal applauso, che io reputo del mio dovere di manifestarle anche quella particolare soddisfazione, quale provo nel leggere un' Opera così utile, e dirò necessaria per l' onore della nostra Italia, e per difesa della Chiesa Cattolica contra le false interpretazioni de' nostri avversarj. Troppo mi diffonderei, se intraprendessi di esporre a minuto i sentimenti di quelli, che liberi da ogni pregiudizio di partito si sono fatti un dovere di leggere quanto V. R. ha raccolto, e a propria difesa, e per pubblica istruzione sopra così importante materia. Il fine di questa mia altro non è per ora, se non di congratularmi con V. R. nell'*

aver vindicata la vera, e cristiana morale dalla divulgata rilassatezza, alla quale dobbiamo certamente attribuire i flagelli, co' quali la divina giustizia ci percuote ne' correnti calamitosi tempi, ne' quali a nostra confusione vediamo prosperare ne' beni temporali i dominj, ove regna l'eresia, ed esser esposte alle battiture dell' onnipotente mano dell' Altissimo le regioni, ove si professa la vera fede. Queste certamente trionfa ne' dettami d' una coerente morale dilucidati da V. R. nelle sue Dissertazioni. Ma poichè non basta di avvertire i Cristiani a non attingere le acque impure, che la corrompano, se non se gl' indichino ad uno ad uno i fonti, d' onde quelli derivano, e riflettendosi, che tutti questi, o la maggior parte siano noti a V. R., mi avanzo a suggerirle ciò, che da molti animati d' un corrispondente zelo per il bene delle anime, si desiderarebbe, cioè: che finalmente si componesse, e fosse pubblicata colle stampe una Biblioteca degli Autori Probabilisti accompagnata da un altro volume degli Autori Antiprobabilisti ec. E con tutto il maggior rispetto mi rassegno.

Roma 5. Gennajo 1743.

Divot. ed obbl. Servitore
Filippo Card. Monti.

V I.

NOn debbo tralasciare di accusarle il ricapito fattomi della sua cortesissima lettera, tantopiù che io non merito le lodi, colle quali V. P. pubblicamente, e privatamente si è compiaciuta onorare la mia debolissima persona: Ho voluto mettere sot-

to gli occhi di N. S. la stessa di lei lettera, affinchè la Santità Sua riconoscesse la mia attenzione nell' avanzarle i suoi supremi comandamenti, e la prontezza della P. V. in eseguirli con quella riserva, e confidenza, che merita la delicatezza dell' affare; onde nuovamente la medesima Santità Sua si è degnata di dare al di lei zelo, e alla di lei dottrina i giusti elogj, che le sono dovuti, ed io provo una estrema consolazione nel rendergliene questa nuova conferma. Prenda pure V. P. tutto il tempo, che si richiede per corrispondere adequatamente alla espettazione di N. S., giacchè la materia esige per se stessa maturità di esame, e di discussione. Se poi io valessi qualche cosa a servirla, mi farebbe Ella torto di non prevalersene, e di non mettere a prova la stima infinita, che so del suo raro merito, ed insieme la cordialissima parzialità di affetto, con cui costantemente rimango.

Roma 12. *Gennajo* 1743.

Affezionatiss. per servirla sempre di tutto cuore
D. Card. Passionei.

VII.

HO *tenuta sospesa un mese l' applicazione a' miei studj, per trattenermi con V. P. M. R., leggendo la* Disciplina della Povertà, *e* l'Istoria del Probabilismo, *e pascendomi anche nel pranso della* Disciplina circa il Digiuno, *che si legge in tempo della mensa nel refettorio. Non so esprimere, quanto il mio piacere sia stato grande; e non so dire con la penna quelle lodi, che do con la lingua all' insi-*

gne

gne Autore, encomiando le di lui Opere, come capi d' opera, degni della pubblica ſtima, perchè vi ſi vorrebbe qui altro, che un foglio. Ammiro la forte energia, ch' ella dà alla dottrina, sì nelle prove, come nelle riprove, che ſono convincentiſſime, e non ammettono replica. Ammiro l' apoſtolica libertà sì bene accoppiata con la religioſa modeſtia; e tanto più l' ammiro, quanto più rifletto ſopra di me, ricordandomi, che tremavo di paura, quando ſcrivevo contra il Probabiliſmo, uſando fraſi non più che generali, per non eccitare un veſpajo di contradittori a rimordermi; e ricordandomi ancora dipoi delle macchine de' probabiliſti, che hanno fatto tutto il poſſibile in Roma, affinchè l' opera non foſſe approvata; e tutto il poſſibile in Bergamo, ed in Breſcia, acciocchè non foſſe ſtampata, prevenendo la fantaſia de' ſtampatori col dire, che l' opera ſarebbe ſtata proibita. Prego il Signore, che la conſervi, e continui ſopra di lei la ſua aſſiſtenza alla maggiore ſua gloria; con renderla ſempre più benemerita alla Santa Chieſa. Prendo confidenza di preſentarle qui anneſſa una mia morale Operetta, ora uſcita da' torchi del Seminario di Padova, perſuadendomi, che avrà la bontà a non diſgradirla; mentre ho proccurato di unire la Morale della ſcuola con la Morale del pulpito, a differenza de' Caſiſti, che hanno l' eſt eſt *per il pulpito; ed il* non non *per la ſcuola. Mi conſervi nella ſua buona grazia; ed umiliandole i miei profondi riſpetti la ſupplico di ricordarſi ne' ſuoi ſagrifizj di me, che ſono e devo eſſere.*

Bergamo 20. *Marzo* 1743.

Divotiſs. obbligatiſs. oſſequioſiſs. Servitore
F. Gaetano Maria da Bergamo Pred. Capuc.

VIII.

V*Eniam precarer, observandissime in Christo Pater, si facie tibi omnino ignotus, etsi mea erga te observantia nulli secundus, studiis, curisque tuis importunus obvenio, nisi satis me excusatum haberem ingenue profitendo currere me in odorem unguentorum tuorum, quorum fragrantiâ mirum in modum allectus sum, ex quo libros tuos præ manibus versare cepi. Christi caritas etiam, qua ipsos adversarios tuos, rabidis in te morsibus sæpe sævientes, suaviter excipis, & eximia, quæ tuis in libris modestia refulget,* ipsa mihi fiduciam ad te scribendi, pudore depulso, præstitit, teque per litteras tuas visceribus meis intimavit, quas & de scholasticis facultatibus afluentes, & de cœlestibus favis dulces, ut animæ meæ medicas, & altrices in quinque libris interim teneo, quos pro universæ Ecclesiæ utilitate, Deo per te donante, suscepimus. Hos nunc libros lectioni habeo, in his me oblecto, de his cibum capio, non illum qui perit, sed qui operatur vitæ æternæ substantiam. *Verba* Paulini (a) ad Augustinum *ad meum propositum aptissima usurpavi. Et sane diu, noctuque versans Opera a te elaborata tanta suavitate perfundor, tanta erga te obsequiosa simul, fervidaque dilectione exardesco, ut æmulator factus eorum, qui tuo magisterio fruentes ad familiaria tua scientifica admittuntur colloquia, mihi temperare minime potuerim, quo minus hanc saltem pagellam, ad aquas e fonte hauriendas, quasi vasculum mit-*

(a) S. Paulin. Ep. 25. aliàs 31.

mitterem, cum anhelantia ad ipsum fontem labia non liceat admovere. Plura subtexerem, si meo vellem animo, mire erga P. Tuam affecto, indulgere. Scio labores & studia tua, novi, & gratias ago Deo meo, quia dives factus es in omni verbo, & in omni scientia, tibique maximopere gratulor. Macte animo, Vir apostolici pectoris, clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia Probabilistarum laxitates, & tot Casuistarum errores, ad populi christiani illuminationem, & Moralis Theologiæ reparationem; & Deus pacis conterat Satanam Christianæ Ethices corruptorem sub pedibus tuis. Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas salubres divide. O utinam mihi liceret ad hunc fontem labia admovere! sed si mihi non obtigit, daretur saltem fratri meo germano F. Petro Antonio Loli *Ord. inclyti Prædicatorum; juveni cæteroquin bonæ indolis, quem utinam tuæ societati, tuoque magisterio Dominus tradidisset! Sed me tandem cohibeam oportet. Servet te Deus incolumem, obs. Pater, ad Ecclesiæ utilitatem, ad tuæ Religionis decorem, ad populorum salutem, ad incrementum coronæ justitiæ, quam reddet tibi Dominus in illa die justus Judex, utinam simul & mihi servo inutili, ac indigno, qui se subscribit.*

Brixiæ in Conventu nostro SS. Petri & Marcellini. Idibus Novembris 1743.

Humillimus, ac obsequiosiss. Servus
F. Gaudentius a Brixia Capuccinus.

X.

I X.

Ricevei nell' ordinario scorso il foglio di vostra Paternità, unito al quale trovai i tre esemplari della sua opportuna e adeguata risposta alle scandalose spiegazioni dei consaputi casi riservati; e le ripeterò ciò che ho già detto al nostro degnissimo P. Maestro Orsi, *che se per mezzo della stampa non si rendessero note le storture di un cervello probabilista, io appena le avrei credute. Ne presentai un esemplare in di lei nome alla Santità di Nostro Signore, il qual mi disse, che aveva dati gli ordini convenienti, affinchè le accennate spiegazioni si esaminassero. Le aggiungo poi con quella confidenza, con la quale le scrivo, che secondo il mio solito essendo stato in queste vacanze del carnovale ritirato nel mio Romitorio de' Camaldoli di Frascati, al mio ritorno mi fu detto, che Nostro S. nel fare la solita allocuzione prima del giorno delle Ceneri a tutti i Predicatori esaggerò la libertà dell' opinare, e citò la spiegazione del Caso* VIII., *dove si tratta delle Monache. Sono cose in vero degne di lagrime, quasi che non bastasse la rilasciatezza del secolo, che alla medesima si aggiunga anche quella delle opinioni de' moderni Teologi probabilisti. La P. V. non può meglio impiegare il suo talento che in confutare simili errori, i quali avvelenano tutta la morale cristiana; ed io prego di cuore il Signore, che le conceda tutti i santi lumi e tutto il vigor di salute per proseguire le sue gloriose fatiche. Roma 7. Marzo 1744.*

Affezionatissimo per servirla di tutto cuore
D. Card. Passionei.

X.

Poichè mi è riuscito di poter avere una copia dell' infamissima satira divulgata in questo paese, mi prendo la libertà di trasmettergliela inchiusa nel presente foglio, tenendo per costante che sarà a grado di V. P. il poter ravvisare in essa l' empietà, e l' orgoglio de' suoi maligni contradittori. Perchè dunque V. P. possa meglio capire quanto si dice dallo scellerato satirista, le ristringerò in brieve la storia di tutta la controversia. Sappia pertanto che sino dall' Agosto dell' anno scorso fu tenuta nel Seminario Vescovile di questa Città una disputa morale dal Lettore P. Pozzetti *Servita; e tra gli altri che vi argomentarono fu il R. P. Romoaldo* Archibusieri *Camaldolese che propose al difendente il quesito: se due once di cioccolata bevuta frangessero il digiuno; cui rispose ch' era probabile; ed il Curato replicò esser più che probabile frangesse il digiuno una bevanda così sostanziosa; soggiugnendo per ischerzo e per far ridere un pò la brigata: che? forse siete voi dell' opinione de' Gesuiti che stimano se ne possa bere anche un bigoncio? I Gesuiti tra perchè non furono invitati dal Lettor* Pozzetti *alla disputa, e tra per lo scherzo della proposizione del Curato forte adirati ne fecero altissimi lamenti; e indi a pochi dì il P. D. Diego* Redi *Gesuita di Arezzo, e dimorante in questo Collegio diede fuori una sciocchissima Canzonetta in istile Anacreontico-Bernesco, in cui pretendeva mostrare che non i soli Gesuiti difendono l' uso della cioccolata ne' giorni di digiuno; sul falso suppo-*

posto che il Curato dicesse che i soli Gesuiti proteggono una siffatta sentenza: e quindi passa a fare una generale intempestiva apologia di tutte le tacce che si danno da moltissimi alla Compagnia, biasimando le Lettere Provinciali, *e poi citando Amadeo* Guimenio, *col dire che i maggiori nemici della Compagnia sono i Giansenisti ec. Alquanto dappoi comparve un insolentissimo Capitolo Bernesco sull' istesso argomento, e pieno d' ingiurie, e di minacce contro il detto Curato: e questo fu composto dal P.* Scarponio *Gesuita di Leonessa, e parimente di stanza in questo Collegio. A questo rispose il P. Curato con un altro Capitolo fornito di prolisse annotazioni, in cui mostrò ad evidenza i saldi fondamenti della sua sentenza, ed accennò lo stato infelice del ruinoso loro Probabilismo ferito sì spesso con tante Pontificie condanne; e singolarmente recò i due Brevi del regnante Pontefice sopra il Digiuno, e la Bolla sopra i Riti della China, ed altre siffatte cose, per cui smaniando quasi furibondi i Gesuiti hanno vomitato la presente scelleratissima satira; di cui è indubitato autore il sopramentovato P.* Scarponio *figlio di un tale* Scarpone *vaccaro, o sia cacciajuolo delle montagne di Leonessa. Condoni V. P. l' incomodo che le reco, gradisca l' affetto di chi pieno di stima e di ossequio per la degnissima sua persona, col pregarla a tacere donde le sia provenuta, si dice.*

Perugia li 8. *Aprile* 1744.

Divotiss. ed obbligatiss. Servitore
Giacinto Grazj Bibliotecario della Città.

XI.

Dal Decreto emanato da questa sacra universale Inquisizione, contro il libro intitolato: Dissertatio in Casus reservatos &c. *del P.* Benzi, *alla qual giusta proibizione hanno contribuito l' Epistole pubblicate da V. P., mi si presenta l' occasione di darle nuove testimonianze della mia particolare stima, colla quale concorro negli applausi, che da' zelanti della buona Morale vengano dati alle di lei continuate e profittevoli fatiche.*

Nella mia Biblioteca io pur posso dire: Sunt bona, sunt mala quædam, sunt quædam mediocria. *Perciò prego V. P. di procurarmi la predetta condannata Dissertazione per unirla alle Epistole, che la combattono. Di quest' occasione mi valgo per congiuntamente richiederla de' suoi favori di provedermi in Venezia i libri descritti nell' ingiunta nota, facendo tutt' insieme la balletta diretta a me da qualche suo amico, spedita per mare in Pesaro, o in Ancona ad un corrispondente, che abbia la cura d' incamminarla a Roma, con darmene l' avviso per mia regola. Si compiacerà in appresso avvisarmi dell' importo di tutta la spesa, ed in cui mani dovrò farne il rimborso.*

V. P. rappresenta in oggi nel Teatro della Morale Ismaele, cujus manus contra omnes, & omnes contra eum, *e certamente soprabbondano le sue occupazioni. Spero di avere il vantaggio fra qualche mese di riverirla in Roma ec.*

Roma 25. *Aprile* 1744.

Affezionatiss. per servirla
F. Card. Monti.

XII.

XII.

BENEDICTUS PP. XIV. (a)

Dilecte Fili salutem & Apostolicam Benedictionem.

Accusiamo una sua lettera dei 27. del passato, nella quale con esempio raro di umiltà, e d'obbedienza si rassegna alle nostre determinazioni circa il contegno prescrittole nel consaputo affare risguardante il libro intitolato Ritrattazione. *Noi ringraziamo con tutto il cuore il grande Iddio che riconosciamo per autore di tutti quei belli sentimenti, de' quali è ripiena la di lei lettera. Non manchi ancor essa di ringraziarlo, giacchè si è degnato d'unire in lei virtù intellettuali, e morali. Lo preghi anche per Noi che ne abbiamo gran bisogno, ed abbracciandola con paterno affetto le diamo l'Apostolica Benedizione.*

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die 4. *Julii* 1744. *Pontificatus nostri anno quarto.*

Extra

Dilecto filio Danieli Concinæ
O. P. Magistro (Venetias)

XIII.

Benchè sia lungo tempo, che io non abbia avuta la consolazione di ricevere le lettere di V. P., spero nientedimeno, che il nostro degno P. Maestro Orsi *non avrà lasciato d'informarla di tutto ciò, ch'è an-*

(a) Hujus Epistolæ, & aliarum ejusdem Pontificis, ac *Caroli Emanuelis* Regis Sardiniæ Autographa servat Jacobus *Concina* Danielis germanus frater.

andato succedendo sopra la materia della povertà religiosa, avendo io, conforme mi correva l'obbligo, pubblicamente difeso quanto ella ha scritto su questo proposito. Sarebbe però desiderabile, che molti, i quali ne han parlato, e ne parlano avessero avuto dinanzi agli occhi ciocchè ne hanno scritto i SS. Padri, che sono i veri maestri di queste dottrine; intorno a che mi cade molto in acconcio di ricordare alla P. V., di aver io più volte inteso dalla bocca del Ven. Card. Tommasi, *che il* Card. d'Aguirre, *tutt' uomo grande, che era, si lamentava altamente di aver consumata una gran parte dell' età sua in un metodo di studj, in cui non aveva fatti quei progressi, che sperava; onde soleva dir spesso, che se avesse potuto ritornare negli anni della sua gioventù, avrebbe tenuta un' altra strada di studiare, e questa testimonianza, che piaceva tanto al gran servo di Dio, fu da lui pubblicamente stampata, nel dedicare che fece al medesimo Card.* d'Aguirre *la spiegazione del suo Salterio. In fatti chi non ha bevuto ai veri fonti delle dottrine teologiche s' inviluppa il più delle volte in ragionamenti chimerici, e gli pajono cose strane quelle, che per altro hanno i lor fondamenti nell' antica disciplina della Chiesa, il che sia detto sempre colla nostra più stretta confidenza. Nostro Signore anche in mezzo a tutte le gravissime angustie, che prova per le presenti pubbliche calamità, tiene indefessamente rivolto il pensiero a mantenere le regole della buona morale, e ultimamente ce ne ha dato un ampio, e incontrastabile documento nella risposta, che ha fatta all' Arcivescovo di Compostella, il quale aveva avanzati molti dubbj sopra*

pra la interpretazione de' noti Brevi intorno al Digiuno; ma conforme le leggi, rinnovate negl' istessi Brevi, non avevano bisogno, che si mettesse mano a farne degli altri, ha creduto la Santità Sua, e con sommo discernimento, di rispondere ai quesiti del medesimo Prelato in forma di lettera apostolica, di cui con piacere trasmetto alla P. V. qui annessa confidentemente una copia, perchè sono persuasissimo, che le riuscirà d' infinita consolazione; anzi mi è caduto in pensiero, che conforme V. P. nell' opera del Digiuno ha messa in chiaro tutta questa materia contro le moderne sofistiche interpretazioni, così sarebbe una cosa molto degna di se, se si prendesse la pena a profitto di ognuno d' illustrare coll' ottimo apparato delle sue dottrine quanto ha brevemente risoluto la Santità Sua, per non dar ansa, che i Fedeli rinnovino interminatas quæstiones, *tanto abborrite dall' Apostolo. Io posso in fine assicurarla del giusto, e vantaggioso concetto, che la P. V. gode presso N. S. il quale conosce, e distingue i soggetti pari suoi; e questo riscontro, che ora io le dò, dovrà sempre più persuaderla, che il di lei merito è tenuto in Roma in quella stima, e riputazione, che conviene; e col sentimento intanto di questa sincera verità, mi confermo.*

Roma 25. *Luglio* 1744.

Affezionatiss. per servirla di tutto cuore
D. Card. Passionei.

XIV.

XIV.

SE io immediatamente non significai a V. P. la ricevuta del suo dottissimo Commentario sopra la Lettera di N. S. scritta al Vescovo di Compostella, ne attribuisca il ritardo alle mie indisposizioni renali, poichè ne' giorni scorsi ne fui attaccato, come spesso succede, violentemente: non è però che immediatamente io non lo facessi passare alle mani della Santità Sua, la quale mi scrisse le due annesse righe, che io colla legge della più stretta confidenza le mando originalmente. Il libro stà ora in mano del degnissimo Sig. Card. Tamburini, *e quando egli con suo comodo lo avrà letto, si concerterà, terminate queste vacanze, il modo di darlo alla luce, essendo troppo necessario, che ognun vegga giustificato, e difeso quanto N. S. ha operato per conservare più che si può intatta la vera disciplina della Chiesa, di cui la P. V. è con tanta sua lode, e con profitto di chi legge le sue dottissime opere, ottimo difensore. Io nuovamente me ne rallegro seco lei, e con tutti quelli, che amano la Chiesa. In questi giorni, che si chiude questa Segretaria, io mi ritiro nel S. Eremo de' Camaldoli presso Frascati, dove mi tratterrò fino alla festa di tutti i Santi, e ove spero un giorno di poter condurre la P. V., quando sarà in Roma. Mi continuì la sua stimatissima amicizia ec.*

Roma 3. *Ottobre* 1744.

Affezionatiss. per servirla sempre di cuore
D. Card. Passionei.

XV.

XV.

V. C. P. Danieli Concinæ S. P. D.
D. Joannes M. Camaldulensis.

ETsi, *Daniel V. C., tanti te faciam semperque fecerim, tum maxime cum lucubrationes theologicas tuas avido & attento animo perlegerim, tamen, ne ad te litteras darem, vetuit sane ingenui pudoris, & modestiæ vinculum. Verum cum a P. Jacobo* Ridolfi *Oratorii Presbytero mihi cum primis amicissimo, quam typis vulgasti, Historiam de* Probabilismo *acceperim, eamque vorarim potius quam legerim, me ultra cobibere non potui, quin de mea erga te observantia certiorem facerem, tibique ipsi gratularer. Egregium, C. V., Opus edidisti, & quo tum meo, tum eruditorum judicio nil solidius, nil verius, nil labore hoc tuo acutius, clarius, fructuosius, vel præstantius: adeo enim veris juxta ac validis argumentis sanioris sententiæ veritatem tradis, illustras, & ob oculos ponis, ut nihil supra. Accedit, quod cuique ingenio hujuscemodi difficultates ita attemperas, ut intelligi vel ab iis queant, qui Probabilistitas disputationes a limine salutarunt. Non eo dico, perinde quasi nova protuleris, cum nihil sub sole novum sit; præsertim ævo nostro. Perspicuitatem in obscuris laudo, in arduis admiror acumen, eximiam in docendo agnosco doctrinam, singularem in moribus instituendis pietatem veneror, quibus tamquam justis armis pugnam aggressus, cum ab artificiis dialecticis, ac futilibus Probabilistarum distinctionibus veritatem optime vindicas; divinarum litterarum authoritate,*

Patrum testimonio, omniumque pene theologorum consensu, Probabilismum purum putumque esse commentum, postremis his temporibus, reclamante licet Evangelio, totaque antiquitate, ac ipsomet rationis lumine adversantibus, a quibusdam non infimæ ceteroquin notæ theologis, vanis cusum principiis, verborum præstigiis adornatum, & ineptissimis suffultum distinctiunculis aperte ostendis, præstantissime evincis, immo luce clarius meridiana demonstras. Hæc sunt, sapientissime Vir, quæ summis effero laudibus, hæc quæ nemo non maxime probat. Prioribus dissertationibus salivam tantum, ut ajunt, eruditis moveras; explesti modo desiderium uberiore hac mensa, ut a fastidiosis ipsis, & morosis quæri nil possit ultra. Quod ad me attinet, ea animi voluptate librum legi, ut interdum dixerim: quam vellem ad eum latinitati donandum mihi res esset integra! melioribus sane auspiciis quam Wendrochius *in* Paschalis *Epistolis adlaborarem. Certe si Historiam tuam, doctissime Daniel, Gallia, si Belgium, si evolverent catholicorum provinciæ ceteræ, non dubito quin sapientissimi illi, & emunctæ naris Viri invictissimis te momentis rem tractasse, & acu tetigisse arbitrarentur, ac in spem adducerentur maximam, virtutis ergo industriæque tuæ aliquando vel ex Italia ablegandum Probabilismum, ac postliminio severiorem theologiam, castigatiorem opinandi modum, Concilia, Patres esse revocandos; quod ut contingat D. O. M. etiam atque etiam rogo. Facessat igitur si quis Marculus, præsertim lacon ille qui te vatiniano prope odio prosequitur, & quem satis festive litteratum vocas. Ineptire desinat libellis, quos scripturivit bellus & bonus homo, ut te* in-

indoctum ac sycophantam (si superis placet) ostenderet. Discat rem turpem, & ea re miseram esse, acerbissime insectari immerentem, & de se neutiquam male meritum. Sed hæc hactenus, ne plus æquo aspergere Plautino pipere epistolam videar. Vale, Clarissime Virorum, & tibi persuadeas velim, nihil me majore studio a te petere, nihil te probis ac doctis viris gratius facere posse, quam si vires omnes, si præstantissimum ingenium ad eliminandam ab Ecclesia exitialem Probabilitatis doctrinam semper impenderis: quod ut facias vehementer peto. Doctissimis, & humanissimis Patribus de Rubeis, *&* Micheletti, *quos unice diligo, rogo ut salutem plurimam dicas.*
Venetiis VIII. *Kalendas Octobris* 1744.

XVI.

R*Ispondo alla compitissima lettera di V. P. degli* 22. *del passato, e mi lusingo, che a quest' ora il P. Maestro* Orsi *l' avrà informata di quanto è succeduto nell' ultima Congregazione intorno al libro della* Vita Claustrale, *la cui piena relazione fu rimessa al Sig. Cardinale* Besozzi, *e il sentimento fu di far insinuare all' autore, che correggesse il mal detto. Io non intervenni alla detta Congregazione, perchè si scordarono d' invitarmi per un biglietto particolare come si era concertato, e me ne dispiacque, perchè avevo già preparato il mio voto, il quale appunto conteneva tutte le ragioni, che la P. V. mi adduce nella sua medesima lettera, nè si può discorrere altrimenti da chiunque vuol esaminare la mate-*

ria ne' suoi veri principj. Io però per risarcire il mio mancamento involontario, cagionato da altri, ho accennato distintamente a N. S. tutti i fondamenti del mio voto. Se la decisione di questa causa fosse totalmente spettata a me, io avrei proibito il libro, come scandaloso, e ripieno di proposizioni, che possono produrre pessime conseguenze: che è quanto colla nostra solita confidenza debbo accennarle con questa mia, e rinnovandole costantemente gli attestati più sinceri della mia parzialissima stima, mi confermo.

Roma 5. Dicemb. 1744.

Affezionatiss. per servirla di tutto cuore
D. Card. Passionei.

XVII.

R*Imane sempre più sorpreso Egidio Maria* Giulj *dalle gentilissime maniere, con le quali il riveritissimo Padre* Concina *obbliga quella costante servitù, che il medesimo gli ha dedicato, onde si desidera tutte le congiunture da dimostrargliene la corrispondenza, e la gratitudine dell' animo suo, che gli attesta essere sincerissimo. Il libretto gli sarà riportato dallo stesso che scrive, il quale già pensava di essere a riverirla.*

Deve intanto significarle che Monsignor Tria, *ed il P. Predicatore Apostolico tacciarono pubblicamente di eretica quella* Conclusione, *in cui si asserisce avere li beneficiati il dominio delle rendite superflue, le quali però non per il solo precetto della carità, ma di più per speciale precetto della Chiesa sono ob-*

obbligati a spendere in ajuto de' poveri, o d' altre opere pie. Non pretende chi scrive essere questa vera, ma sa bene il P. Concina *essere asserzione tenuta da* Fagnano, *il quale dice essere approvata dalla consuetudine di tutta la Chiesa. Anzi chi scrive l' ha ristretta, poichè* Fagnano, *ed altri non ammettono altro precetto di erogare il predetto superfluo in opere pie, che quello della carità, il quale come ogni uno vede non obbliga sempre, ed è lo stesso anche ne' laici. Il* Giulj *gli ha voluto fare un cenno di questo fatto, acciò la bontà, e gentilezza del P.* Concina, *con il credito, ed autorità, che giustamente tiene, prenda la protezione di una causa, che è giusta, e faccia ammutolire chi procura di screditare un di lei servo, il quale non dà fastidio ad alcuno. Più a lungo gli parlerà presto quando sarà a riverirla, ed allora ancora gli darà qualche altra notizia intorno all' affare delle usure. Gli continui la sua amicizia, e padronanza, di cui molto si pregia, e con vero ossequio se gli conferma servitore divotiss. ed obblig.*

Roma. *Collegio Germanico* 23. *Settembre* 1745.

XVIII.

NOn *può credere il riveritissimo Padre* Concina *quanto al medesimo rimanga obbligato Egidio* Giulj *per l' impegno, e premura che si è preso in favorirlo con tanta cordialità, e gentilezza. Egli si desidera le occasioni da corrispónderle per poterle mostrare con gli fatti la sua gratitudine. Intanto rima-*

ne

ne persuasissimo che gli sia stato riferito alterato il discorso fatto dal Reverendiss. Padre Predicatore Apostolico, per cui chi scrive ha sempre avuto un infinito rispetto, nè altro desidera che il medesimo non si prenda alcuno incomodo, poichè non mancherà occasione a chi scrive da poterlo riverire.

Le dice poi ingenuamente avere egli gradito al sommo le grazie del P. Concina, *per averlo con le sue buone maniere liberato da quelle gare, e litigj, dalli quali esso* Giulj *è stato sempre lontanissimo, e per istarne lontano ha procurato di avere sempre per tutti stima, e rispetto. La Conclusione, che egli ha ora esposta, è stata due altre volte stampata con gli stessi termini, e difesa in questo Collegio, e se allora avesse inteso che alcuno se ne fosse offeso, credo che l'avrebbe o lasciata, o mutata appunto per desiderio di pace. Se si trovasse il modo di salvare altrimenti le dispense, che danno gli Papi, credo che senza fallo al* Giulj *piacerebbe la sentenza opposta.*

In questa congiuntura gli rimanda il libretto di cui gli parlerà con detestazione. Se domani egli avrà tempo, dopo di essere stato dal Papa, sarà a riverirla, e con rassegnarle il suo vero rispetto se le conferma servitore umilissimo, ed obbligatissimo.

Roma. *Collegio Germanico 20. Settemb. 1745.*

XIX.

N*On potrà V. P. riveritissima facilmente immaginarsi la indicibile consolazione, che mi ha arrecato il di lei gentilissimo foglio, per rimanere*

con

con il medesimo assicurato del di lei felice arrivo a Venezia, senza avere costà incontrato quelle gravi disavventure, che qui si minacciavano, e tuttavia spargevansi da malevoli. Desidero, e spero sentire nuove sempre più favorevoli della sua degnissima, e da me stimatissima persona, il di cui vero zelo non potrà giammai oscurarsi dalle calunnie, e maldicenze.

Io sto al mio solito, anzi un poco meglio del consueto, tutto che, come ella ben sa, non mi manchi mai occupazione. Si vanno perdendo alla giornata li buoni amici, de' quali chi si allontana da Roma, come V. P. riveritissima e Monsig. Recco, *e chi se ne va all' altro mondo, come il nostro ottimo Monsig.* Giorgi. *Il Sig. Cardinale* Cavalchini *ha gradito infinitamente gli saluti da me recatigli di V. P. R. e mi ha imposto di ringraziarla, e distintamente riverirla a suo nome. Lo stesso fa il nostro P. Rettore ed il P.* Silvestri. *Non ho ancora veduto il P.* Azzevedo, *ed il P.* Lazzeri, *alli quali però non mancherò di partecipare altresì le di lei grazie. Ella mi fa giustizia con credermi suo buon servitore, ed amico, e tale sempre mi esperimenterà in tutte le congiunture. Mi raccomandi al Signore nelle sue sante orazioni, mi comandi in tutto ciò, che possa di qua occorrerle, e mi tenga per quello, che mi glorio essere.*

Roma 5. Luglio 1747.

Divotifs. ed obbligatifs. Servitore
Egidio M. Giulj della Comp. di Gesù.

XX.

Ritornato dalla villeggiatura di Frascati, da cui ho ricavato quel profitto, di cui è capace la mia debole complessione, non manco di riverire il mio degnissimo P. Concina, *e di pregarlo a darmi qualche nuova di se, e della sua salute, la quale gli desidero perfettissima, acciò seguiti ad impiegarla ne' suoi utilissimi studj. Sento che ora si occupi in iscrivere sopra il jus pubblico, tanto decantato da' Luterani, e Calvinisti, per gettare a terra tutte le leggi e canoniche, e civili. Non dubito che la di lei Opera sarà molto opportuna, per illuminare gli nostri Cattolici, ed eruditi anche di Roma, li quali si lasciano guidare ciecamente al precipizio da certi principj, che si decantano per infallibili dagli autori del Jus pubblico, quando in verità sono da loro inventati a capriccio. La conforto per tanto a proseguire il lavoro, che sarà di servigio di Dio, e di utile alla Chiesa, ma non perda di mira la sua Morale, da cui può sperarsi frutto non minore. Se di qua vaglio a servirla, sa bene V.P.R. di avere in me un buon amico, e servitore, che si pregierà obbedirla in ogni congiuntura. Mi conservi ella altresì la sua buona amicizia, che mi è molto cara, e mi creda sempre.*

Roma 11. *Novembre* 1747.

Divot. ed obbl. Servitore
Egidio Maria Giulj.

XXI.

XXI.

Prima d' incominciare di grazia non isbagliamo ne' titoli. Io non sono Consultore de' Riti, ma sì bene Esaminatore de' Vescovi, onde il mio Reverendissimato è più splendido di quello che ella si figuri. Stia dunque attento a non più sbagliare, altrimenti verremo alle brutte.

Lasciamo gli scherzi. Ella mi fa giustizia con credermi suo vero, e sincero amico, e tale sempre mi mostrerò in tutte le occasioni, perchè conosco il suo merito, ed il suo bel cuore; ed in fatti avendo una sola volta veduto quelli due Religiosi, che ella mi accenna, senza che essi mi parlassero di lei, volli io prevenirli, con dire loro, che io era molto amico del P. Concina, *e che era certo, che egli non iscriveva per livore contro veruno, ma per buon zelo, e per amore della verità; che io non entrava a decidere, se avesse ragione, o nò; ma che doveva fargli giustizia, contro chi lo spacciava per un mal' uomo ec. I medesimi si accordarono meco, e finì subito il discorso. Perciò ho piacere che V.P.R. premetta alla sua Morale la prefazione che mi significa, poichè in tal guisa renderà sempre più palese il suo animo.*

E' uscito il Decreto sopra le Opere di Suor Maria d' Agreda, *il quale in somma contiene, che* -- ex hactenus deductis non constat, prout oportet, Opus esse conscriptum a Ven. Serva Dei -- *e che perciò* -- procedatur ad ulteriora -- *ma se* -- in Causæ decursu constiterit Opus esse Servæ Dei -- *allora si rivegga.*

Sicchè le cose rimangono come prima, e si è preso, a mio parere, un mezzo termine per non proferirne ora il giudizio.

Il Sig. Abbate Mantegazzi *mi è molto caro, e lo conosco ancora io per uomo dotto, e di buona legge, e se potrò servirlo, lo farò volentierissimo, anche a contemplazione della buona amicizia, che ha con il mio riverito P.* Concina.

Intorno a me, in questo inverno sono stato bene, per quanto permette la mia complessione, e sono circa quindici giorni, che per grazia di Dio vivo in pace, senza occupazione. Voglia Iddio, che duri così. Aspetterò la lettera, che ella mi fa sperare, e darò questa notizia al nostro Monsig. Emaldi, *subito, che lo vedrò. Mi conservi il suo affetto, mi comandi, e si ricordi di me ne' suoi sagrificj, ed orazioni, sicuro che sono senza affettazione.*

Roma 10. *Febbrajo* 1748.

Divot. ed obbl. Serv.
Egidio Maria Giulj della Comp. di Gesù.

XXII.

BENEDICTUS PP. XIV.

Dilecte Fili salutem & Apostolicam Benedictionem.

R*Iceviamo una sua de'* 23. *del passato unitamente col suo nuovo libro* (a), *che ha dato alle stampe. L'abbiamo letto dalla pag.* 123. *e segg. e dalla pag.* 180. *e segg.; ed in questi luoghi abbiamo avuti i riscontri della sua bontà verso di noi. Leggeremo*

(a) Qui inscribitur *Usura Contractus Trini &c.*

mo il rimanente subito che potremo; ed in tanto la ringraziamo del nobile regalo. Uno avulso non deficit alter. *Alludiamo al primo tomo della sua Teologia che incomincia a stamparsi. Il nostro buon P.* Concina *è instancabile. Iddio lo conservi, e noi abbracciandolo gli diamo l' Apostolica Benedizione.*

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die 2. Martii 1748. *Pontificatus nostri anno octavo.*

Extra

Dilecto filio F. Danieli Concinæ
Ord. Præd. Magistro (Venetiis)

XXIII.

E *Un secolo che non veggo i caratteri del sempre riverito mio P.* Concina. *Ricevo nondimeno spesso i suoi saluti da Monsig.* Emaldi, *e dal Sig. Abb.* Mantegazzi, *ed ultimamente ebbi distinte notizie di lei dal P.* Ridolfi *Filippino, che venne a favorirmi, oggi appunto sono otto giorni, per commissione che da lei ne aveva avuta. Mi parve un uomo veramente di garbo, e di ottimo cuore, e molto di lei parziale. Mi dispiace averlo conosciuto, quando appunto stava per partire, poichè avrei proccurato usargli quelle attenzioni, che meritava, anche a titolo di essere di lei amico. Egli mi raccontò le vessazioni da lei avute per il libretto contro la* Cioccolata, *di cui sono in obbligo di ringraziarla, anche per parte dell' Eminentiss.* Cavalchini, *il quale distintamente la riverisce. Il libro fu da me letto con tutto il piacere, ma si contenti che da buono amico,*

quale mi pregio esserle, le parli con tutta ingenuità e schiettezza. Ella prende sempre a patrocinare cause ottime, come in verità è quella che nel suddetto libro difende; ed essendo assistita dalla ragione, le sostiene con sodezza, erudizione, ed argomenti fortissimi; ma si lascia un poco trasportare dal zelo, ed esce qualche volta fuori di questione per dare qualche bottarella. Questa, mio Padre Concina, *è l'unica cosa a cui si attaccano gli suoi Avversarj. Di grazia non dia loro questo scampo per screditarla, e giacchè ora ha per le mani altre opere, e specialmente quella della sua Morale, usi tutto lo studio per astenersi da quell' unica cosa, che può dare l' arma in mano a' suoi nemici, per spacciare che ella è trasportata dalla passione. So che è stato prima offeso, ma* vince in bono malum, *e non imiti l' altrui esempio, che è disapprovato da' savj. Le parlo col cuore in mano e per quello sincerissimo affetto, che ho per lei.*

Ad alia. *E' uscita l' Opera di N. S.* de Synodo Diœcesana. *Il Papa me ne ha mandato una copia; altra me ne ha data il nostro scimmiotto; una di queste è per lei, che viene in essa tre volte citato con molta riputazione. Scriva dunque al Sig. Abb.* Mantegazzi *che pensi al modo di mandargliela costà. L' opera è piena pienissima di mille cose utili, poichè il Papa vi ha lavorato, ed aggiunto nuovi materiali fino al fine, cioè fino al punto, in cui s' incominciò la stampa, e le ultime addizioni non sono state da me vedute, se non stampate. Credo che sia la migliore, o almeno più utile opera del Papa, ma ella ne formerà giudizio migliore del mio. Io non vi*

ho

bo parte alcuna, se non d'averla riveduta, & quidem *al principio quando era ancora nascente, come ella ben sa; per altro so che il Papa vi ha faticato molto ec. Mi voglia bene, mi raccomandi al Signore e mi creda.*

Roma 1. *Giugno* 1748.

Divotiss. ed obbligatiss. Servitore
Egidio M. Giulj.

XXIV.

GRatias tibi, quas possum maximas refero, qui me aspectu famaque penitus ignotum, licet publica opinione eruditioneque tua mihi notissimus, tuis verbis, tuoque nomine, ut salutaret Clarissimus Vir Alexander* Mantegazzi, *datis ad ipsum nuperrimis litteris, significare dignatus es. Qua ratione quove titulo singulare hoc tuæ urbanitatis specimen promeritus fuerim, me latet omnino, nec alia profecto te caussa impellere potuit, ut in hominem tibi quidem addictissimum, at nullo nomine commendabilem, prima comitatis officia adhiberes, nisi quod de te, deque tuis operibus honorifice, ut par erat, pro data pluries occasione confabulatus cum Doctiss. Alexandro fuerim. Ast sine libere dicam, non semel etiam apud ipsum, & acriter quidem, sed amice tamen ac reverenter de te conquestus sum, quod pars lucubrationum tuarum non minima, quia vernaculo scripta est idiomate, in communem omnium Theologorum, præsertim nostratum, utilitatem cedere non possit. Tametsi id a te non citra consilium rationemque factum haud igno-*

ignorabam, ægre ferebam tamen me non posse eruditorum aliquot votis abunde satisfacere, qui, ut libros omnes a te evulgatos, vulgandosque quovis sumptu conquirerem, præscripserant, dummodo latino sermone compositos; qua quidem exceptione contineri dolebam ea Opera, quæ, sin minus pluris facienda sint, quia peræque omnia maximi facienda, eo saltem potiori loco habenda rebar, quod christiana morum disciplina a pudendis laxioris doctrinæ corruptelis strenue vindicata, vanisque Probabilismi subtilitatibus funditus eversis, aliis tuis operibus, quamvis pari eruditione, nec minori rationum evidentia ac firmitate conscriptis, lucem haud exiguam nec leve pondus addere viderentur. Atque ea ratio fuit ineundi illius consilii, cujus pleniorem distinctioremque notitiam ex hodiernis Alexandri litteris habere poteris. Interim summo Ecclesiæ suæ bono tuæque spectatissimæ Religionis splendori te diu incolumem, atque sospitatum servet D.O.M. Latine scripsi, quod italice vix dum bene balbutiam. Si re tandem aliqua tibi valebo, quamquam nihili homo sum, & infimi in Republica litteraria subsellii, mea tamen quantulacumque operâ ad nutum utere, quippe qui ea sum ac semper esse volo, qua major nulla esse potest, observantiâ.

Dabam Romæ die 20. *Maii* 1749.

Obsequiosissimus atque devotissimus cultor ac servus
Honorat. Nicol. Brocquevielle Sacerd. Cong. Missionis.

XXV.

XXV.

BENEDICTUS PP. XIV.

Dilecte Fili, salutem & Apostolicam Benedictionem.

R*Atifichiamo a lei con questa nostra quanto in voce abbiamo detto al P. Maestro del sacro Palazzo rispetto alla Teologia, che ella vuol dare alla luce; godendo Noi di veder pubblicata un' Opera, la quale vogliamo credere, che non sarà di poco giovamento al pubblico. Intanto rendendo a lei le dovute grazie per le cortesi espressioni fatteci nella sua degli* 8. *del corrente restiamo col darle l'Apostolica Benedizione.*

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die 16. *Augusti* 1749. *Pontificatus Nostri anno nono.*

Extra

Dilecto Filio Danieli Concinæ
ex Ordine Prædicatorum (Venetias)

XXVI.

BENEDICTUS PP. XIV.

Dilecte Fili, salutem & Apostolicam Benedictionem.

P*Er le mani di questo P. Maestro del sacro Palazzo abbiamo ricevuti i cinque tomi della sua Morale; per lo che distintamente la ringraziamo della dedica dell' Opera, fatta a Noi e del regalo. Ella non si dubiti che non siamo per leggere le sue dotte fatiche in tutti que' contrattempi, che anderemo*

rin-

rintracciando, *non ostante il grave continuo peso dal quale siamo oppressi*. *Ci dispiace di non esser nati in S. Daniele*, *dove ella è nata*; *perchè forse ci sarebbe toccata una complessione di ferro*, *simile a quella*, *che è toccata a lei*, *e toccò al buon Monsig.* Fontanini, *suo paesano*, *che però hanno reso immortale il loro nome con tante belle Opere date alle stampe. Ci conservi il suo affetto: restando col darle l' Apostolica Benedizione*.

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die 29. *Novembris* 1749. *Pontificatus Nostri anno decimo*.

Extra

Dilecto Filio Fr. Danieli Concinæ
Ordinis Prædicatorum (Venetias)

XXVII.

CHe dirà il famoso Daniello del Testamento nuovo della mia tardanza a rispondere e a i suoi regali, *e alle sue lettere? Metto da parte per ora i Codici del Friuli*, *de' quali se ne farà ampia relazione subito*, *che si sarà fatto uso dei medesimi nel Romitorio in queste imminenti vacanze di Natale*. *Passo ai Codici della Teologia morale rivoltati da me con ansietà grandissima*, *non avendo aspettato di darli al legatore*. *O che Opera grande! O che Opera insigne! E se ne ho concepita questa idea scartabellandola in qua e in la sciolta com' ella era*, *s' immagini cosa sarà quando la leggerò a sillaba per sillaba; dico in una parola*, *che in questo genere è il*

più

più gran libro, che io abbia mai veduto, e spero nella misericordia di Dio, che non ostante il torrente delle iniquità, che inonda molti paesi, sarà certamente frutto grandissimo, e tale quale lo richiede la necessità urgentissima in cui siamo. Son persuaso, che quei che hanno zelo, penseranno come penso io. Non è però, che qualcheduno, che dovrebbe encomiar l'Opera per obbligo di abito, e di dottrina non vada masticando fra i denti o sia per astio o per invidia qualche critica ridicola; ma se la razza dei Farisei ha trovato a ridire alla dottrina di Cristo, non serve a maravigliarsi se ciò succeda, perchè Servus non est major Domino suo. *Io vorrei, che l'Opera si ristampasse in tometti per comodo dei Parochi, e che si dasse a buon mercato. Questo è quanto posso dire in compendio e in verità di coscienza io penso su questo proposito. Sono alcuni giorni, che mi trovo con una flussione agli occhi, perchè facendo anche in Roma la mia vita anacoretica, terminate le incombenze del mio ministero, non fo che leggere. Si ricordi di me ne' suoi santi sacrificj: questa è l'unica grazia, che io domando in ricompensa dell'amicizia sincera, che io le ho professata, e le professerò sempre fin all'ultimo respiro della mia vita, con che cordialmente l'abbraccio, e son tutto suo e di là da suo.*

Roma 6. Dicembre 1749.

D. Card. Passionei.

XXVIII.

NOn ho risposto prima d' ora al gentilissimo foglio di V. P. perchè prima di farlo ho voluto assaggiare un poco il nobile regalo da lei fattomi dei primi cinque tomi della sua Teologia Cristiana. Recuperai dunque dal libraro Mazzantini, i detti tomi pagando il porto, com' è di dovere e subito li feci consegnare al legatore, acciocchè ben presto me li ponesse in istato da potersi leggere. Costui non è stato così sollecito, e m' ha prolungato il piacere, ch' ero impaziente di provare nel leggerli almeno in parte, per poter poi soddisfare al mio obbligo verso di V. P. Ho letta tutta la prefazione, che m' è piacciuta all' estremo. Quante belle bellissime verità ella ci fa vedere! Quel R. P. Zech come mai v' entra a proposito! Avevo letto con risa quel capo, ed essendo giunto da me il P. Abbate della Torre, venuto qua per l' apertura dell' Anno Santo, gli feci la lettura del medesimo capo tutto intiero, e ci godemmo S. R. tutti due assieme. La materia, che riguarda lo stile, con cui scrivere o trattare si debba la Teologia, è fondatissimamente discussa. Pone V. P. in evidenza il suo ossequio verso la Compagnia. Col P. Giulj di buona memoria ella s' è portata da vero amico, ed ha fatta la dovuta giustizia al di lui merito. Ho poi girato l' indice del primo tomo, e sono andato a leggere certi capi, la materia de' quali mi sta a cuore. Ne accenno uno o due per non dilungarmi troppo. Desideravo di veder ben esaminata la controversia, se gli Eretici rustici ed ignoran-

ranti si salvino, e la ritrovo mirabilmente trattata discuss. 2. cap. 13. *Sono restato e soddisfatto e persuaso della sua profonda dottrina. Avendo osservato sull' indice* discuss. 4. cap. 12., & 13. *discutersi la dilicata materia dell' obbligo di riferire le azioni in Dio, subito ho letto quei capi. Venero il di lei sapere, ma o provenga da pregiudizio o da altro, non mi diparto dal mio sentimento. Nè mi muovono le di lei parole pag.* 408. Si posteriorum Pontificum Bullas vidissent, cautius fortasse locuti fuissent, *perchè io sono persuasissimo che niuna Bolla Papale non ha mai colpito un tale sentimento. Ma che che sia di questo, le altre cose che ho trovato in questo primo tomo mi piacciono assaissimo, e mi rallegro con V. P. che tratti le materie morali con tanta dignità, e con fondamenti così stabili e forti. Come ho letta per* extensum *la Prefazione bellissima, così farò di tutti i tomi, e sono sicuro di imparare sempre più da una tale lettura.*

Il nostro Rmo P. Maestro del sacro Palazzo mi fece vedere il sesto tomo, che quasi tutto lessi. Non può ella credere gli applausi, che interiormente gli feci; furono quelli di tal forza, che mi facevano prorompere esteriormente, tuttochè fossi solo soletto, e viva il P. Concina.

Prego V.P. a conservarmi il suo affetto che tanto stimo, e a darmi occasioni di servirla, mentre con pienezza di stima le bacio le mani e mi soscrivo.

Roma 5. *Dicemb.* 1749.

Affezionatiss. per servirla sempre
F. Card. Tamburini.

XXIX.

Godo infinitamente, che dentro a quest' anno voglia ella avere terminata la grand' Opera fruttuosissima e necessariissima della Morale, il cui settimo tomo è già compito. Sono sicurissimo della di lei attenzione e prontezza a favorirmela, e già a me pare, che nulla mancherà alla perfezione della picciola libreria di nostra stanza, quando vi sarà tutta codesta preziosissima Opera. La leggo, e me la godo con gusto inesplicabile. Io ne sono, e ne sarò in pulpito, e fuori di esso acerrimo sostenitore e difensore. A quest' oggetto vado già preparando qualche pezzo di prediche uniformi ai sentimenti della medesima, e le predicherò, se Dio mi darà vita, senza, che alcuno abbia ad avere motivo di offendersi. Iddio Signore doni alla P. V. M. R. lunga felicissima vita, e facendole i complimenti del mio segret. rispettosamente mi dichiaro.

Roma 4. *Aprile* 1750.

Divotiss. Servo obbligatiss.
F. Mich. Angiolo Capuc. Predic. del sacro Palazzo.

XXX.

Mi giunse il sesto tomo desideratissimo della Teologia Cristiana *di V. P. assieme colla sua carissima lettera. Feci legare il tomo, l' ho letto, riletto e tornato a leggere, e dal medesimo sempre più imparo. Dico a chiunque ne parlo, da questo tomo*

mo si conosce quanto il P. Concina *sia dotto, e così m' espressi non è gran tempo coll' Eminentiss. Segretario di Stato. Eccomi a rendere cordialissime grazie a V. P. del prezioso dono, che s' è compiacciuta farmene, ed a significarle il mio contento per la speranza che mi dà, che sia per essere terminata quella sua grand' Opera dentro quest' anno.*

La Scuola Agostiniana dee professare somma obbligazione a V. P. per avere difesa con tanto sapere la sentenza della dilettazione vittrice, e fatto toccar con mano che non porta pregiudizio alcuno alla libertà d' indifferenza. Maggiormente dovrà la medesima Scuola esserle tenuta per la difesa ch' ella farà della sentenza, che sostiene l' obbligo di riferire in Dio le opere buone, col far vedere quanto ingiustamente sia tacciata di Bajanismo. V. P. fra gli altri doni che ha ricevuto da Dio, ha quello d' esprimersi con tutta chiarezza. Se v' è alcuna materia che sia involta in equivoci, e coperta d' oscurità dagli emoli, perchè non comparisca alla luce tal quale si sostiene da chi è persuaso esser questo un sentimento capitale della dottrina di S. Agostino, certamente è la materia di cui parlo: ora sono persuasissimo che V. P. sciorrà gli equivoci, e dissiperà le tenebre di modo tale, che chi non vorrà seguitare tale sentimento così cristiano, ne inferirà almeno che non è soggetto ad alcuna censura ec. Desidero che V. P. mi dia occasione di servirla per corrispondere alle mie obbligazioni, e farle conoscere la vera stima che ho del suo merito; e le do un cordialissimo abbraccio.

Roma 5. *Settembre* 1750.

Affezionatiss. per servirla sempre
F. Card. Tamburini.

XXXI.

Da qualche tempo volevo scrivere a V.P.M.R. per darle notizia di quanto viene in queste parti accreditata la sua Morale con tutte le altre sue Opere. Grazie a Dio in questa città di Molfetta, e nelle altre vicine gran parte de' Preti, di Seminarj, e de' Religiosi si sono proveduti da Venezia, e si provedono alla giornata della sua Morale, ed alcuni hanno preso carteggio col P. Maestro Gasparini *a questo effetto. Con mia somma consolazione poi ho trovato che in questo Collegio di Molfetta si leggono in pubblica tavola le sue Opere, e si leggeranno tutte una dopo l' altra. Quì i Religiosi i Preti, ed altre persone di riguardo altro desiderio non hanno che di conoscerla. I PP. Gesuiti, accortisi del profitto, che quì va facendo la sua Morale, avevano principiato a spargere ms. la* Ritrattazione, *ma grazie a Dio non è stata accolta, ma con poco decoro de' RR. PP. ributtata, e non ardiscono ora più spacciarla ec.*

S. Domco Molfetta 24. Agosto 1751.

Divot. ed obbl. Serv.

Fr.Tommaso Maria de Lauro (a) de' Predicatori.

XXXII.

(a) Integrum cognomen, in Autographo ex parte laceratum, ex prima syllaba conjectura supplevimus. Scimus enim quemdam Dominicanæ Familiæ Alumnum ejusdem cognominis ac regionis *Concinæ* amicum extitisse.

XXXII.

È Inesprimibile il piacere, che provo nella continua lettura della Teologia veramente cristiana di V. P. M. R.; ma non posso capire come siansi potuti trovare uomini cristiani e dotti, che abbiano voluto impedire la stampa d' un' opera sì evangelica, sì necessaria, e sì desiderata dagl' istessi sommi Pontefici. Io certamente non lascierò, per quanto mi sarà possibile, di predicarne il merito in questa mia Diocesi ed in tutti i vicini Paesi; onde prego V. P. M. R. voler ordinare al suo libraro in Venezia di mandarmene quantoprima venti esemplari.

Per colmo di contento ho anche ricevuta una gentilissima lettera del nostro incomparabile Reverendiss. P. Maestro Orsi, *che riverisce divotissimamente e di tutto cuore, pregando V. P. M. R. passargli quest' ufficio, e dirgli, che finalmente il mio Segretario Cav.* Rossetti *tenterà, per mia insinuazione, di tradurre la sua Istoria in lingua francese. Iddio conservi in prospera e lunga vita le loro degnissime persone, che recano tanta utilità alla S. Chiesa, e tanta gloria al nostro S. Ordine, a qual' effetto non mancherò di pregar indefessamente il Signore. E per fine raccomandandomi alle divote sue orazioni, e baciandole le mani con pieno rispetto mi rassegno.*

Anversa 28. *Marzo* 1752.

Divotiss. ed obbl. servitore

F. Domenico (a) de' Predicatori Vesc. d'Anversa.

XXXIII.

(a) *Gentis* primum Theologus Casanatensis, exin Ruremondensis Antistes ac postmodum Antuerpiensis; vir moribus juxta ac litteris insignis.

XXXIII.

Ecco pronta la risposta all' umanissima di V. P. M. R. de' 25. Gennajo, e contemporaneamente ho ricevuta la scrittura sopra le Proposizioni del P. Torrecilla, *che tosto ho fatta giugnere al P.* Llobet; *perchè non ho tempo nè voglia di leggerla. Son già dieci giorni, che ho in mano il primo tomo dell' Apparato, (già ebbi il secondo quasi due mesi sono) e i due tometti di lettere; e su questi libri so al presente le mie caste delizie. Ho piena contezza della persecuzione atrocissima, che ha dovuta sostenere: ed ha ben ella ragione di benedire Iddio del modo come è terminata. Quì i Domenicani fan legger per tutto la sua* Protesta, *siccome riputata onorevole all'Ordine ed alla sua persona; laddove costì quasi fosse un abiura, nonchè ritrattazione, si dispensa dai nemici di lei ai loro Terziarj. In somma le teste degli uomini son ben differenti: ma in verità son ben da piangere cotesti suoi arrabbiati nemici. Questi suoi buoni confratelli, e tra essi il P.* Hernandez *attual Priore di Valverde, dotto e santo canonizzabile, la tengono di continuo a parte nelle loro orazioni. Se ella conoscesse* Hernandez *ne stupirebbe: niun de' Santi più poveri può superarlo nella povertà; mai carne, sempre viaggiare a piè, mai dormire sul letto, non più di due ore sopra una sedia, cinque e sei ore occupato ne' sagri studj; tutto il resto orazione accompagnata da' digiuni. Contuttociò sta allegro, e appunto in questi giorni ha comprato tre o quattro corpi delle sue Opere: ma la favorita di lui è quella*

so-

sopra la povertà. Ancor quest'uomo ha avuto una tempesta da tutte le dame di Madrid, che le ha cacciate dal suo ritiro; ma è stato sostenuto da chi potea sostenerlo; insomma bisogna combattere per vincere. Avrei voglia di scriverle mille altre cose, ma affatto non ho tempo. Mi creda ad ogni prova suo buon amico, e resto di cuore tutto suo ec.

Madrid 1792.

E. Enriquez Arcivesc. di Nazianzo.

XXXIV.

SEmpre rivedo con piacere i caratteri di V. P. M. R. la quale ogni giorno amo e stimo di più, non solo per la somma sua dottrina e probità, ma singolarmente per l' amore del vero, e per un certo spirito di distacco e disinteresse da tutte le mondane cose, che è in lei ammirabile. La ringrazio de' fausti augurj e de' complimenti; ma assai più ch' ella si va ricordando di me sull' altare; di che prego la continuazione instanter instantissime.

Care mi sono le notizie letterarie, che mi partecipa, ed ancor di questo la ringrazio. Io non istò a parlarle del felice incontro in queste parti di tutte le sue Opere, lasciandone la cura a questo suo appassionato il P. Llobet. *Temo che non sia lo stesso di quella contra i teatri, la quale già si va spargendo: sebbene in Ispagna i teatri, per lo zelo de' Vescovi, si vanno esterminando ora da una Città, ora da un' altra. Qui i Gesuiti si son mostrati sempre ad essi opposti, se pur ora per far la guerra a V. P. non*

mutassero linguaggio. Sarà molto utile per l' Italia il suo libro contra gl' Increduli; ma questi buoni preti, e con essi i più de' frati, attendono con impazienza il Compendio della sua Teologia, il quale sarà subito qui ristampato: onde faccia presto, ed al suo solito bene. Giacchè revisore del suo libro è il mio vecchio amico l' Abb. Teoli, *si compiaccia riverirlo ed abbracciarlo per parte mia.*

Ne' giorni scorsi mi sono giunti il IX. *e* X. *tomo della Istoria del* P. Orsi. *Scorsi alla prima le dedicatorie, e vi trovai ampie lezioni della più pura Morale, che non è certo conforme a' costumi d' oggidì. Vi sono di qua e di là alcune pennellate magistrali sui teatri; e pare che abbia voluto farle la corte. Poi mi son messo a leggere di proposito il* IX. *tomo, e ne son rimaso rapito niente meno che de' precedenti. Egli è un sacro Demostene, e fa grand' onore all' Italia. La prego a riverirlo con particolare ossequio per parte mia, desiderando che mi creda per uno de' massimi suoi veneratori.*

Per vera angustia di tempo non mi distendo di vantaggio, nè tocco altri tasti. Mi comandi con libertà in quel poco o nulla che vaglio, e coll' usata stima ed amicizia sono e mi ridico suo obbligato e divoto.

Madrid 1752.

E. Enriquez Arcivescovo di Nazianzo.

XXXV.

XXXV.

Joannes Antonius Vulpius
Danieli Concinæ, Theologo præstantissimo, S. P. D.

Facere non possum, quin & officiis erga me tuis missâ epistolâ respondeam, & de Opere, quod adversus Theatrorum & Spectaculorum corruptelam proxime scripsisti, quid sentiam, candide aperiam. Gratias primum tibi ago immortales, quod scriptioni tam severæ, tam doctæ, tam profuturæ nonnulla ex libello meo de Utilitate Poetices, *quasi pannum aliquem, adsuere voluisti. Nimirum ad opinionem probitatis, & qualiscumque doctrinæ, testimonium hoc gravissimum me satis commendare potest. Id tamen si facultati scribendi meæ potius, quam benignæ ac liberali naturæ tuæ tribuere audeam, impudens profecto sim. Sane quæ vobis egregiis Theologis, pro jure vestro, definire licet; puta, an peccent homines theatris adeundis, comœdis audiendis, aut saltatricibus inspiciendis; quid, & quantum peccent; ab his ego definiendis abstineo libens, & in posterum abstinebo: novi enim,* quam sit mihi curta suppellex; *fateor, me Theologiæ rudem esse; neque vulgarem hominem, & sacris non initiatum, qualis ego sum, morum censuram, & christianæ disciplinæ magisterium decere. Quod unum mihi concessum existimo, recte sentientibus, ac vera docentibus tantum plaudo, quanto me animi dolore afficiunt præfracta & ferocia hominum vitia, quos errare delectat, & qui monitoribus irascuntur, atque inimicitias denuntiant. Invi-*

vidiæ atque odii plenam caussam suscepisti: neque id tu in ipso limine Operis tui dissimulas. Enimvero asperum & periculosum est, voluptati, blandissimæ dominæ, liberius adversari: & multorum capitum belluam, vulgus insanum, quod impetu ducitur, non consilio, tamquam capistro injecto, in gyrum rationis velle compellere. Quicumque hoc aggressus fuerit, hunc agrestem, ferum, barbarum, scytham, publicæ lætitiæ inimicum, communi denique sensu carentem continuo appellare non dubitant. Hinc factum est, ut pudor, qui olim flagitia comitabatur, hoc tempore ad virtutem ipsam, ejusque defensores transierit; adeo a plerisque ludibrio habentur: quos enim recte factorum propugnatores esse oportebat, ii si timidiores sunt, ab incœpto absterrentur; si leviores, a veritate descisc unt: permanent illi soli, atque omnia Christianæ reipublicæ caussa perferunt, qui tui similes sunt, Vir Clarissime: hos nulla umquam vis, terrores nulli, nulla invidia commovere, aut labefacere potest. Magnum quidem robur est veritatis; quæ contra hominum ingenia ad fallendum parata, calliditatem, pravamque sollertiam, contra fictas omnes insidias facile se per se ipsam defendit: nihilominus non parvo ei præsidio sunt argumenta, quibus tu rem conficis, & in vado statuis. Tecum faciunt, præter sanctissimos illos & experientissimos Ecclesiæ Patres, præter Concilia, Dei Opt. Max. nutu coacta, summi sacrorum Præsides, Theologi quique sapientissimi; neque ex his austeri solum, sed etiam faciles, minusque superciliosi. Calculum addunt celebres Jurisconsulti, Oratores illustres, Scriptores alii multi posteritatis memoria digni: accedunt Ethnici philosophi,

accedunt poetæ, si quando edormiunt, & homine sobrio dignas cogitationes suscipiunt: neque dissentiunt, quis crederet? nonnulli a Romanis sacris alieni. Omnes uno ore fatentur, verissima esse quæ tu doces: Theatra nempe, ac præcipue comœdias, gymnasia esse libidinum, ac tamquam scopulos, ad quos vitæ innocentia, castitas, verecundia, virtutes universæ impingunt, & naufragium faciunt. Hæc igitur laudare, ac tueri nihil aliud est, quam vias adolescentibus lubricas patefacere, quibus illi insistere, aut ingredi sine casu aliquo, aut prolapsione vix possint. Hæc præterea masculam indolem frangunt; immano auri pondus, a Dei largitate non his certe usibus destinatum, in superbiam & luxuriam histrionum, in res ludicras, inanes, noxias, pestilentes, non sine gemitu bonorum, absumunt; spectatores & auditores ineptiis repletos domum dimittunt. Comœdias vero, & alia Dramata nonnulla, ut hoc tempore aguntur, quis obscœna jure ac merito non vocet? sive fabulæ ipsæ spectentur, sive actores, mulieres præsertim frontis perfrictæ, quæ sexus verecundiâ procul abjectâ in scenam prodeunt, sive choreæ ac mimici gestus, sive quæ inter actus medios canuntur & exhibentur, sive postremo juvenum & fœminarum eo convolantium frequentia atque licentia. Dixi jampridem, neque dixisse me pœnitet, spectaculis & Dramatis hujuscemodi Christianos homines non indigere; quum ad populi mores emendandos, & malarum cupiditatum insolentiam continendam quatuor Evangelia, & reliqua divina volumina, ut sunt a piis & disertis viris explicata, & cujusque captui accommodata, satis superque futura sint. Gratulor tibi propterea magnum ani-

mum

mum ac fortem; qui quæ sentis, ea fronte ac sermone profitearis: macte virtute; neque te illa cogitatio sollicitum habeat, quid de te in plateis, in thermopoliis, in quadriviis & angiportis dicturi sint otiosi quidam homines, bene curata cute, calamistrati, mulierosi, qui sanctioris philosophiæ prorsus expertes, in Epicuri verba jurarunt; & quibus, ut verbis utar M. Varronis, anima pro sale est. Quod nomini tuo detraxerint corrupti & corruptores, id sana pars humani generis, quæ, singulari Dei providentia, numquam deficiet, reddet magno cum fœnore, ac veris laudibus compensabit. Et quamquam fortes & sapientes viri non tam præmia sequi solent recte factorum, quam ipsa recte facta, non est tamen contemnenda, immo ante oculos proponenda semper, ac omnibus viribus appetenda est, merces illa beatissima, quam supremus paterfamilias servis, qui animo fideli sunt in dominum, strenuis, ac laboriosis æternam pollicetur, ac servat. Ceterum vitia erunt donec homines; neque triticum sine lolio & zizaniis in hac Ecclesiæ segete umquam succrescet: nondum enim tempus messis advenit, nondum agricola ille divinus, ad purgandam aream suam, ventilabrum in manus sumsit. Spe nobis tantisper exspectandum, votisque ac precibus a Deo contendendum, ut mali corrigantur, boni meliores fiant. Semen etenim verbi Dei, quod sæpius in agros decidit lapidosos, ibi radices agere nullo modo poterit, nisi cœlesti rore super insperso glebæ ipsæ molliantur, & idoneæ tandem sationi evadant. Sed pauca viro Theologo. Vale, & mihi favere perge. Patavii III. Nonas quintiles A.C. MDCCLII.

XXXVI.

XXXVI.

A. R. P.

Cum Paternitas tua admodum Reverenda, cujus præclarum nomen in toto floret Orbe, sit inter ætatis nostræ theologos princeps, aliquid deesset amori, quo viros litteratos prosequor, nisi ipsam participem facerem Opusculi Theologici in sex tomos distributi, quod ad usum Scholarum composui, ac prælo mandavi. Licet autem illud meum Opusculum præ omnibus Operibus a tua Paternitate tractatis & editis nihili sit omnino, nihilominus illud tibi offerre audeo tamquam exiguum meæ erga te observantiæ testimonium. Illud autem minutulum munusculum reddet Paternitati tuæ Reverendissimus P. Ludovicus a Taurino *Procurator Generalis Ordinis Nostri. Interim vero existimationem, quam peculiarem de eminentissimo Paternitatis tuæ merito concepi, occasiones efficacius declarandi velim mihi ipsa præbeat, qui sum cum omni veneratione ac reverentia.*

Tulli in Lotharingia 10. *Septemb.* 1752.

Obsequiosiss. ac humillimus servus
F. Thomas (a) Provinciæ Lotharingiæ
Capuccinorum Definitor.

XXXVII.

(a) *Ex Charmes*, cujus *Theologia Universa*, Benedicto XIV. inscripta ab eoq. laudata, prodiit etiam Venetiis an. 1764. ex Typog. Balleoniana.

XXXVII.

VOtre très obligeante lettre au Chevalier Philaleti étoit attendue avec d'autant plus d'impatience, que ce Philaleti est un de vos Confrères depuis long temps rempli d'éstime pour vous & pour vos Ouvrages. Quelque confiance, Mon Révérend Père, que j'aie en votre bonté, ce n'est cependant qu'en tremblant, que j'ose ôter mon masque devant vous; parceque je crains que vous n'aïés beaucoup trouvé à reprendre dans une Traduction imparfaite qui aura considerablement affoibli & dégradé les traits d'un excellent original. Jamais je n'aurois hazardé d'exposer mon travail aux ïeux du Public. Je ne l'avois entrepris que pour donner une idée de votre manière d'écrire & du caractère de votre esprit à un personage célèbre, que la mort a enlevé depuis peu. En partant de Paris au commancement de cette année pour venir occuper ici une chaire de Professeur Roïal en Théologie, je laissai une copie de mon manuscrit à un intime ami, qui me la demanda avec instance. Deux mois après cet ami m'écrivit pour me prier de ne pas m'opposer à l'impression. Ma réponse, je l'avoue, ne fut ni pour ni contre. L'Ouvrage parut à la fin du mois de May, & on en a fait depuis une seconde édition. Les Casuistes de ce païs-ci, qui ne sont point relâchés, ont excusé ma conduitte; soit par ce qu'il ne s'agit dans le fonds, que d'une traduction; soit parceque tous les obstacles que j'aurois pû aporter à l'impression, ne l'auroit pas empêchée, & auroit peut-être contribué à me fai-

re

re connoître: ce qu' il étoit important d'éviter. S'il m' arrive néanmoins de publier en françois votre Histoire du Probabilisme*; ce ne sera qu' après vous avoir consulté, & vous avoir prié de m' en obtenir la permission du Révérendissime, ou de vive voix, ou par écrit.*

Les Paradoxes qui sont en vogue par de là les monts; n' étant pas moins à la mode dans ce Roïaume, la France a vû avec plaisir, Mon très Révérend Père, la Réfutation que vous en avés faite. Ici autant que chés vous, quelque soumis que nous soïons aux Décrets du saint Siége, on nous décrie comme Jansénistes. Nos Evêques, qui ont condamné les erreurs du P. Pichon*, sont taxés tout haut de rigorisme. Depuis la proscription de la Bibliothéque du P.* de Colonia*, certaines gens ne cessent de répandre dans Paris, que le Pape, le Général des Dominicains & le P.* Ricchini *sont des Jansenistes décidés. Dans ces circonstances les* Paradoxes *étoient nécessaires; & le public, malgré le foible pinceau du traducteur, les a favorablement accueillis. Je vous félicite, Mon très Révérend Père, d'un succès qui vous est dû tout entier.*

Je vous prie, Mon très Révérend Pere, de ne pas decouvrir mon secret, & de vous souvenir que je désire de rester inconnu. Rien ne m' a porté à écrire, que le zéle de la saine doctrine, l' amour de la paix, l' estime singulière que j' ai pour vous & pour vos écrits, & le désir sincere de vous témoigner les sentimens du profond respect avec le quel j' ai l' honneur d' être. De Toulouse le 13. *Octobre* 1752.

Votre très humble & très obéissant serviteur
F. Dufour Dominicain.

XXXVIII.

Riceuetti la lettera di V. P. M. R. de' 12. Settembre; e sebbene lo scrivere a lei mi riesca sempre di piacere, pure ho differito a farlo per più settimane, frastornato da varie mie occupazioni. Supplisco ora.

Trasmisi il libro sopra i Teatri colla sua lettera al piissimo Arcivescovo di Valenza, il quale mi diede contezza d' aver il tutto ricevuto; e di mandarmi la risposta per lei, dopo d' aver letto il lodato libro. Questa non è peranche giunta; e subito che mi giunga, le sarà rimessa. E' stato letto con molta attenzione il detto libro dal P. Ambrosio di Sant' Agostino, *dotto Religioso delle Scuole Pie, e forse il più dotto in linea di Morale, e di culta erudizione ecclesiastica che sia in Ispagna. Egli mi ha detto, di non aver letto ne' suoi giorni opera più concludente e dimostrativa di questa; e tale da non ammetter replica. Questo Religioso ha fatto sì, che in ogni casa del suo ordine in Ispagna vi sia un corpo della di lei* Teologia Cristiana*: egli ne ha sparsa la fama, e ne ha invogliato i principali Vescovi di Spagna, e soprattutto nella* Corona *d'Aragona, e con maggior particolarità nel Regno di Valenza. Se quì ne venissero mille esemplari, in meno d' una settimana sarebbero spacciati, perchè in verità mi vien supposto di non essersi veduta a verun libro approvazione ed accettazione simigliante. Dico questo, perchè nell imprimersi il Compendio della Teologia pensi lo stam-*

stampatore di destinare almeno cinquecento esemplari per la sola Spagna.

Non mi assicuro, che il libro sopra i Teatri abbia la stessa accettazione, giacchè i più che lo leggono sono infermi in questa materia. Ma non credo però, che lo sieno tanto quanto in Italia, ove la prevaricazione in questo genere regna ne' Collegj, ne' Capitoli, e ne' Chiostri niente meno di quel che regna tra' secolari. Mi ha sorpreso quel ch' ella mi racconta del P. degli Oddi*; e jeri appunto l' ottimo vecchio dell' Ambasciatore di Portogallo, che* notte dieque *legge le sue opere, mi disse d' aver riscontri da Roma de' gran movimenti pel detto libro: soggiungendomi che in ogni secolo conveniva che vi fosse alcun martire della verità. Attendo da lei la continuazione di siffatti riscontri; e di ciò abbastanza.*

La quì annessa è del P. Michele Hernandez, *già Priore di Valverde, ora dimorante nel suo convento di S. Paolo in Vagliadolid. Questo è un Santo da canonizzarsi per confessione di quanti lo conoscono, e per mille sperimenti che io ne ho. Non conosco uomo più penitente di lui; ed in questa parte vien tacciato di eccessivo: tutto dato alle Missioni; e tale, che di più non ha potuto fare un S. Vincenzio Ferrerio. E' inoltre dottissimo, quantunque non sia nè maestro nè lettore, avendo abbandonato tutto per darsi tutto a Dio. Siccome al suo corpo appena dà due ore di riposo al giorno sopra un banco; così ha tempo da predicare, da attendere al coro, da orare, e da studiar senza fine. Dico questo, perchè V.P.M.R. compatisca una certa semplicità e libertà con cui le scrive; scusi le varie interrogazioni che le fa; e con* co-

comodo di lei lo contenti, con ficurezza che le fue orazioni le faranno utili, e ch' egli è il migliore de' fuoi amici, e quell' amico che ci defidera il vero bene.

Tra le interrogazioni, che le fa il detto Padre, ancor io fo eco ad una di effa; e fi è, ch' ella nel fine del Compendio *della fua* Teologia Criftiana, *faccia imprimere la nota di tutte tutte le fue Opere colle varie impreffioni. Ne l' ho pregata altre volte, ed ella fopra di ciò neppur mi ha rifpofto. Se ora neppur ci voleffe efaudire, io almeno me ne formalizzerei. Lo defidero per gli altri, giacchè io le ho ora quafi tutte.*

Di qua nulla vi è di nuovo che meriti la fua curiofità. Per carità fi ricordi di me nelle fue orazioni; mi comandi con piena libertà in quel nulla che vaglio; mi fcriva fempre con franchezza e libertà, non dubitando del fegreto dal canto mio; e con ogni maggiore ftima e vera amicizia fono e mi dico

Efcuriale 13. *Ottobre* 1752.

Divot. ed obbl. Serv.
E. Enriquez Arcivefc. di Nazianzo.

XXXIX.

Reverendiffime Pater in Domino Dilectiffime.

E*Xemplar Operis cedro & auro digniffimi, quod adverfus teterrima theatrorum fpectacula doctiffima manu exarafti, una cum litteris tuis, ad nos die* 23. *Augufti labentis anni tranfmiffis per Illuftriffimum ac Reverendiffimum* Henriquez, *Pontificium in Hifpania Legatum admodum mea veneratione colendum*,

dum, suscepimus. Incredibile dictu est quanto gaudio quantaque nostri animi lætitia munus hoc non nobis levidense, sed omni pretiosius auro & pectori expresserimus & in nostro sinu foverimus. Cujus rei manifestissimum indicium & specimen inde maxime habebis, quod licet pluribus curis irretiti, quæ omne sibi vindicant tempus, licet gravissimis distenti negotiis, quæ nostram Pastoralem sollicitudinem frequenter vocant, sollicitant & urgent; præsertim cum in actuali Diœcesis visitatione, & immunitatis defensione intenti fuerimus: tuum tamen Nobis suavissimum, ac jucundissimum librum ita libenter perlegimus, ut in intimos nostros sensus illaberetur munditia illa sermonis atque elegantia, singularis & mirifica in proponendis rebus perspicuitas, summa eruditionis copia, &, quod præcipue est momenti, sanioris doctrinæ delectus; quibus omnibus animus noster, quasi inescatus nova quadam voluptate, magna perfundebatur suavitate. Sed quid mirum? cum in ipso omnia accurate percurras, omniaque diligentissime perscruteris, ut nihil sit, quod a calore tuæ ardentissimæ pietatis se abscondat, nullaque personarum conditio, quæ tuis piissimis alloquiis non instruatur efficaciter, quæ tuis hortatibus ad theatrorum fucosam sycophantiam, & nequam transennam, tamquam flagitiorum universitatem, & diabolicam zizaniam ablegandam & fugiendam non compellatur. Nam, cum in omni scripturarum genere versatissimus sis, nihil est quod te lateat, ad omnia manum porrigis cum antiqua tum recentia, similis Patri-Familias, qui de thesauro suo nova & vetera profert.

Jamdudum, Reverendiss. Pater, te propter præstan-

tis-

tissima tua scripta cognoveramus; nam quoties tuam Theologiam Christianam *dogmatico-moralem oculis lustravimus, menteque revolvimus; toties quantus tu Vir, quantisque eximiis virtutibus instructus & ornatus esses, perspeximus. Perspeximus nimirum scripta tua, purissimo Christianæ eruditionis succo conspersa & imbuta, inter pulcherrima & religiosissima probatissimorum virorum ornamenta recenseri debere. Quanta in illis mentis celeritas! quanta excogitandi vis, quantum tuendæ Religionis studium! Quid ni? quod dicere audeamus, quod amore veritatis incensus, magnitudinem hujus Operis animo concepisti, ut omnium virtutum effectus fœcundissimos & formosissimos panderes? ut spurcissima vitiorum germina e radicibus exstirpares, evelleres, ipsorum cohortes dejiceres, & ipsorum cervices calcares? Mactè igitur, Clarissime Pater, quid enim tuis scriptis non solum utilius, non solum præstantius, sed etiam rationi conformius? Ecce ecce in ipsis regulæ continentur & præcepta sapientiæ ad erudiendos Christianorum animos, scientiâ boni & mali, honesti & turpis, justi & injusti. Quapropter interea, dum cum Satan præliaris, dum in flagitiosos arma convertis, dum obiter vitiorum laxatas habenas proculcas, dum in scelera ex obliquo impetum facis, Christianos itidem catholice instruis, Religionem tueris & te ad Christi causam tuendam accingis. Unde merito in excelso Sionis monte collocatum, & sublimem te inspicere videmur, ut omnibus his, qui pro Israele præliantur & signum præbeas & semitas monstres.*

Sed neque hìc sistit tuus erga omnem probitatem & virtutem flagrantissimus amor: Nam post tot elu-

cu-

rubrationes, post tot exantlatos labores, post tot incursus subactos, post tot utilissimos quos per universam Ecclesiam fructus propagasti, nedum idcirco arma deponis, sed ardentiori spiritu ad alia aspirans, novo studio gloriosum tibi certamen proponis. In theatrorum, scilicet illorum profanorum spectacula inveheris, novoque volumine excuso, contra nugas & illecebras, multorum irritamenta malorum, tuae sapientiae fulmina jacularis.

Hunc igitur librum dum legimus, eo jucundiori voluptate corripimur, quo causam nobis gratiorem & acceptiorem pertractat. Sed adhuc multo majori gaudio cumulamur, praesagientes, quod, sicuti in hac nostra Civitate, Ferdinando piissimo Hispaniarum Rege favente ac opem ferente omnibusque adversantium contradictionibus superatis, theatrum vere superbum evertimus soloque aequavimus, ac ipsa theatralia spectacula in perpetuum toto in Valentino Regno de medio tolli, curavimus; sic etiam efficaciâ tuorum hortatuum (quid enim ex tuo sapientissimo Opere auspicari non licet?) in caeteris Hispaniae Dioecesibus idem continget: praesertim cum jam antea in Dioecesibus Hispalensi, Cordubensi, Conchensi; & nuperrime in Burgensi, Placentina, Calaguritana, Palentina, & Illerdensi (cujus rei notitiam libenti animo tibi futuram esse conjicio) theatralia spectacula omnino expuncta sint & repulsa.

Quapropter, meritissime Vir, non possumus non magnas tibi gratias agere nostramque erga te benevolentiam exprimere, qui nedum Opus amplissimum, limatissimum, nostro genio accommodatissimum inscribere volueris; verum etiam nostro nomini ipsum nuncu-

cu-

cupare tibi volupe fuerit. Et nobis metipsis, summo in Christo gaudio, gratulamur summasque ipsi divinas laudes concinimus, quod tantum talemque Concinam, *nostræ sententiæ compotem & assensorem, ad hoc præclarum Opus edendum, quasi divino afflatu, compulerit. In hujus ergo, quod tanti facimus, muneris compensatione inque gratitudinis signum, te intelligere optamus, nos, antequam illud susciperemus non vulgari dilectione te esse prosecutos (quis enim non te amaret, virum integerrimum deque sacris disciplinis optime meritum?); nunc autem, accepto ingenti novissimo dono, pristinus ille amor crevit causamque augendi dedisti. Idcirco, si occasionem quoties nactus nobis uti volueris, tuis jussis nos corde, & animo paratos esse scias; & nihil magis erit nobis in deliciis, quam tuis semper obedire mandatis. Interim perge, Clarissime Vir, Institutum, quod arripuisti, illustrare, Ecclesiam exornare totque abusus profligare & depravatos mores, qui hoc tempore, opinionum libertate, Ecclesiæ faciem, quæ tota pulchra est & sine macula, fœdare conantur. Perge igitur, eruditissime Pater, non ad sarcinas remanendo, ut pro tua humilitate proponis & optas; sed ad præliandum Domini bellum, ut strenuissimus veteranus miles, imo & sapientissimus & omni dun laude superior. Quamvis enim tot fractus laboribus, ætate longævus, perge; quia zelus Domus Domini, qui te comedit, & causæ ejus, quo flagras, tibi vires pares præstabit. Certa ergo pro veritate; & si autem ostium magnum apertum sit & adversarii multi; abs dubio prævalebis, quia sagittæ tuæ (pennæ tuæ) acutæ, populi sub te cadent. Latrare ne cesses,*

ut

ut verus illius magni Patriarchæ Dominici filius, qui mysticus Ecclesiæ Canis merito nuncupatur: respice, quia merces tua magna nimis. Nostri denique in tuis orationibus & sacrificiis sis memor, donec tibi dicatur: bonum certamen certasti & cursum consumasti. Te iterum, atque iterum salutamus; Deumque Opt. Max., ut te, ad Ecclesiæ utilitatem, animarum salutem & tui Ordinis decorem incolumem servet, precamur. Valentiæ in Hispania Tarraconensi XIII. *Kal. Decemb. MDCCLII.*

Tibi ex corde addictus semperque erga te obsequiosus
Andreas Archiepiscopus Valentinus.

X L.

L*A sua* Teologia Cristiana, *il libro contra i Teatri, e generalmente tutte le sue Opere son quì finora lodate ed esaltate, cercate e pagate a carissimo prezzo. Non credo, che sia ciò avvenuto di altre Opere, quantunque celebratissime.* Deo gratias. *Ora si aspetta con vera impazienza il Compendio della lodata Teologia; e già si pensa di ristamparlo in Ispagna. Da Venezia viene scritto, che si ristampavano colà tutte le Opere di V. P. M. R.: ottima idea, ma dovrebbe essere eseguita con giudizio quanto all' ordine di essi trattati. E quì i più desiderarebbero, che almeno l' Istoria del* Probabilismo *e la* Disciplina antica e moderna *sopra il Digiuno fossero tradotte in latino. Nella collezione delle sue Opere si dovrebbero pure aggiungere le lettere di Eusebio* Eraniste, *ed altri Opuscoli dello stesso Scrittore in di-*

fesa delle sue Opere. Mi dica, con suo comodo, qualche cosa, se sussiste l' accennata nuova edizione, e quando sarà terminato ed impresso il Compendio.

Ora vengo alla sua lettera de' 29. Novemb. Non parlo nè poco nè punto della cecità e sonnolenza, che tanto regnano oggidì in materia di Religione; perchè questo sarebbe argomento di volumi, e non di lettere. Non ho peranche veduta la Costituzione condannante le cinque Proposizioni sopra il Duello; ma forse l' avrò col primo ordinario. Vedremo, se il P. Ghezzi *la scapperà. Quanto ai Sonetti, costà corsi per occasion del libro de' Teatri, ho veduto tutti quelli, de' quali ella mi fa motto, e molti di più. Intorno a Raimondo* Lullo *tra qualche settimana comincierò ad operare; ed a suo tempo sarà ella ragguagliata dell' operato. Non mi diffondo di più per vera angustia di tempo. Mi comandi con libertà in quel poco o nulla che vaglio, e con ogni maggior stima resto.*

Madrid 26. Dicemb. 1752.

Divotiss. ed obbligatiss. Servitore
E. Enriquez Arcivesc. di Nazianzo.

XLI.

Plurimum R. ac Clarissimo P. Danieli Concina
P. Joan. Nepomuc. Conrad Ord. SS. P. Bened. S. D.

T*Am gratas mihi, dum inter vivos ago, accepi nunquam legique litteras, quam quas ad me, Vir Clarissime, omni officiorum genere repletas, anno elapso dederas; in iis siquidem, ut in tomis editis, & candorem animi & laborem ingenii, atque quod for-*

fortium virorum est, potentem in adversarios patientiam eamque adamantinam suspexi. Obganniant licet, tuasque lacerent Theonino dente severioris ethices sententias, vanas tamen & irritas sine viribus iras sentient adversarii. Videat R. P. Franciscus Zech, *qui symbolam soluturus Deoque sit redditurus rationem ob tantam, qua se polluit, certè non proluit, calumniarum colluviem: argumentis ille & rationibus, Doctor enim est, pugnet validis, non amusis, non inficetis pungat cavillis, & in sacerdotem unctus cum sit roseoque toties potatus Christi sanguine, amoris stillet latices, non spumas evomat conviciorum. Quid? cacodæmone Saulis abreptum esse* Concinam *scribere non exhorruit? O tempora! O mores! quasi verò Christianos a laxa & ampla laxarum opinionum semita reducere, & ad arctam, quam Christus ipse docuit, dirigere viam, foret piaculum. Heu! quo partium abripit studium? Animo ego ita comparatus sum, ut quod verius, licet sit severius, lubens amplectar, & quod laxius, licet probabilismi fuco delinitum, liberrime detester. Sed ad gratiora me verto, affatim gaudens, Christianæ Moralis a te jam jam perfectum in lucem Venetiis brevi proditurum* Compendium; *& forsitan jam prodisse sperare licet, quod Opus non pauci pansis se ulnis velle excipere condixerunt. Interim id unum exopto, ut quoties lucubrationes tuas, meas delicias volvo, toties te, quem vere diligo & a quo, ut ut indignus, singulari animo & affectu redamor, coram intueri, tibi colloqui & in bene multis te consulere possem. Unum adhuc superest, de quo te efflictim rogo, ut, si tempus suppeteret, aliquas saltem ex tuis concionibus, italice e suggestu dictis, latinitate donares,*

& typis ederes, quod si fieri ob amplitudinem negotiorum nequeat, grates tamen pro omnibus lucubrationibus tuis, orbi universo summe commendandis, agam atque laudes perennes, ut soleo, Danieli concinam. Vale.
Glunici 15. *Februarii* 1753.

XLII.

Admodum Reverende Pater Magister.

TE sacris insudantem concionibus, totque aliis distentum litterariis curis vel tantisper avocare vetaret Religio, nisi ipsiusmet Religionis causa me quasi reluctantem compelleret; utque rem totam precesque meas paucis complectar, enixe ego rogo Paternitatem tuam colendissimam, ut, ordinationes recensitas in adjunctis chartis, ad pedes summi Pontificis velis demittere, roborandas & consecrandas Apostolica approbatione pro Regio Hibernorum Seminario Tolosano, ubi ad Apostolicum munus informantur alumni, qui Hiberniam, olim sanctorum insulam, iterum sanctificent suis virtutibus, documentis, laboribus, zelo secundum scientiam, docendo, vindicando sacrosanctæ Religionis veritatem incorruptæque disciplinæ sanctitatem.

Scio, magister sapientissime, quo sis loco apud celebriores Cardinales, præsertim apud eminentissimum Cardinalem Quirinum, *tibi addictissimum mihique non ignotum, ex quo tempore Gallias juvenis peragrabat suique admirationem non interituram ubique excitabat. Scio qua sis gratiâ potissimum apud summum Pontificem. Scio insuper quo sit apud te pretio orthodoxæ fidei & sanioris moralis dilatandæ studium.*

dium. Hinc spes affulget non mediocris te non defuturum precibus meis, vel certe non defuturum prælaudato Seminario, quod, novo illo Pontificiæ auctoritatis munitum præsidio, firmum & perpetuum erit sanctuarium catholicæ Religionis, & ethicæ sanctioris, in omnem Hiberniæ regionem disseminandæ, ubi messis quidem multa, operarii autem pauci, sicut lugentes scripserunt non ita pridem ex Hibernia nonnulli Episcopi ad dignissimum ejusdem Seminarii præpositum, informandis operariis Evangelicis eximie idoneum.

Ut vides ergo, Reverende Pater, agitur hic causa Dei, hæc una vox erit decretoria apud te, qui assidue tanta scribis, tanta agis, tanta sustines pro Dei causa. Macte animo, in orbe celebraris, & quod majus est, te laxones detestantur, quodque veritati splendidius tibique fortunatius vaticana fulmina tuos conterunt hostes, simulque Apostolica diplomata tuas confirmant sententias; Denique ad honoris culmen, Benedictus XIV. *Pontifex ille omnibus titulis maximus, qui in se uno Cœlestinos, Leones, Gelasios, Hormisdas, Gregorios complectitur, hic, inquam, dignissimus Pontifex, cœlitus Ecclesiæ a Deo datus, suis aureis in scriptis scripta tua cum laude celebrat.*

His adducti incitamentis laudes tuas altius Galli cantant & assidue volvunt eximia illa volumina, quæ calamo tam celeri, tam erudito, tam inexhausto effundis. Te diu incolumem servet Omnipotens meque tui admiratorem scias ad obsequium paratissimum. Sic ex corde profiteor.

Tolosæ die 12. *Martii an.* 1753.

Tanquam humillimus Servus
Fr. Gabriel Gaugeran Ord. Præd.

XLIII.

XLIII.

MI son sempre care ed istruttive le lettere di V.P.M.R.; ma carissima mi è riuscita l' ultima sua de' 22. Maggio, fino a darmi non picciolo sollievo nelle mie presenti angustie di spirito per varie croci mandatemi dal Signore: perchè io mi compiaccio e consolo nel conversare colli amici dotti e virtuosi come è lei, e particolarmente convenendo nella qualità degli studj, ne' principj e nelle buone massime, sebbene poi le sia tanto inferiore nell' ampiezza, e assai più nell' uso di esse. Così rispondo prontamente alla detta sua lettera; e lasciando da un lato i tasti del Concordato, e della Promozione, i quali ho fermo proponimento di non mai toccare senza precisa necessità, vengo al resto.

Ho scritto per aver copia del Voto di Passionei, *avendo già quelli di* Azzolino *e di* Casanata; *e a suo tempo vedrò il lavoro di* Cavalchini. *Iddio faccia seguire in ciò quel ch' è di sua maggior gloria, non potendosi negare l' esimia e sana dottrina e la santità dell' ottimo Porporato.*

Mi piace il sentire, che V. P. M. R. pensi ad impinguare il tomo VI., veramente aureo, della sua Teologia; e senza vanità potrei dirle, che quando lo lessi vi desiderai quel che ora pensa di aggiungervi. Anche al tomo I. desiderarei notabile impinguamento al trattato de' Luoghi Teologici, e l' aggiunta di tutte le Proposizioni dannate, sparse di quà e di là, con osservazioni e rischiaramenti. Ma tutto si farà, e in tutto v' ha tempo: massime che

nel

nel resto non manca nulla, e generalmente tutto il corpo è incomparabile.

Vuol però Spagna la gloria di distinguersi fra tutti i suoi ammiratori. Appunto son giunte due grosse reclute della detta Teologia; e son sicuro, che fra un mese si stenterà a trovarne un corpo, e pur si pagano assai salati. Quì si aspetta con ismania, ed io sopra tutti, il Compendio della lodata Teologia: mi dica di grazia quando si darà principio alla stampa, per ordinare che mi si mandi foglio per foglio come si va stampando, giacchè quì si desidera far comparire la seconda edizione quasi nello stesso tempo della prima. Si rechi ella a coscienza di far differire per altre delle sue Opere la ristampa del Compendio, il quale come andrà per le mani di più, e de' più poveri preti, così sarà di maggior onore di Dio e utilità de' Fedeli.

Se il Libro, che si stampa in Lucca contra la Teologia, merita risposta, sarebbe bene ch' ella incaricasse all' Autore delle Lettere, che ne facesse in latino una vigorosa risposta, e colla possibile celerità, affinchè si potessero coll' antidoto impedire gli effetti della velenosa dottrina. Dissi di darne l' incarico, trovandosi or' ella divertita ad altre opere, le quali non è bene lasciare imperfette ec.

Aranguez 12. *Giugno* 1753.

Divotiss. obbligatiss. Servitore
E. Enriquez Arcivesc. di Nazianzo.

XLIV.

XLIV.

Accuso due gentilissime di V. P. de' 13. e 27. Novembre. E primieramente mille e mille grazie per la sua cordiale e cristiana congratulazione della mia promozione al Cardinalato: beato me, se giungessi a corrispondere alle tante, e tanto grandi obbligazioni di questo grado! pur confido nelle sue orazioni, che mi otterrà da Dio questa grazia; e così di più in più la prego ad aver memoria di me sull'Altare.

Ho ricevuta la seconda lettera Dinelliana, *che mi piace ugualmente, e più della prima: ancor questa si ristamperà, e forse in Madrid, ove il partito della sana morale cresce ogni giorno. Non ne dico di più, perchè il nostro P.* Llobet *mi ha promesso di scriverle ampiamente.*

Ho ancor ricevuti a dirittura da Venezia il terzo e quarto tomo delle Italiche Lettere provinciali, oltre ad un esemplare, che mercè di V. P. mi si manda di Roma: e quantunque mi trovi ora fuor di modo occupato da lettere di complimento, e da altre cure; pure so trovar de' ritaglj di tempo da deliziarmi con sì nobil lettura. Ancor queste lettere si faran correre di quà, e di là nell'ampiezza di questi Regni, giacchè la stima degli Autori contribuisce molto a quella delle loro Opere. Ed io apprendo di grandissima importanza l'opera in quistione. Et de hoc satis.

Non rispondo sopra altri capi, perchè alcuni tasti non si possono toccare in una lettera; ma se Dio ci da-

darà vita da conoscerci e trattarci, allora sarà un altro fare. Intanto me le offro in quel nulla che vaglio; la prego a persuadersi di più in più, che ho piena e somma stima della sua degna persona; e che mi farò pregio di dimostrarmele con segni non equivoci, che sono e sarò sempre costantemente suo vero e buon amico.

Madrid 25. *Dicembre* 1753.

E. Card. Enriquez.

XLV.

L'*Avere la P. S. M. R. scritta, e sostenuta la più soda e sicura morale dottrina: l'averla predicata con libertà in queste Americane regioni del Brasile il P. Benedetto* da Rovigo *Cappuccino della Provincia di Venezia, gli hanno concitati gli animi a impugnarla, e vilipenderla. L'amore, che io porto alla verità, l'affettuosa meritata estimazione, che ho della P. S. M. R.; la dovuta religiosa carità, che conservo verso gli miei fratelli, mi hanno eccitato a scrivergli questa lettera, e a dargli una succinta informazione, acciò ci somministri sincerazioni, e ragioni, e procuri protezioni necessarie per impedire che non trionfino gli malevoli, e la menzogna. Il fatto è il seguente.*

Conoscendo gli nostri Padri la somma ignoranza, che regna in questa Città della dottrina Cristiana, per non esservi un Parroco, un Ecclesiastico, un Regolare, che in una festa faccia un tanto necessario insegnamento, si risolsero già da più anni a farlo,

assegnando il nostro P. Prefetto due Religiosi per quest' esercizio, il quale con l' assistenza Divina riesce di non poco vantaggio spirituale di questo popolo, che in tanta quantità vi concorre, che siamo obbligati farlo sempre fuori della Chiesa. Questo impiego sono già più anni, che lodevolmente lo esercita il suddetto P. Benedetto da Rovigo. *In occasione che questo Padre spiegava il settimo Comandamento del Decalogo, parlando de' Contratti riprovò il Contratto trino, e il censo personale, famigliarissimo in questa terra per essere non solamente pericoloso in se stesso, ma molto più per li modi illeciti, con li quali lo fanno. Fra questi uno è che sia redimibile solamente dal compratore. Questo bastò per accendere contro se stesso un gran fuoco, massime per mezzo di persone letterate, e religiose, che scrissero contro di esso, e della sua Dottrina alcuni scritti, che meritano più il nome di libelli famosi, che di difesa della sentenza contraria. Grazie però a Dio s' incontrarono a censurare un religioso, che per virtù, e per dottrina si è conciliata l' estimazione della più sana parte di questa Città, il quale nè si risente a' suoi vilipendj, nè per gli molti scritti s' avvilisce, ma sempre con egual' amor del vero tutto perdona, tutto dissimula, e a tutti risponde, benchè occupatissimo in altri impieghi del suo ministero Apostolico, che in nulla per questo rallenta. Le ingiurie, delle quali sono ripieni li scritti degli Avversarj, sono di questo tenore. Che è un Antipapa del Brasile, un cieco, un ignorante, un superbo, un maligno, un fraudolento, un falsario, un malizioso, un rivoltuoso, un ingannatore, un insidioso, e questi onorati titoli li dispo-*

se-

fero, gli amplificarono, e investirono con tutta l'arte oratoria. Nè contenti di questo si sono avanzati a fare una pubblica scritta esortazione al popolo, dissuadendolo dall' intervenire alla dottrina Cristiana, che da noi si fa, ed è l' unica, che si fa nella Bahia, città di settanta mille anime in circa. Nè pensi la P. S. M. R. che il P. Benedetto sia stato il solo, ed unico bersaglio de' loro vilipendj; ne ebbe ancora una molto buona parte la P. S. M. R., ed a ciò diede innocente occasione il P. Benedetto con una breve citazione che fece delle sue mende Pontasiane. Dimostrando egli in un suo scritto essere illecito, ed ingiusto l'interesse, che si esige dal censo personale, lo comprovò in questi termini. In confermazione di questa verità vedasi il *Reinfestuel* nel citato luogo, il Dottor *Seyxas* anche nel citato luogo famoso Portoghese, e l' animavversion festa del P. Daniel *Concina* dell' Ordine de' Predicatori, che ha fatto nelle mende Pontasiane tom. 1. *Tanto bastò per eccitar i loro animi, già forse inaspriti e confusi dalla fama de' suoi libri e dottrina, a vomitar contro di ella il loro più mordace veleno, e rispondono in questi sprezzanti, scandalosi, ed infami modi:* o P. Benedetto! non vi cagiona orrore allegar un tal' uomo contra il censo personale? uomo di tanto perverso ingegno, e di tanto sospetto, che il Pontefice a fargli molto favore gli comandò, che si disdicesse di molte cose, che aveva scritto, e non ritrovò altro rimedio che farlo, per evitar d' essere abbrucciato, o carcerato in perpetuo, come consta dalla sua Ritrattazione - *Declaratio, & protestatio sincera Fr. Danielis* Concinæ *contra tomos suæ Theologiæ Christia-*

stianæ dogmaticæ moralis recens typis editos? Ma via siavi admesso: ma che vale poi Fr. Daniel *Concina* rivoltuoso, e di mala coscienza? *Ecco gli elogj, che da questa gente riporta il suo merito, tanto conosciuto e rispettato in Italia. Quanto a noi rincresca il non avere Opere, e testimonj, che gli smentissero, e confondessero se l'immagini la P. S. M. R. Il P. Benedetto nelle sue risposte procura di ribattere le loro falsе imposture, e chiarificar il suo merito, ma non tiene cosa autentica, e sicura per smentirli, e svergognarli. Questo è il motivo principale, per cui mi sono mosso a scriverle questa carta, cioè che per la posta con somma puntualità, e autenticamente mi scriva quello, che della sua dottrina gli uomini dotti, le Università, il Sommo Pontefice ne dissero, e scrissero, che non sarà poco: Nè di ciò ancora io sarei pienamente contento, perchè io tengo un gran desiderio, e supplico la P.S.M.R. a compiacerlo, ed è che ella procuri, che il Sommo Pontefice scrivi una lettera a quest' Arcivescovo, con la quale approvi la sua dottrina, e gli imponga di obbligare questi Scrittori a cantare la loro palinodia, e non abbiano a gloriarsi delle loro iniquità.*

L'Autore di questi scritti vâ con smentito nome di F. Tobia di S. Rafaele, *Francescano, ma si hanno forti e quasi sicuri indizj, che è un P. Gesuita; gli scritti però hanno la pubblica approvazione di nove Lettori, e Maestri, che si sono ad essi sottoscritti: tre sono Gesuiti. Il primo di questi è il P. Antonio* da Costa, *il quale attesta, che le ragioni, che assistono al censo personale, come si pratica in questa terra, rendono la opinione non solamente pro-*

ba-

babile, ma ſicura. Il ſecondo Geſuita, che è il P. Franceſco Cordejro *dice che è dottrina ſaniſſima, e che ſi può ſeguire la pratica ſenza pericolo d' uſura. Il terzo Geſuita è il P. Ignazio de* Souza, *e dice nella ſua approvazione, che la dottrina, che difende il cenſo perſonale è ſicuriſſima, ammeſſa in pratica, e che come tale l' ha ſempre conſigliata, e che li Mercatori di queſta Città poſſono ſenza ſcrupolo tirar l' intereſſe di ſei, e quattro per cento, nè ſono obbligati a reſtituire quello, che riceverono.*

Gli altri tre Maeſtri in Teologia, che ſi ſottoſcriſſero agli ſcritti dell' avverſario ſono tre Carmelitani. Il primo è il P. F. Giovanni de Minerez, *quale confeſſa reſtar convinto dalle ragioni contrarie, che lo fanno approvar un tal contratto. Il ſecondo è il P. Raimondo* Bom *di S. Antonio, il quale dopo avere ſcritte diverſe ragioni, gli pare che queſto contratto è lecito. Il terzo è il P. Felice da* S. Giovanni, *il quale dice eſſer lecito, perchè è praticato comunemente da Perſone timorate di Dio.*

I tre ultimi ſono tre PP. Franceſcani dell' Oſſervanza. Il primo è il P. David de Reys, *quale fondato nell' autorità di tanti autori è di parere che il cenſo perſonale ha per ſe opinione non ſolamente ſicura, ma probabiliſſima. Il ſecondo è il P.* Gio: di Dio, *il quale moſſo dal longo uſo, e coſtume, dalle autorità degli Autori, e dalle ragioni confeſſa, che l' opinione di F. Tobia* da S. Rafaello *è probabiliſſima, ſaniſſima, e ſicura. Il terzo è il P. Giuſeppe* de SS. Coſma e Damiano, *che non fa altro che approvare le mordacità di F. Tobia* da S. Rafaello, *e a quelle aggiunge le ſue.*

Al-

Allo ſcritto di queſto F. Tobia da S. Rafaello *ſottoſcritto da queſti nove Teologi Braſiliani riſponde ora con ſollecitudine il P. Benedetto, e terminata che abbia la ſua riſpoſta puol' eſſere che ſi manderanno a Roma gli ſcritti dell' una, e dell' altra parte, o pure la ſoſtanza del fatto, e della dottrina, e in tal caſo temo molto, che la ſolita prepotenza della Compagnia poſſa importar qualche vantaggio ſopra la ragione, ſe in Roma non ſi avranno valide protezioni, onde io dopo la providenza di Dio laſcio l'affare nelle mani della P. S. M. R., ſapendo che in queſto, ſe vuole, può molto. Nel Braſile procureranno li Cappuccini ſalvare la riputazione della P. S. M. R. Procuri ella difendere in Roma con la noſtra la ſua dottrina. Quanto faccio io sò che conveniva lo faceſſe il P. Benedetto: ma egli è un Religioſo, che non ſi cura d' altro, che fare quanto può egli, rimettendo il di più alle divine diſpoſizioni, onde non ſi maravigli, nè abbia per male, ſe da eſſo non riceve queſte notizie.*

Non poſſo trattenermi di ſcriverle che in queſto meſe ho udito un P. Maeſtro, che diceva, che le proviſioni, quali potrebbe dare il ſommo Pontefice circa di queſt' affare, o altro ſimile non hanno maggior forza di quella ne abbia un Dottor particolare, e che morto il Pontefice uſciranno libri contro di eſſo ancora, ed allora ſolo abbaſſeranno il capo, quando ſi definiranno le coſe ex Cathedra.

Nella riſpoſta, che ſi compiacerà di farmi la ſupplico a mandarci un catalogo di tutte le ſue Opere, e di que' libri, che ſono i migliori per ſoſtenere, e difendere una ſana, e ſoda dottrina per fare miglio-

re,

re, e più forte ostacolo a certe proposizioni lasse, e pericolose, che qua di tanto in tanto si leggono, e si odono.

Io mi lusingo darà tutto il credito a quanto gli scrivo, e se teme forse di qualche inganno s' informi in Venezia, chi è il P. Benedetto da Rovigo, *e in Roma da' miei Superiori, e dal Reverendissimo P. Predicator Apostolico chi sono io, che spero deporrà ogni sospetto. A me per ora non mi resta altro, che supplicarla de' suoi comandi, ed orazioni, e considerarmi sempre, quale con tutta la sincerità, ed affetto mi dico.*

Bahia de todos os Santos li 29. Marzo del 1754.

Divotiss. ed ossequiosiss. Servo

F. Mich. Angiolo da Mondovì Miss. Cappuc.
nel Brasile della Provincia di Piemonte.

XLVI.

D*Alla propensione, che vi abbiamo dimostrata nell' accettare la Dedica della vostra Opera contra gl' Increduli, potete comprendere il vero piacere, con cui avevamo veduto, che una persona del vostro sapere, e della vostra savìezza avesse preso a sostenere la nostra Santa Religione, ed a confondere coloro, che indarno pretendono attaccarne la verità. Si è fatta ora maggiore la nostra soddisfazione al vedere pubblicata un' Opera così utile, e ci sono stati ben accetti gli esemplari, che avete avuta l' attenzione di mandarcene col vostro foglio delli 17. del passato Agosto. Nel significarvene il singolare nostro gradimento, v' accertiamo altresì della vera stima, che fac-*

facciamo del vostro conosciuto merito, e della favorevole disposizione, in cui siamo sempre di darvene prove in tutte le occorrenze. E senza più preghiamo Iddio, che vi conservi.

Torino li 2. Ottobre 1754.

Emanuele.

XLVII.

HO avuto l'onore di presentare al Re la lettera da V.P.M.R. trasmessami, e dalla risposta quì ingiunta ella osserverà quanto gli esemplari della sua Opera sono stati da S.M. ben ricevuti e graditi, onde nulla mi rimane, che significarle su quel tanto che da me desiderava verso la M.S.

Nel mio particolare mi professo sommamente sensibile all'obbligante attenzione di V.P.M.R. facendomi avere un esemplare di detta sua Opera, in cui per quello, che ho potuto finora leggerne, ho veduto, che la materia, che ne fa il soggetto, viene trattata con la dottrina, erudizione, e cristiana libertà, che così giustamente hanno già acquistato all'Autore tanto merito, ed applauso. Desidero di avere qualche favorevole occasione di potere corrispondere alla gentilezza da V.P.M.R. dimostratami, e frattanto la prego di essere persuasa de' sentimenti della più distinta stima, ed immutabile osservanza, con cui ho il bene di rassegnarmi.

Torino li 2. Ottobre 1754.

Divot. ed obbl. Serv.
Ossorio.

XLVIII.

XLVIII.

QUel Signore, che vuole consolar i suoi servi, per sua misericordia ci ha consolati anche noi per mezzo della risposta, che mi fece, e confermò il P. Benedetto nella risoluzione di sostenere sempre più la sana dottrina, a fronte di qualunque, benchè potente contradizione, sin che non venga deciso il contrario. Considerando però che questa mai si avrà senza fare per essa il dovuto ricorso; e che lasciare il popolo sospeso nel dubbio che vive, se sieno leciti, o illeciti i suoi contratti, essere di un inesplicabile pregiudizio alla di lui salvazione; risolsi di mandare il caso al sommo Pontefice, per ottenerne l' ultima desiderata decisione, ancorchè sappia che sono male le circostanze. Manifestossi questa sua risoluzione al nostro Padre Prefetto; ed egli, conoscendo quanto necessaria è questa decisione, non solo approvò il sentimento del P. Benedetto, ma egli medemo scrive al sommo Pontefice a nome suo e de' suoi Missionarj, e lo supplica a dichiarare la verità, che si combatte. Io che ho conosciuta la sua bontà, e l' aggradimento che la P.S.M.R. mi mostrò per le notizie che con un' altra mia gli diedi, ho giudicato essere mia obbligazione avvisarla per minuto di ogni cosa, con la speranza ancora che assisterà alla giustizia della causa col suo Apostolico zelo e farà tutto il possibile perchè non venga oppressa dall' altrui prepotenza e maneggi.

Dopo che scrissi l' altra lettera, ci sono giunte quasi tutte le sue Opere, che hanno servito molto al P.

 Be-

Benedetto massime per scoprire molte falsità che ne' scritti de' teologi contrarj si ritrovano, e di esse noi tutti ne abbiamo provato un grande contentamento: e il nostro buon Padre Prefetto di 74. anni piangeva più volte nel leggerle per la consolazione che provava in esse, e di tanto in tanto sospirava, perchè tanto tardi ritrovò il disinganno, e più volte mi disse, che se la P.S.M.R. si ritrovasse distante da Babia non più che di otto giorni di viaggio, questo voleva intraprendere per trattarla e conoscerla, e tutti in somma abbiamo un affetto, e d'estimazione ben grande della sua persona; ed io a nessuno in questo la cedo, perchè gli protesto, che con tutta la sincerità gli desidero ogni vero bene, e sono, ma di cuore.

Babia li 2. Aprile 1755.

Divot. obbligatiss. ed affezionatiss. Servo
F. Mich. Angelo da Mondovì Cappuc.

XLIX.

Reverendiss. P. Danieli Concina Ordinis Prædicatorum
Aloysius Amici Camers S. P. D.

E*Tsi magna dignitas, major autboritas, maximaque sapientia tua, vir præstantissime, scribentem me jure merito deterreant, atque a proposito quodammodo avellant, quia tamen comperta mibi dudum est singularis bumanitas tua, reficior profecto, & ad scribendum adducor. De te siquidem adeo bonorifice semper sensi, teque tanta sum æstimatione, ac benevolentia prosequutus, ut ingens assiduumque ad te scribendi desiderium expertus fuerim, litteris eum alo-*

loquuturus, quem voce non possem. Hoc tamen eo pervenit, ut illud pati diutius, ac compescere non possim, quum dies, noctesque mentem, animumque meum titillet, ac prorsus exagitet. Crederem sane, te multis magnisque curis distentum, incultas litteras meas, non sine tædio, ac contemptu excepturum fore, nisi incredibilis illa comitas, qua polles, audaciæ meæ ignosceret, fastidiumque tuum temperaret. Haud paucis ab hinc annis opportunam quæsivi undique occasionem, quæ meis litteris caussam simul, materiamque suppeditaret. Studia tamen, industriæ, ac diligentiæ supervacaneæ fuere usque adhuc. Modo vero, eam, quam diu exoptavi, commode nactus, avide quidem arripio; & si quod mihi Numen tuum erga me benevolentiam conciliaverit, non meam tantum epistolam, utcunque elaboratam, sed & meipsum totum ad te festivus mitto, ac ferme propello. Tecum itaque nunc sum, te alloquor, votumque tandem meum expleo, & absolvo.

Postquam proximè præteritis bacchanaliis, nonnulli, qui, dum Urbi huic nostræ lætitiam augere putant, ruinam parant, postquam, inquam, tragicas fabulas, musicorum ope repræsentatas, absolverunt, pacti denuo cum iis fuere, ut eisdem tragœdiis mense maii, occasione solemnitatis S. Venantii M., primi Camertium patroni, iterum Camerini fungerentur. Sed quoniam, absque facta a Romana ditione facultate, peragi ejusmodi spectacula sine piaculo nequeunt, ideo supplices pro ea obtinenda libellos miserunt, quos urbis Tribunal ad Gubernatorem nostrum remisit, ut Purpuratos Patres de rei petitæ honestate, atque utilitate certiores efficeret. Aberat tunc temporis, &

 abest

abest adbuc Illmus Joannes Potenziani, *singularis prudentiæ, & pietatis præsul, ab Æsina ad Camertem hanc præfecturam nuper translatus, qui tamen carissimum patrem meum civitati administrandæ, ex urbe hac nostra proficiscens, præfecit. Is, qui multa, ac gravia ex comœdiis, musicis præsertim, consequuta damna, ac fortasse consequutura, non ignorabat, quique egregium tractatum tuum, adversus Theatralia Spectacula editum, legerat, is, inquam, religioni sibi vertens, gratiosas pro parata tragœdia litteras dare, nunquam in eam concedere partem potuit, ut illi faveret, & obsecundaret. Quæ apud eum tragœdiæ patroni, ut benignam epistolam extorquerent, præstitere, vix credi, vix dici, aut referri possunt: precibus, lacrymisque suis preces, lacrymasque multorum civitatis procerum addiderunt; tamen pater meus nullis unquam precibus, nulla unquam ratione, nullo unquam pacto potuit in eorum sententiam adduci.*

Si tibi candide fateri vellem, quam ob rem homines isti comœdias promovere studeant, assererem profecto, tantam insaniam nonnisi ex nimio musicæ, ac musicorum amore, post quos totus Camerini populus abit, ortum ducere. Quanta porro sit in hac urbe musicæ vis, quantæ illecebræ, quanta exitia, quanta dispendia, quanta demum ex illa consectaria perversa, haud facile dictu est. Præcipua ejus detrimenta ad tria veluti capita revocare, mihi solemne, certumque semper fuit. Enim vero, ut mihi quidem videtur, debitum sacris Templis honorem violat, quippe quæ in iis ita insolescat, ut Dei adoratores, qui in spiritu forte orarent, & veritate, ab Altaribus avel-

avellat, ac ſuos in carne, & ſanguine, ne dicam luxuria veluti cultores efficiat: genuinum deinde morum candorem labefactat, ac ſcientiis, boniſque artibus immane bellum indicit. Lugere certe non deſino infauſtam quorumdam juvenum ſortem, qui etſi ingenio pollentes, muſicæ tamen præſtigiis faſcinati, ſcientias omnes prorſus deſerunt, ut in ea quieſcant, ac majorem, melioremque vitæ partem inſumant. Sed quod magis, ac magis hac in re formidinem ingerit, illud eſt, quod omnes compertum habent, ſingulare nempe muſicam inter, & Venerem intereſſe commercium.

Hactenus a me dicta eo dumtaxat collineant, ut te orem, obteſterque, ne, dirum muſicæ, noſtris ſaltem temporibus pertractatæ, monſtrum, diutius graſſari ſinas, ſed illud, diſtricto calamo, & atramento, plautino ſale conſperſo, perfricare contendas. Si hoc tandem aliquando pertentaveris, nobiliſſima certe, ac ſplendidiſſima coronide, egregias elucubrationes tuas perficies, & coronabis. Hoc igitur a te poſtulo, hoc probus quiſque vir jure vult, hoc commune bonum exigit merito, ut qui innumeris pæne maculis chriſtianam ethicen expurgaſti, in id tandem incumbas, ut muſicæ abſurda convellas omnino.

Si meam erga te benevolentiam, honorem, æſtimationem litteris ſignificare vellem, deficerent ſane verba, atramentum, papyruſque. Nullus in Orbe toto extat liber, cui tantum debeam, quantum tuis. Nil mihi, poſtquam illi in meas venere manus, jucundius, optatuiſque fuit, quam de te, de perrara ſapientia tua ſermonem inſtituere. Si quod mihi rei familiaris inopia damnum, doloremque adfert, in eo tantum ſitum ſentio, & agnoſco, quod pecuniis careant,

ream, quæ viaticum pro urbe isthac adeunda, mihi te invisuro largiantur. Me sane ad benigniorem fortunam aliquando evectum, non urbis istius magnificentia, non Templorum splendor, non viæ munificentissimæ, non turres, sed tui fama, desideriumque huc perducet. Et si septuagenaria ætas, in qua vivis, servari te usque eo non permiserit, Deum optimum Maximum supplex oro, & quidem flagrantissime, ut annorum meorum partem minuat, tuis illam adjecturus. Id si impetravero, maximum certe universæ, non modo litterariæ, sed & Christianæ Reipublicæ munus contulisse me gloriabor.

Inculta hæc epistola, si non dicam gratiam, sed indulgentiam apud te ita invenerit, ut responsi dignam efficias, nihil sane mihi tam gloriosum, tam jucundum, tam splendidum deinceps esse poterit, quam epistolam tuam, unico quamvis versiculo absolutam, perlegere, servare, custodire. Illam quippe auro, cedroque a me donandam, inter pretiosiores margaritas, si quæ apud me sint, referam, & adnumerabo; eamque Nepotibus (etsi sine liberis sim decessurus, utpote sacro cælibatus vinculo paucos post dies jam obstringendus) veluti gemmam perpetuo custodiendam, moriturus commendabo. Vale.

Camerini Prid. Non. Aprilis 1755.

L.

L.

IL Cardinal Passionei è stato sempre servidore, e quel, che più importa, sincerissimo, e fedelissimo amico del P. Concina, da lui amato, e stimato al segno maggiore. Posta questa verità incontrastabile, io mancherei essenzialmente all' uno, e all' altro titolo, che mi pregio di avere, e che in questa qualità professo a pochissime persone nel mondo, se io colla maggior confidenza non passassi seco lei un uffizio dei più particolari, ed importanti, di quanti io potessi mai rendergliene in questa vita. Quì si è sparsa una voce, la quale va semprepiù accrescendosi, e prende più piede di quello, che io sapessi rappresentarle, vale a dire, ch' ella afflitta e tormentata dalla sua nota malattia non ritorni più a Roma. Di questo riscontro, che portano molte lettere di Firenze, io lascio a lei a considerare, non dirò solamente il pubblico trionfo, che in tutti i cantoni di Roma ne fanno i suoi nemici, e i suoi poco amorevoli, ma tutto quello, che possono meditare, e vanno meditando senza dubbio, di che io stesso sono testimonio irrefragabile. Ella conoscendo il paese, e la natura degli uomini, che lo abitano, e lo governano, potrà coll' ottimo suo giudizio tirare da per se stessa le conseguenze, funeste alla sua riputazione, alla sua stima, e alla sua quiete. Tenga per infallibile quanto io le avanzo, e sventi col suo ritorno la machina, che costoro si vanno preparando. Non è certamente ella tenuta di rimanere in Roma; può prendere il partito di andarsene, e ritirarsi a goder la

sua

sua quiete: ma non giammai, per l'amor di Dio, nelle presenti congiunture, e contingenze. Ella m'intende molto bene, e molto meglio di quello, che io sapessi mai spiegarmi; non permettendo la carta, che io mi avanzi, e mi diffonda in altre particolarità. Legga, e rilegga, mediti, e rimediti ogni parola di questo mio caritativo, e onoratissimo uffizio, nel quale non vi è una sillaba, su cui ella, meglio d'ogni altro pratica di questa Corte, non possa fare un amplissimo commento. Io mi sono spiegato abbastanza, e non avrò da rimproverarmi di non aver parlato in tempo opportuno. L'abbraccio teneramente, e son tutto suo.

Roma 27. Settemb. 1755.

D. Card. Passionei.

L I.

BENEDICTUS PP. XIV.

Dilecte Fili, salutem & Apostolicam Benedictionem.

PEr le mani del P. Maestro del sacro Palazzo riceviamo una sua lettera degli 8. *nella quale ci dà parte del suo ritorno dai bagni di Lucca, e sua permanenza in codesto suo convento di Venezia. Avressimo desiderato d'avere migliori nuove della sua sanità, ma non le disperiamo, se ella si prenderà un poco di quiete e di riposo, che dopo tante fatiche e tante agitazioni le è troppo necessario. Teniamo per certo, ch'ella non avrà bisogno nè di noi, nè d'altri, per non soggiacere a nuovi disturbi; parendoci di vedere, per grazia di Dio, le cose in buo-*

buona calma. Preghi Iddio per noi, che in tanto le diamo l' Apostolica Benedizione.

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die 29. Novembris 1755. Pontificatus Nostri anno decimo sexto.

Extra

P. Daniello Concina *dell' Ord. de' Pred.*
Venezia (SS. Rosario)

EPISTOLA ENCYCLICA
In Funere P. Danielis *Concinæ*.

Reverende admodum Pater Præses.

S*I quando cum Divo Hieronymo exclamare licuit:* O mors, quæ a filiis Patrem dividis, & amore sociatos crudelis, ac dura dissocias, *nunc profecto vel maxime decet, dum pro officii nostri munere funus Reverendi admodum P. F. Danielis* Concinæ *vobis de more nunciamus. Ecquis, tam claro, ac celeberrimo audito nomine, dignum plane lugendi argumentum in ejus obitu statim non agnoscat, & fateatur? Virum enim ereptum dolemus Congregationis nostræ decus, Ordinis ornamentum, verbi Dei præconem eximium, morum doctrinæ acerrimum assertorem, ac vindicem, Ecclesiæ fidelem ministrum, & de tota Christiana Republica optime meritum. Hic adolescentiam egressus, mundo (in quo ob ingenii præstantiam & indolem ad omnia comparatam non modicos sibi progressus polliceri poterat) nuncium remittens, Congregationi nostræ nomen dedit, in eaque receptus, & tyrocinio, ac studiorum curriculo feliciter obito, artes,*

& theologicum docendi gradum obtinuit. Jamque hocce stadium plures annos in cœnobiis nostris decurrens, cœperat inclarescere, cum repente, divina Providentia sic disponente, quæ in illo sibi peculiarem ministrum ad animarum salutem delegerat, munus prædicationis aggreditur. Haud facile dictu est, quantum divina suffultus gratia in hoc ministerio valuerit, & quam uberem inde messem in horreum Domini comportaverit. Vix ulla est ex celebrioribus nostræ Italiæ urbibus, quæ ipsum quam enixe non efflagitaverit, avidissime non audierit semel & iterum, & summis laudibus non concelebraverit. Roma septies in augustioribus ejus Basilicis per integras quadragesimas concionantem excepit, & frequentissima semper adivit, octava etiam vice hoc eodem anno auditura, nisi morbus intercessisset. Ubique vero tantus fiebat populorum concursus, ut ampliora templa multitudini capiendæ vix sufficerent; & ne diuturna, ac inutili prorsus fatigatione confluentis populi turba detineretur, horam prævenire quandoque cogeretur. Nec auditorum animos aut exquisito verborum lenocinio demulcebat, aut sententiarum acumine, vel figurarum industriosa collocatione rapiebat; sed spretis persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, in ipso fortissimum contra vitia declamatorem, strenuum divini verbi præconem, & sacrorum Oraculorum fidelem interpretem suspiciebant omnes, & admirabantur. Nec tamen rudiori plebi se denegabat, quinimo per plures annos catechizandis rudibus adeo studiose, amanterque se addixit, ut, oblato in celeberrimo templo concionum habendarum honore sub ea conditione, ut interim ab illo demissiore, ut reputabant, ministerio ab-

abstineret, mallet nuncium remittere, quam ab humili caritatis officio cessare. Verum prædicationis labor nonnisi certis diebus vel in hebdomada, vel in anno recurrebat, multum proinde temporis utilius insumendum supererat viro adeo otii inimico, & quietis impatienti, ut vix corporis levamini, & necessitatibus indulgeret. Cibi & somni parcissimus, tribus postremis ferme lustris duodecim fere horas in singulos dies studio impendebat. Nil mirum proinde, si ad quadraginta de rebus Theologicis volumina jam ætate maturus edere potuerit; & ea quidem vere profecto auro cedroque digna, sive utilitatem spectetis, sive dignitatem. In illis quippe purioris ethices dogmata traduntur, laxitatibus bellum indicitur, erroneæ opiniones deteguntur, incredulorum insania profligatur, monastica disciplina ad primævam formam instauratur, Ecclesiasticarum legum vigor sustinetur, Pontificum decreta explanantur, & quidem omnia summo ingenio, eruditione summa; zelo insuper exarata plane mirabili, & cœlesti quadam unctione perfusa, qua corda emollit, & quæ asperiora carni, & sanguini videntur, efficacissime suadet. Sed quid immoror in consodalis nostri doctrina vel exponenda, vel commendanda? Ejus volumina studiose conquisita, summo plausu semper excepta, summis præconiis concelebrata omnium versantur manibus, omnibus acceptissima simul & utilia, adeo ut repetitis typis communibus votis satisfacere necessum fuerit. His itaque ingenii, doctrinæ, & zeli sui argumentis toties exhibitis immortalem sibi famam, & quidem non mendacem, comparavit; magno proinde semper in pretio habitus non a Theologis solum, ceterisque eximiis totius pene Eu-

 ro-

ropæ Viris, ac Ordinis nostri supremis moderatoribus; verum etiam Regibus, Principibus, Ecclesiæ Proceribus, Purpuratis Patribus carus, acceptusque fuit: quorum plures absentem amplissimis litteris honestarunt, plures ejus opera & studio in arduis negotiis usi sunt, plures denique, dum postremis annis Romæ versaretur, sibi familiarem esse voluerunt, suaque amicitia dignati sunt. Quinimo supremus ipse Ecclesiæ Pastor Benedictus XIV. P. M. (*qui pro sua humanitate hîc se nominari patietur*) *quanti faceret consodalem nostrum non obscuris argumentis testatum voluit, dum illum ad sacros pedes accedentem benigne, humaniterque excipiebat, diutius cum illo versabatur, in arduis difficultatibus Congregationi Cardinalium Theologum & consultorem adjunxit, privatis benignissimis epistolis, & in publico diplomate commendavit; & quod maximum, tantoque Pontifice dignum, nullaque unquam oblivione delendum, in summo discrimine constitutum viri honorificentissimi nomen, summa sapientia, & suprema sua auctoritate in tuto collocavit. Verum his, aliisque cumulatus amplissimis favoribus, numquam se se extulit, nunquam quidpiam sive dignitatis, sive sublimioris gradus vir sui contemtor ambivit: quod adeo certum omnibus, exploratumque erat, ut quicumque eum in Urbe noverant (& quis* Concinam *non noverat?) communi voce testarentur, cæteros quidem in spe fructus arare, unum* Concinam *suis stipendiis, omni abjecta, spe militare; quinimo ipse quoque repetitis vicibus, sive amicis laborum præmium exoptantibus, sive aliis callide versuteque animum pertentantibus, reponere consueverat, vultu ad indignationem contra-*

cto,

cto, si optio daretur, malle se ad abjectissimam conditionem detrudi, quam aliqua dignitate, vel Ecclesiastico munere onerari. Quod & facto quoque comprobavit: nam collatam a Generali Magistro supremam Congregationis nostræ præfecturam modeste recusavit. Ita quidem dum de semetipso ageretur: verum pro veritate sive tuenda, sive vindicanda semper stetit infractus, nec pectoris sui constantiam, & fortitudinem vel leviter dimovere potuerunt calumniæ, contumeliæ, dehonestamenta, queis haud leviter fuit lacessitus; immo nec sublimis illius animi tranquillitatem vel uno momento perturbarunt, quippe qui unice Deum contuens, & cætera cuncta despiciens, talis erat, qui nec benedictione moveretur, nec maledictione.

Dum tamen carissimus noster sic splendebat in sæculo, non minus virtutibus, & exemplo refulgebat in claustro. Summa erat erga Deum ejus pietas, & devotio, in eumque tanto spiritu ferebatur, ut quotiescumque vel de ejus implenda voluntate, vel de ejus formidandis judiciis, vel de caducarum rerum contemtu sermonem, sive cum suis Concellitis, sive cum extraneis eum habere contingeret (contingebat autem sæpissime præsertim postremis mensibus) ubertim fleret ipse, & alios ad collacyrmandum compelleret. Consodales suos honorifice, blande, comiterque tractabat, summa caritate prosequebatur, ac ad regularem disciplinam sedulo custodiendam, aut suscipiendam semper adhortabatur, & urgebat, nec irrito labore: non pauci siquidem rigidioris vitæ studio vel eo hortante, vel suorum voluminum lectione ad Congregationes convolarunt. Ipse vero ejusdem regularis ob-

ser-

servantiæ tenacissimus custos, & promotor legum nostrarum apices fideliter custodiebat, perpetuam carnium abstinentiam nunquam sanus nec prædicationis caussa intermisit; consueta septem mensium jejunia etiam itineribus fessus servavit; quinimo illud affirmare vere possumus, ab ipso postremos viginti ferme suæ vitæ annos perpetuo jejunio fuisse transactos; semel enim in die modicissima, & quidem communi, ac viliori contentus esca protritas longo studio vires vix resarciebat, quin ullo ulterius cibo, vel potu se recrearet, modicæ aquæ usu ad medicinam duntaxat excepto; tantumque corporis, & valetudinis suæ curam negligebat, ut nervorum dorsi, brachiorum, ac manuum tabe contracta per integrum annum nec medicum ad curationem acciverit, nec medicinæ auxilia adhibuerit, donec usu talium membrorum pene privatus, sero nimis proinde incassum balnea adiverit factus jam insanabilis. Verum ob utinam hîc constitisset carissimi nostri adversa valitudo! adhuc gratissima ejus præsentia frueremur. Sed sub finem mensis Septembris proxime elapsi, dum ad nos Florentia reverteretur, vitioso rheumatis ad pectus affluxu correptus est, a quo tamen solerti cura, & peritissimi archiatri studio & diligentia pene ex integro levatum gratulabamur: cum inopinato die vigesima hujus mensis novo abscessu invadente, & respirationem intercipiente intra paucas horas de carissimi Consodalis nostri vita actum doluimus. Vix ipse imminere vitæ discrimen persensit, statim Ecclesiæ Sacramenta enixe efflagitavit. Sacro itaquè viatico media subsequente nocte munitus, & oriente sole sacro oleo delibutus, Ecclesiæ preces pro in agone constitutis sibi recitari petivit, quibus cla-

clara voce, promtoque spiritu respondit. Reliquum vero vitæ tempus, quo semper integris sensibus, & lucida mente a Deo donatus fuerat, a quo gratiam hanc quotidiana oratione exposcebat, in ferventioribus virtutum actibus insumsit; cupiensque dissolvi, & esse cum Christo, diem hanc felicem appellabat, cito ad Deum rapi expetebat, dirum agonis cruciatum levem nimis appellabat, majoresque sibi dolores exoptabat, ut Christo, & martyribus conformior fieret, nobis interim viri pietatem, & fortitudinem admirantibus, atque ubertim flentibus; donec tandem ipso non semel monente, ut consuetæ ad Deiparam antiphonæ pro more Religionis nostræ cantus inciperet, sub ejus finem erectis in cœlum luminibus placidissime obdormivit in Domino hora decima sexta, ætatis anno sexagesimo nono jam a quatuor mensibus incepto, ab habitu Religionis suscepto quadragesimo nono.

Hæc sunt Consodalis nostri virtutum exigua, & obscura lineamenta: longe enim plura, & sublimiora dici possent, quæ de tanti viri obitu nos jure tristari compellunt; sed hæc eadem solantur nos maxima fiducia injecta Carissimum nostrum laborum, zeli, & virtutum suarum amplissima retributione percepta jam partem habere cum Christo. Nihilo tamen minus si quidquam eluendum forte superesset, coram Deo qui justitias judicat, & in Angelis suis reperit pravitatem, efflagitamus ardentissime, ut vestris illum precibus, & sacrificiis juxta nostrarum legum præscripta sublevetis; & si quid etiam pie supererogandum tanti viri meritis videtur, quantocius præstare non dedignemini. Valete nostri quoque in vestris orationibus memores.

Da-

Datum in Collegio SS. Rosarii Venetiarum III. *Kalend. Martii Anno* 1756.

Addictissimi, & humillimi Servi (a)

F. Zeno Castagna Prorector, & FF. ejusd. Collegii.

(a) Inlustrem hanc verissimamque Epistolam, nomine Universæ Congregationis B. Jacobi Salomonii Ord. Præd. scripsit vir de Christiana inprimis ethice optime meritus P. Petrus *Fantini*, eo in Collegio perdoctus rerum Theologicarum Professor. Edita autem est pluries Venetiis, tum Romæ, Lucæ, Florentiæ, Parisiis & alibi, semperque ceu germana, ac sincera habita est Danielis *Concinæ* imago, pro qua & carmine & prosa exornanda usus est etiam Appianus *Bonafedius*, præsul ornatissimus è Congregatione Monachorum Cœlestinorum S. Benedicti, elegantissimi ingenii, selectæ eruditionis, & multiplicis doctrinæ Scriptor. vol. 1. Operis cui titulus: *Ritratti Poetici Storici, e Critici di varj moderni Uomini di Lettere*, pag. 33. Venetæ Editionis. A. MDCCLIX.

IN-

INDEX

Eorum, quorum mentio fit in Commentario.

ERRATA	CORRIGE
Pag. 5. lin. 28. afluens	affluens
19 l. 19 hlc	hic
22 l. 19 ara	hara
26 l. 4 benignioris	benigniores
22 pœnes	penes
30 l. 22 è contra	contra
32 l. 6 Encylicam	Encyclicam
49 l. 7 quæ	quod
100 l. 9 inquisse	inquisiisse
ibid. 27 hæruram	hæsuram
101 l. 7 rumuscolos	rumusculos
139 l. 9 MDCCXLI.	MDCCLI.
181 l. 7 Theologi	Theologo
183 l. 25 libelli	libellum
187 l. 23 omnino	omnium
ib. ultim. Romanos	Romanus
270 l. 9 expressus	expressius
278 l. 9 XVI.	XXI.
286 ultim. nomine	nemine